AD DECRETA AUTHENTICA

CONGREGATIONIS

SACRORUM RITUUM

APPENDIX ALTERA

CONTINENS

INSTRUCTIONEM CLEMENTIS XI.

JUSSU EDITAM

DE IIS, QUAE SERVANDA SUNT
PRO EXPOSITIONE SANCTISSIMI SACRAMENTI
IN ORATIONE QUADRAGINTA HORARUM
COMMENTARIIS ILLUSTRATAM.

TOMUS VI. PARS SECUNDA

R O M A E MDCCCXXV.
APUD FRANCISCUM, ET LEOPOLDUM BOURLIE'.

Superiorum Permissu.

INSTRUCTIO CLEMENTINA

Pro expositione SSmi Sacramenti occasione Orationis quadraginta horarum adnotationibus illustrata.

OPERIS RATIO.

1. Plurima sane occurrunt in hac nostra collectione *Decreta*, quae circa Venerabilis Sacramenti expositionem versantur. Haec inter nonnulla sunt, quae ad solemnem illam fieri solitam pro Oratione perenni quadraginta horarum propriè pertinent, alia vero, quae ad caeteras magis, minusque solemnes, publicas, vel privatas extenduntur; omnia tamen in unum confluunt, eumdemque finem, qui est, ut Sacri serventur Ritus, ex Ecclesiae Instituto augustissimae illi actioni convenientes; &, si qui irrepsere alicubi abusus, omnino tollantur. Quoniam vero quae sparsim in iisdem habentur, stricte simul collegit, & aliis adjectis, in quasdam veluti regulas distribuit *Instructio*, quam *Clementinam* dicimus, praecipue servandas in Urbe, occasione Orationis quadraginta horarum, cum qua solemnis Sanctissimi Sacramenti expositio conjungitur; eamdem, si appendicis loco collectioni adderemus, non ingratum fore existimavimus. Hanc enim Sac. Rit. Congregationis responsa mirifice illustrant, veluti ex commentariolis, quae singulis ejusdem Instructionis partibus subijcere operae pretium duximus, facile patebit. Plurimum certe proderunt cum Instructio, tum Decreta ad rite servandas caeremonias, quae vel ex lege scripta, vel ex constanti Ecclesiae disciplina ad cultum exhibendum Sacrae Eucharistiae, quacumque ex causa Fidelium adorationi expositae, sunt ordinatae.

2. Ne sit qui existimet, me velle in antecessum dissertationem conficere de primo Orationis quadraginta horarum Auctore; de ratione, qua potissimum Is motus fuit; ac de aliis similibus quaestionibus, quae fieri possent, sed nos forte nimis a nostro proposito,& fine abstraherent. Vel hujus Instituti Auctor fuerit pius quidam vir nomine *Bonus Cremonensis*, cui se adjunxisse fertur Ven. S.D. Antonius Maria Zaccaria Fundator Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, ut ex eius causae actis, & ex *Ughellio Ital. Sacr. tom. 4. pag. 27. Littera D.*, vel *P. Joseph a Mediolano ex Ordine*

Capuccinorum, ut tenet *Thiersius lib.* 4. *cap.* 17., quem sequitur *Benedictus XIV. Institut. Ecclesiastic.* 30. editionis latinae, id parum interest. Certum tamen est, pium hoc exercitium initia habuisse Mediolani circa *Annum* 1534. *sub Alphonso II. Duce*, *ut Ughellius* refert *loc. cit.*, neque ita multo post ad aliquas Urbis Ecclesias fuisse propagatum. Nam *Pius IV.* in sua Constitutione, quae incipit *Divina disponente Clementia etc. decimo quinto Calendas Decembris* 1560. probavit, confirmavitque Sodalitatem *Orationis*, *seu Mortis*, quae in singulis mensibus, statis diebus, per horas quadraginta Christum imitata, qui ad quadraginta dies jejunium in deserto protraxit (id Mediolani fiebat ad recolendum tempus, quo Christi Corpus latuit in Sepulcro) orationi vacabat, Dominicum Corpus decenti pompa circumferendo. Unde conjicere possumus, non tamen certo adfirmare, quod Sacra Eucharistia ab initio usque ad finem Orationis exponi etiam consueverit, quemadmodum Mediolani in more jam pridem fuerat. Quamquam multo ante pium hoc Institutum in Urbe obtinuisse, dicendum est, opera *S. Philippi Nerii*, qui prima fundamenta jecit *Confraternitatis SSmae Trinitatis Peregrinorum*, quod accidit Anno 1548. Ita *Baccius* in ejus vita *lib.* 1. *cap.* 8. = *ogni prima Domenica del mese*, *e di più ogni anno per la Settimana Santa esponeano il SSmo Sagramento per l' Orazione delle quarant'ore* =; hinc jure credimus a Sodalitate *SSmae Trinitatis*, ad alteram postea, quae dicitur *Mortis* pium hunc morem, tam Orationis, quam simultaneae SSmi Sacramenti expositionis, fuisse propagatum.

3. Sed id privatorum erat, qui simul statis temporibus in Sodalitii Ecclesiam conveniebant ad pia Religionis opera exercenda, et quamdam veluti Communitatem efformabant, dum conventus fiebant; nulla tamen lege tenebantur, & poterant pro lubitu adesse, vel abesse, et etiam, deficientibus Sodalibus, Societatem dissolvere. Perennis praeterea non erat Oratio, ut numquam per Anni circulum in una, alterave Ecclesia cessaret, quamvis per quadraginta illas horas non intermissa, quibus decurrentibus utraque Sodalitas eidem coram Sacramento, ad invicem succedentibus Fratribus, vacabat. Num ab initio *Mediolani* perpetua fuerit, certo adfirmare non possumus: talis procul dubio erat aevo *S. Caroli Borromaei*, quo Ecclesiam illam regente, scimus per turnum distributas fuisse Ecclesias, in quibus, solemniter exposito Sacro Vase cum Eucharistia super Altari, juxta illius temporis, & regionis morem, sine intermissione diu, noctuque Oratio fieret, ut colligimus *ex instructione*, qua Sanctus Antistes & cohibuit abusus, qui forte irrepserant, et certam prae-

scripsit formam, & quasdam dedit regulas ea in Oratione omnino servandas. Hujusmodi *Instructio* legi potest in *Actis Ecclesiae Mediolanensis tom. 2. pag. 681., et sequen. editionis Patavinae*. Insuper *ex Vita Juvenalis Ancina Salutiarum Episcopi, super SSmam Eucharistiam in tali occasione exponi consuetam non leve aliud eruitur argumentum, dum Doliani apud Lagienses Populos instituta ab eo asseritur Oratio quadraginta horarum, ad quam processionaliter diu, noctuque accurrit Populi multitudo plurima, SSmum Sacramentum veneratura*. Ita *Cavalerius tom. 4. cap. 10. adnotat. praeliminar*. Nec tamen ex hoc consequitur, *Doliani* Orationem fuisse perpetuam, scilicet ad integrum annum, distributis per turnum Ecclesiis, protractam, licet ubi erat in more, fieret cum Sacramento post solemnem supplicationem adorationi exposito, ad quod colendum frequens Populus confluebat.

4. Forte etiam Romae aliae erant Ecclesiae, quae exemplo excitatae *Sodalitatum SSmae Trinitatis, et Mortis*, pium hoc Institutum sequutae sunt. Verumtamen, etiamsi non in aliquibus tantum, sed in bene multis laudabile hoc, & maxime religiosum cultus, pietatisque exercitium obtinuisset, de quo tamen certa nobis non occurrunt documenta, nec tantum est otii, ut in iis quaeritandis, si quae sunt, immoremur; deerant nihilominus ea, quae Institutum hoc (quoad Urbem) praecipue distinguunt, videlicet *perennitas Orationis*, quae in una incipit Ecclesia, prius quam in alia absolvatur; ita ut per integrum anni circulum numquam deficiat; & *publica Auctoritas*, quae nedum eamdem lege praecipiat, verum etiam ordinem, ac methodum praescribat omnino servandam.

5. *Clemens VIII.* ille fuit, qui sub finem Saeculi XVI. utrumque praestitit. Siquidem commotus calamitatibus, & angustiis, quae Christianam Rempublicam undique praemebant; noscens *Orationem bonorum omnium esse conciliatricem, quae ex corde humili, et animo contrito Coelos penetrat, iram Dei mitigat, plagas, et flagella avertit, et Divinae Misericordiae impetrat abundantiam.... et quidem tanto facilius ..... quanto major fidelium, et piorum multitudo in uno Charitatis spiritu copulata continuatas adhibet preces ...., statuit ad placandum Deum ..... perpetuam sine intermissione Orationem publice in hac alma Urbe sic instituere .... ut die, noctuque, quavis hora, toto vertente anno sine intermissione Orationis incensum in conspectu Domini dirigatur*. Ita in ejus Constitut. *Graves, et diuturnae* data 25. *Novembris* 1592. Certum est itaque *a Clemente VIII.* petenda esse initia Orationis perpetuae in Urbe per singulas designatas Ecclesias, incipiendo a Palatii Apostolici

Sacello, quodam servato ordine a Dominica prima Adventus, usque ad integram ultimam hebdomadam post Pentecosten distributas. Sed non aeque certum est perpetuae Orationi, expositionem quoque SSmi Sacramenti ex lege dicta a Pontifice ab initio conjungi coepisse. Constitutio de sola loquitur Oratione, de Expositione non item: nisi quis subobscure eam indicatam velit postremis illis verbis = *Orationis incensum in conspectu Domini dirigatur* =; quae tamen verba non secus intelligenda sunt, quam de publicis precibus, quae semper, vel exposito, vel latente Sacramento, dum fiunt, coram Domino fiunt. Quamobrem ex Clementina Constitutione consequitur Orationem perpetuam dumtaxat in praecepto fuisse, Expositionem vero Sacramenti in facultate, & arbitrio. Fortasse tamen non ita multo post, si non fuit ab initio, obtinuit consuetudo exponendi Augustissimam Eucharistiam in singulis Ecclesiis per integras quadraginta horas praescriptae Orationis, veluti fiebat jampridem nedum Mediolani, verum etiam Romae in Ecclesiis Sodalitatum *Peregrinorum, et Mortis*. Haec autem consuetudo universalis, diuturna, non intercepta eam habet vim, quae scriptis legibus inest, neque ab ea recedere amplius licet. Id colligimus ex Clementinae Instructionis, de qua nos agimus, exordio, ubi designatur tempus non Institutionis, sed = *dell' introduzione dell' Esposizione del SSmo Sagramento per l' Orazione continua delle quarant' ore* =, quae sane verba ita intelligenda videntur, ut Oratio perennis primum fuerit indicta, postea vero sensim accesserit maxime commendabilis usus exponendi simul Sanctissimum Sacramentum; quod forte initio fiebat aperto tabernaculo cum Pyxide velata.

6. Verum non contemnenda argumenta occurrunt, quae plane evincunt, Expositionem SSmi Sacramenti, etsi non praescriptam *a Clemente VIII.*, ejus tamen aetati, ac proinde institutioni Orationis perpetuae esse coevam. Si eidem normam praebuit cum Mediolanensis Ecclesiae, tum Sodalitatum *SSmae Trinitatis, et Mortis* mos jamdiu invectus, plane consequitur, solemnem Sacrae Eucharistiae expositionem ab exordio conjungi coepisse Orationi perenni quadraginta horarum. Praeterea nedum conjecturae, & praesumptiones, sed documenta prostant, quae rem conficiunt. *Caeremoniale Episcoporum* appello, quod publici juris factum est sub eodem Clemente VIII. Anno 1600. octennio post antedictam constitutionem *Graves, et diuturnae*. Nam *part.* 1. *cap.* 12. *num.* 8. regula servanda traditur = *Si aliquando contingeret coram Episcopo, vel per ipsum Episcopum celebrari, existente SSmo Sacramento super Altari ..... vel cum exponitur Oratio quadraginta horarum*. Anno

igitur 1600. Orationi conjungebatur Sacramenti expositio. Neque existimes *ex Caeremonialis Rubrica* haud probari Romanum morem, eo quia idem Liber cum sit ordinatus pro Ecclesiis universi Orbis, hac in parte non jubet, quid faciendum sit, sed praescribit modum tenendum, si alicubi fiat. Etenim cum necessarium visum sit eam Regulam *Caeremoniali* inserere, eamque extendere ad Orationem quadraginta horarum, non immerito arguimus, expositionem hujusmodi fere ubique jam fieri coepisse. Adstipulatur Decretum Sac. Rit. Congregationis in *Ilerden* 28. *Aprilis* 1607, quod jubet = *ne Concionatores caput tegant ante Sacramentum expositum infra Octavam Corporis Christi*; *et quando per annum Oratio continua quadraginta horarum indicitur* (1). Neque censendum in Ecclesiis Urbis non id fieri coeptum, quod per plures Dioeceses jam fuerat propagatum: imo potius putandum est Romanum morem illis exemplo fuisse. *Benedict. XIV. in laudat Institut. Ecclesiastic.* 30., quamvis fateatur *a Clemente VIII.* expositionem SSmi Sacramenti non fuisse lege praeceptam, ejus tamen Constitutioni coevam merito existimat = *licet de exponenda publice Eucharistia nullum Pontifex verbum faciat, conjici tamen facile potest, tunc primum morem inductum fuisse, vel paulo ante* (non dicit *paulo post*, sed *paulo ante*) *ut Sacra Eucharistia exponeretur, cum quadraginta horarum Oratio indicebatur*.

7. Praeterire modo juvat alia Sac. Rit. Congregationis Decreta suis apte locis infra referenda, quae licet posteriora sint, morem tamen hunc longe ante inductum fuisse supponunt. At nequeo praeterire *Bartholomaeum Gavantum*, qui suas ad Rubricas Missalis Romani lucubrationes, primum praelo datas Mediolani *Anno* 1627. *ad tit.* 14. *part.* 2. de hoc more loquitur tamquam universaliter recepto, inquiens „ *In primis igitur illud est notandum, quod pro exponendo SSmo Sacramento in Altari pro initio quadraginto horarum, vel spiritualium exercitationum, cantari debet Missa Votiva de SSmo Sacramento etc.* „ Nemini dubium, quod cl. Auctor agat non de usu Ecclesiae Mediolanensis, sed de Romano; quippe Mediolani expositio, & repositio Sacramenti fiebat sine Missa. Porro *Gavantus ab eod. Clemente VIII.* Sac. Rit. Congregationi, ut alter e Consultoribus adscriptus, postea *ab Urbano VIII.* in Romani Breviarii correctione fuit laudabiliter adhibitus, nomen idcirco sibi auctoritatem conciliat. Si meum, qualiscumque sit, sensum promere licet, puto Orationi coevam fuisse expositionem

(1) *Vide in hac collectione num.* 197.

Sacramenti, hanc vero a *Clemente VIII.* non praeceptam, forte quia praecepiendum non id necessarium duxit, quod jam erat in more positum apud illas Ecclesias, in quibus vel ex Instituto, vel ex devotione, perennis quadraginta horarum Oratio statis temporibus peragebatur. Atque ita existimasse doctissimum Pontificem *Benedictum XIV.* supra relata verba plane suadent.

8. Quamquam vel ipsi institutioni coeva sit, vel etiam ante, aut non ita multo post inducta fuerit simultanea SSmi Sacramenti expositio; certum est tamen, eumdem morem antiquissimum esse, qui, etsi ab initio in arbitrio fuerit, vim postea legis obtinuit, nec amplius licet Orationem quadraginta horarum indicere, sine simultanea SSmi Sacramenti expositione. Quoniam vero, ut saepe numero accidit, etiam in religiosis, & ad Divinum Cultum pertinentibus institutis nonnulli abusus intromitti in aliquibus Ecclesiis coeperant; ad hos penitus eliminandos, non defuit Praesidum vigilantia, qua simul privatorum licentia cohibita, & sacrae actionis decori fuit consultum, quemadmodum constat ex edictis diversis temporibus, prout circumstantiae exigebant, editis a Cardinalibus Urbis Vicariis, quae in Tabulario Secretariae Vicariatus asservantur. Verum *Clemens XI.* quae sparsim statuta fuerant simul colligi jussit, certasque regulas omnino servandas praescripsit, ut omnes scirent, quid in Oratione, Processione, Expositione, Repositione cum ab Ecclesiasticis, tum a Laicis agendum esset, quid vitandum, adjecta comminatione poenarum adversus illos, qui secus facerent. Hinc prodiit, publicique juris facta fuit Instructio illa, de qua nos agere proposuimus.

9. Itaque a *Clemente XI.* primo ejus Auctore hujusmodi Instructio *Clementina* dicitur, & in vulgum prodiit *die* 21. *Januarii* 1705., dein vero ab ejusdem Successoribus *Innocentio XIII. Benedicto XIII.*, *et Clemente XII.* fuit confirmata, ac post integri saeculi fugam in viridi est observantia. Eadem certam quamdam praescribit methodum dilucidis regulis dispartitam, ad quam tuendam, servamdamque omnes indistinctim tenentur Urbis Ecclesiae, quin liceat ab ea declinare, nisi tales concurrant circumstantiae, propter quas, qui praesunt, legem aliqua in parte emoliri opportunum existiment. Quaedam ea continet, quae cum sint generalia, & ad essentiam pertineant Cultus Sacrae Eucharistiae debiti, nedum Romae in sola Oratione quadraginta horarum, sed etiam alibi, & in aliis omnibus Expositionibus, quae per annum fiunt, servanda omnino sunt. Quod quidem procedit non ex praescripto Instructionis, quae unam respicit Orationem quadraginta horarum pro Ecclesiis Ur-

bis ; verum ex Ecclesiae instituto ac disciplina , & ex Sacrar. Congregationum decisionibus . Caetera vim legis habent quoad Urbem , sed ad alias Ecclesias non extenduntur , licet laudabile multum sit , ut ubique serventur , quemadmodum respondit Sac. Rit. Congregatio in *Patavina die* 12. *Junii* 1749 (habetur hac in nostra Collectione *num.* 4054.) Et revera cum instructio data sit peculiariter pro Ecclesiis Urbis , hoc satis est , ne quoad alias obligationem inducat . Verbo dicam ,eamdem quoad Urbem vim praeceptivam habere , quoad alias Ecclesias dumtaxat directivam . Quae sane distinctio obtinet etiam in Urbis Ecclesiis relate ad Expositiones alias , quae per annum frequenter fieri solent , nisi tamen aliqua ex Instructionis Regulis etiam ad has expresse extendatur .

10. Volunt nihilominus *Cavalerius Oper. tom.* 4. *cap.* 8. *ad* §. 24. *Instructionis , et Tetamus in Appendic. ad* §. 5. *ejusdem* ; volunt , inquam , Instructionem vim legis ubique habere . Cum enim ambo notassent aliqua in eadem contineri , quae a Caeremoniale Episcoporum , & Rituali Romano discordare ipsis visa sunt = *haec autem* , ajunt , *novissime Romae petita sunt declarari* = ; & responsum prodiisse affirmant *die* 26. *Martii* 1746. hisce concoeptum verbis = *Servandam esse Instructionem , quia consonat praxi Cappellae Pontificiae , et Urbis Romae , quae totius Orbis Magistra est* . Prosequitur *Cavalerius loc.cit.* = *Petitio autem processit de expositione qualibet etiam extra Romam . Unde quae methodus ab ea* (scilicet Instructione) *praescribitur , ubique gentium patet esse servandam , etsi contrarium habeat Caeremoniale Episcoporum , vel Rituale Romanum* = Non quaeram modo, num revera aliquod intercedat discrimen Instructionem inter , & Caeremoniale , ac Rituale ; alibi opportunior erit de hoc disserendi locus . Id , quod nunc interest , ad ipsum , quod laudatur Decretum refertur . Me redarguat nemo si de ejusdem authenticitate dubitavero . Scito enim illud in Sac. Rit. Congregationis Regestis minime reperiri , et penitus ignoramus,num revera , a qua Congregatione , & cujus auctoritate datum sit . Uterque Auctor silet , & nimis generica utitur expressione = *Novissime Romae petita sunt declarari* = *Declaratum fuit Romae* = . Quamobrem jure existimo non aliud illud esse , nisi privatum responsum alicujus rerum liturgicarum Periti rogati , ut suo judicio enodaret quaesitum sibi ad decidendum traditum .

11. Dato autem , quod non privati hominis judicium , sed Sac. Rit. Congregationis declarationem praebeat laudatum responsum : quid tamen inde ? Habebit solummodo vim directivam , non praeceptivam : siquidem posterius Sac. Congregationis Decretum quae-

stionem solvit. Interrogata » *An Instructio pro Oratione quadraginta horarum Romae jussu Clementis XI. edita, etiam extra Urbem servari possit, ac debeat? sub die 12. Julii* 1749. Respondit = *Praedictam Instructionem extra Urbem non obligare, laudandos tamen, qui se illi conformare student, nisi aliud ab Ordinariis locorum statuatur* = Igitur juxta novissimum hoc Decretum, fas erit servare tam modum ab Instructione traditum, quam alterum a Caeremoniali praescriptum, licet primus ad sensum ejusdem Decreti magis congruere videatur; praesertim quia, siqua est apparens repugnantia inter Instructionem, et Caeremoniale, ac Rituale, essentialia ne minimum quidem laedit, sed circa modum solummodo versatur, ut infra loco magis opportuno videbimus.

12. Laudabile igitur, si Instructioni omnes se conforment Ecclesiae, licet coactive non teneantur. Idcirco sapienter subdit Decretum, ac limitationem ponit = *Nisi aliud ab Ordinariis locorum statuatur* =. Hinc si Episcopi quoad aliquam ex praescriptis Regulis ab Instructione recedere satius ducant, vel aliquid moderandum censeant, ut locorum, & Ecclesiarum qualitati provideant, laudabilibus, & rationabilibus consuetudinibus, quae nec per Caeremoniale Episcoporum abrogantur, se conforment, variisque consulant circumstantiis, quae non ubique eaedem sunt, hoc erit servandum. Id tamen dumtaxat intelligendum de iis, quae, salva ritus substantia, vel circa modum versantur, vel quamdam congruentiam important, nullamque praeferunt difformitatem, si diversimode fiant, aut etiam omittantur. Secus vero de iis est, quae cultus substantiam spectant, & Sacrae Actioni sunt essentialia, quae propterea ubique locorum servanda sunt, non in vim Instructionis, quae ad universum Orbem non extenditur, sed ex Ecclesiae praescripto, Rubricis, ac Sacrarum Congregationum generalibus Decretis, quae ubique vim legis habent.

13. Quoniam vero, ut patet ex huc usque dictis, *Clementina Instructio*, vim praescriptivam habet in Urbe, directivam dumtaxat quoad alias Ecclesias per universum Catholicum Orbem, &, ut ubique servetur, multum laudabile est: operae pretium ducimus exemplum sequi *Cavalerii*, & *Tetami*, qui eamdem doctis quibusdam adnotationibus illustrarunt. Opportune distinguenda erunt, quae ubique servanda sunt, ea secernendo ab aliis, quae pro locorum, temporum, ac peculiarium circumstantiarum ratione possunt vel praeteriri omnino, vel saltem moderari. Varii etiam pro regularum applicatione distinguendi sunt casus, etsi de Ecclesiis Urbis agatur. Publicae namque expositiones, praeter illas

Orationis quadraginta horarum, solemnes pariter sunt, vel quia ob gravem causam, publicumque Ecclesiae bonum fiunt, vel quia ex Instituto, vel alia urgenti ratione, aliqua cum celebritate, populique frequentia peraguntur, vel quia, licet non sint praeceptae pro Oratione quadraginta horarum, formam tamen pro eadem praescriptam tenent. Sunt etiam & aliae vel longe minus solemnes, vel privatae, quemadmodum suis apte locis videbimus. Hinc modi, regularumque diversitas. Nam quae publicam expositionem respiciunt, nequeunt in omnibus aeque aptari privatis: rursus, quae in solemnissimis tenendae sunt, non item necesse est, ut obtineant in minus solemnibus, quae ad breve tempus ex venia, non ex praecepto fiunt, vel statis diebus, vel occasione novemdialium, quae praemitti solent Festivitatibus B. M. V., & Sanctorum, vel aliis de causis. Ut autem opus hoc nostrum utile sit, non sistam dumtaxat in iis, quae ad Orationem quadraginta horarum propriae pertinent, sed & alia insuper persequar, quae diversimode obligant in aliis quibuslibet expositionibus vel publicis, vel privatis, vel magis, minusque solemnibus.

14. Mirabitur forte quis, quod in me hoc negotium susceperim, postquam spartam hanc *Cavalerius*, *atque Tetamus* ita illustrarunt doctis adnotationibus, ut nihil iisdem addi posse videatur. Cur nam id fecerim? percontabitur. Verum percontandi locum is non esse fatebitur, desinetque admirari, si rationes, quibus motus fui, ut eorum opus recuderem, attente consideret. Cum enim Decretorum Sac. Rit. Congregat. collectioni Instructionem Clementinam adijcere Appendicis loco statuissem, opportunum visum est mihi sub qualibet sanctione notare Decreta, si quae sunt, relativa ad eamdem. Mens praeterea erat, ut quilibet uno veluti obtutu singula agnosceret, quae ad unam, alteramve regulam pertinent; quod fecisse praefatos Auctores non diffiteor, sed accidit saepenumero, ut ad alia eorumdem operum loca Lectorem amandent, quod perincommodum multum est. Forte etiam aliquam praetereunt quaestionem, vel saltem vix attingunt; sed non satis illustrant: quamobrem supplendus erat defectus. His accedit, quod non in omnibus ego eorum sententiis assentior, sed quandoque, ut ab iis dissentirem, non omnino contemnendae rationes me impulerunt. Utrum bene, aliorum erit judicium. Ac tandem recentiora addenda erant Decreta, quae nondum prodierant, dum *Cavalerius* suum opus absolvit, a quo *Tetamus*, quidquid in hanc rem scripsit, est mutuatus. Hoc fuit Instituti mei consilium, haec ratio. Utile opus, pergratumque futurum arbitror, saltem quia in unum collecta sunt

omnia, quae circa Sacrae Eucharistiae expositionem, quocumque modo ea fiat, versantur. Aliqua etiam incidenter habentur, quae inservire poterunt pro norma Processionum, in quibus SSm̃um Sacramentum, vel pro Oratione quadraginta horarum, vel in solemnitate, et Octava SSm̃i Corporis Christi, vel alia quacumque ex causa, magna cum pompa circumfertur. Ne censeas me cuncta persequi velle, quae ad hasce Processiones pertinent; nimis ab instituto diverterem, si id vellem. De iis tantummodo ero solicitus, cum se obtulerit occasio, quae Ecclesiasticae leges, ut earumdem decori consulant, vel facienda, vel vitanda esse jubent.

ISTRUZIONE, ED ORDINI

Da osservarsi nell' Orazione continua di quarant' ore coll' esposizione del SSmo Sagramento per li bisogni di S. Chiesa, secondo la pia mente de' Sommi Pontefici confermata, e pubblicata di nuovo per ordine di nostro Signore Papa Clemente XII.

„ Prospero del Titolo di S. Silvestro in Capite della S.R.C. Cardinal Marefoschi, della Santità di Nostro Signore Vicario Generale „.

§. 1.

„ Essendo state fatte sin dal tempo dell' Introduzione dell' Esposizione del SSmo Sagramento per l' Orazione continua di quarant' ore diverse provisioni spettanti al decoro di detta funzione, acciò le medesime vengano esattamente osservate, e si rimuova ogni abuso introdotto in alcune Chiese; d' ordine espresso della Santità di Nostro Signore datoci coll' oracolo della sua viva voce, ordiniamo, e comandiamo, che in tutte le Chiese di questa Città tanto Patriarcali, quanto Collegiate, e Parochiali, ed in ogn' altra Chiesa sì de Secolari, che de Regolari in qualsivoglia modo privilegiata, e degna di special menzione, in cui si farà la sudetta Orazione di quarant' ore, s' osservi inviolabilmente quanto si prescrive nella presente novissima Istruzione sotto le pene infrascritte.

§. 2.

„ Si metterà sopra la porta della Chiesa, dove sarà l'esposizione un segno del SSmo Sagramento ornato di festoni, come pure a capo della strada vicina, perchè sia noto a chi passa, esservi l' esposizione del SSmo Sagramento.

Optimo jure praescripta haec sunt, ut Fideles ante Ecclesiam, & per vicinia transeuntes hisce signis admoniti, confluant Sacramentum veneraturi. Eadem signa plurimum conferunt ad compescendam plebis licentiam, ne clamoribus, & turbis devotionem distrahant illorum, qui in Ecclesia sunt Orationi intenti. In aliis vero expositionibus, quae persaepe fiunt, satis erit, quod prope principem januam Ecclesiae apponatur signum, quemadmodum in Urbe fit.

§. 3.

„ Il SSmo Sagramento dovrà esporsi nell' Altar Maggiore (eccettuate le Basiliche Patriarcali, nelle quali si suole esporre sopra

„ altro Altare) e si coprirà l'Immagine, o Statua , che vi sia ; come
„ anche le pareti della Tribuna , e le vicine all' Altare,se non vi sono
„ ornamenti fissi , si copriranno con drappi , avvertendosi , che gli
„ apparati non contenghino Istorie , nè cose profane .

1. Prima pars hujus Sanctionis tanto cum rigore servanda est , ut, occasione expositionis pro Oratione quadraginta horarum, nunquam liceat ab ea declinare , nisi urgeat necessitas exponendi Sacramentum in aliquo satis amplo laterali Sacello , Ara maxima ob novam constructionem , aut necessariam reparationem , aut aliam indeclinabilem causam , impedita . Hoc tamen in casu licentia Cardinalis Urbis Vicarii omnino erit necessaria . Ipse namque agnoscere debet , num , exposito Sacramento extra Aram maximam , satis consultum sit decentiae , & religioni , an magis expediat expositionem ea in Ecclesia differre , donec impedimentum sublatum sit , & interim aliam ei substituere . Exceptio , quae fit favore *Patriarchalium* , firmat in oppositum regulam quoad alias omnes Ecclesias . Ideo enim *Patriarchales* in lege non comprehenduntur , quia expositio commode fieri potest in Sacello , in quo toto anni tempore asservatur Eucharistia , vel etiam in alio , quod magis opportunum videatur . Hujusmodi quippe Sacella angustis non sunt circumscripta limitibus , sed tam late undique patent, ut horum quodlibet velut altera separata Ecclesia censeri possit : quamobrem frequenti licet confluente populo , nihil timendum est , quod religionem , cultum , decentiam laedat . Neque antiqua consuetudo deerat , dum prodiit Instructio , quae eamdem , ut laudabilem , & rationabilem (legem limitando) probavit , firmavitque . Non eadem ratio militat quoad alias Ecclesias , licet elegantia , & amplitudine insignes , quae proinde regulae generali subjiciuntur .

2. Ea tamen lex ultra expositiones Orationis quadraginta horarum non extenditur . Si de aliis sermo sit magis , minusque solemnibus , quamvis maxime deceat , ut in Ara majore hae fiant , regula non est tanto cum rigore accipienda , ut non liceat devotionis , vel etiam commoditatis ergo , vel ad satisfaciendum piis Fundatorum dispositionibus , vel alia rationabili de causa , Sacramentum exponere in aliquo ex lateralibus Sacellis , dummodo quodlibet absit irreverentiae periculum : quemadmodum probat *Cavalerius tom.* 4. *cap.* 7. *Decret.* 27. & affert responsum *Sac. Congr. Concilii* in causa *Meliten. sub die* 4. *Februarii* 1719. , videlicet = *Expositio SSmi Sacramenti fieri debet qualibet prima Dominica mensis in Altari Confraternitatis , et non potius in Altari Majori Ecclesiae S. Pauli , et Episcopus provideat , ne oriantur inconvenientia* =

Ex quo Decreto discimus, nedum posse, verum etiam quandoque fieri debere expositiones minus solemnes in aliquo ex lateralibus Sacellis. Cavendum tamen, ne inde oriatur periculum aliquo modo laedendi religiosum cultum, qui convenit Sacramento. Illud avertere Episcoporum solicitudinis, et vigilantiae est. Hinc in Cappellis, quae sunt prope januam Ecclesiae, vel expositiones nullimode fiant, vel janua claudatur, et populus ingrediatur per aliam, ad declinandum irreverentiae periculum. Romae quidem persaepe accidit, ut occasione novemdialium, vel indictarum precum in publicis necessitatibus, vel satisfaciendi causa piis fundationibus, & fidelium votis, passim Eucharistia exponatur in aliquo laterali Sacello. Imo id convenire, magisque congruere videtur, si fiat ex privata causa, ceu innuit haec nostra *Instructio*, quae §. 36. expresse jubet, quod expositiones, praeter illam quadraginta horarum, facere nemini liceat sine Apostolico Indulto, vel Cardinalis Vicarii, ejusve Vicesgerentis licentia, qua obtenta = *si esporrà il Venerabile in un' Altare, o Cappella con un velo avanti*.

3. Altera sanctionis pars, quae est de velandis Imaginibus, pariter obtinet in sola expositione quadraginta horarum; nec est necessario trahenda ad alias nedum minus solemnes, sed etiam solemnissimas, quae non ex praecepto, sed ex pia institutione, laudabili consuetudine, & devotione interdum fiunt. In his fateor variam esse Ecclesiarum consuetudinem; ut plurimum tamen, longeque frequentius nullo velo tegitur Tabula Altaris, praesertim si ea exhibeat B. M. V. Imaginem, quae in magna est veneratione; neque fieri quandoque posset, ubi frequenter, et ad breve tempus Sacramentum cum minori solemnitate exponitur, & Altarium tabulae permagnae tegi nequeunt, nisi oblongis, latisque velis, ope schalarum periti manu aptandis. In hac ipsa Urbe usuvenit, ut detegantur quaedam Deiparae Imagines miraculis, & devotione populi celeberrimae, quin Ecclesiastici Praesides hujusmodi morem reprobaverint, aut interdixerint. Longaeva consuetudo abrumpi nequiret sine offensione, et scandalo.

4. Non me latet *Sa. Mem. Benedictum XIV.* Pontificem sapientissimum, & in sacrorum rituum scientia nemini secundum, cum Bononiae esset Episcopus, quadam sua *institutione*, quae *in editione latina est* 30., morem hunc improbasse, quemadmodum & alterum, exponendi scilicet Sacramentum in Festis Sanctorum. Postquam enim dixerat, hasce expositiones fieri non debere sine Ordinarii licentia, subdit. *num.* 14. *et sequen.* = *Notum tamen esse volumus, eamdem facultatem nos minime concessuros, si in ipsis Ec-*

clesiis, *statis iisdem anni diebus Effigies B. M. V. exponatur*, *vel Festum alicujus Sancti celebretur*, *licet vetusta hujus rei consuetudo nobis producatur*. *Id enim sacrorum rituum periti summopere damnant* = auctoritatem affert *Baldry in Manual. Sacr. caeremon. part.* 3. *cap.* 17. *num.* 2., *Bissi verb. Expositio SS̄mi Sacramenti num.* 232. §. 5., *Thiersii de exposit. SS̄mi Sacramenti cap.* 4. *num.* 12. Haud tamen haec me commovent. Non enim spectandum est quod ipse docuit Bononiae Episcopus, verum quod Pontifex Maximus Romae fecit. Nam quod Bononiae docuit ut privatus doctor, in Petri Cathedra postea sedens repudiasse saltem tacite, si non expresse, censendus est. Pontificatum ipse tenuit ad annos duodeviginti; & interea scimus, eumdem perquam frequenter, cum ob distantiam Ecclesiarum, in quibus erat Oratio quadraginta horarum, ad eas accedere, hyemali praesertim tempore, nimis erat incommodum, ad alias pergere consuevisse, in quibus statis Hebdomadae diebus minus solemnis fit expositio, & suismet oculis detectas interea vidisse Deiparae Imagines. Singulis praeterea annis Basilicam Liberianam petebat triduo Quinquagesimae, ut Sacramentnm adoraret in Cappella Paulina solemniter expositum, nullo velo obducta, sed omnibus patente vetustissima Imagine B. M. V., quae ibi magna in veneratione est. Ipse autem, qui innumeros reformavit abusus, numquam tamen jussit, ut eadem tegeretur Imago, & aliae etiam cooperirentur, quas cum Sacramento exposito apertas ipse viderat. Id satis superque est, ut morem hunc, utpote Ecclesiasticis legibus non repugnantem, à sapientissimo Pontifice, qui secus ut privatus doctor existimaverat, fuisse probatum dicamus.

5. Pro coronide juvat addere, quod cum nova magnificentissisima Machina pro solemni expositione peragenda in praefata Cappella Paulina Basilicae Liberianae fuisset extructa, eo tamen modo ordinata, & disposita, ut in altum nimis assurgens, impedimentum afferret detectioni Imaginis B. M. V.: orta quaestio inter Capitulum, & Sacelli Patronum, causa ad Sacr. Rit. Congregationem delata, propositoque Dubio = *An SS̄mum Eucharistiae Sacramentum publicae venerationi sit exponendum in Altari Deiparae Virginis*, *hujus Imagine detecta, vel potius tecta*? = responsum fuit = *In casu de quo agitur*, *servandam esse antiquam consuetudinem* = quae erat, ut expositio fieret detecta Imagine = *die* 26. *Januarii* 1793. Ne autem sit, qui existimet ad alios casus extendendum non esse Decretum, utpote quod non est generale, sed relativum ad speciem propositam = nam si in quibuslibet expositionibus cooperiendae essent Imagines Deiparae, & Sanctorum, quia, ut ajunt *Baul-*

dry , et Bissi loc. sup. cit. = praesente Domino omnium summo cessare debet cultus servorum = Neque consuetudo, etsi immemorabilis, neque conventio , neque lex fundationis , neque alia quaelibet gravissima excogitanda ratio posset honestare detectionem Imaginum , dum Sacramentum est publice expositum. Itaque supra relata Auctorum verba in sensu congruo sunt accipienda. Cultus utique non sunt confundendi , neque Deiparae , et Sanctis ille tribuendus est honor , qui uni debetur Deo : nihil tamen prohibet , quominus , dum preces ad Deum dirigimus , Deiparam , & Caelicolas , quorum inintuemur Imagines , apud Eum deprecatores adhibeamus : imo ex Ecclesiae instituto ita est faciendum , ut quod nostris precibus non valemus , intercessorum ope , et patrocinio consequamur .

6. Sciscitandi hic videtur locus : curnam tegendae omnino sint Imagines in Oratione quadraginta horarum , non item vero in aliis vel minus solemnibus , vel etiam solemnissimis , quae non raro per anni circulum fiunt , expositionibus ? Posset quis quaestionem solvere , quia lex unam respicit expositionem quadraginta horarum , & alias non complectitur ; ideoque ad has nequit extendi . Sed ratio hujusmodi, ut mihi videtur , nodum non solvit ; alia quaerenda est , quam ab intrinseco dicimus . Pro diversitate functionum , diversoque earumdem fine , aliquid decet , & licet in una , quod in altera , quamvis idem sit utriusque subjectum , non expedit . Porro Oratio quadraginta horarum ideo instituta fuit = *ut diu , noctuque , quavis hora , toto vertente anno , sine intermissione incensum in conspectu Domini dirigatur* = Ita in laudata Constitutione *Clementis VIII. anni* 1592. Instituti itaque praecipuus , & unicus hic est finis : ergo, durante Oratione , quae numquam intercipitur , nisi in triduo Passionis , quando cessat Hostia , & Sacrificium; omnis cultus soli Deo exhibendus est , idcirco expedit velari Altarium Imagines , ut populus sine distractione totus sit in adoranda Eucharistia unice intentus . Hac de causa jubet Instructio nedum tegi Altaris Iconem , verum etiam hemiciclum muralem , seu parietes tribunae telis sericis , aut peristromatibus vestiri , conditione adjecta , quod in his non contineantur historiae , aut res profanae = *ego vero* , notat hic Cavalerius , *adderem , neque sacras , quia ut profanae valde dedecent rei sacrae , quae exponitur ; ita sacrae aptae sunt circumstantium attentionem a Sacramento distrahere , et ad se convertere* = Festivus igitur esse debet ornatus omnis , qui apponitur ratione Sacramenti expositi , tam quoad Altare , quam relate ad integrum Sacelli ambitum : nihil tamen in eo occurrat , oportet , quod minus conveniat Sacramento, vel distractionibus praebeat occasionem.

7. Quae cum sint, facile assequimur, Instructionem non ideo solicitam esse de Imaginum operitione, quas illicitum censeat easdem detectas haberi tempore expositionis Eucharistiae, sed ne earum aspectus quid minimum detrahat fini intento in institutione Orationis quadraginta horarum, in aliis autem expositionibus, licet primus honor, ut semper Deo sit tribuendus; quia tamen vel ex instituto, piisque fundationibus, vel ex fidelium devotione, simul Deiparae, & Caelicolarum, qui preces nostras Deo offerant, imploratur auxilium; minime dedecet, neque Ecclesiae disciplinae repugnat, aliquam Imaginem oculis intuentium objicere. *Ita enim Virginem Mariam, et Sanctos colimus, ut omnis honor ad Deum referatur*. Ut habent S. Thomas *part.* 3. *quaest.* 25. *artic.* 5. *ad* 2., S. Bonaventura *in* 3. *dist.* 9. *art.* 1. *quaest.* 3. De hac tamen realias redibit sermo.

8. Quoniam vero alteri quaestioni occasionem praebet idem *Pontifex Benedictus XIV.*, qui auctoritatem sequens *Bauldry*, *Bissi*, *et Thiersii* improbare videtur morem publicae venerationi exponendi Sacram Eucharistiam in Sanctorum festis: eam paucis expendere liceat. Haud enim convenire arbitrantur praefati Auctores hujusmodi expositiones = *quia diversus est cultus exhibendus Sacrae Eucharistiae a cultu exhibendo Sanctis, et, praesente Domino omnium summo, debet cessare cultus Sanctorum* = Porro in sensu tam rigoroso accipienda non est horum opinio, ut nequaquam liceat conjungere expositionem SSmi Sacramenti cum Festis Sanctorum. Secus enim interdicendae, prorsusque abrogandae essent novemdiales, & triduanae preces, quae persaepe instituuntur ad honorem Deiparae, & Caelicolarum, exposito interim Augustissimo Sacramento; imo etiam Litaniae Lauretanae, quae ad implorandum B. M. V. praesidium coram eo a frequenti populo fere semper ante Hymnum *Tantum ergo etc.* recitantur. Carpenda praeterea esset haec eadem *Instructio*, quae §§. 24., et 30. jubet, ut, dum Sacramentum exponitur, & priusquam populus cum ejusdem benedictione dimittatur, recitentur *Litaniae Sanctorum*, *cum suis precibus*. Censura haec impeteret Institutum, probatosque Ecclesiae mores, quod vel simpliciter excogitare piaculum est. Nam *Litaniae Lauretanae*, & *Sanctorum*, necnon preces aliae recitari solitae, & ab Ecclesia adprobatae, & permissae nihil detrahunt cultui debito sacrae Eucharistiae, quia, ut supra dictum est, cultus omnis refertur ad Deum, ut ad finem ultimum, & Deiparae, ac Sanctorum invocatio fit, tamquam medium, quo, adhibitis intercessoribus, facilius a Deo obtineamus, quod petimus.

9. Discrimine igitur opus est. Nam si tali, ac tanta cum sole-

mnitate, & strepitu celebretur festum, ut populi confluentis curiositatem potius excitet, quam foveat devotionem; ac periculum propterea subsit irreverentiae, ac distractionis: ex. gr. si exquisitus musicorum concentus, ac multiplicium instrumentorum clamorosus sonitus adstantium attentionem attraheret, & demulciret aures cum maximo detrimento venerationis Sacramento exhibendae; neminem fore arbitror, qui hoc in casu non existimet, satius esse a simultanea Sacramenti expositione abstinere. Atque haec ratio potius, quam auctoritas *Bauldry*, *Bissi*, *Thiersii* movit *Benedictum XIV.* dum Cardinalis Bononiensem Ecclesiam moderabatur, ut facultatem se concessurum negaret exponendi Sacram Eucharistiam in festis Sanctorum. Id ipse aperte declarat, inquiens *loc. sup. cit.* = *Illud enim praeterire non possumus, quod maxime ad hanc sententiam confert, plurima contra Eucharistiae sanctitatem committi, cum festis Sanctorum diebus publice exponitur. Maxima enim frequentia Populi in Templum confluit, ubi post preces, vanis colloquiis detinetur, utque animum musicorum concentibus intendant, Divinissimo Sacramento terga vertere non erubescit* = Patet hinc, Sapientissimum Antistitem more commotum Bononiae vigente celebrandi festa Sanctorum exquisito apparatu, instrumentorum, ac musicorum clamore valido, cum Sacrae Eucharistiae solemni expositione, ad avertenda mala, quae inde oriebantur in religionem, noluisse, ut utrumque simultanee fieret.

10. Contra vero si festi celebritas undique casta, & religiosa nihil prorsus adjunctum habeat, quod sit per se aptum ad distrahendum fidelium animos, ab veneratione, & cultu erga patens in Throno Sanctissimum Sacramentum; si omnia ad Ecclesiasticas leges ita sint composita, ut adstantium affectus ad devotionem excitent, foveantque pietatem, non video, cur in festis Sanctorum publice exponere Sacramentum indecorum sit. Neque puto inconveniens esse, etiamsi sub Ecclesiasticae functionis finem, priusquam Sacerdos impertiatur populo benedictionem cum Sacramento, musicalis devotus concentus modulatis vocibus fiat. Posset etiam expositio differri ad solemnitatis finem; quando nihil est amplius, quod sit per se aptum ad populum distrahendum.

11. Audiendus Cavalerius, qui sub hac distinctione praefatorum Scriptorum opinionem amplectendam, vel rejiciendam esse scitè adnotat, & utramque sententiam conciliat *Tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 28. *num.* 2. *et* 3. = Dum *in tali occasione non exponitur Sacramentum* (locum designat ex Benedicto XIV. supra relatum) *vindicatur ab irreverentiis plurimis, in quas populus frequens labitur,*

cum experientia compertum sit , eumdem non semel occupari in vanis obloquutionibus , attendere musico cantui,et instrumentorum sono , et quandoque humeris etiam ad Sacramentum versis . Quod si expositionem in tali circumstantia a praedictis absurdis , et irreverentiis alicubi immunem praxis comprobet , absit , quod ea putetur inhibita , licet satius sit, eam fieri circa finem functionis sacrae ad hymnum videlicet , vel ad Magnificat : sic enim populo tempus suppetit se exercendi in recensitis operibus , et pro modico illo tempore plebs facile se colligit Sacramentum veneratura , atque admodum laudabiliter dimittitur cum pretiosa Sanctissimi Sacramenti benedictione = .

12. Quod si juxta cl. Auctoris sensum , modo praedicto haud dedecet publice Sacramentum exponere, etiamsi Vesperae solemniter cum musicali concentu , & multiplici instrumentorum strepitu decantatae fuerint : multo magis licebit , ubi Vesperae , vel nullo modo , vel sine instrumentis devote , alternantibus choris , et cantu ad Ecclesiae leges composito persolvuntur . Et revera sub oculis summi Pontificis , imo cum venia ejusdem Vicarii, aliquibus in Urbis Ecclesiis Titularium festa concluduntur cum SSmi Sacramenti expositione . Et quamvis frequens conveniat populus , nihil tamen notatur , quod sit minus decens; quia nihil est , quod perturbationis, & distractionis occasionem praebeat ; nihil , quod scandalum , & offensionem pariat ; nihil demum , quod ad devotionem conciliandam , & venerationem fovendam non sit dispositum . Ideo idem Sapientissimus Pontifex *Benedictus XIV.* , qui protestatus fuerat non concessurum facultatem exponendi SSmum Sacramentum in Ecclesiis Civitatis , & Dioecesis Bononiensis , occasione festivitatum Deiparae, atque Sanctorum : satis diuturno decem , & octo annorum , quibus in Petri Cathedra sedit, spatio , nihil omnino quoad Ecclesias Urbis innovandum censuit : quia in expositionibus , quae Romae fiunt in Natalitiis Caelitum, vel B. M. V. festivitatibus , bene norat , eam esse extrinsecam celebritatem , ut nihil secumferat , quod populum a debito erga Eucharistiae obsequio averteret , aut saltem distraheret.

13. Obiter haec dicta sint . Etenim praefata distinctio nequit habere locum in Oratione quadraginta horarum : eo quia, juxta mentem *Clementis VIII.* , qui omnium primus eam per integrum anni circulum fieri jussit in Urbe , ita omnia debent esse composita , ut cuncti , qui conveniunt , adorationi Venerabilis Sacramenti sint unice intenti , & in oratione sine ulla perturbatione spiritus , quantum fert humana fragilitas , consistant . Non alii propterea concentus

audiri debent, nisi graves, & devoti tantummodo in Missis solemnibus, quae, servata Instructionis regula, cantari debent. Verumtamen, in aliquibus Ecclesiis vespertinis horis dum populus est frequentissimus, inductus est mos modulandi cum vario instrumentorum sonitu suavi voce versiculos, qui tantum abest, ut fidelium mentes ad recolendum Divini amoris sublime mysterium pertrahant, ut potius avertant, sin minus, distrahant. Estne hujusmodi mos solidae, veraeque pietati affinis, acsi per eumdem major honor Sacramento deferatur, ut illi blaterant, qui suam tueri cònantur inscitiam? Imo dicam abusum esse minime ferendum, ac radicitus evellendum. Nisi enim opportune cohibeatur, facile est, ut producatur ultro licentia, & sensim sine sensu illi inducantur modi, qui ut sunt pruriendis auribus apprime idonei, ita adstantium corda demulcent, & mentes a fine in sacra illa actione intento longissime avertunt. Utinam vero id tantummodo esset timendum! vere tamen non sine gravi animi maerore, et vidimus, & audivimus in Domo Dei, in loco Orationis coram Augustissimo Sacramento publicae exposito venerationi eas repeti symphonias, quae, plaudente hominum otiosorum turba scaenis inservierant.

14. Sì, ut verbis utar *S. Pii V.* constitut. *Quam primum etc. dat.* 1. *Aprilis* 1566. *oportet, ut ad Ecclesias sit humilis, et devotus ingressus, quieta conversatio = Si Innocentius XII.*, ut refert *Benedictus XIV. in Epistola ad Episcopos Ecclesiasticae ditionis* 19. *Januarii* 1749. ob enatos abusus moderatis Decessorum suorum constitutionibus = *generatim quarumcumque cantilenarum, seu motetorum cantum prohibuit* = ac regulam dedit de iis, quae cantari permissum est in solemnibus Missis, ac Vesperis, nec non in Supplicationibus instituendis in octiduo festivitatis Corporis Christi: peculiari quodam jure suo exigere videtur Oratio quadraginta horarum, ut humilis, & quieta sit conversatio, & qui eam turbare possunt cantus, ac instrumentorum sonitus, penitus ab Ecclesia arceantur. *S. Carolus Borromaeus*, qui post Tridentinam Synodum merito appellari potest ecclesiasticae disciplinae Instaurator, & restitutor, praecepit, ut nec Sacra fierent in Ecclesiis durante Oratione quadraginta horarum, & siqua essent implenda in illis onera, iisdem satisfieret in altera ex proximioribus, solummodo unum, alterumque Sacrificium in Monialium templis permisit, dum minor esset populi frequentia; divinamque psalmodiam in Collegiatis longius tamen ab Altari expositionis. Quae autem sanctionis ratio? ne populo unice intento adorationi Venerabilis Sacramenti ulla daretur perturbationis occasio, neve adstantium divideretur attentio. Quo exar-

sisset zelo Sanctus Antistes, si quis ausus fuisset coram SSmo Sacramento publicae venerationi patente, sub specie religionis, & cultus suaves cantiunculas alternante instrumentorum varietate miscere, quae, quo magis alliciunt, & pruriunt aures, eo etiam magis alienant spiritum ab oratione.

15. Equidem Clementina instructio haud expresse prohibet hujusmodi cantiunculas vulgari appellatione *mottetti*, nec musicam sive instrumentalem, sive vocalem arcet a templis durante Oratione quadraginta horarum. Quid ex hoc? Integer attendendus est contextus, simul conciliandae diversae orationis partes: clare patebit mens Institutoris, licet apertis verbis non expressa. Omnia in unum, eumdemque diriguntur finem, nempe, ut cogitationes, Affectusque omnes non ad alia distrahantur objecta. Hinc ne ulla in Altari, vel prope illud detecta adsit Imago expresse jubet §. 3.; mandat insuper §. 6. obscurari fenestras *ad effetto di raccogliere la mente de' fedeli all' orazione*; ut submissa voce preces fundant, si qui sunt Sodalitatum confratres *per non causare distrazione negli altri* omnino praecipit §. 9.; utque in Missis privatis *neppur si suoni il campanello all' elevazione* §. 13.; arcet procul a foribus Ecclesiae pauperes quaestuantes *ad effetto d' evitare la distrazione de' fedeli, che orano* §. 28.; eadem de causa prohibet §. 32. conciones tempore expositionis, & vix permittit, data a Praesidibus venia, brevia colloquia *per eccitare i fedeli alla devozione verso il SSmo Sagramento*. Si ex his, aliisque sanctionibus plane ad veritatem patet cum ratio instituti, tum Pontificis mens; quisnam erit, qui ex Instructionis silentio facultatem relictam existimet, miscendi cantiunculas ad certas leges compositas? Si omnia arcenda sunt objecta etiam sacra, & religiosa, quibus ad varia confluentis populi dividatur attentio, quis umquam sibi suadere poterit, noluisse legislatorem interdicere cantilenas, quae, quo magis delectant, eo etiam magis quamdam mentis alienationem inducunt ab eo, quod unice adorandum proponitur?

16. Sustineri posse inductum morem, qui illum tuentur existimant, quia hujusmodi versiculi desumpti ex psalmis, canticis, aliisque Bibliorum locis ad Sacram Eucharistiam pertinent, vel mysticam habent significationem, nihilque est, quod non sit Ecclesiae probatum, aut profani quid redoleat. Oh quam facile decipimur sub specie boni! Nonne satis est, quod musica tam vocalis, quam instrumentalis, licet in aliis sacris functionibus admissa, in hac tamen institutioni, fini, objecto, menti Legislatoris, lataeque legi repugnet? Nonne Oratio quadraginta horarum jure quodam suo silen-

tium postulat, ut cogitationes omnes, & affectus in unum simul dirigantur objectum, & finem? Sancta sint carmina, graves modi, atque devoti, nihil prorsus occurrat cùm in vocibus, tùm in instrumentis, quod religionem non foveat, & ad venerationem excitandam erga Sacramentum non sit apprime aptum. Quid tum postea? Non omnia, quae sancta sunt, semper, & qualibet occasione expedit fieri, neque in privatorum hominum arbitrio est ea agere, quae, licet pietati videantur accomodata, justis tamen de causis a Praesulibus in sacris quibusdam actionibus tacite, vel expresse interdicuntur, etsi permittantur in aliis. Praeterea, experientia, heu nimis! discimus quosdam inductos mores in se spectatos sanctos, multaque commendatione dignos, prudentibus tamen Ecclesiasticae disciplinae institutis non satis probatos, sensim, sine sensu in damnandos abusus converti? Quod praecipue accidit in Musica tam vocali quam instrumentali. Quoties eo processit licentia, ut in Ecclesiis ea repeti audita fuerint, quae profanis spectaculis inservierant, quum ad satisfaciendum otiosae plebis curiositati, factum nil aliud sit, nisi ad sacros versus transferre modos, qui in profanis cantiunculis adhibiti majorem plausum reportarunt? Atque hanc fuisse rationem arbitror, propter quam, ut refert *Benedictus XIV.* in praefata Encyclica ad Episcopos, *Innocentius XII.* generatim quemcumque cantilenarum, seu motetorum cantum eliminavit ab Ecclesiis; atque hac lege revocavit, quod jam pridem sub certis quibusdam regulis, & conditionibus indulserant *Alexander VII.* & *Innocentius XI.*, exclusis videlicet modulis illis, *qui Choreas, et profanam potius melodiam, quam Ecclesiasticam imitantur*. Videtur igitur moderamen hujusmodi non fuisse servatum. Quamobrem *Innocentius XII.* coactus fuit, *offusis variarum interpretationum tenebris discussis*, coercere licentiam interdicendo cantum motetorum, ac limitando musicam ad Missas solemnes, & vesperas, iis enumeratis, quae modulari tantummodo possent.

17. Verumtamen, *Innocentii* Constitutione non obstante, in aliquibus solemnioribus expositionibus, quae per annum fiunt, praesertim vero baccanalium tempore, scientibus, & silentibus Praesulibus, cantum motetorum, & variorum instrumentorum sonitum saepius, & quotannis permissum & nouimus, & nostris auribus audivimus. Quid igitur? Cur quod fit in aliis, si fiat in Expositionibus quadraginta horarum, piaculum erit? Meum non est, rationes scrutari, quibus moti summi Praesides tacite, vel expresse id sinunt in aliis expositionibus, quod fieri posse nego in Oratione quadraginta horarum. Grande intercedit inter utrumque discrimen. Illarum quippe, quae solem-

niter fiunt, dum populus ludricis spectaculis est totus intentus, duplex est finis. Alter versatur circa honorem Deo tribuendum, ut aliquo modo compensatio ei retribuatur, pro injuriis, quae irrogantur ab illis, qui, ut sequantur vana mundi deliria, vitiis laxare habenas non erubescunt; alter vero, ut homines ab jocis, & scurilitatibus retrahantur. Quamobrem si in his admittatur musica cum vocalis, tum instrumentalis gravis, devota, ad Ecclesiae leges composita, nihil habens, vel in modis, vel in expressionibus, quod locum orationis dedeceat, & profanum sit; id ferendum esse non inficior. Etiam in aliquibus Ecclesiis Urbis antiqua est consuetudo a Praesidibus tolerata, canendi versiculos, pulsatis organis, & instrumentis hebdomadis Sexagesimae, & Quinquagesimae, dum luxuries magis agitat profanam plebem. Sed longe diversa ratio est, quae militat in oratione qnadraginta horarum. Unicus est ejusdem finis, unicum objectum, scilicet perennis adoratio Augustissimi Sacramenti nec intercepta, nec distracta. Idcirco in Ecclesiis, ea durante, ut supra notatum est, tale sit silentium oportet, ut nihil prorsus occurrat, quod adstantium mentes valeat perturbare. Satis haec sunt, ut quisque agnoscat jure merito damnandum, ac omnino eliminandum esse ab Ecclesiis inductum morem canendi versiculos, & ad certum modum pulsandi instrumenta, dum oratio perennis, patente in sublimi Throno Sacramento, id omne respuit, quod instituto repugnat.

§. 4.

„ Sopra l'Altare non vi si ponghino Reliquie de Santi, o Sta-
„ tue de medesimi (non escludendosi però quelle degli Angeli, che
„ faccino figura di candelieri) e molto meno vi si ponghino figure
„ dell' anime del Purgatorio di qualsisia materia; il che si proibisce
„ anche in tutte l' esposizioni particolari, ed in quelle, che tal-
„ volta si fanno per suffragio di quelle anime.

1. Haec sanctio, quae jubet, ne super Altare, in quo Sacramentum exponitur, apponantur Reliquiae, aut Simulacra Sanctorum, nedum obtinet in oratione quadraginta horarum, verum etiam in aliis quibuscumque expositionibus, quae minus, magisque solemniter per annum fiunt, collocato Sacramento in Throno. Id declaratum video per modum regulae generalis a *Sac. Rit. Congregatione in Aquen. die* 2. *Septembris* 1741. Siquidem ad *tertium quaesitum Dubii* 5. hisce conceptum verbis = *Suntne salutandae Reliquiae expositae in Altari, in quo et ipsum Sacramentum expositum est* ? = responsum fuit = ***Sanctorum Reliquiae non sunt collocandae super Altare, in qua reipsa SSmum Sacramentum est expositum*** = (vide hanc

collectionem *num.* 3978. *ad* 4.) Scite Sacra Congregatio directe non respondit ad Dubium, sed sustulit errorem, qui Dubium creabat, declarando illicitam Sacrarum Reliquiarum retentionem in Altari, simulac in eo patet expositum SSmum Sacramentum. Erroneae huic opinioni causam fortasse praebuerat *Gavantus*, qui minus accurata usus expressione, haud reprobasse visus est hujusmodi Reliquiarum retentionem, dummodo non collocentur altiori in loco. Postquam enim dixerat *part.* 1. *ad Missalis Rubricas tit.* 20. *litt. d.* agens *de praeparatione, et ornamentis Altaris* = *Vasa quoque Reliquiarum exponi solent hinc inde, vel inter candelabra* = notat = *qua in re cavendum illud erit, ne umquam supra locum Sacramenti, praesertim si exponatur populo pro oratione publica, Reliquiarum vasa collocentur: decet enim sedere Dominum in altiori loco supra servos suos.*

2. Verumtamen heic loci cl. Auctor loquitur stricte de ornatu Altaris, & carpit illorum morem, qui vasa cum Sanctorum Reliquiis collocare non dubitabant in medio supra tabernaculum, in quo recondita asseruatur Sanctissima Eucharistia. Summopere dedecet, ut tabernaculum destinatum pro Sacramenti custodia, simul inserviat pro basi, ubi exponantur Reliquiae, quod multo magis indecorum notat in ejusdem Sacramenti expositione, cujus non ex professo, sed obiter, & accidentaliter meminit. Neque ex hoc certo consequitur, *Gavantum* non reprobasse collocationem Reliquiarum inter candelabra, dummodo id fiat in humiliori loco. Quidquid tamen sit de Scriptoris mente, quam nec *Meratus* attigit, quaestio omnis cessat, dum *Instructio, et laudatum S. R. C. Decretum*, ne ullo modo Reliquiae apponantur, definiunt, ac jubent. Dixi: Instructio, et laudatum Decretum; quia una per alterum declaratur. Forte enim quis opinari posset extensionem legis, figuras tantummodo animarum purgantium respicere, quia sanctio postremo eam ponit relate potissimum ad expositiones, quae fiunt in earumdem suffragium: verum Decretum, quod longe posterius ea est, quamlibet dubitandi rationem eliminat, generaliter arcens Reliquias ab Altari, *in quo reipsa SSmum Sacramentum est expositum.*

3. Juvat hic addere quod notat *Cavalerius ibidem cap.* 7. *Decret.* 28. *num.* 1. = *Nobis nec arridet usus illarum Ecclesiarum, quae in Altari expositionum solemnium mediis figuris, licet ex Sacra Scriptura deprompis, apponunt symbola Sanctissimae Eucharistiae; etsi enim ipsa sacra sint, et in aliis circumstantiis fortasse probanda, in praesenti nos collaudare non possumus, quia dum ad se convertunt intuentium oculos, fideles distrahunt ab at-*

tentione erga SSmum Sacramentum, et ab ejusdem veneratione =. Haec tamen opinio, si piacet, generaliter sumpta rigida nimis nonnullis videbitur, ac propterea non sine aliqua distinctione amplectenda. Si *Clementina instructio* excipit a regula, tantummodo pro ornatu Altaris, in solemni expositione quadraginta horarum Angelorum simulacra, = *che faccino figura di candelieri* =, certum est sub regula comprehendi etiam medias figuras, licet ex sacra Scriptura depromptas; censerem etiam eamdem regulam servandam esse in aliis expositionibus, quae more consueto fiunt: tam rigidus non essem quoad aliquas extraordinarias, licet solemnes, quae disponuntur ad instar Proscaenii. In his tolerari posse videntur symbola quaedam Eucharistiae, dummodo intersit Praesidum approbatio. Cavendum tamen, ne quid collocetur, quod vel ratione subjecti repraesentati, vel ratione expressionis, vel alia de causa convenire haud posse videatur.

4. Et revera in solemnissima illa expositione, quae fit baccanalium tempore, ad revocandum populum ab profana spectaculorum licentia, in *Oratorio S. Mariae Pietatis*, quod a Fundatore *P. Caravita* dicitur; magnifica extrui solet Machina, in cujus summitate residet Sacramentum tamquam in gloria inter Angelorum Choros, in inferiori vero parte aliqua repraesentatur historia vel ex sacris literis, vel ex Ecclesiae fastis, vel ex actis Sanctorum tanti mysterii symbolica. Id nedum permiserunt Pontifices Summi, sed & praesentia probarunt, cum consueverint illuc ad Sacramentum adorandum accedere. Certum est enim hujusmodi morem vere religiosum, & pium plurimum conferre, ea praesertim occasione, ad populum alliciendum, devotionemque excitandam.

5. Heic vero loci sciscitari quis posset: num semper, ubicumque, & qualibet data occasione removendae sint Reliquiae Sanctorum ab Altari, dum venerationi exponitur SSmum Sacramentum? Diximus supra regulam esse generalem; eam tamen intelligi oportere existimo de omnibus expositionibus publicis, licet ex causa privata, sive hae ad longum, sive ad breve tempus fiant. Publicam tamen lato modo dicimus quamcumque expositionem, dum e Tabernaculo extracta Sacra Hostia in Ostensorio detecto, aut velato, omnium adstantium oculis in throno patet. Quod etiam obtinet, si alicubi in more sit, loco Ostensorii, Sacram Pyxidem velatam sub umbella collocare (quod tamen, ut ex infra dicendis patebit, ab receptis, adprobatisque ritibus, & Romanae Ecclesiae consuetudine alienum longe est). Secus vero dicendum de expositionibus omnino privatis, quae pro re nata, improviso quandoque fiunt, dum aper-

to Tabernaculi Ostiolo sacra Pyxis clausa, suoque velamine obtecta adstantium oculis subijcitur, quin extrahatur ad populum cum benedictione dimittendum. Hoc enim in casu inopportunum esset removere ex Altari Vasa cum Sanctorum Reliquiis, dummodo tamen nullum supra Tabernaculum situm sit; quemadmodum paulo ante *ex Gavanto* notavimus. Quamquam magis congrueret solis candelabris, & floribus instruere Altare, in quo Venerabile Sacramentum perpetuo asservatur.

6. Subdit Instructio, ne apponantur omnino in Altari Imagines animarum purgantium, vel hae sculptae sint, vel depictae, vel qualibet ex materia elaboratae. Haec regula praeceptiva est,& ad omnes expositiones extenditur, ne illis quidem exceptis, quae quandoque solemniter fiunt in earumdem suffragium, quinimo hae verbis expressis regulae subijciuntur.

7. Nedum vero huiusmodi imagines, simulacra, symbola ab Altari, verum etiam a cappella abesse debent, quemadmodum, & vela nigri, aut violacei coloris, & aulaea funebria. Haud enim decet haberi lugubria in loco, ubi micat Christus gloriosus. *Si Caereremoniale Episcoporum lib.* 2. *cap.* 11. jubet, ne in Missa Pontificali pro defunctis, imaginibus mortuorum, & albis crucibus distinguantur paramenta tam Altaris, quam Celebrantis, & Ministrorum, nec Libri, & Faldistorium; multo magis funebria arcenda sunt ab Altari, & Sacello, in quibus Augustissimum Sacramentum exponitur. Aequum enim est, ut ornamenta quaelibet, quae apponuntur, respondeant aliquo modo majestati Summi omnium Domini, qui sub specie panis latens adoratur in throno expositus; etiamsi finis in huiusmodi expositione intentus sit precatio ad animabus purgantibus juvandum.

8. Hinc Sac. Rit. Congregatio in Antuerpien. 10. Februarii 1685. ad quaesita = *Num liceat Confraternitati etc. exponere SSmum Eucharistiae Sacramentum cum apparatis nigris, et in Processione illud deferre cum vexillis nigri coloris? An eidem Confraternitati liceat similem expositionem facere in Missa, et Officio defunctorum cum apparatu pariter nigri coloris*? = respondit absolute = *Non licere* = (in hac collocatione *num.* 2926.) Ut enim Sacramento solemniter exposito, quacumque ex causa id fiat, Pallium Altaris, Baldachinum, aliaeque Supellectiles, aut ornatus debent esse coloris, qui convenit Sacramento, ita etiam apparatus Sacelli debet esse festivus: quemadmodum *Feria V. in Coena Domini* expleta Missa, & *feria VI. in Parasceve*, Templis omni distitutis ornatu, dum luctus, atque tristitia occupat omnia, ob recolendam Passionis Do-

minicae memoriam ; nihilominus , ex Ecclesiae instituto , & Rubricarum lege , festive ornatur Sacellum , in quo Sacra Hostia asservatur . His accedit , quod Sac. Rit. Congregatio , orta quaestione : *An Cathedra pro concione habenda piis quibusdam in exercitationibus cum Sacramenti expositione , operienda esset pannis violaceis , qui color magis convenire videbatur functioni , an coloris albi ratione Sacramenti* ? respondit = *Utendum colore albo quoad exedron in Sanctissimi Sacramenti expositione* = Ita nuperrime *in Hispalen. die* 9. *Aprilis* 1808. (Ibidem *num.* 4360.) .

9. Quamvis vero haec universim obtineant ex praescripto Ecclesiae quoad Altare, & Sacellum ; lex tamen tanto cum rigore non est accipienda , ut nihil prorsus , occasione expositionis pro defunctis , funebris apparatus sit extra Sacelli cancellos in Ecclesia . Audiendus Cavalerius , qui ad hunc locum inquit = *Quod tu extende* (regulam scilicet pro Altari ab Instructione latam) *ad totum Presbyterium , in quo Sacramentum extat expositum , non vero ad caeteram Ecclesiam , in qua praeterea panni nigri supra parietes poterunt extendi , et apponi mortuorum figurae , quoties Sacramentum exponitur ad suffragandas defunctorum animas* = In hac ipsa alma Urbe invaluit consuetudo , quod pluribus in Ecclesiis solemniter celebratur octiduum post festum omnium Sanctorum pro defunctis, cum SSm̃i Sacramenti expositione , festive adornato Sacello , in quo fit expositio , tota vero Ecclesia nigris pannis vestita , & imaginibus mortuorum ; quem morem ad quamplurimas alias Catholici Orbis Ecclesias extensum vigilantissimi probarunt Antistites .

10. Hac super re recentissimum habemus Sac. Rit. Congregationis Decretum , quod est per se idoneum ad quaslibet amputandas quaestiones . Canonici insignis Collegiatae Regiae Ecclesiae S. Laurentii Florentiae , justis persolutis nuper defuncto totius *Etruriae Regi Ludovico* , cum adhuc Ecclesia funebri esset vestita ornatu , in ulterius devoti animi argumentum publicas preces instituerant coram Sacramento Fidelium venerationi solemniter exposito , amotis lugubri feretro , palliis nigri coloris nedum ex Ara principe , sed etiam ex minoribus Altaribus , detractisque pariter velis nigris alba Cruce signatis contegentibus Imagines Sanctorum supra easdem minores Aras collocatas ; integro tamen ambitu Sacelli, in quo expositum erat Sacramentum , ornatu festivo contecto . Quaestio orta est inter aliquos ; num id licuisset ; contendentibus nonnullis contra Ecclesiae leges fuisse peccatum , & quidquid lugubre supererat , ab Ecclesia removendum existimantibus . Religio-

sissimum Capitulum, etsi de recte facto non dubitaret, nihilominus ad os obstruendum adversus vociferantes, ad Sacram Congregationem recursum habuit, ut haec definiret, num recte, an perperam se gessisset, & insuper, ut certam haberet regulam in similibus servandam. Sacra autem Congregatio, re mature discussa, respondit = *Cum praecipua pars Cappellae, in qua manebat SSmum Sacramentum festivis velis ornata fuerit, nihil in hujusmodi facto esse reprehendendum; imo neque necessariam fuisse remotionem palliorum nigri coloris a minoribus Aris* = Id pertinet ad probationem facti; quoad modum vero servandum in similibus, addidit = *Non improbare, quod eodem modo justa persolvantur ad plures etiam dies, vel pro omnibus fidelibus defunctis, vel pro defunctis alicujus Congregationis tam Ecclesiasticorum, quam Laicorum* = Reprobavit solummodo morem alicubi invectum, exponendi SSmum Eucharistiae Sacramentum in privatis exequiis. Sed id ad rem nostram non attinet (vide hanc collectionem *num.* 4341.).

11. Quum igitur Sacrae Liturgiae, Peritorum auctoritas, Ecclesiarum Urbis constans consuetudo, &, quod magis est, Sac. Rit. Congregationis Decreta simul conveniant, quod non dedeceat funebris apparatus in Ecclesia, dum preces indicuntnr pro expiatione animarum purgantium, dummodo Sacellum, in quo publicae venerationi expositum est Augustissimum Sacramentnm, festive sine ullo luctus inditio adornetur: jam patet, quomodo intelligenda sit postrema pars *sectionis* 4. *Clementinae Instructionis* conjungenda cum sectione praecedenti, quae circa ornatum Sacelli versatur. Sed de hoc satis; progrediamur ad alia.

§. V.

„ Sopra detto Altare in sito eminente vi sia un Tabernacolo,
„ o Trono con baldachino proporzionato di color bianco, e so-
„ pra la base di esso vi sia un Corporale per collocarvi l' Osten-
„ sorio, o Custodia, il di cui giro sarà attorniato di raggi, e non
„ vi sarà d'avanti alcun ornamento, che impedisca la vista del
„ SSmo.

1. Si festivus esse debet ornatus omnis cùm Sacelli, tùm Altaris, in quo publice exponitur SSmum Sacramentum, ut supra jam vidimus, multo magis decet, ut festiva sint omnia, quae immediate inserviunt Sacramento. Jubet propterea Instructio, ut Tabernaculum, seu Thronus cum superimposito Baldachino, in quo Ostensorium collocandum est, in eminentiori Altaris parte assurgat, velisque sit instructus albi coloris = *un Tabernacolo, o Trono con*

baldachino proporzionato di color bianco = Ne tamen censeas album colorem ita praescribi, ut non liceat alio ornatu Tabernaculum, seu Thronum vestiri: ornamenta excluduntur, quae nullatenus conveniunt Sacramento; caeterum si Thronus sit coelaturis cum superinducto auro, aut argento affabre elaboratus, pendentibus e corona laciniis auro pariter, & argento intextis, & in intima parte tela acu picta coopertus, vel alio non absimili modo constructus; etiamsi color albus vix, ac ne vix quidem conspiciatur, dummodo nil sit, quod non conveniat Sacramento, tutò poterit adhiberi.

2. Scite distinguit Instructio *Tabernaculum*, seu *Thronum* pro diversitate Altarium, in quo debet collocari. Illud enim ex quatuor lateribus apertum adhibendum praecipue est in Altaribus ad Orientem positis, ut undique conspici possit Sacramentum; Thronus vero in aliis Altaribus, quae unicam habent faciem versus populum. Quamquam nec *Thronus*, nec *Tabernaculum* apponi debent in Altaribus, quibus magnificum imminet baldachinum, vel sustentatum columnis, ut in Urbis Basilicis, vel ex laqueari pendens, ut in Ecclesiis *S. Andreae de Valle*, *S. Mariae ad Martyres*, *S. Mariae supra Minervam*, & in aliis. Quantum vero ab Altaris superficie *Tabernaculum*, seu *Thronus* eminere debeat, certo nequit determinari, quum id potissimum dependeat ab Altaris, Sacellique structura, a Machinae elevatione, a majore, minorique apparatu, a quantitate, & dispositione luminum, & aliis id genus circumstantiis.

3. Sicuti autem Sanctio determinat *Tabernaculi*, vel *Throni* cum superimposito *baldachino* ornatum, qui Sacramento conveniat, ut non liceat iis coloribus in ornamentis uti, quae, licet festiva sint, ex Ecclesiae tamen instituto, & disciplina adhiberi non debent in iis, quae proxime inserviunt Sacramento; ita etiam & alii ornatus sint oportet, quibus Altare, in quo exponitur Sacramentum, instruendum est, ad differentiam illorum, quibus vel solemnitatis causa, vel ex legis praescripto in Oratione quadraginta horarum vestiuntur Sacelli parietes. Quoad hos certa non determinantur tegumenta, ut supra vidimus, & aptari possunt vel serica damascena, vel aulaea attalica, vel depictae telae. Verum licet hujusmodi ornatus ad apponentium placitum adhiberi possint; tales nihilominus, ut supra innuimus, esse debent, vel color spectetur, vel alia adjuncta, quales Sacramento conveniunt. Idcirco hic nostra Instructio expresse vult *baldachino di color bianco*, quod intelligendum est juxta modum supra declaratum; ejusdemque coloris esse debent Altaris pallium, velum humerale, baldachinum portatile, ut in

§. 18. : quoad parietes vero, & Imaginum vela, unam dumtaxat conditionem apponit, ne tegumenta, aut ornatus historias, vel quid profanum exhibeant.

4. Mandat praeterea Instructio, ut *Sacrum Corporale* extendatur supra Tabernaculi, aut Throni basim. Id tamen non est in sensu tam rigido accipiendum, ut non liceat quandoque *Pallam* promiscuè adhiberi: imo quum basis ut plurimum sit nimis angusta, ideo nequit in ea explicari *Corporale*, & nisi apponatur *Palla*, non secus erit, quam plicatum aptandum. Quamquam omnis cessat dubitandi ratio, quia etiam *Palla* venit sub nomine *Corporalis*, tamquam hujus pars; ita *Macri* allatis documentis in suo Hierolexicon = *Palla pars Corporalis, sive parvum Corporale, quo Calix cooperitur*, & antiquitus *Corporale* appellabatur etiam *Palla*, ut ex *Ordinibus Romanis, Sacramentariis, et antiquis Ritualibus*, probant idem *Macri*, & *Ducangius ad V. Corporale*. *Foeminis Deo devotis vetitum est sacra vasa; et sacratas Pallas* (hoc est Corporalia) *attingere. Cap. Sacratas. Dist.* 23. *Corporale* autem erat adeo amplum, ut & Altaris mensam occuparet totam, & ejus pars anterior revoluta ad Calicem cooperiendum inserviret. Quamobrem cum unum, et idem censeri debeant *Corporale, et Palla*, pro hac non habemus peculiarem benedictionem, sed una simul cum *Corporale* benedicitur. Tametsi postmodum *Palla* fuerit invecta, & a *Corporali* separata, ad quodlibet avertendum periculum, quod certe imminebat, dum Calix operiebatur cum revoluta anteriore parte *Corporalis*, adhuc tamen censetur, & est pars *Corporalis*. Vide opus de *Sacris utensilibus Fabii de Albertis, qui cap.* 2. *num.* 37., *et cap.* 5. *num.* 33. censent, *Pallam* divisam a *Corporali* fuisse *Saeculo XII., vel XIII.* Vide etiam *Gavantum ad Rubricas Missalis part.* 2. *tit.* 1. *de Praeeparatione Sacerdotis etc.* §. *parva pars linea etc. Baruffaldum, et Catalanum ad Rituale Romanum*, tit. de *Benedict. Corporalium*, &, ut innumeros alios praeteream, *Cardinalem Bona de Rebus Liturgicis lib.* 1. *cap.* 25., *et Benedictum XIV. de Sacrificio Missae lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 6.

5. Idcirco, quin ulla inferatur violentia Instructionis verbis, quibus *Corporale* notatur, substerni poterit *Palla Ostensorio*, cum *Corporale, et Palla* promiscua sint nomina; quare *Innocentius III. de Mysteriis Missae cap.* 56., inquit = *Duplex est Palla, quae dicitur Corporale; una, quam Diaconus super Altare totam extendit, altera, quam supra Calicem plicatam imponit* = Ait *plicatam*; unde colligimus aevo *Innocentii III.* morem recessisse sal-

tem apud Italos, unam adhibendi Pallam, cujus pars anterior Calicem operiebat; nondum tamen alterum obtinuisse efformandi *Pallam* eo modo, quo ab aliquibus retro saeculis eadem in usu est, sed adhuc consuevisse latam habere extensionem, ut, licet ad unum solummodo effectum tegendi Calicem destinata, nonnisi *plicata* adhiberi posset. Satis haec sunt, ut quisque agnoscat, aut *Corporale plicatum*, aut *Pallam Ostensorio* posse substerni.

6. Subdit Instructio *Ostensorii*, quod etiam *custodiam* appellat, orbem radiis circumdatum esse ad instar Stellae in signum gloriae: demandat insuper, ne quid ad ornatum collocetur ante Ostensorium, per quem Sacramenti impediatur aspectus. Id intelligendum etiam de candelabris, & luminibus, quae hinc inde lateraliter debent disponi, ut aliqua saltem prope sint Sacramentum; nullum tamen, vel minimum impedimentum apponant Sacram Hostiam intuentibus. Non inde consequitur, haud posse vasa cum floribus collocari, vel supra Altaris mensam, vel etiam inter candelabra, dummodo in humiliori loco sint, & Augustissimi Sacramenti non impediant aspectum. Et revera si ante ostiolum Tabernaculi, in quo Sacra asservatur Eucharistia, non est retinendum vas florum, vel quid simile, sed potest collocari in humiliori decenti loco, ne abscondatur Imago D. N. J. C., vel depicta, vel sculpta, quemadmodum *Sac. Rit. Congregatio* respondit in *una Congregationis Montis Coronae die* 22. *Januarii* 1701. relat. in hac nostra collectione *num.* 3426. *ad* 10., multo magis vetitum id est ante Sacramentum, quod in throno expositum omnium intuentium oculis patere debet.

7. Memorat Instructio *Ostensorium*, seu *Custodiam*: & quoniam particula illa *seu* nonnumquam tamquam disjunctiva accipitur; idcirco nonnullis res inter se diversas, licet ad unum, eumque finem ordinatas, significare voluisse visa est. His adnumeratur *Cavalerius*, qui ad hunc locum adnotat = *Ostensorio, vel custodiae ad ejusdem Instructionis textum, qui cosulto posuit* l'Ostensorio, o Custodia, *ut inde detur intelligi, Sacramentum non necessario exponendum esse in Ostensorio, quod licet ad rem forsan sit instrumentum aptius, modernae tamen est inventionis; sed integrum adhuc esse illud exponere mediis instrumentis illis significatis ampliori Custodiae nomine, quibus illud idem exponere, et per Processionem gestare solebat antiquitas* = & *tom.* 4. *cap.* 11. *Decret.* 1. *num.* 11. = *Custodiae itaque nomine .... veniunt etiam instrumenta illa, quibus olim SSmum Sacramentum exponi, et processionaliter deferri solebat* = Verum, pace tanti viri, concedam *Cu-*

stodiae nomen antiquitus usurpatum fuisse ad capsulam, seu vas significandum, in quo recondebatur Eucharistia, vel exponenda, vel suppliciter circumferenda; nego tamen, quod in sensu *Instructionis* verba illa *Ostensorio*, *o Custodia*, disjunctive accipienda sint: sub diversa vocum expressione per eadem verba, ut synonima, una eademque res intelligitur. Idem quippe Instrumentum *Ostensorium est*, quatenus mediis cristallis sacram intuentibus exhibet Hostiam; *Custodia* vero, quatenus Sacramentum includit, ut videri quidem possit, non item tangi. Certe *Clemens XI.*, qui primus ineunte *anno* 1705. *Instructionem* disponi, & evulgari jussit, aevi sui laudabilem, & rationabilem consuetudinem prosequutus est; neque id intendisse dicendus, quod anteactis saeculis obtinuerat, sed jam erat antiquitate obsoletum, vel alicubi tantum, non autem in Urbe, & Italia fere tota, adhuc servabatur.

8. Suam sententiam tuetur *Cavalerius* auctoritate *Gregorii Turonensis lib.* 1. *de Gloria Martyrum*, qui Custodiae meminit ad turris similitudinem elaboratae = *Acceptaque Turre Diaconus, in qua Mysterium Dominici Corporis habebatur, ferre coepit ad ostium, ingressusque Templum, ut eam Altari superimponeret, elapsa de manu ejus ferebatur in aera* = & exemplo Instrumenti illius, quo insigniri solet *Imago S. Clarae Assisiensis, quae, Saracenis Monasterium invadere conantibus, ad ejus portam afferri voluit SS̄mum Sacramentum* = Haec tamen quid prosunt? Turris, Columbae, Capsulae argenteae, eburneae, aliave cujusvis formae, & materiae vasa sub *Custodiae* nomine veniunt, non item *Ostensorii*, nisi hoc vocabulum lato modo accipiatur pro *ostensione* Instrumenti, seu Capsulae, in quo recondebatur Sacrum Christi Corpus oculis intuentium minime patens. Non enim Sacramentum tunc exponi consuevit, ut modo fit, & aliquibus retro saeculis fieri coepit: si morem hunc longe prius obtinuisse quis velit, haud ullum documentum reperiet, quo evincat Sacram Hostiam, ut modo est ope Ostensorii, quaecumque ejus forma sit, visibilem fuisse.

8. *Christianus Lupus* in aureo Tractatu de *Processionibus*, agens de Sanctissimi Sacramenti publica expositione, *Oper. tom. VI. pag.* 362., quandonam inceperit in Ecclesia Latina detectam exponi Sacram Eucharistiam, se ignorare fatetur; putat tamen, hunc morem multo esse antiquiorum aevo *Urbani IV.*, qui Pontifex fuit renunciatus *anno* 1261. Vide tamen qua ratione motus ita opinetur = *quia*, inquit, *S. Clara ipsum* (scilicet Sacramentum) *nequaquam asportari jussisset ad Monasterii portam, nisi consuevisset exponi in Ecclesia, et forsan extra ipsam etiam deportari* = Sed

haec argumentandi ratio, praeterquamquod a simplici conjectura petitur, ac propterea certitudinis gradum nequit obtinere, non valet ad finem, quem intendimus. Esto quidem vas illud, in quo tamquam in custodia asservabatur Sacramentum, extrahi quandoque e Tabernaculo consuevisse, & publicae exponi venerationi, & etiam, si vis in Processionibus circumferri, non propterea consequitur, Sacram Hostiam conspici potuisse; imo certum est solam patuisse *custodiam*. *Lupum* refellit *Benedictus XIV.*, neque exemplum *S. Clarae* prodesse demonstrat = *Cum tamen*, inquit Instit. 30. num. 4., *in actis S. Clarae habeatur, quod Divinam Eucharistiam praeferri voluit* = argentea capsa intus ebur inclusa, = *hinc non sequitur eam disciplinam tunc fuisse, ut palam populo proponeretur, uti recte expendit Thiersius lib. 2. cap. 2. pag.* 133. Patet hinc licentia Pictoribus permissa, hos fuisse usos, qui, cum alius non suppeteret, ut aliquo sensibili modo ostenderent ad Monasterii januam Sacramentum fuisse delatum, loco argenteae capsulae licitum sibi esse duxerunt substituere cilindricum vas undique per girum columellis intersectum, ac cristallis munitum, quorum ope Sacra Hostia conspici posset. Numquid vero a placito Pictorum ad aliquid certo firmandum, argumenta petenda sunt, si quod ex quadam necessitate eis licuisse putandum est, facto repugnet?

10. Et revera idem *Lupus* conjecturam illam suam multi pendendam non esse plane ostendit, concludens = *Quidquid sit post Urbani IV. Decretum pietas coepit esse frequentior, et brevi tempore fuit admissa* (publica Sacramenti expositio) *apud omnes Ecclesias* ..... *eodem tempore* (circa Urbani aetatem) *quidam coepisse putant monstratoria Sacramenti vasa in variis formis* = Quod si *monstratoria*, seu *monstrantia vasa* circa *Urbani IV.* tempora invecta sunt, concludimus anteactis saeculis in usu non fuisse, & Sacramentum in undique clausis custodiis asservatum, licet ea vasa, in quibus recondebatur Sacra Hostia, quandoque educerentur vel in Altari exponenda, vel in Processione circumferenda.

11. Quod adeo verum est, ut *Thiersius* in suo tractatu de *expositione SS̄mi Sacramenti lib. 2. cap. 4.*, an statim ab initio patenter delata fuerit Eucharistia, vehementer dubitet, & in eam propendet sententiam, *quae sustinet Sacramentum in Calice, seu vase alio absconditum deportatum fuisse* = Bene idcirco hujusmodi vas *Custodia* potius, quam *Ostensorium* dicebatur. *Martene de antiquis Ecclesiae ritibus lib. 4. cap. 29. num. 5.* dubiam rem esse vult, & plurima affert documenta, quae utriquae Sententiae favere videntur. Forte enim, ut saepe accidit, dum aliquid ad variabilem disciplinam

pertinens novam induit formam, paulatim coepit in aliqua Ecclesia detectum exponi Sacramentum, retinentibus aliis antiquum morem, donec & etiam ipsae novum ritum, ut religioni, & pietati consonum sensim sine sensu adoptarunt.

12. Parum tamen id interest. Vel enim aevo *Urbani IV.* invecta fuerint *vasa monstrantia*, quorum ope Sacramentum publice exponeretur, vel multo post (vetustiora certe non sunt) parum hoc ad hodiernam disciplinam, quam unice spectare debemus, confert. Aevo *S. Caroli Borromaei* antiquioris disciplinae aliqua adhuc vestigia supererant. Exponebatur quidem Sacra Hostia mediis cristallis conspicienda, licet vasis forma longe diversa esset ab ea, quae modo in usu est, & turrim, seu cilindricum Instrumentum in piramidis formam desinens, repraesentaret, ad illius modum instructum, qui parum differt ab eo, quem exhibent Pictores in *S. Clarae* Imaginibus. Vide *Acta Ecclesiae Mediolanensis part. 1. pag. 116., part. 4. pag. 543. editionis Patavinae*. Ne tamen visibiliter omnino pateret Hostia, ob reverentiam Sacramenti, vas illud, quod parvum Tabernaculum dicitur, ad differentiam majoris, in quo asservabatur, oblongo velo cooperiebatur. Ita in iisdem Actis *part. 4. pag. 681.* = *Per questa Orazione* (scilicet quadraginta horarum) *il Santissimo Sagramento si collochi sopra l'Altare maggiore, e fuori del Tabernacolo maggiore, con un velo di seta, che cuopra il Tabernacolo piccolo, che ha dentro il Santissimo Sagramento, e sia tanto lungo, che faccia due ali dalle parti, cioè sino alli due corni dell' Altare, l'uno dell' Evangelo, l' altro dell' Epistola* = Quae sane Sancti Antistitis regula plene demonstrat, nondum invectum fuisse Thronum, in quo Sacramentum exponeretur, sed cum sacrum vas illud continens in Altaris mensa extra tabernaculum majus collocandum esset, loco Throni, & baldachini, imponebatur velum, quod forte aliquo modo tegens Sacram Hostiam, majorem ei venerationem conciliabat.

13. Temporis successu *Ostensorium* exponi coepit sub *baldachino*, sive *umbella* in expositionibus publicis, & antiquus mos retentus in aliis minus solemnibus, & ex causa privata: forma vero Ostensorii in aliam longe diversam, quae modo in usu est, mutationem subiit: & quae prius *vasa monstrantia* dicebantur, instructa postmodum ad formam sphaericam, ex utraque parte complanatam, appellari coeperunt *Ostensoria*; & cum antiquitus non essent in usu, ideo nec *Macri*, nec *Du-Cangius in* respectivis *glossariis* eamdem commemorarunt. *Baruffaldus ad Ritual. Roman. titul.* 80 §. 2. ubi legitur = *Hostiam in solemni Processione deferendam in Taberna-*

culum ita reponendam, ut per vitrum, seu cristallum, quo ipsum Tabernaculum circumseptum esse debet, exterius adorantibus appareat = notat *Tabernaculum, de quo hic Rubrica loquitur, idest ac Ostensorium, quod aliter appellatur Monstrantia, Sphaera, et Turris. Antiquitus ad modum cilindricum construebatur eo pacto, quo hodie Moniales S. Clarae utuntur ..... recenter vero ad instar Sphaerae solet efformari, cum suis radiis ad similitudinem Solis, seu Stellae* = Vide etiam *Catalanum* ad hunc Ritualis locum.

14. Quamobrem concludimus in *Clementina Instructione* vocabulum *Custodiae* fuisse usurpatum tamquam *Ostensorii* synonimum ob duplicem significatum, quem *Ostensorium* habet; non autem ut instrumentum, & vas ab Ostensorio diversum, vel hoc sit in forma sphaerica radiata, vel circumseptum cristallis ad modum Cilindri, Piramidis, aut Turris; quod tamen jure censeo aevo *Clementis XI.* non amplius fuisse in usu, & solam radiatam Sphaeram adhiberi consuevisse. Quaecumque enim sit ejusdem forma, idem tamen est usus, scilicet patefaciendi Sacram Hostiam oculis intuentium, idcirco ab ostendendo *Ostensorium* debet appellari; longe secus, ac Turris erat, de qua *Gregorius Thuronensis, et argentea capsula*, quam *Assisiensis Clara* ad Monasterii januam deferri jussit. Haec dicta sint, ne perperam recessisse videar a sententia *Cavalerii*, qui arbitratur *Ostensorium, et Custodiam* in sensu Instructionis instrumenta esse diversa. Forte enim Auctor, ceteroquî clarissimus, significare voluit, non dedecere, si quod *Ostensorium* dicimus, non ad modum radiantis Sphaerae, sed juxta veterem morem construatur, ut in S. Clarae Imaginibus pingi solet, & ab aliquibus ejus Instituti Monialibus, ut *Baruffaldus* notat, adhuc retinetur. Sed contra ipsum est eadem Instructio, quae praecipit = *Ostensorio, o Custodia, il di cui giro sarà attorniato da raggi* = Quid clarius ad designandum, distinguendum Ostensorium orbicularis figurae, quod Sphaeram dicimus? Praeterea Vas, quod exhibent Clarae Imagines, quum, ut vidimus, longe distet ab illo, quod, ea jubente, ad Monasterii ostium delatum fuit, & patentem Sacram Hostiam exhibeat, potest Ostensorii nomine donari.

§. VI.

„ Ardino sopra l'Altare almeno venti lumi continuamente, cioè
„ sei candele d'una libra, tre per parte dalli lati della Croce, ed ot-
„ to candele dalla parte superiore, con altre quattro dalli lati dell'
„ Ostensorio, nella cui parte opposta non vi si ponga onninamente
„ lume alcuno, e sieno finalmente due Torcieri con le fiaccole alme-
„ no di tre libre l'una. L'istesso numero di lumi vi sia anche di

„ notte, dopo serrata la Chiesa; nella sera si mettano lumi suf-
„ ficienti per evitare la confusione, quali stiano accesi finchè si chiu-
„ dino le porte di essa. Potranno anche di giorno oscurarsi le fene-
„ stre vicino all'Altare dell' Esposizione, ad effetto di raccogliere la
„ mente de' Fedeli all' orazione.

1. De Luminibus, quae ardere continuo debent, dum Sacramentum publice exponitur pro Oratione quadraginta horarum, agit praesens Instructionis sanctio. In ea praecipitur, ut saltem viginti nunquam desint, quorum duo de viginti luceant in Altari, duo vero in magnis candelabris hinc inde in plano Presbyterii circa gradus Altari appositis; eorumdem pondus, qualitatem, distributionem designat, ne quid fieri contingat ad Rectorum, & Sacristarum placitum, quod aut non deceat, aut minus Sacramenti majestati, functionisque solemnitati conveniat. Hujusmodi autem sanctio, ni fallor, partim praeceptiva, partim directiva videtur. Praeceptivam puto quoad cereorum numerum, & dictio illa *almeno* scite adhibetur, ne cuiquam liceat minorem cereorum numerum apponere; quamvis in Ecclesiarum Praesidum potestate sit quantitatem addere multo majorem. Quod si luminaria copia abundent, non est necesse, ut omnia continuo ardeant; poterunt identidem alia extingui, alia sufffici extinctis, omnia iterum accendi, dum frequentior est populi concursus, & solemnia celebrantur Mysteria, dummodo nunquam deficiat numerus a lege praescriptus, quo minor non sit oportet etiam in expositionibus, quae ex privata causa fiunt, veluti notat *Instructio* §. 36.

2. Quoniam vero per horas quadraginta diu, noctuque nunquam cessare debet Oratio, ideo jubet insuper haec sanctio, ut etiam nocturno tempore, licet clausis Ecclesiae janius, totidem, ac in die collucescant lumina: aliquid tamen de rigore remittens, Ecclesiarum consulit paupertati: quamobrem permittit, ut interea adhiberi possint lumina ex alia viliori materia, puta ex oleo, aut adipe, dummodo saltem decem ex cera sint, quorum pondus non determinatur, quum solum qualitas, & numerus sint in praecepto.

3. Quod vero attinet ad cereorum pondus, qui ardere debent de die, ab Instructione praescriptum, dubitarem, num hac in parte sanctio praeceptiva, an directiva sit. Non omnes namque Ecclesiae opibus abundant, ut sustinere valeant onus viribus impar. Nam si unius librae esse debent candelae apponendae in inferiori gradu, majoris certe, aut saltem aequalis ponderis esse deberent octo illae apponendae *nella parte superiore*, licet quoad istas nihil de pondere Instructio determinet. Idem dicas de cereis apponendis in plano Pre-

sbyterii. Ne igitur pauperes Ecclesiae nimis graventur, directionem potius, quam positivum praeceptum Sanctio importare videtur.

4. Cum igitur Instructionis regula non in omni parte praeceptiva sit, non dubito directivam eam esse quoad luminum distributionem; quamobrem si ab ea, rationabili ex causa, tantillum recedatur, nullum certe erit piaculum. Id enim in more positum est. Machina magnificentius construi solet, candelabrorum forma, copia, distributione variata; non eadem semper collucent luminaria, sed alia modo extinguuntur, ut alia eorumdem loco accendantur, & sic omnia consumptione aeque decrescant, & omnis arceatur, quae visum offendit, difformitas. Hoc in casu non video, cur non liceat accensa luminaria diversimode distribuere, dummodo tamen quatuor saltem ad Throni latera prope Ostensorium, & duo fanalia ardeant in plano Presbyterii prope gradus Altaris. Secus enim opus foret, ut quae extinguuntur, & quae accenduntur ejusdem semper essent ponderis, quod difficile est, & simetricus ordo plerumque non patitur. Illud vero vim habet praecepti, quamvis non verbis expressum, quod non liceat luminaria e conspectu Ostensorii collocare, per quae ejusdem visio impediatur: *nam in superiori* §. notatum jam fuerat = *non vi sarà davanti alcun'ornamento, che impedisca la vista del Sagramento* = quod de luminaribus etiam intelligendum est, cum eadem militet ratio.

5. Et quamvis praeceptivum sit alterum, videlicet = *nella di cui parte opposta non vi si ponga onninamente lume alcuno* = discrimine est opus, ne generice nimis pro omni casu id accipiatur. Sensus Instructionis videtur, ne sub Throni umbella a parte postica, ut magis splendescat Sphaera cum radiis continens Sacramentum, lateat aliquod lumen, quod illam artificio illustret. Si diversa ei appingatur significatio, obtinebit solummodo quoad Altaria, quae unam habent faciem e conspectu populi, qui convenit in Ecclesiam. Nam quoad Altaria, quae ad orientem sita sunt, ac duplicem habent faciem e conspectu populi, & Cleri., ut in Patriarchalibus, Basilicis, & aliis Urbis Ecclesiis, lex locum non habet, quum ex utraque parte ardere debeant luminaria, praesertim vero, quae in Throno sunt, ita ut lateraliter quatuor e conspectu Ecclesiae, & alia quatuor e conspectu Chori nunquam desint.

6. Haec pertinent ad expositiones solemnes quadraginta horarum. Translato vero sermone ad alias, quae per annum fiunt, sive ex publica, sive ex causa privata; vel ex praecepto, vel ex arbitrio; cum Sacramento detecto, aut velato, sed publice in Throno patente, eumdem cereorum numerum accendi debere supra innuimus,

ex regula ejusdem *Instructionis* §. 36. Quae tamen sanctio praeceptiva est pro Ecclesiis Urbis tantummodo, nec eadem regula necessario servanda est ubique locorum extra Urbem, quamvis laudabile sit, ut omnes se ei conforment. Ideo si in aliqua Dioecesis mos obtineat exponendi SSm̃um Sacramentum pro Oratione quadraginta horarum, congruit, ut viginti cerei ardeant de die, noctu vero idem non deficiat numerus, licet non omnia lumina ex cera sint, sed aliqua ex viliori materia. Sed quoniam non semper, non ubique fieri potest quod magis congruit, dummodo fiat quod saltem decet, ideo si alicubi diversa sit ratio, vel ex Synodorum praescripto, vel ex probata consuetudine; quandoquidem debitae venerationi consultum sit, non videtur reprobanda. Quamquam enim nulla lex habeatur, ubique tamen locorum prostant aut Synodalia Decreta, aut Episcoporum Edicta, aut laudabiles, & rationabiles Consuetudines, quae pro respectivis Dioecesibus vim saltem directivae legis habent. Nedum enim habenda ratio est ad Sacramentum, cui per quamcumque ingentem luminum copiam nunquam satis honoris deferri potest, sed etiam ad Ecclesiarum, & locorum angustias, ne ob egestatem absterreantur ab expositione cum non levi pietatis detrimento; vel onere graventur, cui ferendo impares experiuntur vires.

7. Hanc autem fuisse rationem non dubito; qua motus *S. Carolus Borromaeus* Antistes Mediolani, ubi longe ante jam invaluerat laudabilis usus Orationis quadraginta horarum cum simultanea SSm̃i Sacramenti expositione, praescripsit = *le candele, o cerei al più siano dieci, almeno sei d' onesta grossezza, e vi siano anche lampadi, che non siano però più di dodici, o tredici* = licet solemnissima esset hujusmodi expositio, ut colligitur ex aliis regulis, quas servandas tradit. *Act. Eccles. Mediolanen. Tom. 2. edition. Patavinae pag.* 681. *et sequen.* Solertissimus Antistes hoc pacto consuluit pauperibus Ecclesiis, quae nimis non erant gravandae. Forte etiam providere voluit, ne inter Ecclesiarum Rectores quaedam oriretur aemulatio, quae non semper unam habet originem a religione, & pietate; sed verecundiam affert illis, qui nequeunt tot sumptus facere, & nonnumquam caussa est dissidii: necessaria ea regula erat, *quia*, ut ait *Lucius Ferraris Uerb.* Eucharistia *Artic.* 1. *num.* 6. hyperbolica tamen usus espressione, *tanto studio facere aggressi sunt Mediolanenses, ut nisi luminum, et apparatuum sumptus coerciti fuissent, cera, et olei inopia laborandum perpetuo fuisset*.

8. Sed recentiora quaeramus. *Benedictus XIV.*, dum erat Bononiae Episcopus, modum praescribens in Oratione quadraginta ho-

rarum per Dioecesim servandum, jussit, *si per noctem Sacra Eucharistia super Altari posita sit, ardeant duodecim faces = Instit.* 30. *num.* 24. Quot de die lucere debeant, hic non dicit; eumdem tamen ad minus voluisse numerum, certum est: quia pro aliis expositionibus fieri solitis Bononiae quotidie per turnum, quasdam praescribit regulas, quarum altera est, *ut duodecim saltem cerei circum ardeant = Ibidem num.*17.. Equidem si, quid magis congruat, quaeratur, ut venerationi simul, & decentiae consulatur in expositionibus, quae per turnum fiunt, extra tamen Urbem, non ad modum quadraginta horarum singulis hebdomadae diebus: recedendum non esse crederem a methodo pro Ecclesiis civitatis Bononiae *a Benedicto XIV.* praescripta, scilicet ut saltem cerei duodecim continuo ardeant. Dixi *saltem*, quia in facultate erit majori copia lumina apponere, si id exposcat fidelium pietas, vel Ecclesiae majus onus subire valeant; minorem haud convenire crederem, ob decentiam, qua sacra illa actio est peragenda. Quod certe servandum est, quoties Ostensorium collocatur in Throno vel detectum, aut velatum. Etenim vel ex causa publica id fiat, vel ex privata, semper tamen aliquam habet solemnitatem: idcirco nostra Instructio in Urbe exposcit eumdem ardentium cereorum numerum tam pro expositione quadraginta horarum, quam in qualibet alia, licet velatum sit Ostensorium, ut supra vidimus.

9. Quod si ex causa privata fiat expositio, aperto scilicet Tabernaculi Ostiolo, quin sacra Pyxis extrahatur, non aliter fieri debet, quam ex saltem ardentibus cereis, quemadmodum jubet *Sacra Congregatio negotiis Episcoporum, et Regularium praeposita sub die* 9. *Xbris* 1602. Quatenus vero alicubi in more sit, obtenta ab Ordinario loci facultate, extrahere e Tabernaculo Pyxidem ad populum cum benedictione dimittendum, (quod tamen infra videbimus, vix concedi debet, ubi consuetudo secus disponi sine aliqua populi offensione non patitur) curari debet, ut omnia diligenter fiant ita, *ut duo saltem Clerici superpelliceo induti cereos, vel intortitia manu praeferant, ardeantque reliqui cerei, qui super Altare, et in candelabris statuuntur = Ita laud. Pontifex d. Instit.* 30. *num.* 23. Quid si Clerici, et intortitia desint? Satis erit si accendantur cerei, qui prope Altaris gradus in magnis candelabris siti sunt. Si & hi etiam non habeantur, ut in ruralibus pauperrimis Ecclesiis saepe numero contingit? Hoc in casu nullimode concedenda erit ab locorum Ordinariis licentia extrahendi Sacram Pyxidem e Tabernaculo, non obstante quacumque consuetudine in contrarium: expedit namque ne fiat, quod decenter fieri non potest.

10. Quid si Sacra Pyxis velata in Throno exponatur? Reprobat hunc usum *laudatus Pontifex, ibidem num.16. = Penitus interdicitur Sacram Pyxidem ob privatam causam extra Tabernaculum afferri, ac velatam sub umbella collocari, cum nullus hujusce ritus vestigium apud Scriptores, nullaque Sedis Apostolicae consuetudo deprehendatur, quam sequi omnino debemus* = Nihilominus, si alicubi obtinuerit usus ab Ordinariis locorum expresse permissus, vel saltem tacite toleratus, quem abolere sine scandalo, et offensione difficile sit; eumdem cereorum numerum servandum esse censerem adhiberi solitum in expositione, causa privata cum Ostensorio velato, scilicet duodecim, ut sancivit *laudatus Pontifex ibidem. = si vero privata de causa Sacrosancta Hostia inclusa solita sphaera, et velo cooperta sub umbella ponatur, tunc praecipimus, ut saltem cerei bis sex accendantur* = Nec tamen illicitum crederem, si aliquis Episcopus, attenta tam Ecclesiarum, quam Incolarum paupertate, hoc modo Sacramentum exponi cum decem cereis continuo ardentibus, permitteret.

11. Alia quaestio fieri posset de numero, et copia luminum, quae lucere debent in iis expositionibus, quae fieri quandoque solent, magnifica extructa Machina ad instar Proscaenii, ut quotannis Romae fit in Oratorio *S. Mariae Pietatis* triduo post Dominicam Sexagesimae. Eam dirimit *Sac. Rit. Congregatio*, quae in una *Narnien.* 15. *Martii* 1698. *ad Dubium = Quot lumina sint adhibenda in expositione SSmi Sacramenti, quae fit ad instar Proscaenii, et an in tali expositione etiam lumina spectabilia, et quot requirantur?* respondit = *Luminum quantitatem pietati facientis expositionem remittendam* (quae responsio relativa est ad primam dubii partem de luminibus ex oleo latentibus) *et in Altari super candelabris ad minus sex candelas accensas esse retinendas* (quae decisio spectat alteram dubii partem de patentibus luminibus ex cera) Decretum hoc, quod legitur in nostra collectione *sub num.* 3315., mutilum refert *Cavalerius*, ut ex prima ejusdem parte statuat, nullo generali Decreto esse definitam certam luminum quantitatem, si ea remittitur pietati facientis expositionem, sed silentio praeterit casum, qui est de expositione ad instar Proscaenii *tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 10. Siquidem spectandum est integrum non divisim a proposita specie. Duo namque distinguit; lumina scilicet ex oleo, vel adipe, quae telis illustrandis latenter inserviunt, lucemque per totam Machinam diffundunt, et alia ex cera; quae patenter ardent in Altari. Illorum numerus nequit certo determinari, dependet potissimum a Machinae extensione, structu-

ra , magnificentia , quae , ut decenter collucescat , majorem , minoremque luminum latentium quantitatem exquirunt ; idcirco Sac. Congregatio pietati facientis expositionem id remittit . Quoad vero illa , quae ex cera ardere debent in Altari , omnino jubet , ut sex ad minus sint . Modicus certe nnmerus , qui tamen eo in casu satis esse creditur , quia multo plura sunt alia ex oleo , vel adipe , quae continuo latenter ardent , totamque machinam illustrant . Hoc autem Decretum trahi nequit ad alias expositiones magis , minusque solemnes , in quibus cerei dumtaxat lucere debent .

12. Ad *Instructionem* modo redeamus. Ut supra vidimus , in luminum distributione praecipit inter alia , quod apponantur *tre per parte dai lati della Croce* . Ne tamen sit , qui inde argumentum depromi posse existimet , ut concludat, Crucem apponendam esse in Altari , in quo expositum est Sacramentum . Non hic est Sanctionis sensus , quae non aliud significare voluit , nisi quod sex cerei ardere debent in eo Altaris gradu , in quo, juxta morem, apponi solent Candelabra cum Cruce in medio . Caeterum Crux nullo modo est continuo retinenda . Num vero apponenda sit tempore Sacrificii? est alia quaestio , quam infra loco magis opportuno examinabimus .

13. Pergit Instructio = *per la Chiesa nella sera si metterauno lumi sufficienti per evitare la confusione , quali stiano accesi finchè si chiudino le porte di essa* = Notat hic Cavalerius = *Insinuatur apprime laudabilis agendi ratio in simili quacumque occasione ubique servanda*; *alias quippe sequerentur absurda plurima*.... *occasione autem expositionis SSmi Sacramenti poterit differri occlusio portarum Ecclesiae ad congruum usque tempus , quo populus ad Ecclesiam confluit Sacram Eucharistiam veneraturus , sed foeminae omnino prohibendae sunt ab ingressu Ecclesiae* ; *harum namque interventu plurimum compertum est infici sanctiora quaeque* = Vèrum cl. Auctor nimis Sanctionem extendit , ac si per eam generatim , et ubique interdictus esset foeminis in Ecclesiam noctu ingressus, occasione Orationis quadraginta horarum. Id lex non vetat, sed modum praescribit , ne oriatur confusio , aut veniant scandala . Et revera,hac nostra in Urbe , ubi per anni circulum Oratio quadraginta horarum perennis est , viri , aeque ac mulieres in Ecclesias , donec apertae sunt , noctu conveniunt , in quibus ea Oratio fit , licet foeminis iisdem vetitum sit aliis piis interesse exercitiis , quae noctu in aliquibus Ecclesiis , seu Oratoriis peragi solent . Praesides tamen soliciti sint , nec juxta legem deficiant lumina , quae ita sint disposita , cunctaque bene ordinata , ut nihil inconveniens evenire possit .

Secus namque occludendae essent Ecclesiae fores ad solis occasum, ingruentibus tenebris.

14. Neque tamen reprobandus est mos, ubi obtinet non admittendi ea occasione foeminas in Ecclesiis. Non ubique eadem militat ratio, nec ubique ea comparari possunt media, quae ad avertenda scandala, removendas offensionis occasiones sunt ordinata. In id Episcopi incumbere debent, quorum est, quae ad Dei cultum pertinent, diligenter curare, et providere, ne quid fiat, quod illum laedat. *S. Carolus Borromaeus* consuluit, ut foeminae assisterent sepasatim a viris = *Proveggasi ad ogni modo, che le donne vi facciano orazione separate dagl' uomini con tele o altri drappi, finchè si pongano l'asse* = Equidem expresse non jussit, ne ad Ecclesias, in quibus erat per turnum Oratio, noctu accederent, forte quia ad eas arcendas satis esse putavit altera, quam dixit, regula, scilicet, ut in Parochialibus fieret distributio horarum per familias, *non assegnandosi però in tempo di notte a donne* = et altera = *ancora che la notte si faccia orazione, la Chiesa però non stia aperta, ma ciascuno picchi, e se gli apra.*

15. *Benedictus XIV.*, ne in Ecclesiis Dioecesis Bononiensis foeminae cum viris simul convenirent, ut per integram noctem consueverat, ad solis occasum fores claudi praecepit = *Quoniam vero ad nos pervenit in quibusdam locis per quadraginta horas Sacramentum exponi, atque Ecclesiae fores per integram noctem patere, eoque viros simul, et mulieres confluere, omnino praecipimus, ut post horam vigesimam tertiam cum dimidio Templum claudatur* = *laud. Instit.* 30. *num.* 24. Consuetudines igitur locorum servandae sunt, quin certa universalis regula dari possit. Si in aliqua Dioecesi consuetudo sit, ut pateant Ecclesiae fores, ut Romae fit, primis nocturnis horis, nec foeminis denegetur ingressus, non ea erit continuo interdicenda, dummodo tamen satis provisum sit, ne oriantur scandala, utque opportuna parentur remedia, si forte aliquod exoriri posse timeatur.

16. Ac tandem non praeceptive, sed directive consulit haec Sanctio, ut pannis obscurentur fenestrae prope Altare, ut mens adstantium orationi intenta, ne minimam quidem habeat distractionis causam, et omnes cogitationes colligat, ac affectus in id solummodo dirigat, quod adorandum proponitur. Haec regula altera ex illis est, quas *S. Carolus Borromaeus* servanda praescribit in Ecclesiis Mediolanensibus, ubi primum invaluit tam pium Institutum Orationis perennis. Cum autem hujus regulae ratio communis sit aliis etiam expositionibus, quae aliquandiu durant, decet, ut in his

etiam fenestrae occludantur. Advertas tamen, ne tanta sit obscuritas, ut tenebrosum fiat Templum; nam ea oriri posset confusio, ad quam vitandam, noctu per Ecclesiae ambitum apponenda sunt luminaria. Quamobrem scite *Instructio* non generaliter consulit occludi Ecclesiae fenestras, sed regulam limitat ad illas, quae sunt prope Altare; arbitrio relinquit, ut idipsum fiat quoad alias, quae nimiam forte possent lucem afferre, nisi telis, vel alio modo tegerentur.

§. VII.

» Niun Secolare, benchè vestito di sacco di qualsivoglia Com-
» pagnia, ardisca di andare intorno all'Altare per aggiustare i lumi
» o far altro, che occorra, ma dovrà essere un Sacerdote, o alme-
» no un Chierico con Cotta, con la quale sopra il proprio abito do-
» veranno comparirvi anche li Regolari di qualsivoglia Religione: av-
» vertendosi di più, che ogni persona di qualsivoglia condizione,
» ed ordine per Decreto della Sacra Congr. de' Riti *Urbis* 19. *Au-*
» *gusti* 1651. avanti al SSmo Sacramento esposto, accostandosi, o
» partendosi da esso, deve fare riverenza con ambe le ginocchia pie-
» gate. In ordine poi alla persona del Sacerdote, quale celebra la
» Messa privata, s'insinua esserci Decreto della medesima Sacra Con-
» gregazione *Urbis* 7. *Septembris* 1638., che mentre passa avanti all'
» Altare, in cui sta esposto il SSmo Sacramento, dopo fatta l'adora-
» zione colle ginocchia piegate scoperto il capo, alzandosi lo ricopra.

1. Si Ecclesiae leges jubent, ne laici homines locum habere queant in Presbyterio, tempore praesertim celebrationis Missae, et Divinorum Officiorum, multo magis arcendi sunt extra cancellos, dum Sacramentum est publice expositum vel pro Oratione quadraginta horarum, vel pro alia qualibet causa. *Sac. Rit. Congregationis Decreta*, quae districte praecipiunt, ne laici intersint in loco sancto pro solis Sanctuarii Ministris destinato, sunt pene innumera. Duo praecipue legenda sunt in nostra hac collectione *sub num.* 3007., *et* 3063., quae generalem legem dicunt ubique servandam. *Benedictus XIII.* his innixus, et juxta sacrorum statuta canonum, *in Concilio Romano tit.* 28. *cap.* 4., nedum expresse prohibet: *intra Presbyterium, et Altarium septa, dum Missae ibi celebrantur, aliave Divina Officia persolvuntur, saecularium personarum cujuscumque conditionis, et sexus assistentiam* = verum etiam contra inobedientes = *interdicti poenam, ipso facto incurrendam, et Romano Pontifici reservatam, comminatur*. Sed de hoc iterum redibit sermo *ad* §. *XXVII. hujus Instructionis*. Interim satis est adnotare, quod si

laici cujuscumque conditionis consistere debent extra Presbyterii cancellos, dum publicae venerationi patet expositum SS̃mum Sacramentum = *nelle Cappelle, o luogo ove sarà esposto il SS̃mo Sacramento, non entreranno entro i cancelli i laici*, ut habet *S. Carolus Borromaeus in saepe citat. Instructione Act. Eccl. Mediolan. pag.* 681., jam quisque videt, nec sub ullo praetextu licere iisdem *di andare intorno all' Altare per aggiustare i lumi, e fare altro, che occorre*. Quod autem ex Ecclesiae legibus est illicitum, cohonestari ne aliquo modo posse quis putet, si ad hoc munus non vulgari veste, sed alicujus Sodalitatis laici homines utantur habitu: nam hoc casu praeviso, nostra Instructio expressis verbis id prohibet: & hujusmodi officium Clericis tantummodo in defectum Sacerdotum attribuit.

2. Verum, vel Sacerdos sit, vel Clericus, qui vigil adsit, ut accendat, extinguat, purget, disponat lumina, aliaque peragat, quae circa Altare necessaria, aut opportuna videbuntur, superpelliceum induere omnino debet. Hoc exigit Loci religio, Sacramenti Majestas, functionis solemnitas. Non enim decet circa tam sublime Mysterium in habitu vulgari etiam nigri coloris ad talos usque protracto ministrare, sed solum licet in habitu ex Ecclesiae praescripto in similibus functionibus adhiberi solito. Quapropter lex ad Regulares omnes extenditur, cujuscumque Instituti hi sint. Cum autem isthaec Sanctio fundamentum debeat in Apostolicis Constitutionibus, nedum Romae obtinet, sed ubique locorum, saltem quoad Clerum saecularem servanda omnino est.

3. Quaeri hic posset, num Laici, Conversive regulares a lege prohibitiva excipiantur? *Cavalerius ad hunc locum* inclinat in sententiam affirmativam, praesertim si agatur de expositionibus extra Urbem = *quae tamen*, (scilicet sanctio) *saltem extra Urbem limitationem fortasse patitur quoad Laicos, seu Conversos regulares, qui dummodo in superpelliceo appareant, intra Praesbyterium admitti posse videntur ad concinnanda lumina, ad quorum aptationem, aliaque similia praestanda munia ex saecularibus etiam Clerici admittuntur* = Liceat mihi addere, quod idipsum, quin violetur Instructio, etiam in Urbe non dedecet. Laici enim, Conversive regulares pluribus fruuntur privilegiis, & in pluribus aequiparantur Clericis: praeterea ex his nonnulli sunt, qui magis, quam scerdotes, et Clerici idoneitatem habent ad ea munia, quae aptitudinem aliquam usu acquisitam requirunt; praesertim ubi luminaria magna sunt in copia, & ad illa aptanda, atque purganda per plures gradus cum aliqua difficultate ascendere oportet. Numquam tamen ad Altare

accedant sine superpelliceo, quemadmodum lex jubet nedum quoad Sacerdotes, & Clericos saeculares, verum etiam quoad omnes Regulares cujuscumque Instituti.

4. Haec ad primam Sanctionis partem; altera succedit de genuflexionibus, quae ad primam aliquam habet relationem, sed magis late patet, ac omnes complectitur, qui in Ecclesiam devotionis ergo conveniunt, vel Altari inserviunt, vel aliquo funguntur officio, utpote illi praesertim sunt, qui luminibus aptandis, & purgandis invigilant, ac propterea de uno ad aliud Altaris latus transeuntes, persaepe necessario debeant ante Sacramentum transire, nisi talis sit Machinae structura, ut hujusmodi munus per graduum intervalla, aut a parte postica implere possint, & debeant. Siquidem Decretum *Urbis* 16. *Augusti* 1651., quod ab Instructione laudatur, expresse, ac generatim jubet = *quando SS̄mum Eucharistiae Sacramentum publice discoopertum exponitur; omnes ante illud transeuntes cujusvis conditionis, et ordinis sint, seu ad illud accedentes, vel ab eodem recedentes semper utrumque genu flectere debent* (vide hanc nostram collectionem *num.* 1480. *dub.* 6.) Cum vero Decretum enuntiet Sacramentum publice discoopertum, dubitare quis posset; num idem genuflexionis obsequium, vel unius tantum genu ad terram inflexio debeatur Sacramento in Throno quidem exposito, sed velato, vel patente Pyxide aperto Tabernaculi ostiolo? Verum quod ambiguum fortasse est in laudato Decreto, declaratur per alterum ejusdem S. R. C. responsum *in Varsavien.* 7. *Maii* 1746., ubi *ad Dubii* 9. *quaesitum* 3. = scilicet = *Transeundo circa SS̄mum Sacramentum in Pyxide, an utroque genu ante illud genuflectendum sit*? Affirmativa prodiit resolutio = *Quoad genuflexiones vero utroque genu sunt faciendae a transeuntibus ante illud, etiamsi fuerit in Pyxide patenter expositum* (Ibidem num. 4032. dub. 9. quaesit. 3.) Quocumque modo sit expositum Sacramentum venerationem exigit, non substantialiter, sed modo, externoque signo, diversam ab ea, quae ex Ecclesiae instituto ei debetur, dum latet clausum in Tabernaculo. Si latenti convenit adoratio unius flexione genu, in uberioris venerationis argumentum utroque genu flectendum erit, dum publice est expositum etiam velato Ostensorio, vel patente Pyxide.

5. Verum haec regula, etsi generalis, suas tamen patitur limitationes quoad Sacerdotes, qui Sacrum solemne faciunt in Altari, in quo expositum est Sacramentum, quae limitatio etiam comprehendit Ministros. Hi omnes dum primùm veniunt ad Altare, & postremo ab eo recedunt, utrumque genu flectere debent, quemad-

modum etiam dum sacra Hostia publice patens thure est adolenda. Sed dum ibi permanent, si loco moveantur, ut aliquid agant, & circa Sacramentum, vel Altare operentur; sufficit, ut transeuntes ante illud unico genu Sacramentum salutent: non enim de novo accedunt ad Altare, nec ab eo, non reversuri, recedunt, ut comprehensi intelligi debeant sub regula *Clementinae Instructionis, et laudati Decreti Sac. Rit. Congregationis*. Neque unica haec ratio est; nam & alia potissima succedit; quippe cum frequentes in solemni Missa sint transitus Sacerdotis, aut Ministrorum ante Sacramentum, flexio utriusque genu multi foret incommodi, surrectio difficilior fieret, administratio minus expedita, atque actio sacra plus aequo protraheretur. Communior haec est, saniorque liturgicorum Auctorum sententia, quam firmat constans principalium Ecclesiarum usus. Idipsum servandum a Sacerdote, & Ministro, si quandoque contingat celebrari ante Sacramentum expositum Missam privatam, veluti monent inter alios *Gavantus ad Rubricas Missalis part.* 2. *tit.* 14. *Ibique Meratus*.

6. Neque hic praetereundum, quod eadem regula servanda est quoad genuflexiones utroque, vel unico genu a Sacerdote, & Ministris, etiamsi expositio sit privata in Ostensorio velato, vel in Pyxide. Id declaratum fuit a Sac. Rit. Congregatione *sub die* 22.*Decembris* 1753. *in Vilnen.* Dubium erat = *quando absolvitur Missa lecta coram SS̃mo Sacramento* in Monstrantia exposito, sed velato, item coram Sanctissimo Sacramento *in Pyxide exposito, an debeant omnes genuflexiones observari in tali Missa, quae alias observantur, SS̃mo Sacramento publice exposito, et non velato, conformiter ad Rubricam Missalis Feriae V. in Coena Domini, vel non*? cui S. C. respondit = *Affirmative* = (in hac collectione *num.* 4083. *dub.* 13.) Nam si, ut supra vidimus ex altero ejusdem S. C. Decreto, Sacramentum velatum, vel patens Sacra Pyxis exigit genuflexiones ab omnibus, ac si esset detectum, potiori jure haec servanda est regula a Celebrantibus coram eo Missam solemnem, vel privatam.

7. Tertia succedit Sanctionis pars, quae modum praescribit a Sacerdote servandum, dum is ad aliquod ex Altaribus pergens Missam lectam celebraturus, vel, expleta Missa, ab eo recedens transit ante expositum Sacramentum. Servandum esse jubet Decretum S. R. C. in *una Urbis* 7. *Septembris* 1638. Dubium erat = *An* (Sacerdos), *post factam genuflexionem detecto capite surgens, debeat caput tegere donec ad Altare pervenerit, an vero detecto capite iter prosequi ob reverentiam tanti Sacramenti sic publice exposi-*

ti, cum Rubrica Missalis Romani non videatur loqui de hac praecisa adoratione in casu , de quo agitur ? = cui responsum fuit = *servandas esse Rubricas Missalis Romani , quae videntur innuere , quod , post factam adorationem flexis genibus , detecto capite surgens , caput operiat* = (Ibidem *num.* 939.) Recte dicitur = *videtur innuere* = non enim id exprimit *Rubrica* , quae est = *si vero contigerit eum transire . . . . . . ante locum Sacramenti , genuflectat ; si ante Altare ubi celebratur Missa , in qua elevatur , vel tunc ministratur Sacramentum , similiter genuflectat , et detecto capite illud adoret , nec ante surgat , quam Celebrans deposuerit Calicem super Corporale* = *part.* 2. *tit.* 2. *de ingressu Sacerdotis ad Altare* . Hanc quidem rubricam juxta sensum laudati Decreti servandam esse in transitu ante Altare , in quo patet expositum Sanctissimum Sacramentum , sed non in genuflexione immorandum , docent *Gavantus* , *et Quarti ad hunc titulum* , *Cavalerius tom.* 4. *cap.* 10. *Decret.* 5. *Tetamus in Append. tit.* 3. *cap.* 4.

8. Quemadmodum vero, dum elevatur Hostia , et Sacramentum fidelibus administratur , utrumque genu flectendum est , ita etiam servari debet a Sacerdote pertranseunte ante expositum Sacramentum . Non diffiteor *Bauldrium part.* 3. *tit.* 2. *de ingressu Sacerdotis ad Altare num.* 1. *in nota num.* 3. *et Bissi tom.* 1. *litt. G. num.*24. §.2. existimasse , Sacerdotem Missam celebraturum in transitu ante Altare , in quo expositum est Sacramentum , unicum poplitem flectere debere ; quia regula generalis ad faciendam genuflexionem utroque genu , est , quando fit aliqua pausa ; hic autem nulla facienda est pausa ; ideo concludunt pro unius tantum poplitis ad terram usque flexione . Haec opinio nullam prorsus vim habet post editum *S. R. C. Decretum* , quod pro regula habendum esse jubet *Instructio* , & legis generalis locum obtinet . Quamquam praecise ab Instructione , & Decreto , ex vi praeceptivae *Rubricae* utrumque genu flectendum esse plane consequitur . Haec duo distinguit casus , transitum scilicet Sacerdotis ante Tabernaculum, in quo reconditum est Sacramentum , & transitum ante Altare , dum Sacra elevatur Hostia ; in primo simplicem jubet genuflexionem , quae unico fit genu , capite operto ; in secundo adorationem utroque poplite ad terram inflexo , & detecto capite . At secundus casus alterum includit de transitu ante Altare , in quo expositum est Sacramentum , ut per *laudatum Decretum* declaratum fuit , quum par sit ratio . Unus ab altero in eo tantum discrepat, quod , dum Sacra elevatur Hostia , Sacerdos pertransiens non ante surgere debet, quam Celebrans deposuerit Calicem super corporale :

in expositione vero Sacramenti nulla est nectenda mora in genuflexione, qua facta, absolutaque adoratione cum capitis inclinatione, statim surgendum est.

9. Notat *Meratus* in ulterioris *Rubricae* illustrationem = *juxta communem usum Romae receptum*, *Sacerdos in dicto casu genuflectere debet utroque genu*, *et postea deponere biretum*, *et caput profunde inclinare* = Sed hae actiones, etsi ad invicem sibi simultaneè succedant, aliquod, licet brevissimum, temporis spatium requirunt, & fit proinde aliqua pausa, etsi momentanea. Idcirco, quamvis non sit in mora cunctandum, satis haec est brevis morula, ut nihili pendi debeat praefatorum scriptorum opinio: quod si ratio valeret per eosdem allata, genuflectendum utroque genu tantummodo esset, dum aliquali tempore est in Oratione perseverandum, numquam vero, nisi unico genu in simplici transitu, accessu, et recessu, secus ac jubet *Instructio*. Imo nec Sacerdos, et Ministri accedentes ad Altare pro Missa solemni genuflectere deberent utroque genu, quia illico surgunt, et nulla fit pausa.

10. Licet vero jubeat *Instructio* Sacerdotem, facta genuflexione, & adoratione, dum surgit, caput operire debere, quod etiam firmat *Decretum* supra relatum; apud benemultos tamen usus invaluit, illud non operiendi, nisi, dum extra sunt aspectum Altaris, in quo expositum est Sacramentum. Mos iste estne retinendus, vel potius censura notandus? Eumdem utpote contrarium legi, quae non sine rationabili causa mandat capiti imponi, facta genuflexione, biretum, communiter reprobant Rubricistae. Audiendus *Meratus*, qui, regulae inhaerens, deponendum biretum monet a Sacerdote non prius, *sed postquam genuflexerat*; *facta autem profunda capitis inclinatione*, *antequam surgat*, *iterum imponendum*, *eumdemque absque alia reverentia suum debere prosequi incessum cum bireto in capite*. Quapropter non laudandi, sed potius redarguendi sunt illi, qui ad majorem reverentiam, ut ipsi dicunt, capite aperto abeunt, donec sint extra conspectum Altaris, tum quia operantur contra Rubricam, & Decreta, tum quia incurrunt periculum, ut aliquid de Calice decidat.

11. Advertendum praeterea est, perperam agere Sacerdotes illos, qui, dum genuflexi profundam Sacramento inclinationem faciunt, biretum collocant supra Calicem: haud enim decet, & prorsus indignum Calici imponere capitis tegumentum; quamobrem vel est porrigendum ministro, vel ab ipso Sacerdote ita tenendum, ut vola manus dexterae cum parte aperta bireti sit versus

ipsum Sacerdotem, & pars inversa ejusdem manus ponatur supra Calicem. Ita *Meratus loc. cit.*, *Cavalerius tom. 4. cap. 10. Decr. 52. Tetamus in Append. cap. 3. art. 4. num. 17.*

12. De Missa privata solummodo agit Instructio, quia Sacerdos ad hanc celebrandam pergens, vel rediens ad Sacrarium Calicem manu defert, quamobrem regula danda erat, quae simul consuleret religioni, & decentiae. Secus vero dicendum est de Sacerdote Missam solemnem celebraturo, vel de eo, qui privatam dicturus sit, Calice tamen in antecessum ad Altare jam praeparato. Nam utroque in casu, cum Sacerdos impedimentum Calicis non habeat, antequam genuflectat, simulac detegit expositum Sacramentum, caput debet, amoto bireto, aperire, quod & faciant Ministri sacri Missae solemnis; postquam vero surrexit, non statim biretum capiti imponat, sed postquam e conspectu Sacramenti se subtraxerit.

13. Aliae plures quaestiones pro casuum diversitate a Rubricistis fiunt, quas prosequi nostrum non est, cum circa venerationem debitam Sacramento publice exposito non versentur. Unam, vel alteram tantummodo attingam, quae aliquo modo ad rem, de qua agimus, referri possunt. Quaeritur, quomodo se gerere debeat Sacerdos ad Altare pergens, vel ab illo recedens, si per Ecclesiam obviam ei fiat deferens Sacramentum, vel in Ostensorio patens, vel latens in Pyxide? Difficile est, ut hujusmodi casus non praevisus accidat in accessu Sacerdotis ad Altare. Nam si fiat per Ecclesiam Processio, vel deferendum sit Sacramentum de uno ad aliud Altare, aut per modum Viatici ad Infirmos; Sacerdos Missam lectam celebraturus cunctare tantisper debet in Sacristia, donec absoluta sit Processio, vel reconditum sit Sacramentum, ubi asservandum est, vel Sacerdos Viaticum deferens Ecclesiae januam praetergressus fuerit, vel in reditu populum cum benedictione dimiserit. Non ita dicendum de Sacerdotis regressu, expleta Missa, ad Sacristiam, quia licet, quoad Processiones attinet, casus vitari possit, curando, ut Missae omnes ad Altaria absolutae sint, dum devota supplicatio instituitur; alter tamen casus delationis Viatici praevideri non semper potest, & quandoque pro re nata improviso, & festinanter deferendum est. Verum quomodocumque, & quandocumque id accidat vel in accessu, vel in recessu, docent Rubricistae, genuflectendum esse donec transeat, & quidem utroque genu, si immorandum sit; unico vero genu, si in transitu, & absque mora genuflectendum est. Ita

Quarti ad Rubric. Missal. part. 2. tit. 2. num. 1. Tonell. lib. 2. tit. 2. Rubr. 1. in notis num. 6. §. Hujusmodi. *Merati loc. cit.*

14. Haec tamen distinctio non omnibus forte amplectenda videbitur. Nam si Rubrica jubet, ut dum elevatur Sacramentum, vel dum Fidelibus ministratur, Sacerdos in transitu debeat utroque genu ad terram posito, detecto capite, illud adorare: non video, cur idem modus servandus non sit in transitu prope Sacerdotem deferentem Sacram Hostiam, vel in Ostensorio, vel in Pyxide, etiamsi non sit in genuflexione immorandum. Si *Rubrica* extendi debet, ut Liturgici omnes notant, ad transitum ante Sacramentum expositum, & licet Sacerdos immorari genuflexus non debeat, nihilominus utroque poplite inflexo tenetur illud adorare; quod, ut vidimus, praecipiunt etiam *S. R. C. Decreta*, *et Instructio*. Curnam eadem regula servanda non erit in occursu Sacerdotis deferentis Sacramentum? Hinc forte non fallor, si existimem etiam in proposito casu utrumque genu in momentanea adoratione esse flectendum, ut fit in transitu ante Altare, ubi expositum est Sacramentum, vel Sacra ministratur Eucharistia.

15. Quaeri item potest: *An in Processionibus, quae occasione quadraginta horarum fiunt per Ecclesias, debeant processionaliter incedentes ante Sacramentum in occursu, et transitu a latere ejusdem genuflexionem facere?* Haec quaestio totidem fere verbis proposita fuit *Sac. Rit. Congregationi in una Canonicorum Regularium Lateranensium die* 1. *Martii* 1681. & eadem *Congregatio* respondit = *Affirmative*, *dummodo in transitu videatur* = (in hac collectione *num.*2794. *dub.* 8.). Verum haec regula non est ubique in viridi observantia. Erunt ne igitur redarguendi, qui secus faciunt? Non is sum, qui audeam definire; haud tamen crederem eos in legem peccare. Siquidem ut genuflexio, ita etiam est actus religionis, & cultus incessus supplex ante Sacramentum cum alternatione hymnorum laudis, qui solemniter decantantur. Et haec ratio est, ob quam *Bissus litt.* G. *num.* 19. §. 2., *et Meratus part.* 4. *tit.* 12. *num.* 14. genuflectere debere negant interessentes Processioni SSmi Sacramenti, etiamsi transeant ante Altare actu, quo Sacra Hostia elevatur, vel Calix = *quia sunt in actuali illius adoratione* = Praeterea aliquid inesset incommodi, si quotquot lateraliter transeunt e conspectu deferentis Sacramentum, genuflectere deberent. Quod si omnino standum esset *Decreto*, nec contraria consuetudo, ubi viget, servanda, unico tantum genu Sacramentum foret adorandum: nam si utrumque genu flectendum esset, nimis

retardaretur supplicatio, et mora in ipsum veluti redundaret Sacramentum, ut notat *Cavalerius tom. 4. cap. 10. Decr. 7. num. 4.*

§. VIII.

» Si tenga, durante l'Esposizione, alla porta della Chiesa » per la parte di dentro, o di fuori, come tornerà più comodo, » un tapeto, che faccia forma di bussola, con spazio adequato » alli lati per comodità del popolo, e sia talmente posto, che non » possa mai dalla strada vedersi il SS̃mo Sagramento.

1. Si ad Ecclesiarum januas decet, ut semper, praesertim vero tempore Sacrificii retineatur velum, quod *Velotyron*, seu *Amphytiron* Graeci dicunt, Itali *Portiera*, ut *Macri* veterum monumentorum investigator egregius tradit in suo *Hierolexicon verbo Velum*, multo magis apponi oportet aptius munimentum, dum Sacra Eucharistia exposita publicae patet venerationi. Subtrahi debet quaelibet iis, qui in Ecclesia morantur, distractionis occasio, & quantum licet curari, ut minus sensibilis sit strepitus, qui quandoque per viam fit. Illud vero est maximum, ne Sacramentum semitam transeuntibus visibile sit. Secus enim si fieret, cum non levi detrimento cultus, & religionis fieret, imo pluribus irreverentiis praeberetur causa. Quamobrem severe injungitur, ut hujusmodi munimentum e crassiori panno ita aptetur, ut impediat internum Ecclesiae aspectum iis, qui extra sunt, nullum vero objiciat obstaculum ingredientibus Templum. Spissum, atque compactum sit oportet, *che faccia forma di Bussola con spazio adequato ai lati per comodità del popolo, e sia talmente posto, che non possa mai dalla strada vedersi il Sacramento*. Potest apponi, vel ab intra, vel ab extra prope januam, prout magis opportunum videtur, et Ecclesiae, proximaeque semitae major, vel minor est latitudo, aut angustia.

2. Id tamen non indiscriminatim positivum praeceptum importat; sed tale est quoad illas tantum Ecclesias, in quibus alio modo effici nequit, ne Sacramenti conspectus obnoxius sit per viam ante Ecclesiae januam transeuntibus, ac proinde actibus irreligionis. Quod si alio decenti modo provisum sit, ut in Ecclesiis accidit, quae storeis crassioribus munitae sunt, vel in affabre elaboratum ligneum septum introducunt, per quod lateraliter in Ecclesiam pateat ingressus; regula sanctionis cessat, cum utroque modo religioni, et debitae Sacramento venerationi provisum sit. Tempore enim, quo primum prodiit Instructio, nondum communiter

mos invaluerat, duplicibus portis septo intervallo disjunctis, Ecclesias munire, cùm ad religioni consulendum, tùm ad easdem ab externi aeris impressionibus custodiendas, ut modo fit nedum in Basilicis, verum etiam in aliis fere omnibus, etsi minoribus, & angustioribus Ecclesiis. Idcirco Instructio eum praescripsit modum, quo cum minori dispendio provideri posset, ut Sacramenti aspectus iis solis pateret, qui adsunt in Ecclesia, veluti etiam nunc servatur in illis, quae recens inventum munimentum non habent.

3. Sed opportunum maxime, quamvis non levem secumferat difficultatem, alteram distractionis causam impedire, quae, ut *Cavalerius* ad hunc locum adnotat, occasionem habet a canibus introeuntibus, qui latratibus sacras functiones perturbant, multum incommodi devotae adstantium attentioni afferunt, & Ecclesias spurcitiis, & immunditiis polluunt. Plurimum idcirco expediret, ut ad Ecclesiarum januas aliquis continuò adstaret, qui canes ab ingressu prohiberet. Qui igitur ad Ecclesiam veniunt Sacramentum adoraturi, vel canes domi relinquant, vel quatenus secus ducant, alicujus custodiae consignent, priusquam Ecclesiam ingrediantur. Quod dictum volumus nedum relate ad tempus expositionis quadraginta horarum, verum etiam quoad alias quascumque expositiones. Optandum sane, ut nunquam canes reperirent aditum ad Ecclesias; sed, quod generatim impossibile est, vel multum difficile; curandum tamen ab iis, qui Ecclesiis praesunt, ut saltem aliquo modo impediantur, cum occasione expositionis Sacramenti, tùm occasione festivitatum, & solemnium functionum, quae magna cum populi confluentis frequentia fiunt.

§. IX.

» Siano di continuo uno, o due Sacerdoti, o almeno in altro » ordine sacro costituiti, se si potrà, vestiti di cotta (benchè siano Regolari) genuflessi avanti di un banco ricoperto con tappe- » to, o panno rosso, o d'altro colore, e qualità decente vicino » all'infimo grado dell'Altare, e mai sopra genuflessorj, orando » tanto di giorno, quanto di notte a vicenda. Dove sarà qualche » Confraternita, vi assistino due confratelli almeno, avanti un ban- » co coperto di panno verde, o d'altro colore decente, parimen- » te a vicenda, ma fuori del Presbiterio, e distanti dagli Ecclesia- » stici suddetti, ed oreranno con tutta divozione per edificazione » degli astanti, e con voce sommessa per non causare distrazione » negl'altri.

1. Uberiorem dicendi copiam praebet haec Sanctio. De adoratione Augustissimo debita Sacramento sermo est. Tametsi nunquam desint cujuscumque sexus, & conditionis homines, usque dum patent januae Ecclesiarum, in quibus fit expositio quadraginta horarum, qui in Sacramenti adoratione devoti persistunt; nihilominus omnino convenit, ut aliqui e Clero proxime ad Aram continuo adsint, & sibi ad invicem succedant, qui Sacrae Eucharistiae tributum laudis persolvant, & populo convenienti in Ecclesiam exemplo sint. Quotquot de sacris ritibus scripserunt, id innuunt, & *S. M. Benedictus XIV.* dum Bononiensem Ecclesiam regebat, praecepit = *ut in Ecclesiis tam Saecularium, quam Regularium, in quibus esset Sacra Eucharistia publicae exposita venerationi, unus, vel duo Sacerdotes, vel duo saltem in Sacris Ordinibus constituti, superpelliceo induti, flexisque genubus, intersint etc. laud. Instit.* 30. *num.* 20. Nostra autem *Instructio* idipsum vult, ac praeterea jubet, ut etiam Regulares cujusvis Ordinis, & Instituti sint, ad scamnum ad id paratum non accedant, nisi induti superpelliceo. Quod autem de Oratione quadraginta horarum statutum est, idipsum servandum erit in aliis quibuscumque expositionibus, vel hae ad breve, vel ad longum tempus perdurent: nam curandum est, ne unquam alicujus de Clero desideretur assistentia.

2. Neque regulam coercendam putes ad expositiones publicas, atque solemnes: habet enim locum etiam in privatis, quae fiunt, aperto Tabernaculi ostiolo, ut pateat velata Pyxis. Ita decretum video a Sacra Congregatione negotiis Episcoporum, & Regularium praeposita, quae permitti posse censuit hujusmodi privatam expositionem *cum numero sufficienti luminum, et assistentia Sacerdotum*. Ita sub die 1. *Septembris* 1598., *et* 9. *Decembris* 1602. = *cum assistentia alicujus Sacerdotis stola, et superpelliceo induti* = Id autem intelligi debet, quemadmodum de aliis expositionibus, quae ad breve tempus fiunt, si inter expositionem, & preces, quae ante repositionem recitantur, aliquod, etsi modicum intervallum excurrat: nunquam enim Sacramentum relinquendum est sine aliquo ex Clero, qui illud intus Presbyterium adoret. Quod si ab Altare non recedant Sacerdos, & Clerici, exposito Sacramento, & immediate precibus una cum populo vacent; non est, cur aliquis distincte orationi incumbat, quia omnes simul praestant hujusmodi religionis obsequium.

3. Regula igitur etsi obliget Ecclesias Urbis, & circa unam tantum expositionem quadraginta horarum versetur, nihilominus haberi perinde debet, acsi generalis esset, non ut praeceptiva,

sed ut directiva. Id enim in genere praescribit, quod exigit Divina Majestas humanitati conjuncta latens sub specie panis = *Si Angelorum Chori illi assistunt*, ut habent *S. Joannes Chrysostomus lib.* 3. *de Sacerdotio*, *et Homilia* 65. *ad populum Antiochenum*, *S. Ambrosius cap.* 1. *in Lucam*, *et Magnus Gregorius Dialog. lib.* 4. *cap.* 58., aequum est, ut Ministri Altaris ab ejus adoratione nunquam desistant, dum Sacramentum publicae venerationi expositum est. Lex tamen aliquam modificationem admittit quoad numerum, et gradum Clericorum, qui huic adorationi vacare debent. *Instructio* equidem exigit unum, vel duo Sacerdotes, aut saltem Clericos in Sacro Ordine constitutos: adijcit tamen conditionem, quatenus haberi possint. Quod si hi desint, vel pro singulis horis haberi nequeant, substitui poterunt Clerici ad Minores gradus promoti, vel etiam Regularium Ordinum Laici, et qui inter Monachos Conversi dicuntur. Sensus ergo Instructionis est, quod hujusmodi officium praecipue Sacerdotibus, et aliis in Sacro Ordine constitutis convenit; Clerici in minoribus deinde succedunt, postremo in horum quoque defectu, in Ecclesiis Regularium respectivorum Ordinum Laici professi, qui Clericorum privilegiis gaudent. Quoad numerum vero nihil certi praefinire vult, sed disjunctiva utitur, jubens unius, vel duorum assistentiam, quia non omnes Ecclesiae aeque abundant copia Sacerdotum, et Clericorum: imo quamplurimae sunt, quae cum nullum habeant Saecularium, vel Regularium Collegium, adscititiis Clericis compelluntur ea omnia perficere, quae ad sacram illam pertinent actionem. Idcirco, relate ad istas, satis erit, si unus Sacerdos, vel unus Clericus continuo Sacramentum adoret; nec ab Altari discedat, nisi venerit alter, qui ejus occupet locum. In Ecclesiis vero Patriarchalibus, Collegiatis, Conventualibus, in quibus vel saecularis, vel regularis copiosus est Clerus, congruum videtur, ac decens, ut duo saltem sibi in adoratione succedant.

4. Et quoniam, ut supra notatum est, eadem regula in aliis etiam expositionibus servanda est, quaeri hic poterit; num quoque tenenda sit extra Urbem? Respondendum videtur, quod obtinet ex decentia, non ex necessitate: sed Episcopi in id sedulò debent incumbere, ne aliqui ex Clero desint, qui Sacramentum expositum, praesertim in Oratione quadraginta horarum, continenter adorent. Haec est mens *Sac. Rit. Congregationis*, quae interrogata *in Cortonen.* 10. *Decembris* 1701.: An *tempore quadraginta horarum in Cathedralibus, vel Collegiatis debeat semper assistere aliquis Sacerdos, vel Clericus cum superpelliceo*? Scite,

cauteque respondit = *Hoc maxime decere juxta edictum Emi Vicarii pro Urbe*, *et Episcopus in hoc quammaxime incumbat* = (in hac collect. *num.* 3448.). Patet igitur ex hoc rescribendi modo, quale sit Sac. Rit. Congr. hac de re judicium. Bene notat *Edictum Cardinalis Urbis Vicarii* (nondum prodierat *Clementina Instructio*, quae primum evulgata est quinquennio post, scilicet *anno* 1705.) extra Romam, ejusque districtum non extendi, & circa rem versari, quae decet, ut ubique fiat, sed non est ex generali aliqua lege necessario ubique facienda, si debitae adorationi aliter provideatur. Idcirco ad Dubium non respondit absolute jubendo, sed maxime decere dixit, ut circa hujusmodi obsequium Venerabili Sacramento praestandum, modus ille obtineret, qui erat pro Ecclesiis Urbis praescriptus. Sed quoniam *quaecumque in Dioecesi ad Dei cultum spectant ab Ordinariis diligenter curari*, *atque iis*, *ubi oportet*, *provideri aequum est*. (*Conc. Trident. Sess.* 21. *cap.* 28. *de reformat.*) propterea addens = *et Episcopus in hoc quammaxime incumbat* = plene ostendit quid vellet, non absolute jubendo, sed insinuando, ut Episcopus suo fungens munere modis omnibus curet, ut quod Religioni congruit, non omittatur.

5. Certa regula tamen dari nequit pro omnibus indistinctim locis, & servanda sunt particularium Synodorum Decreta, & Ordinariorum mandata, dummodo horum ope satis consultum sit religioni, & decentiae. *Cavalerius*, *et Tetamus* ad hunc *Instructionis* locum pro diversa qualitate, & solemnitate expositionis, modo unum, modo duo Sacerdotes, aut Clericos debere authumant in oratione persistere. In expositione solemni, & publica, quae diu protrahitur, & praesertim si adhuc de nocte, duo Sacerdotes, vel unum saltem semper assistere debere volunt, aut duo ex Clericis Sacrorum Ordinum, sin minus, alios ex Clericis in minoribus constitutis: si vero diu non perduret expositio, nunquam deesse volunt duorum assistentiam Sacerdotum, vel in Sacris Ordinibus constitutorum, si fieri possit; secus, saltem unius Sacrorum Ordinum, & alterius inferiorum: quem modum servandum esse etiam existimant in expositionibus, quae diu durant, saltem de die, & dum major est populi frequentia. Liceat mihi hanc opinionem emollire: si Instructio praenoscens difficultatem habendi tot Presbyteros, aut Clericos in Ecclesiis praesertim, quae Clerum non habent: non expresse jubet, quod duo semper assistant, sed vult, ut unus nunquam desit, etsi expositio quadraginta horarum omnium sit solemnissima; cur nam onus im-

ponendum duobus quoad expositiones minus solemnes, & brevis durationis, quae fiunt in novemdialibus, & Triduanis precibus, vel statis diebus in piarum fundationum implementum? Rursus Instructio tempus, & horas non distinguit; sed vult, ut tam de die, quam de nocte, unius, vel duorum assistentia continua sit: hinc per modum regulae exigi nequit, ut in expositionibus, quae brevi durant, semper, & in aliis, quae longius protrahuntur, saltem de die, & dum major est populi frequentia, duo nunquam ab oratione deficiant. Puto tamen praefatos Auctores ita esse intelligendos, ut consulant quod magis decet, quin certam servandam regulam tradant. Laudandi igitur erunt, qui habentes Sacerdotum, & Clericorum copiam, curabunt, ut major sit in utroque casu perseverantium in oratione numerus, praesertim quia *Instructio* vult, ut duo assistant, sed saltem unus nunquam desit; verum modum pietati, & religioni non imponit, & in arbitrio est numerum augere. Haec dicta sint, ne Scriptorum ceteroquî clarissimorum auctoritas in sensum fortasse ab eorum mente alienum detorqueatur.

6. Quod si Sacerdotum, vel Clericorum assistentia praestanda est quando Sacramentum est publice expositum; quomodo consulendum erit, si unus tantum Sacerdos sit, qui regit populum, & Clerici vel omnino desint, vel sint paucissimi, ut frequentissime accidit in Ecclesiis ruralibus? Hoc dubium sibi proponunt *Cavalerius*, *et Tetamus*,qui existimant = *non ideo omittendam esse expositionem Sacramenti: ob impotentiam enim, et necessitatem ablegandae non sunt laudabiles consuetudines, et potissimae causae pietatis, cujusmodi est Expositio Sacramenti, dummodo tamen, si non adsit Clericorum, non desit Laicorum, aliorumque fidelium adoratorum copia* = Secus enim infelices illi populi, qui longe nimis a cultis Civitatibus, in parvis,angustisque Oppidulis, vel dispersi in arvis commorantur, perpetuo carerent spirituali hoc solatio. Nec illud praetereundum est, quod, ut jam vidimus, assistentia Sacerdotum, & Clericorum est ex decentia, non autem ex omnimoda necessitate; & obtinet, quin omitti debeat in locis, in quibus adsunt, vel sine gravi difficultate accersiri possunt Ecclesiastici viri. Verumtamen advertendum est,quod si desunt Clerici, caetera saltem concurrant, quae sacra illa exigit actio; nam si deessent sacrae Suptellectiles, vel cerei, vel quid aliud ad tantum opus necessarium; nec decet, nec licet Sacramentum publice exponere. Satius est sacram illam functionem omittere, quam sine debita reverentia peragere.

7. Quaerimus modo de habitu , quo Sacerdotes , & Clerici in adoratione perseverantes distingui debent . Jubet Instructio tam Saeculares , quam Regulares ad scamnum ad id paratum in plano Presbyterii, nonnisi superpelliceo indutos debere accedere; quam vestem induere debent etiam regularium Ordinum Laici ; neque his licet assistentiam praestare solo religioso habitu contectis , si in Clericorum defectum assumantur . Haec regula ad quascumque expositiones publicas , vel privatas extenditur , neque excogitari potest casus , in quo , ut secus fiat , permissum sit , nisi superpellicea desint , quod vix eveniet in aliqua pauperrima rurali Ecclesia . Nimis enim dedecet ordinariis vestibus amictos Presbyterium ingredi , & stare supplices ante conspectum Regis . Si induti esse debent superpelliceo, qui ministrant , & in servili opere circa Aram occupantur, ut vidimus *ad* §. *VII.* ; multo magis hujusmodi amictu distinguantur oportet, qui Deo offerunt incensum laudis . Idcirco nequeo assentiri *Cavalerio* , qui ad hunc locum *num.* 7. existimat, extra Romam permitti posse , quod Regulares in suo religioso assistant habitu , ita tamen , ut Sacerdotes Stolam a collo pendentem teneant. Meminisse oportebat *Decreti Congregationis Episcoporum* , *et Regularum editi die* 9. *Decembris* 1602. , quod assistentiam indistincte jubet Sacerdotis Stola , & Superpelliceo induti , etiam in expositionibus privatis , quae fiunt aperto Tabernaculi ostiolo , quin sacra Pyxis extrahatur . Hoc autem Decretum Regulares praecipue , & directe respicit,quamvis commune etiam sit Saecularibus, ut ex postremis verbis colligimus = *Quod item in Ecclesiis Saecularium servari mandamus* = Igitur si ex Decreti lege in privatissima Expositione adorationi incumbentes Regulares Superpelliceo uti debent , poteruntne in publica , & solemni ante Aram adstare solo religioso sui Ordinis habitu amicti ?

8. Sed en altera quaestio , *de Stola* scilicet adhibenda , vel non, a Sacerdotibus ante expositum Sacramentum orantibus . Lex silet , quae unum tantum Superpelliceum, seu cottam commemorat . Et quoniam Lex pro Romana Urbe dicta est , ideo censent *Cavalerius* , *et Tetamus* ubique terrarum Stolam Superpelliceo hac in actione imponendam ; in Ecclesiis tamen Urbis Sacerdotes solo Superpelliceo debere esse contentos , quin Stola utantur ob reverentiam debitam Pontifici , qui Stola utitur extra Sacramenta . Verum res contra accidit , & parcendum Scriptoribus morum Urbis non satis instructis . Siquidem Romae constans consuetudo est superimponendi Superpelliceo Stolam , quam solummodo deponunt Sacerdotes coram Sacramento orantes , & ad Altaris latus secedunt , si ve-

ueraturus Sacram Hostiam Summus Pontifex accedat. In solis Patriarchalibus Stola non adhibetur, tum quia Ecclesiae sunt, (ut ipsum fert nomen) propriae Pontificis, tum quia assistentia fit in habitu chorali.

9. Usus etiam Stolae non ita accipi semper debet extra Sacramenta, ut sit signum jurisdictionis, superioritatis, & officii; sed, praecise ab actuali exercitio, ut vestis Sacerdotalis, seu ut distinctivum Sacerdotii consideratur. *Cap. Ecclesiastica* 9. *dist.* 23., imo, ut eruitur ex Concilio *Bracharensi* 3. *cap.* 3., *et Toletano* 4. *cap.* 39. *est veluti forma totius ornatus sacerdotalis*. Id tam verum est, ut antiquitus Episcopi aeque, ac Sacerdotes Stolam extra Mysteria semper deferrent. Legitur *de S. Thoma Cantauriensi*, *quod Stolam jugum Christi suave circa collum diebus, ac noctibus habebat* = apud *Mabillonium in Praefat. ad Saeculum* 1. *Benedictinum num. CVIII.* De Presbyteris vero habemus canonem 28. *Concilii Moguntini anni* 813. scilicet = *Presbyteri sine intermissione utantur Orario propter differentiam Sacerdotii dignitatis*. Huc respiciunt *cap.* 169. *lib.* 6. Capitularium, & Can. 26. Concilii Triburiensis apud Burcardum Wormatiensem lib. 6. *cap.* 10. = *Presbyteri non vadant sine Stola, vel Orario induti* = Plura videri hac de re possunt collecta *a Fabio de Albertis de Sacris utensilibus cap.* 8.

10. Quod si Stola habenda semper esset extra Sacramenta ut jurisdictionis distinctivum, Sacerdotes nunquam eadem uti possent, nisi Sacra operantes. In publicis Processionibus, quae Romae fiunt, Parochi omnes, licet non sint in actuali muneris exercitio, a caeteris de Clero distinguuntur Stola e collo pendente, etiam praesente non moraliter, sed physice Summo Pontifice, qui in solemnissima Festivitate SSmi Corporis Christi Sacramentum deferens supplicationem claudit. Nemo autem dixerit Parochos ea occasione Stolam deferre in signum jurisdictionis, bene vero, ut distinctivum officii; aut per delationem Stolae laedi reverentiam Summo Ecclesiae Pastori. Si ita esset; neque iis privilegium deferendi Stolam indulsisset *S. M. Benedictus XIV.*, neque umquam liceret Sacerdotibus per universum Orbem dispersis uti Stola extra Sacramenta; quia ab omnibus aeque reverentia debetur Pontifici. Is namque, ut habetur in *Caeremoniali S. R. E. Augustini Patritii* = *numquam debet exire in publicum sine Stola* = sed eam continuo defert, non ut Urbis Episcopus, sed in signum supremi Sacerdotii, tamquam Christiani universi Orbis Pastor, & Rector: & quod olim erat comune Episcopis, & Presbyteris, modo ob supremam dignitatem

Romano Pontifici reservatum est. Patet hinc, quod si Sacerdotes, dum in Urbis Ecclesiis supplices in Sacramenti adoratione consistunt, e collo deferant pendentem Stolam, nihil committunt, quod reverentiae debitae Summo Pontifici tantillum deroget. Quod adeo verum est, ut *Catalanus* ad hunc *Caeremonialis S. R. E.* locum, fretus privilegio *a Benedicto XIV.* Parochis indulto, fateatur se rationem non invenire = *cur et ipsi sacri Oratores cum verbum Dei Romae praedicant, sacram Stolam e collo pendentem adhibere nequeant* =.

11. Satis haec sunt, nihilominus si quis adhuc dubitet, ad evellendas ex animo dubietates, validum praebet argumentum eadem haec nostra Instructio. Dum res est *de Concionibus habendis* §. *XXXII.*, ne fiant tempore expositionis per modum regulae generalis jubet; permittit nihilominus, ut quandoque habeantur brevia colloquia, si Praesidum intercedat auctoritas, sub ea tamen expressa lege, ne Stola ea in actione adhibeatur = *Sermoneggerà colla cotta, benchè sia Regolare, ma senza Stola* = ubi vero agit de oratione a Sacerdotibus, & Clericis facienda coram Sacramento, mandat tantummodo, quod omnes assistentiam praestent *vestiti di cotta, benchè siano Regolari*; nec tamen vetat Sacerdotibus delationem Stolae. Consequitur ergo, quod ubi lex voluit negativam hanc conditionem, eam claris verbis expressit, ubi vero non expressit, haud voluisse censenda est; & libertatem reliquisse Sacerdotibus utendi Stola, ut a Clericis, qui plerumque in eodem scamno adorationi incumbunt, distinguantur. Consuetudo autem universalis, immemorialis, non intercepta, non impugnata, quae optima est legis interpres, id comprobat; cum in concionibus habendis nunquam; in assistentia vero coram Sacramento, videntibus, & non reclamantibus Praesidibus, semper, & in omnibus Urbis Ecclesiis (solis exceptis Patriarchalibus) Stola adhibeatur. Concludendum videtur cùm Romae, tùm alibi aeque posse Stolam adhiberi a Sacerdotibus coram Sacramento orantibus. Neque puto ejusdem usum esse interdictum Diaconis, dummodo Stola non e collo ante pectus defluat, sed transversim ab humero ad latus descendat. Quamquam vero, si una spectetur *Instructio* liberum sit in religiosa illa actione solo uti Superpelliceo, vel etiam addere Stolam; si meus, qualiscumque sit sensus, exquiratur, censerem, ejusdem usum non esse omittendum: decet enim in actione, quae Deum immediate respicit, ut Sacerdos coram eo assistat ea indutus veste, *quae est veluti forma totius ornatus Sacerdotalis*.

12. Neque Sacerdotes, & Clerici possunt ab hoc religionis officio se eximere sub obtentu, quod ex laicalibus Sodalitatibus aliqui continuo sint, qui sibi vicissim in Oratione succedunt. Nam utrumque jubet *Instructio*, districte mandans, quod ubi adsunt laicorum Sodalitates, duo saltem Confratres continuo, extra Presbyterium *distanti dagli Ecclesiastici*, adorationi incumbant. Dixi extra Presbyterium; non enim licet Laicis hominibus, in ea praesertim actione, Presbyterium ingredi, quapropter nec eis permissum est servilia praestare circa Aram, ut supra notavimus *ad* §. *VII.*, quamvis non vulgari veste, sed Societatis propria induti sint. Lex tamen non comprehendit Laicos regulares: nam hi, deficientibus Sacerdotibus, & Clericis, ad horum supplendas vices admittuntur, & cum ex privilegio in Clero computentur, induantque Superpelliceum, licite possunt Presbyterium ingredi, & orare ad scamnum pro Ecclesiasticis assignatum. Simul ergo toto expositionis tempore perseverare debent in Oratione in suis ab Instructione assignatis locis tam Ecclesiastici, quam Sodalitatum confratres, ita ut ex utraque hominum classe iis, qui recedunt, alii immediate succedant. Hoc in Urbe omnino fieri debet; alibi optandum, ut fiat, sed non est omnino exigendum.

13. Quemadmodum vero diversus sit oportet locus pro sodalibus Confraternitatum, ita etiam scamni ornatus. Id apte distinguit *Instructio*, jubens, quod scamnum paratum intra Presbyterium pro Ecclesiasticis nobiliori panno cooperiatur = *Tappeto o panno rosso, o d'altro colore, e qualità decente* = Illud vero pro Confraternitate extra Presbyterium = *di panno verde, o d'altro colore* = utrisque vero commune est, quod ante scamnum, non in genuflexorio, orare debent. Quae regula in Urbe servanda omnino est: in aliis vero Dioecesium Ecclesiis, censet *Cavalerius* parari posse genuflexorium pro Clero. Verumtamen, etsi posse non inficiar, nihilominus ex decentia ab eo parando abstinendum puto, & scamnum potius decenti ornatum tapete adhibendum, ad differentiam Episcopi, qui, si veniat ad Sacramentum venerandum, utitur genuflexorio.

14. Ut autem scamnum pro Laicis extra Presbyterium paratur, ita illud pro Ecclesiasticis locandum est = *vicino all' infimo grado dell' Altare* = hoc est in plano Presbyterii; quamobrem contra legem illi faciunt, qui illud apponunt in Altaris gradibus, nisi tanta esset Presbyterii angustia, ut secus fieri nequiret.

15. Cum nunquam Oratio intercipienda sit, percontandi locus videtur, num ut Ecclesiastici, ita etiam laicarum Confraternitatum sodales noctu debeant in Oratione persistere? Certum est pro Ecclesiasticis dictam legem esse, *orando tanto di giorno, quanto di notte a vicenda*, eam legem ad Laicos extendi non credam, quamvis commendabile sit, ut quemadmodum de die, ita etiam nocturnis horis vicissim adsint. Siquidem *Instructio* hujus praecepti meminit in prima Sanctionis parte, quae est de Ecclesiasticis, non item in secunda, quae respicit Confraternitatum sodales.

16. Quod autem Instructio disponit quoad Ecclesias, in quibus aliqua laicalis Sodalitas habetur erecta, extendi potest ad illas Monialium, aliarumque foeminarum, aut virorum, qui collegialiter vivunt in communi domo, ita ut duo ex iisdem, distributis horis debeant continuo assistere in Ecclesia extra Presbyterium quoad viros, in Choro interno quoad Moniales, aliarumque foeminarum Collegia. Dixi continuo, quod tamen accipiendum civiliter est, pro horis scilicet & temporibus competentibus, non autem pro integro, tempore, quo Expositio durat = *Officiorum enim tempore*, inquit Cavalerius ad hunc locum, *Clerum*, *Moniales*, *aliosque, qui sunt de Choro, in Chorum omnes convenire posse credimus ad decantanda Divina Officia, quorum cantui dum incumbunt, insimul orantes SSmo Sacramento assistunt* = Bene quidem; sed quoniam hic *Cavalerius* Clerum simul confundit cum Monialibus, aliisque Collegiis, quibus onus Chori incumbit; ne censeas in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, Conventualibus posse Sacerdotes, & Clericos eximi ab assistentia, quam praecipit *Clementina Instructio*, coram Sacramento, tempore, quo in Choro Divina Officia persolvuntur. Etenim, dummodo in Choro non desint, qui ad psallendum, aliaque sacra munera peragenda conveniant, duo commode, juxta turnum in tabella notatum, adorationi coram Sacramento vacare possunt, ac interim haberi, ac si praesentes essent in Choro. Quod si Clerus modicus numero vix pro Chori servitio sufficiat, non est propterea omittenda praescripta assistentia sub obtentu, quod psalmodiae incumbentes in Choro, insimul orantes, SSmo Sacramento assistunt, sed debitae assistentiae consulendum est per alios Sacerdotes, vel Clericos, qui de Choro non sint.

17. Concludit *Cavalerius*, *quod extra Urbem, dum assistunt Clerici, non videntur ad simultaneam assistentiam adstricti Confratres, aliive de Congregatione, aut Collegio, et per assisten-*

tiam Confratrum , Monialium , aliorumque de Collegio , suppleri saltem poterit assistentia Clericorum , quando haec sine gravi , et notabili incommodo haberi non potest, aut talis est consuetudo Ecclesiae , cui plurimum hac in re deferri posse credimus = Scite. ait, *sine gravi* , *et notabili incommodo* : non enim quodcumque incommodum Sacerdotes, & Clericos excusare posset , quia praecipuum eorum officium est in hac assistentia immorari , & Ecclesiasticae leges ad eos diriguntur . Quamobrem per assistentiam Monialium , aliorumque de Collegio suppleri posse Clericorum defectum puto , si hi pauci sint numero , & aliis muneribus pro Ecclesiae servitio ita distracti , ut difficillime possint haec simul implere , & assistentiam praestare ; vel si hos inter aliqui essent senio , & aegritudinibus impediti , & pauci bene valentes superessent pro implendis oneribus , quibus propterea grave nimis foret praefatae assistentiae vacare . Sed & est alius casus . Si Moniales aliquae haberent pro Instituto Orationem perennem coram Sacramento exposito per integrum anni circulum saltem de die : difficile nimis , & onerosum esset Sacerdotes , aut Clericos haberi , qui distributis horis Orationi vacarent , quo in casu satis esse censerem assistentiam Monialium . Nequeo tamen *Cavalerio* assentiri , qui consuetudinem habet pro idonea excusatione : nam si Ecclesiastici non desint in sufficienti numero , consuetudo non valet , quae abusus potius nomen promeretur ,

§. X.

» Nella Sagrestia vi sia l' orologio almeno a polvere per sapere » il tempo della vicenda , di cui se ne darà il segno ad' ogni ora colla » campana maggiore tanto di giorno , che di notte .

1. Horologium ad horas indicandas in Sacrario Ecclesiae , in qua fit expositio quadraginta horarum , retinendum est , quod vel asta tempus metiatur , & campanae sonitu , vel saltem subtili decidente pulvere ab una in aliam ex vitreis pyramidibus mutuo se inversis cuspidibus contingentibus , certa temporis intervalla distinguat . Hujus ope designatur spatium , quod quisque debet in oratione insumere . Non enim iidem semper perseverare in actuali illa assistentia debent, nec forte possent , si vellent . Id non patitur humana infirmitas . Hinc more receptum est , ut qui ex Sacerdotibus , & Clericis ad hoc religionis , & obsequii officium praestandum veniunt , vel quia Ecclesiae servitio sunt addicti ; vel quia in Sacramentum devotione excitati sponte accedunt ; ita vicissim distribuantur , ut singuli ad horae spatium in Oratione continuò perseverent . Hoc enim pacto omnes debitum cultum praestant Sacra-

mento , Saecularibus exemplo sunt , & qui vel aetate graves , vel corporis habitu imbecilles diu nequeunt genuflexi consistere , nimis non defaticantur . Quamobrem ea regula tenenda est , ubi pauci numero sunt Sacerdotes, vel Clerici , ut potius, datis intervallis horam Orationis repetant , quam quod diutius in assistentia morentur . Danda est quies corpori , ut spiritus alacrius ad Orationem redeat. Ubi vero Clerus abundat , decet , ut quilibet suam praestet assistentiam per horae spatium , quin teneatur pluries eamdem repetere, nisi pro sua devotione quis id facere velit .

2. Recte *Cavalerius* ad hunc locum ait = *Quisquis, etsi Canonicus , Dignitas , aut Ecclesiae Superior , facile hinc ediscat, ab hujusmodi assistentia se dispensare non posse, sed magis prae caeteris teneri promptitudine sua aliis in exemplum deservire ..... Affigetur itaque in Sacrario tabella , in qua erunt descripta nomina eorum , et horarum , qui , et in quibus debent assistere ; per horologium metiatur tempus vicissitudinum , et hujus signum paulo ante dabitur levi , et intercisa pulsatione campanae majoris , ut praesto esse valeant, qui in assistentia debeant succedere , et ne qui jam assistentiae incumbunt, cogantur diutius immorari . Signa autem per campanam majorem data id ultra habent commodi , ut etiam a longe extra Ecclesiam existentes de expositione moneantur, et identidem ad actus virtutum excitentur* = Hactenus *Cavalerius*. Addam ego, campanae sonitum multum etiam prodesse , ut convenientes in Ecclesiam , ut coram Sacramento per integram horam perseverent , ad lucrandas indulgentias , de singularum initio , & termino edoceantur . Siquidem *Clemens VIII.* omnibus Christifidelibus plenariam elargitur Indulgentiam , si vere poenitentes, confessi , & Sacra Communione refecti, *devote orando unam saltem horam perseveraverint* . Neque clausis Ecclesiae januis noctu cessare debet ad singulas horas campanae sonitus ; quia cum expositio continua sit; etiam noctu Sacerdotes , & Clerici vicissim debent orationi incumbere ; ac praeterea eo signo etiam qui vigilant , aut a somno excutiuntur, ad promendos erga Sacramentum devotionis affectus excitantur .

§. XI.

» La sera avanti il giorno dell' esposizione , dopo il segno dell'
» Ave Maria, si suonino le campane solennemente per avviso del
» popolo , come anche la mattina nel far del giorno , e dopo tutti
» gli altri segni dell' Ave Maria, durante l'esposizione , come pari-
» mente le solite tre volte avanti le Messe solenni.

1. Festivus campanarum sonitus, Ecclesiasticas solemnitates

praenuntiat, populumque invitat ad ea praestanda cultus, & Religionis obsequia, quae exigit Festi, ac Solemnitatis qualitas. Nemini dubium, quod festiva sit, multumque solemnis expositio SSmi Sacramenti pro Oratione quadraginta horarum, quae in Urbe perpetuò per turnum fit: recte idcirco praecipit *Instructio*, quod *la sera avanti il giorno dell' esposizione, dopo il segno dell' Ave Maria, si suonino le campane solennemente per avviso al popolo*; quod fieri debet etiam, cùm statis horis ad auroram, meridiem, & post Solis occasum per triduum expositionis in signum jubili, atque letitiae; tùm etiam iteratis vicibus, ut assolet, paulo antequam Missae solemnes celebrentur. Qua in parte adamussim est servanda *Instructio*, nec liberum esse puto Ecclesiarum Rectoribus, & Sacristis, frequentius praecipere campanarum pulsationem. Non enim decet per frequentem nimis, & non necessarium campanarum strepitum orantes ante Sacramentum distrahi, ac perturbari. Quum autem haec sanctio unice versetur circa expositionem quadraginta horarum pro Ecclesiis Urbis, nihil adnotandum occurrit quoad alias expositiones minus solemnes, & non praeceptas, vel quoad illas, quae alibi per Dioeceses fiunt. In his quippe laudabiles, & rationabiles locorum consuetudines servandae sunt.

§. XII.

» Nell' Altare, dove sta esposto il SSmo Sagramento non si » celebri altra Messa, che le solenni per l' Esposizione, e Reposi» zione, nei quali due giorni, oltre la Conventuale (nelle Chiese, » ove è obbligazione di cantarla) si celebrerà dopo Nona la Messa » del SSmo Sagramento votiva pro re gravi, eccettuate però tutte » quelle Domeniche, che sono di prima, o seconda classe, e tutti » li giorni, ne quali per ragione del Calendario tanto universale, » quanto particolare di quella Chiesa, in cui si fà Offizio parimen» te di prima, o seconda classe, come anche eccettuata la feria « quarta delle Ceneri, e le ferie, seconda, terza, e quarta della » Settimana Santa, tutti li giorni dell'Ottava di Pasqua, e di Pen» tecoste, le Vigilie del Santo Natale, e della Pentecoste, e l'Ot» tava dell' Epifania, nelle quali Domeniche, ed altri giorni, e fe» rie eccettuate si canterà la Messa conventuale con l' Orazione ag» giunta del Sagramento *sub unica conclusione*, e tuttociò si osser» verà inviolabilmente in tutte le Chiese tanto dei Secolari, che dei » Regolari.

1. Clara est prima pars hujus sanctionis, quae jubet, ne ad Altare, in quo expositum est Sacramentum pro Oratione quadraginta horarum celebrentur Missae, exceptis solemnibus pro expositione, & repositione. Cur autem hoc? Facilis, & expedita ratio est; ut scilicet populus unice sit adorationi intentus. Id adeo verum est, ut *S. Carolus Borromaeus* Ecclesiasticae disciplinae cultor eximius jusserit, ne in Ecclesiis Mediolani per integrum expositionis tempus ullae celebrarentur Missae, aut alia Divina Officia persolverentur; translatis interea ad proximiorem Ecclesiam oneribus, si quae implenda fuissent: a lege exceptas declaravit tantummodo Ecclesias Collegiatas, & Conventuales, in quibus permisit, ut recitari possent horae canonicae, & solemnes Missae cantari: necnon Monialium, quibus indulsit unam, aut duo Missas lectas, dummodo id fieret, dum minor esset populi frequentia. En ejus verba = *Nelle Chiese dove sarà l' Orazione per quel spazio di tempo, che si fà, non si celebri Messa, o altri Divini Offizi, ma si si soddisfaccia agli obblighi, che vi fossero, nelle Chiese vicine. Siano però eccettuate le Collegiate secolari, e regolari, dove si potranno dire le solite ore Canoniche, e Messa Cantata, ma in luogo della Chiesa più lontana, che si possa dall' Altar Maggiore, e le Chiese di Monache, nelle quali si potrà dire una, o due Messe basse per le Monache. Il che si faccia in ora di minor frequenza di popolo. Act. Eccl. Mediol. pag.* 682. Quinimmo, juxta Mediolanensem ritum nec pro expositione, aut repositione Missa celebrabatur: quadraginta horae non moraliter, sed physice numerabantur, quibus in una Ecclesia absolutis, statim Oratio in alia incipiebat: hinc regula, quae in S. Caroli Instructione legitur = *Comincisi l'orazione nella Chiesa seguente un ora prima, che finisca nella precedente, e duri in ciascun luogo il tempo preciso solo delle quarantore, e non più oltre, ancorchè vi fosse bisogno levarla, o metterla di notte*. Sed quae pro Dioecesi Mediolanensi a Sancto Antistite statuta sunt, equidem ejus zelum demonstrant, ut per quadraginta horas Orationis cuncta in unum, eumdemque collinearent finem, cultum videlicet Sacramento debitum, ac simul studium servandi mores, & ritus Ecclesiae Ambrosianae; nec tamen inde licet regulas desumere in similibus servandas. Ambrosiana Ecclesia suos habet particulares usus: aliae etiam sunt Ecclesiae vel Regularium Instituta, quae adhuc in sacris peragendis functionibus, quosdam habent ritus peculiares, & proprios. Haud expedit hos ad alias Ecclesias, & Instituta transferri, licet laudabiles, & rationabiles sint, neque ulla prorsus censura notandi; eo quia

circa modum dumtaxat versantur, salva Ecclesiasticarum legum, disciplinaeque substantia. Itaque de regulis illis, quas S. Carolus dixit pro Ecclesia Mediolanensi, quin simus soliciti, illas tenere debemus, quae Romae vigent, ubi moraliter, & non physice numerantur horae, & expositio, sicut & repositio semper fit circa meridiem: nec prohibentur Missae privatae, sed interdicuntur solum Missae cùm privatae, tùm solemnes ad Altare expositionis praeter illas, quae cantantur pro exponendo, & reponendo Sacramento.

2. Lex autem, quae vetat celebrari alias Missas praeter duo recensitas in Altari Expositionis, nedum obtinet in Oratione quadraginta horarum, verum etiam extenditur ad alias omnes, quae per annum fiunt. Declaratum id jam fuerat a S. R. C. *in Bononien. 9. Augusti* 1670., quae proposito Dubio respondit = *Non licere celebrare Missas in Altari Cappellae Majoris Ecclesiae Confratrum Societatis boni Jesu Bononiae, exposito in eodem SSm̃o Sacramènto, stante praesertim, quod adsint alia Altaria, in quibus celebrari possit* (in hac collect. *num.* 2356.), *et in Angelopolitana die* 13. *Junii* 1671. cum quaesitum fuerit sub sequenti formula = *dubitatur, quando, ob aliquam causam expositum est SSm̃um Sacramentum in Altari, dum cantatur Missa solemnis, postquam mox recedendum est sine Processione; an debeat populus cum eo benedici, an non?* S. Rit. Congregatio, priusquam responderet Dubio, quod unice versabatur circa Benedictionem elargiendam cum Sacramento, expleta Missa; voluit certam generaliter firmare regulam, quod, non licet celebrari in Altari, in quo expositum est Sacramentum, nisi aliter necessitas jubeat, qua urgente, respondens ad dubium; quid faciendum sit, declaravit. Ideo primum per modum regulae generalis edixit = *Non debere cantari, nec celebrari Missam in Altari, in quo expositum est SSm̃ae Eucharistiae Sacramentum, nisi pro eo reponendo* = mox, limitando regulam, & excipiendo casum necessitatis, ut proposito Dubio satisfaceret, addidit = *at si ex necessitate fieri opus esset, populus est benedicendus more consueto, et non cum Sacramento* (*ibidem num.* 2390. *dub.* 6.).

3. In hoc autem secundo Decreto illud notandum est, quod a Cavalerio refertur *tom.* 4. *cap.* 7. *num.* 31.; erronea tamen lectione ibi legitur = *nisi pro eo exponendo* = cum legendum sit = *nisi pro eo reponendo* = Agit Decretum de Missa cantanda in Altari, ubi est Sacramentum expositum, non autem ubi est exponendum. Non enim in hoc vetitum est Missam solemnem cele-

brari, si consecranda sit Hostia in Ostensorio collocanda, & processionaliter circumferenda, vel sub Umbella fidelium adorationi exponenda: sed non licet, si jam Sacramentum sit expositum, quod proposita quaestio supponit, nisi Missa solemniter sit pro eo reponendo cantanda, ut Sacra Congregatio respondit. Sibi certe non cohaereret Decretum si legendum esset, licere tantummodo celebrari Missam *pro exponendo Sacramento* in Altari, in quo *expositum est*. Erroneus certe sensus, si pro *reponendo* retinenda esset dictio *exponendo*, quemadmodum legit *Cavalerius*, usus fortasse non Authographo ex regestis Sac. Congregationis, sed collectione *Spiridionis Talù*.

4. Obiter tamen id dictum volo, ne auctoritate quis innixus laudati Auctoris erroneam lectionem sequatur. Caeterum quod nostra interest, certa est regula, quae generaliter prohibet Missas in Altari, in quo expositum est Sacramentum. Siquidem duo supra laudata Decreta ut generalia habenda sunt, quamvis prodierint in casibus particularibus; non enim decidendi ratio petenda erat a peculiaribus facti circumstantiis, verum a jure, principalique subjecto, videlicet Sacramento publicae exposito venerationi, quod praesertim patet de postremo, in quo primum firmata fuit regula generalis, postea vero quaestioni responsum. Quamobrem Sacra Congregatio unicam rationem, quam necessitas praebet pro legis rigore moderando idoneam agnoscit. In primo namque Decreto absolute ponit non licere Missas celebrari in Altari, ubi Sacramentum expositum est, *presertim* quia alia adsunt Altaria. Notat Cavalerius = *dictio illa* praesertim, *qua ipsum Decretum utitur, ut minimum quaslibet alias expellit Missas; designat namque majorem quidem esse rationem in casu, in quo adsint alia Altaria, in quibus celebrari possit, sed nihilominus eamdem esse juris dispositionem in casu contrario, in quo nempe in Ecclesia Altare expositionis dumtaxat habeatur* = Quamquam dictio illa *praesertim* accipi potest ad sensum alterius Decreti, & per hoc si quid ambiguum est, declaratur. Nam Sacra Congregatio significare voluisse videtur, quod deerat rationabilis causa celebrandi eo in Altari, dum alia habebantur, in quibus celebrari posset; quod tolerandum forte in casu, quod unicum esset Altare, & celebrandi urgeret necessitas.

5. Quae tamen necessitas erit, qua urgente, aequum sit a regula declinare? Non est hic tantum otii, nostrumque institutum non patitur, ut possibiles omnes casus & exquiramus, & persequamur, qui hujusmodi necessitatem forte inducere possunt. Unus est ma-

gis obvius, qui oritur a positivo proecepto audiendi Sacrum in diebus festivis, ubi una est Ecclesia, unum Altare; vel, si alia non longe sit Ecclesia, ubi celebrari possit, verendum tamen, ne populus ad illam confluat, & vacua sine adoratoribus fiat Ecclesia, in qua expositum est Sacramentum. Id facile accidit in locis ruralibus, in quibus vix una, vel altera habetur Missa, & incolae pauci sunt numero. Quod si unica sit Missa, & alia adsint Altaria, foret timendum, ut omnes se ad illud convertant, in quo Sacrum fit, qui vero in adorando exposito Sacramento persistant nulli sint reliqui. Quid hisce in casibus vetat celebrari Missam in Altari Expositionis? = *quod incommodum*, addit Cavalerius, *si in diebus etiam ferialibus timeatur evenire, posse in Ecclesiis praedictis unam item, vel alteram Missam celebrari ad satisfaciendum devotioni, et votis populi, et ad consulendum honori Sacramenti*.

6. Sed & aliam fortasse rationabilem causam afferre potest longaeva consuetudo, quae difficillime abrumpi posset sine populorum offensione, & scandalo. Hanc autem fuisse arbitror, ob quam Sac. Rit. Congregatio in *Wersavien sub die* 3. *Septembris* 1746. propositis dubiis = *Cum in insigni Ecclesia Regia Wersaviensi quotidie cantetur in Cappella Crucifixi Missa votiva de SSma Trinitate cum expositione SSmi in Pyxide, et in aliis etiam Ecclesiis contingat, saepius cantare, seu legere Missas votivas, seu de die etiam ante SSmum expositum in Pyxide: utrum in his Missis debeat fieri commemoratio de SSmo? = Cum in Polonia frequenter fiant expositiones SSmi publice in Majori Altari, et praeter Missam solemnem, dicantur etiam Missae privatae ad idem Altare Majus, et ad alia Altaria minora, durante expositione SSmi, debeat fieri commemoratio de eodom SSmo Sacramento?* = ea rescribendi formula usa est, qua satis, superque ostendit, se nolle quidquam definire de Missis celebrandis ad Altare, in quo Sacramentum patebat expositum, sed stricte ad quaesita, praescindendo a causa, respondit ad primum = *Commemoratio de SSmo Sacramento in Missis privatis poterit fieri, quando expositio fiat ex publica causa* = ad alterum vero = *Poterit fieri commemoratio de SSmo Sacramento, durante expositione* = (in hac nostra collectione *num.* 4032. *Dub.* 9. *et* 10.). Cum enim mos obtineret nedum in aliquibus Ecclesiis, sed per universum Poloniae Regnum, vehementer timeri poterat, ne turbae excitarentur, non sine scandalo, & offensione populorum, si eadem Sacra Congregatio respondisset, non licuisse, nec licere Missas privatas celebrari in Al-

tari, in quo expositum est Sacramentum, & Missam votivam haud posse celebrari quotidie, sed tantum diebus a rubrica permissis. In iis enim, quae ad disciplinam pertinent, multam vim habet locorum consuetudo, & satius quandoque est, aliquid tolerare, quod ab aliarum Ecclesiarum consuetudine dissentire videtur, quam ciere turbas, quae non sine magno Religionis detrimento quandoque etiam ex bona causa excitantur.

7. Quidquid tamen de hoc sit; regulae standum est, non limitationibus, quae nonnisi locum habent, quam concurrentibus circumstantiis ab eadem regula praevisis, quae ab quadam dimanant necessitate urgente, vel positivo praecepto audiendi Sacrum, vel ex religione, ne Sacramentum sine adoratoribus relinquatur, vel ex longaeva consuetudine late diffusa difficillime sine offensione abrumpenda. Horum forte casuum rationem habuit Gavantus ad Rubricas Missalis *part.2. tit.14. num.17.* inquiens = *in Missa privata (quae tamen quamparcissime celebranda erit in Altari, in quo Sacra Eucharistia est exposita), ea observari debent, quae supra diximus de Missa solemni, demptis iis, quae sunt propria solemnis Missae* = *Si quamparcissime*, ergo nonnisi ex rationabili causa, quae vel esse potest altera ex supra relatis, vel etiam defectus Ministrorum, unde loco Missae solemnis, una tantum privata celebrari queat. Siquidem idem clarissimus Auctor paulo ante jam notaverat = *optime monemur ex antiquorum documentis, ut abstineamus a Missa celebranda coram Sacramento, etiam in suo Tabernaculo incluso. Quod si ferat necessitas, vel suadeat alia justa causa ..... genuflexiones omnes, et actus reverentiales debiti diligenter sunt observandi* = Sed de hac re jam satis.

8. Romae equidem, ut ad Instructionem redeamus, in expositione pro Oratione quadraginta horarum rigide servatur regula, & duae Missae solemnes tantummodo celebrantur, altera pro expositione, altera pro repositione. Quae tamen Missa erit celebranda? Quave hora? Duae quaestiones sunt, quae facile solvuntur. Ad primam quod attinet lex est non ambigua, quae exigit votivam pro re gravi de SSmo Sacramento: hanc vero celebrandam post Nonam jubens, solvit quaestionem alteram. Neque tamen indiscriminatim votiva esse debet, sed talis erit in iis dumtaxat diebus, in quibus ex rubricarum, ejusdemque Instructionis praescripto id licet. Dies excipiuntur festivi solemnes, Dominicae privilegiatae, ac Feriae majores. Cum primum prodiit Instructio *sub Clemente XI.* exceptio respiciebat tantummodo *dies Dominicos primae, et secundae classis, et Festa SSrum ejusdem ritus*. Postmodum addita sunt

Feria IV. Cinerum, *Feria secunda, tertia, et quarta Majoris Hebdomadae*, *dies omnes infra octavas Epiphaniae*, *Paschatis*, *et Pentecosten*, nec non *Vigiliae Nativitatis*, & *Pentecosten*. In his votiva non est dicenda, sed alia solemniter celebranda de die cum Oratione de SSmo Sacramento sub unica conclusione. Siquidem Missae votivae, quae pro re gravi decantantur solemniter, unicam Orationem admittunt juxta Rubricam 9. *num.* 14., quae licet agat de solis Missis votivis, idipsum tamen implicite faciendum esse satis indicat, si eadem de causa cantetur Missa occurrens, & haec in locum Missae votivae ob impedimentum subrogetur, ut evenit in casu nostro, in quo cantatur Missa diei, loco votivae de Sacramento pro re gravi indicta. Dixi, diebus exceptis integram Octavam Epiphaniae adnumerari, ut illae sunt Paschatis, & Pentecosten. Id tamen videtur nostrae adversari Instructioni, quae primum excipit dies omnes infra Octavas Paschatis, & Pentecosten, paucisque interpositis, quoad Epiphaniam, unam dumtaxat diem octavam eximit a regula generali = *come anche eccettuati ..... tutti i giorni dell' Ottava di Pasqua*, *e di Pentecoste*, *le Vigilie del Santo Natale*, *e della Pentecoste*, *e l' Ottava dell' Epifania*. At non ita se res habet; hac in parte Instructio satis clara non est, sed quod obscurum, & ambiguum forte est, satis, superque declaratur in monitis, quae subjiciuntur tabellae jussu Emi Dñi Cardinalis Urbis Vicarii bis in anno evulgatae. In hac excipiuntur Octavae integrae Paschatis, Pentecosten, & Epiphaniae = *eccettuando .... le intiere Ottave di Pasqua*, *dell' Epifania*, *di Pentecoste* =. Et merito quidem. Nam licet Octava Epiphaniae secundi ordinis sit, nihilominus rejicit quaecumque duplicia, nisi sint ritus primae classis occurrentia. Quoniam vero Instructio a regula excipit duplicia secundae classis, plane consequitur excipiendos esse etiam dies infra Octavam, quae rejicit Festa, quae non sint primae classis; patet igitur sensus Instructionis, qui per tabellae monitum declaratur.

9. Dubium hic occurrit quoad Missam de Festo occurrenti celebrandam in die Dominico loco votivae. In hac, cum commemoratio fieri debeat etiam de Dominica, quaeritur; num huic conjungenda sit Oratio de SSmo Sacramento, an potius illi de Festo? Dubium hoc solvisse videtur S. R. C. in Aquen *die* 3. *Martii* 1761. sequenti responso = *Quando Missa cantatur coram SSmo Sacramento in Festis primae classis occurrentibus in Dominica*, *Commemoratio SSmi Sacramenti conjungenda est Commemorationi Dominicae* (*in hac collectione num.* 4150. *Dub.* 6.) Verumtamen

hujusmodi Decretum trahi nequit ad speciem nostram. Cum enim versetur circa expositiones in genere, & relationem habeat ad alia ejusdem S. C. Decreta, quae agunt de commemoratione Sacramenti in Missis cantatis de die, & Festo occurrente in Altari, ubi est Sacra Eucharistia exposita, non autem pro Oratione quadraginta horarum; jure existimo, ejusdem dispositionem ad istam non extendi, saltem quoad Ecclesias Urbis, repugnante Instructionis littera, quae non distinguit, non limitat, non excipit, non declarat, sed absolute jubet fieri commemorationem sub unica conclusione, idest conjungendam esse cum Oratione de Festo occurrente, cui ob qualitatem ritus locum cedit Missa votiva, etiamsi facienda sit commemoratio de Dominica, quae non impediret votivam positam in praecepto, nisi occurrisset Festum dup. primae, vel secundae classis.

10. Sed & altera oriri posset quaestio quoad Hymnum Angelicum, & Symbolum, si dicenda sit Missa de occurrente pro expositione, & repositione Sacramenti, quatenus haec alterutro, vel utroque careat. Festum *Nativitatis S. Joannis Baptistae* dup. primae classis, alia *S. Joseph. Sponsi B. M. V.*, *et S. Laurentii Mart.* dupl. secundae classis, nec non *Vigilia Pentecosten.*, non habent Symbolum. Missae ***Dominicarum in Adventu***, ***et a Septuagesima ad integram Quadragesimam***, & illa ***SS. Innocentum***, nisi occurrat in Dominica, habent Symbolum, sed Hymno Angelico privantur. ***Feriae privilegiatae Cinerum***, ***et majoris Hebdomadae***, ut etiam *Vigilia Nativitatis* utroque carent. Igitur si in altero ex his diebus fieri debeat expositio, vel repositio cum Missa de occurrente, addine poterunt ratione Sacramenti *Gloria*, *et Credo*, quemadmodum additur commemoratio? Non secus ac negative respondendum puto. Non enim circumstantia solemnitatis valet ad immutandum ritum a Rubricis praescriptum sine speciali privilegio, de quo in Instructione ne vola quidem, aut vestigium occurrit. Equidem talis Missa succedit loco Missae votivae solemnis pro re gravi, quae exigit tam *Gloria*, quam *Credo*: sed non ideo consequitur, quod idem servandus sit ritus in Missa de die, si hujus qualitas impedimento est, ne votiva dicatur; quae tamen, cum ex indulto sit, & extra ordinem, nil commune habet cum Officio diei, nec proinde potest ritum Missae respondentis Officio alterare. Solius Dominicae privilegium est, & Octavarum, ut nunquam amittant Symbolum, licet de iisdem sola fiat commemoratio in Missis de Festo occurrente, quae Symbolo non fruuntur. Imo Dominica nec fraudatur Hymno Angelico in unico casu, quod ***Festum Innocentum*** in-

cidat in Dominicam, de qua tamen, ut vacante, nec fit commemoratio. Sed hujusmodi privilegium trahi nulla ratione potest ad Missas pro expositione, & repositione quadraginta horarum, in quibus (si de occurrente fiat) tantummodo praecipit Instructio fieri commemorationem loco Missae votivae, quae alias dicenda foret. His adde quod Hymnus Angelicus nunquam dici debet in paramentis violaceis; & ideo violaceus color mutatur in rubrum, dum Festum SS. *Innocentum* occurrit in Dominica. Hinc est, quod necessario debuisset Instructio regulam servandam tradere in Dominicis, & Feriis privilegiatis, si nunquam ratione Sacramenti omitti deberent *Gloria*, *et Credo*. Atqui nude, & simpliciter excipit hos dies, & de una tantum loquitur commemoratione, = *si canterà la Messa conventuale coll' orazione aggiunta del Santissimo Sacramento sub unica conclusione* = liquido patet, in reliquis nihil esse immutandum, nihil addendum, & Missam celebrandam prout ejus ritus, & qualitas exigunt.

11. Quaeri item poterit; num, si fieri debeat expositio, vel repositio SSmi Sacramenti in aliqua Ecclesia infra octavam Festi Titularis, aut Fundatoris, quae gaudeat speciali indulto, & privilegiatis adnumeretur, dici debeat Missa de infra octavam, vel de die octava; an votiva potius de Sacramento? Ad hanc enodandam quaestionem discrimine est opus, & attendendi sunt termini concessionis. Quatenus privilegium tam late pateat, ut excludat duplicia secundae classis nedum translata, sed etiam occurrentia, ad instar octavae Epiphaniae; attento hujusmodi privilegio, non alia erit cantanda Missa, praeter illam de octava, vel de die infra octavam, cum commemoratione Sacramenti. Nam si Instructio inter exceptos ponit integram octavam Epiphaniae, ob paritatem rationis excipi etiam debet octava, quae simili privilegio decoratur, quo illa gaudet. Audiendus *Cavalerius*, qui ad hunc Instructionis locum *num.*2., postquam dixerat, diebus omnibus, praeterquam in exceptis, Missam votivam de SSmo Sacramento esse solemniter celebrandam; generalem postea regulam declarat, = *nisi fortasse apud aliquam* (Ecclesiam) *concessum haberetur Officium, quod, licet inferioris ritus ipsum sit, ex privilegio tamen excludit duplicia* 1. *et* 2. *classis, quo in casu facienda item foret Missa de die cum commemoratione Sacramenti* = Eum sequitur *Tetamus in Appendice cap.* 3. *num.* 83.: & merito quidem; nam si privilegium excludit duplicia primae, vel secundae classis occurrentia, quae ex Ecclesiae instituto cadunt sub praecepto, potiori jure ex-

cludere debet Missam votivam, quae, licet dicenda sit de Superiorum mandato, & pro publica causa, nihilominus ex Instructionis praescripto iisdem duplicibus locum cedit.

12. Secus vero dicendum si indultum sit ad instar privilegii, quo distinguitur Octava SSmi Corporis Christi, quae admittit duplicia occurrentia, sed non translata, nisi sint altioris ritus, scilicet primae, vel secundae classis, & in die octava excludit etiam dupl. secundae classis: ac solummodo cedit Festo occurrenti primae classis, ut in propria rubrica, declaravit S. R. C. in Ulyssiponen. 13. *Maii* 1699. ad *dub.* 2. *et* 3. (in nostra collect. num. 3372.) Indultum hisce circumscriptum limitibus nequit ampliari; ideo si expositio, vel repositio incidat in diem infra octavam, Missa erit votiva de Sacramento; si vero occurrat in ipsa octava, erit de die octava cum commemoratione SSmi Sacramenti sub unica conclusione. Neque objicias, quod privilegium hisce terminis concessum eliminat ab octava Missas votivas, & de requiem. Id verum est de Missis votivis privatis, non autem de Missis votivis solemnibus pro re gravi, praesertim si dicendae sint de Superioris mandato, ut illa est pro expositione, & repositione quadraginta horarum. Attendantur igitur verba Indulti: & regula generalis sit, quod omitti debeat Missa votiva de Sacramento: & illa solemniter dici de octava, vel de die infra octavam, cum commemoratione ejusdem sub unica conclusione, quoties privilegium omnino rejicit duplicia primae, vel secundae classis occurrentia. Quod si Indultum admittat occurrentia, quamvis rejiciat translata, dummodo non sint primae, vel secundae classis, impedimentum non erit, quominus solemniter celebretur Missa solemnis de SSmo Sacramento. Atque ita intelligenda est Instructionis Regula, quamvis explicite de hoc casu non loquatur, sed implicite eum comprehendit ob identitatem rationis. Id adeo verum est, ut si contingat expositio, vel repositio SSmi Sacramenti infra octavam SSmi Corporis Christi, Missa tamen dicitur ad instar votivae solemnis cum unica oratione, licet in reliquis retineat ritum solemnitatis: & in die media celebratur Missa de Pace in paramentis violaceis, nisi sit dies octava, quae, cum respuat duplicia secundae classis, non admittit votivam ad formam Instructionis.

13. Hujusmodi autem Missa, quae pro expositione, & repositione Sacramenti solemniter est celebranda, *post Nonam* esse dicendam jure censeo, vel sit Votiva, vel de Sancto, vel de Octava privilegiata, vel de Dominica, vel de Feria. Nequeo assentiri

Cavalerio, qui ad hunc locum haec habet = *Quid vero faciendum sit, quoties Missa votiva fieri non valet, sed dicenda, ut supra, est Missa de die, superest perscrutari; et nos discedendum non esse credimus ab hora, postquam Rubricae talem Missam praescribunt esse dicendam; sed tunc praestabit, quod tardius recitetur hora competens, ut frequentior habeatur populi concursus, quam quod Missa ver.gr. Festi cantetur post Nonam* = siquidem Instructio expresse jubet Missam cantari debere *post Nonam*. Neque dicas regulam esse pro iis diebus, in quibus dicenda est Missa votiva de Sacramento: nam de hora nil amplius dicit, nec ullam aut limitationem, aut declarationem ponit, ut fuisset opus, si varianda esset, dum celebranda est Missa de die. Et revera, congruit potius *hora Nona*, quam *Tertia*, vel *Sexta*, solemnissimae illi functioni, quae adnexam habet Processionem cum magna populi frequentia, tam dum exponendum, quam dum reponendum est Sacramentum. Praesertim quia in repositione plerumque cunctandum est, sacerque ritus cum Sacramenti benedictione non absolvitur, nisi post meridiem, ne, si citius fiat, contingat cessare in una Ecclesia, priusquam in altera initium habeat, quum ex Instituto nunquam sit intercipienda.

14. Solemnitas Festi, & sacrae actionis, populi etiam frequentia habentur plerumque ut causa sufficiens, ad effectum limitandi regulam. Exemplum affero, quod multam habet ad nostram speciem analogiam. In Ecclesia Guadicensi usus invaluerat celebrandi Missam solemnem in Festivitate Corporis Christi *post Nonam*, dein vero solemnis indicebatur supplicatio. Quaesitum fuit = *An juxta Rubricas Missa Conventualis post Tertiam queat celebrari, et post Nonam Processio fieri?* Et Sac. Congregatio *benigne indulsit, ut in Festo SSmi Corporis Christi Missarum Solemnia post Nonam peragantur* = Contra vero, etsi eadem vigeret consuetudo quoad horam Missae, & successivam Processionem per integram Octavam: eadem Sac.Congregatio respondit = *Infra Octavam SSmi Corporis, Christi et diebus duplicibus infra eam occurrentibus, Missam post Tertiam celebrandam esse* (in hac collectione *num.* 2707. *dub.* 6. *et* 7.) Quae discriminis ratio? Actionis solemnitas in Festivitate Corporis Christi eam exigebat indulgentiam, praesertim quia magna populi frequentia, ut solemni illa die ubique fit, Processionem comitabatur. Infra vero Octavam, etsi Processio fieret, forte non extra Ecclesiae ambitum, populus, qui conveniebat, longe minor erat; ideo ratio cessabat protrahendi Missam usque *ad horam Nonam*. At neque indul-

gentia, neque discrimen habuissent locum, si semper, & indistincte ratio quoad horam celebrandi Missam conventualem petenda esset a qualitate Missae, non autem quandoque a celebritate functionis, quae cum Missa conjungenda est, & simul a populi frequentia. Certum porro est, quod Romae, quaecumque sit Missa, in Patriarchalibus, Collegiatis, Conventualibus Ecclesiis pro expositione, & repositione Sacramenti, semper celebratur *post Nonam*; & haec regula, utpote conformis Instructioni, & praxi, ubique servanda videtur, quandoquidem circa meridiem, ut Romae fit, exponendum, & reponendum est Sacramentum.

15. Diximus, *in diebus ab Instructione non exceptis* cantandam solemniter esse Missam votivam pro re gravi de SSmo Sacramento, in qua, cum simul concurrant solemnitas, & causae gravitas, dici debent tam *Hymnus Angelicus*, quam *Symbolum*. Nec tamen cantanda est Missa, quae solemnitati Sanctissimi Corporis Christi assignatur; sed altera, quae habetur in fine Missalis inter Missas votivas, sine tamen *Sequentia*. Verum, excipe integram Octavam ejusdem solemnitatis, in qua, ubi contingat exponi, vel reponi SSmum Sacramentum (pro Oratione tantum quadraginta horarum, in aliis namque, si per illud Octiduum fiant, Missa dicenda est de currenti cum commemoratione Octavae, si de hac non sit Officium) solemnis Missa erit *de Octava*. Ita docet *Gavantus part.* 2. *tit.* 14. *num.* 2., qui extendit regulam ad expositiones pro initio spiritualium exercitationum = *In primis igitur illud est notandum, quod pro exponendo Sacramento in Altari pro initio quadraginta horarum, vel spiritualium exercitationum, cantari debet Missa votiva de Sacramento, quae habetur circa finem Missalis, non autem festiva Corporis Christi (nisi infra Octavam ejusdem Festi casus accideret), et tempore Paschali addendum erit* Alleluja, *ut fit in aliis votivis Missis*. Hanc autem doctrinam admisisse Sac. Rit. Congregatio videtur, cum habeatur inter *notanda quaedam generalia*, quae eadem Sac. C. indulsit, ut adderentur *Rubricis peculiaribus Missalis Fratrum Minorum* (in hac collect. *num.* 2698. *Decret.* 7.)

16. Lex tamen, quae pro Ecclesiis Urbis dicta est, & positivum praeceptum importat; quoad alias Ecclesias non eamdem vim habet, sed directionis loco haberi potest, ita ut diebus illis, quibus vetitum a Rubricis non est solemniter celebrari Missas votivas pro re gravi, liceat votivam de SSmo Sacramento pro expositione, & repositione cantari, si expositio fiat, ut Romae, praecedente

Missa, in qua consecratur alia Hostia, praeter illam Sacrificii, pro solemni expositione. Neutrum tamen necessario; sed, quin ulla laedatur lex, poterit Sacra Hostia in Tabernaculo asservata sine ulla praecedente Missa exponi. Si haec vero celebranda sit, haud opus erit, ut de Sacramento dicatur, sed aeque poterit alia cantari de die cum commemoratione Sacramenti sub unica conclusione, quamvis magis congruit, ut votiva dicatur, dum licet. Hinc patet, votivam de SSmo Sacramento etiam extra Urbem, non ex peculiari Instructionis praescripto, sed ex generali Rubricarum lege haud posse singulis indiscrimanatim diebus solemniter cantari, sed excipi debent dies omnes in Instructione enumerati, quibus et accensenda etiam sunt Festa solemnioris ritus, quae juxta particularia Calendaria celebrantur in Ecclesiis, in quibus fit expositio quadraginta horarum.

17. Quatenus vero extra Urbem pro expositione, et repositione Sacramenti celebretur tantummodo Missa votiva de eo, et non alia conventualis de die, quod intelligendum etiam est de illis Urbis Ecclesiis, in quibus non est onus Missae conventualis; quaeri potest, num addenda sit commemoratio de currenti? Audiendus hac de re *Meratus ad Rubric. Missalis part.* 1. *tit.* 4. *num.* 44. = Observat *Bissus* (litt. O. num. 7. §. 7. *cum Guyeto* lib. 4. cap. 21. quaest. 12.) *quod in Missis solemnibus pro re gravi, aut pro publica Ecclesiae causa a Rubrica non praecipitur Oratio de Officio diei, quia supponitur hanc Missam esse cantandam praeter Missam conventualem, quae cantanda est de Officio diei. Caeterum si sola Missa pro re gravi cantaretur, satis probabiliter idem Guyetus Caeremoniali Monastico inhaerens lib.* 4. *cap.* 13. *num.*8. *ait, quod in dicta Missa votiva pro re gravi, in dicto casu facienda esset commemoratio diei currentis, et aliae commemorationes, quae fierent in Festo solemni, nempe de Dominica, de Octava privilegiata, de Feria majori occurrente* = Sequitur etiam ex hoc, ut observat *Bissus*, quod in *Missa votiva, quae cantatur pro expositione et repositione SSmi Sacramenti in Oratione quadraginta horarum, si cantetur sola Missa de eodem; tunc, praeter Orationem votivam de Sacramento, addenda esset Oratio de Officio illius diei currentis* = Hujusmodi autem sententia plusquam vim privatae opinionis modo habet, postquam S. R. C., instante ejusdem Sac. Congregationis Secretario, ad illius normam conformanda esse Rescripta jussit, dum conceduntur Missae votivae solemnes pro iis Ecclesiis, quae non habent onus Missae conventualis, ut videre est in hac nostra collectione *num.* 4362.

18. Ne quis tamen sit, qui existimet posse privilegium celebrandi Missam votivam de Sacramento extendi etiam ad Dominicas, et Festa secundae classis, innixus Decreto S. R. C. in una *Ordinis Minorum de Observantia Reformatorum S. Francisci die* 27. *Martii* 1779. Siquidem proposito dubio = *An Missae votivae solemnes pro re gravi, vel pro publica Ecclesiae causa cantari possint in Dominicis* 1. *et* 2. *classis, et in Festis duplicibus* 1. *vel* 2. *classis, necnon in Feriis, Vigiliis, et aliis diebus privilegiatis Officia primae, vel secundae classis excludentibus?* = Respondit = *Negative in duplicibus* 1. *class. Dominicis* 1. *class. Feriis Cinerum, et Majoris Hebdomadae, Vigiliis Pentecostes, et Nativitatis Domini; in reliquis Affirmative* = ut etiam alteri, quod praecise est de Missa solemni pro expositione quadraginta horarum, et habetur inter *notanda quaedam generalia ad Missale Fratrum Minorum* = *si vero accidit* (expositio) *in Festo primae, vel secundae classis, tunc in Collegiatis vel duae cantentur Missae, una de Festo, seu Dominica post Tertiam; altera votiva de Sacramento post Nonam, vel una cantetur de die cum commemoratione SSmi Sacramenti* = 13. *Februarii* 1666. (In hac collectione num. 2698. Deç. 9. *et* 4244. *ad* 20.) Quod postremum Decretum si obtineret, posset haec Missa votiva solemnis cantari etiam in duplicibus, et Dominicis 1. vel 2. class. Neutrum tamen prodest.

19. Ad Decretum illud *anni* 1779. quod attinet, notandum est, quaestionem eam esse, quam certa Rubricarum littera non dirimit, quaeque potius ab usu, circumstantiis, et auctorum sententiis non ubique necessario servandam regulam nanciscitur: nil proinde mirum, si Sacra Congregatio generali quaesito de Missis votivis solemniter pro re gravi, et publico Ecclesiae bono celebrandis, generali responso diebus omnibus posse edixit, exceptis tantummodo Festis, et Dominicis primae classis, Feriis Cinerum, et Majoris Hebdomadae, nec non Vigiliis Nativitatis, et Pentecostes. Urgent enim quandoque gravissimae causae, votum, puta, a communitate emittendum, vel persolvendum, Processiones ab Episcopo indictae, universo conveniente Clero cum Magistratu, et Populo ad Divinum praestolandum auxilium in maximis calamitatibus, et augustiis, quae communitatem premunt; preces pro salute Principis, aut totius Reipublicae, gratiarum actiones pro acceptis beneficiis, et similes, quae non ita frequentes sunt, et dum occurrunt, ut plurimum nequeunt differri. Ad has respexisse Decretum videtur, quia, ut alias Sac. Congregatio responderat = *res*

gravis est , si propter pluviam petendam , pro serenitate., pro quacumque necessitate , pro Principe infirmo , et similibus ab Episcopo , et universo Clero , et Civitate Missa votiva solemniter celebratur cum interventu Magistratus , et Populi = In Placentina 19. *Maii* 1607. *ad Dub.* 14. in hac collectione *num.* 204. Concordant Liturgici Scriptores . *Gavantus part.* 1. *tit.* 4. *num.* 3. *litt. O.* = *Pro re gravi . . . . poterunt cantari Missae votivae etiam in Festis non majoribus = et Meratus ibi* §. *XI. num.* 54. = *Praedictae Missae votivae solemnes pro re gravi , vel publica causa dici possunt in omnibus Festis etiam duplicibus , dummodo non sint primae classis.* Ita etiam *Guyetus , qui lib.* 4. *cap.* 21. *quaest.* 6. §. *quinto* , vix excipit Festivitates solemnissimas .

20. Longe autem secus respondisset Sacra Congregatio quaesito non universali , sed speciali , et relativo ad Missam pro expositione , et repositione Sacramenti celebrandam ; cum positiva lex sit , quae eam prohibet celebrari in duplicibus secundae classis . Nec quaerenda est discriminis ratio , dum lex urget , quae positivam in praecepto limitationem ponit . Id adeo verum est , ut idem *Guyetus* , qui *loc.* supra *citat.* quoad alias Missas solemnes votivas pro re gravi , et publica Ecclesiae necessitate vix excipit solemnissima Festa , motus exemplo Missae ferialis , quae celebratur in *Festo S.Marci , et diebus Rogationis* , etiamsi solemnioris ritus Festa occurrant, uno tantum excepto *die Sancto Paschae* ; agendo postea de Missa votiva celebranda in expositione SSm̃i Sacramenti , excipit duplicia 1. et 2. classis = *Quod si occurrat Festum , vel Dominica* 1. *vel* 2. *classis , Missa solemnis erit de die cum commemoratione SSm̃i Sacramenti* = Et revera hac in occasione Missa votiva celebratur non ex Rubricarum praescripto , quod si attendendum foret , eadem locum non haberet in duplicibns , et Feriis quibuscumque privilegiatis , sed ex positivo peculiari praecepto , quod explicat eam Missam esse pro re gravi : quamobrem limitationibus in praeceptiva lege contentis standum omnino est . Ex his consequitur , quod neque extra Urbem licet Missam votivam celebrare pro Sacramento exponendo , vel reponendo in duplicibus 1. et 2. classis , aliisque diebus , in quibus vetitum est fieri de duplici , vel semduplici . Non enim putandum est longe majori privilegio uti debere Ecclesias extra Urbem eo , quod competit Ecclesiis Urbis pro solemnissima expositione quadraginta horarum .

21. Quid de altero Decreto *anni* 1666. dicam ? Nullam prorsus vim habet post legem latam a *Clemente XI.*, quae jubet in duplicibus , et Dominicis 1. et 2. classis , ubi est onus Missae conven-

tualis, unicam celebrandam esse Missam de currenti cum commemoratione Sacramenti. Illi Decreto occasionem dederat doctrina *Gavanti*, qui *ad Rubricas Missalis part.* 2. *tit.* 14. totidem fere verbis hanc suam exposuerat sententiam: nec ambigo, tunc potuisse pro lubitu vel duas Missas celebrari, scilicet alteram de die, alteram votivam, vel unam tantum de die cum commemoratione Sacramenti: modo vero non amplius licet, et suggillandus *Meratus*, qui cum sua in *Gavantum* commentaria scrisperit multo post editam *Instructionem Clementinam*, quam et ipse per extensum producit, nihilominus haud notat, ut fieri opus erat, Decretum illud, et *Gavanti* Doctrinam attendendam non esse post novam regulam in Instructione contentam. Quod vero magis est, ipse *Decretnm anni* 1666. producit, &, ac si esset in viridi observantia, magis etiam extendit, de suo haec verba adjiciens = *Et haec regula observanda etiam est pro diebus, in quibus prohibetur fieri de Officio duplici, vel semiduplici* = (in Indice Decretorum ad Missale pertinentium *num.* 426.) Unde sequeretur, posse votivam Missam de Sacramento celebrari feria 4. Cinerum, Feriis Majoris Hebdomadae, Vigiliis Nativitatis, & Pentecosten, quod est omnino falsum. Quamquam longe antequam prodiret Decretum *anni* 1666. dum *Gavantus* suas ad Rubricas adnotationes exarabat, in *Cappella Pontificia, et majoribus Urbis Ecclesiis in Dominicis, et duplicibus* 1. *et* 2. *classis unica celebrabatur Missa de die cum commemoratione Sacramenti* = *loc. cit.* At etiam magis miror, *Meratum* ampliasse cùm Decretum Sac. Congregationis, tùm *Gavanti* doctrinam, licet non ignoraret *Clementinam Instructionem* tanti a recensioribus fieri, ut eamdem hac in parte ceu legem generalem habeant. En ejus verba = *Part.* 1. *tit.* 4. *num.* 14. circa finem = *Ex dispositione contenta in praefata Instructione inferunt communiter recentiores, non posse celebrari Missam solemnem votivam pro re gravi in diebus primae, et secundae classis.*

22. Concludendum igitur iis, quibus incumbit onus Missae conventualis in Ecclesiis Urbis, liberum non esse, occurrentibus Dominicis, & festis 1. & 2. classis, duas cantare Missas de die scilicet, & de Sacramento, sed eosdem teneri ad unam solummodo de die cum commemoratione Sacramenti: quae regula servari debet etiam extra Urbem, ne, ut supra notatum est, quod ex vi legis vetitum in Urbe est, licitum extra Urbem, ampliando privilegium, censeatur. Diebus vero ab Instructione non exceptis in Ecclesiis Collegiatis, ac aliis, quibus onus incumbit Missae conventualis, cantandae sunt duae Missae, scilicet de Dominica, Festo, Vigilia,

aut Feria occurrente, & altera votiva. Quod si ex Rubricarum praescripto eadem die plures occurrant Missae conventuales, puta de Festo, & Feria, de Festo & Vigilia; omnes horis competentibus celebrandae sunt, & votiva de Sacramento, quae nihil habet commune cum Officio; postremo loco amandanda. Quatenus vero Missa de die celebranda sit *post Nonam*, putat *Cavalerius* hanc dici posse *post Sextam*, & votivam *post Nonam*. Non videtur tamen repugnans, quod servetur regula, & utraque Missa *post Nonam* celebretur, dummodo ultimo loco sit illa de SS$\bar{m}$o Sacramento. Imo ita fieri oportere dixit *S. R. C. in una Urbis* 22. *Maii* 1700. Quaerebatur, qua hora celebrandae essent Missae de Feria, & de Vigilia conventuales, dum, occasione expositionis quadraginta horarum, celebranda etiam erat post Nonam Missa votiva contra paganos. Et S. R. C. respondit = *ambas post Nonam esse celebrandas, ita tamen, ut Missa votiva contra paganos ultimo loco celebretur*. (In hac collectione num. 3415.) Eadem ratio militat quoad Missam votivam de Sacramento in diebus expositionis, & repositionis.

23. Pertinent haec ad Ecclesias, quae habent onus Missae conventualis: in aliis satis est, ut una cantetur Missa vel de die, vel votiva de Sacramento juxta regulam *in Instructione* traditam, quae ad omnes indiscriminatim dirigitur, & comprehendit Ecclesias tam Saecularium, quam Regularium = *e tutto ciò si osserverà inviolabilmente in tutte le Chiese tanto de Secolari, che de' Regolari*.

24. Quaeri hic posset; num eadem servanda sit regula in aliis solemnibus expositionibus, quae per annum fiunt, si contingat Missam celebrari pro expositione, vel repositione? Petenda videtur decidendi ratio a causa, ob quam, jubente, vel permittente loci Ordinario, fit expositio. Nam si pro publico Ecclesiae bono, gravique causa, vel ad implorandum divinum auxilium in urgenti aliqua necessitate solemniter id fiat, eadem concurrit ratio, quae obtinet in Oratione quadraginta horarum. Quamobrem non dubitarem posse Missam solemnem de Sacramento celebrari, servatis tamen forma, exceptionibus, & limitationibus *Clementinae Instructionis*. Quatenus vero fiat expositio vel ex devotione, vel ex Instituto, vel ex pia aliqua fundatione, vel ex alia quavis privata causa, locum non habere Missam votivam puto. Et revera delata ad Sac. Rit. Congregationem quaestione = *num occasione Processionis, quae qualibet Dominica tertia cujuslibet mensis fieri consueverat cum SS$\bar{m}$o Sacramento, Missa votiva de eodem*

celebranda esset, *an potius de die cum commemoratione Sacramenti?* = responsum fuit = *Missam in dicto casu celebrandam esse de Dominica*, *seu de Festo duplici*, *si illa die occurrat*, *cum commemoratione SSmi Sacramenti ad formam Rubricarum* = 6. *Decembris* 1653. (in hac collectione *num.* 1545.) Haud absimile est alterum in *una Galliarum ad dubium* 12. *sub die* 20. *Decembris* 1692. (Ibidem *num.* 3152.) ac tandem novissime in *Bracharen. sub die* 10. *Septembris* 1796. proposito dubio = *An in Dominica infra octavam Corporis Christi*, *aut alia designata per annum*, *in quibus recitatur Officium ritus duplicis*, *et solet fieri Processio SSmi Sacramenti per diversas Parochias*, *et Ecclesias Civitatis*, *ut in Festo Corporis Christi*, *et certum*, *ac designatum diem habet*, *cum concursu populi ejusdem Parochiae*, *debeat Missa celebrari pro re gravi de SSmo Sacramento post Nonam*, *vel dici de Dominica*, *aut Festo cum commemoratione SSmi Sacramenti?* = S. C. respondit = *Missa dici debet de Dominica*, *aut Festo occurrente cum commemoratione SSmi Sacramenti* = (Ibidem *num.* 4321.)

25. Hanc distinctionem communiter amplectuntur Rubricistae, & hoc pacto conciliantur Decreta, quae specietenus inter se pugnantia videntur, aut *Clementinae Instructioni* minus conformia. Siquidem ex laudatis Decretis, ac aliis, quae jubent, in Missa solemni coram Sacramento exposito faciendam esse commemorationem de eodem post omnes alias commemorationes de praecepto, ut suo apte loco videbimus, generalis exurgit regula, quod expositio Sacramenti ex se non est causa sufficiens cantandi Missam votivam in duplicibus, aliisque diebus per Rubricas inhibitis, aut omittendi in Missa solemni de die commemorationes occurrentes, & a Rubricis praescriptas, nisi expositioni adjuncta sit causa gravis, vel publicum Ecclesiae bonum. Decreta igitur, quae cum *Instructione Clementina* haud convenire videntur, non disponunt de Sacramento exposito pro Oratione quadraginta horarum, aut pro re gravi, & causa publica; sed agunt de communibus Eucharistiae expositionibus, in quibus deest potissima illa ratio, quae petenda est a re gravi, & causa publica. Quamobrem in his, quamvis Missae tam privatae, quam solemnes admittant commemorationem de SSmo Sacramento post alias de praecepto, nec una tamen solemnis votiva de eodem dici licite poterit, nisi in iis diebus, in quibus Rubrica eamdem celebrari permittit. *Cavalerius tom.* 4. *cap.* 7. *Decret.*, 37. *et* 38. *Tetamus in Appendic. cap.* 2. *artic.* 5. *num.* 22.

26. Quoniam vero *Guyetus lib.* 4. *cap.* 21. *quaest.* 2. causam privatam, & particularem ad praedictas Missas votivas celebrandas validam putat; sed longe melius alii exposcunt rem gravem, quae saltem Communitatem tangat, aut majorem ejus partem; hinc *Cavalerius* licet, ut supra vidimus, conveniat, quod non in omnibus expositionibus fas sit Missas cantari votivas SSmi Sacramenti, sed in illis tantummodo, in quibus simul causa gravis concurrit, regulam postea ampliat, & innixus Decreto *anni* 1666. alias relato, quod approbat hujusmodi Missam votivam, quoties Sacramentum exponitur pro initio spiritualium exercitationum, quibus non universus populus vacare debet, aut major ejusdem pars, sed convenit plerumque aut aliqua tantum Congregatio, aut Collegium, ideoque Communitatis, & populi pars minima: censet tanto cum rigore causam gravem non esse accipiendam = *Idcirco*, concludit, *ubi circumstantiae expositionis unitur gravis causa aliqua = quae non particularem personam praecise tangat, sed plures, aut Congregationem, vel Collegium, scrupulis insistendum nimis non est in admittendis, ut supra, Missis votivis solemnibus SSmi Sacramenti* = *tom.* 4. *cap.* 7. *dec.* 33. *num.* 5. Dubitarem ego; num haec opinio ultro sit amplectenda; ea siquidem admissa, quae causam gravem in omnibus casibus agnoscit, praeterquam si expositio fiat pro particulari persona; facile evenire posset, ut quisque pro lubitu eamdem extenderet ad casus omnes, iis non exceptis, in quibus nulla causa gravis occurrit, vel illa tantum non desit, quae particularis est, non unius Congregationis, aut Collegii, sed aliquarum personarum, puta unius familiae, quae expositionem exposcat pro privata ejusdem familiae necessitate, quod certe vitandum est. Hinc Episcopi liberales nimis esse non debent, nec toties quoties publicas Sacramenti expositiones permittunt, fas sibi censeant indulgere simul Missam votivam de Sacramento: sed eam tantummodo celebrari concedant, si causa gravis saltem alicujus Communitatis illam efflagitet.

27. Priusquam finem imponam, quoniam pluries facta mentio est *Decreti diei* 13. *Februarii* 1666., ut quisque intelligat, tantam non esse auctoritatem ei concedendam, quantam obtinent *Sac. Rit. Congregationis Decisiones*; opportunum est hic adnotare, illud potius, quam regulam, monitum exhibere additum peculiaribus Rubricis Fratrum Minorum; Rubricis tamen a Sacra Congregatione adprobatis non insertum, ut videre est in hac nostra collectione *num.* 2698. Unde jure colligimus, noluisse S. R. C., quae extra Rubricas sunt absolute adprobare, sed, ut adderentur, permisis-

se, non aliam iisdem auctoritatem concedendo, praeter illam, quam obtinent fontes, ex quibus eadem sumpta sunt. Porro Decretum illud, quod Meratus legit *in Indiculo Decretorum ad Missale Romanum sub num.* 426., *et Cavalerius tom.* 4. *cap.* 7. *Decret.* 33. ex tribus articulis ejusdem moniti compactum est. Hi vero desumpti sunt ex *Titulo XIV.* quem *Gavantus* componit, addendum *parti secundae Rubricarum Missalis Romani*, ut regulas quasdam proponat servandas in Missa, quae celebratur coram Sacramento exposito. Articuli autem sunt, qui sequuntur = 7 = *Quando exponitur Sacramentum in Altari pro initio quadraginta horarum, et spiritualium exercitationum, cantari debet Missa unica de Sacramento, quae habetur circa finem Missalis, non autem festiva Corporis Christi (nisi intra octavam ejusdem Festi casus accideret) et tempore Paschali addendum Alleluja, ut fit in aliis Missis votivis* = 8 = *dicitur una tantum Oratio cum Gloria, Credo, et Praefatione de Nativitate, quia solet esse publica causa, non autem privatis Missis haec conveniunt* = 9 = *si vero accidit in Festo* 1. *vel* 2. *classis, vel in Dominica privilegiata* 1. *vel* 2. *classis, tunc in Collegiatis vel duae cantentur Missae, una de Festo, seu Dominica post Tertiam, altera votiva de Sacramento post Nonam, vel una cantetur de die cum commemoratione SSmi Sacramenti* = Exscripta in eo monito sunt haec eadem *Gavanti* verba, & reticentur solummodo quae sequuntur ad postremum articulum = *quod Romae fit* (scilicet una cantatur Missa de die cum commemoratione Sacramenti) *in Cappella Papae in prima Dominica Adventus, et in aliis Festis solemnibus in aliis Ecclesiis majoribus Urbis* = *loc. cit.* Adnotanda haec erant, ut quisque videat, planeque intelligat, Decretum a *Merato*, & *Cavalerio* relatum, seu potius ex tribus articulis *Gavanti* compactum, & ab aliis Rubricistis admissum, & laudatum, genuinae lectioni esse restituendum, neque eidem plus auctoritatis esse tribuendum, quam obtinet simplex monitum desumptum a sententia Auctoris ceteroquî clarissimi, sed privati, quod S. R. C. addi permisit Rubricis ab eadem S. C. adprobatis, sed extra easdem.

§. XIII.

» Nel giorno medio, oltre la Messa Conventuale, si dovrà
» cantare dopo Nona la Messa votiva pro pace, o altra, che ver-
» rà commandata da Nostro Signore; secondochè sarà espresso nel-
» la lista delle quarant' ore con la medesima eccezione dei giorni
» suddetti, e con la medesima regola circa l' Orazione.

1. Quae traditae sunt regulae pro Missa votiva SS.mi Sacramenti celebranda in die expositionis, et repositionis, locum sibi vindicant etiam in alia, quam Instructio jubet cantari intermedio die vel pro pace, vel pro alia necessitate, causaque publica, ut a Praesidibus notatum fuerit in tabella, quae bis in anno publici juris fit, scilicet die Sancto Pentecosten, et Dominica 1. Adventus, quaeque ex ordine exhibet Ecclesias, in quibus per turnum solemnis expositio fieri debet. Haec, ut illae, celebranda est ad instar votivae solemnis iis diebus, in quibus licet, non item in aliis, quae juxta praecedentem sanctionem excipiuntur. Nec propterea, si fas non sit votivam dicere, prorsus est omittenda ejusdem commemoratio, sed addenda Missae de currenti. Cum enim *Instructio* hanc velit *colla medesima eccezione de' giorni suddetti, e colla medesima regola circa l'Orazione* = simul praecipit, quod, si occurrat Festum, aut Dominica 1. vel 2. classis, sive alia dies ex supra recensitis, dicenda non erit Missa votiva pro pace, vel alia, quae, praecipiente Pontifice, fuerit indicta, sed Missa ejus loco celebretur de die cum additione Orationis pro pace, aut pro altera Ecclesiae necessitate sub unica conclusione. Diximus, pro pace, aut altera necessitate; quia, quaecumque sit praecepta, semper in casu impedimenti commemoratio illa adjicienda erit, quae supplet vices Missae votivae, quae dici deberet, nisi ritus diei obstaret. Sicuti ergo in diebus expositionis, et repositionis, si celebretur in diebus exceptis, Missa de currenti additur Oratio de Sacramento, ita a pari Oratio de pace, vel pro alia necessitate addenda erit Missae de die, si Missa votiva praecepta in exceptis nequeat celebrari, quae tamen, nisi obstaret exceptionis impedimentum, celebrari deberet. Haec autem sanctio respicit Ecclesias, quibus onus incumbit Missae conventualis: idcirco votivam praecipit *post Nonam, oltre la Messa conventuale*. In aliis vero haec tantum in praecepto est, vel alia de currenti in diebus exceptis cum ejusdem commemoratione.

2. Bene autem Instructio jubet = *la Messa votiva pro pace, o altra, che verrà comandata da Nostro Signore* = non enim eadem perpetuo celebranda est Missa votiva, quae ad Pontificis placitum, juxta ingruentes necessitates, et temporum vicissitudines, in aliam commutari solet. Olim dicebatur *contra Paganos*, ut colligimus ex Decreto supra relato in nostra collectione legendo *num.* 3415. cui suffecta fuit altera *pro pace*, quam modo diximus. Si magis urgeat alia necessitas, alia dicenda erit, ut Pontifex jusserit, quae magis congruat necessitati, ex illis propriis,

quae in fine Missalis habentur, sin minus, illa, quae inscribitur *pro quacumque necessitate*.

3. Haec quoad Urbem. In aliis vero Ecclesiis diversarum Dioecesium lex non obligat, etiamsi in iisdem fiat Oratio quadraginta horarum, ideo non erit necessariò intermedia die solemniter celebranda Missa votiva pro quacumque necessitate, vel pro aliqua in specie, quae magis urget, dummodo habeat Missam propriam inter illas, quas habemus ad calcem Missalis. Id autem non erit in facultate, et arbitrio Rectorum Ecclesiarum, sed, quemadmodum Romae Summus Pontifex, ita Episcopi in propriis Dioecesibus poterunt unam, alteramve praecipere, vel saltem, ut celebretur, concedere. Quod si haec in Collegiatis, aliisque Ecclesiis, quae habent onus Missae conventualis, celebretur, non ideo omittenda est Missa de die, imo, et plures etiam dicendae sunt, si cum Officio diei concurrat Feria, aut Vigilia, obligatione petita non ex *Instructionis Clementinae* regula, sed ex lege Rubricarum, quae indifferenter afficit omnes Ecclesias.

4. Quaestionem sibi proponit *Cavalerius cap. 7 Decret. 33. num. 3.* An; si fiat tantum Missa de die, addenda sit Collecta de SSmo Sacramento? et postquam eam, sequendo Instructionis regulam, *Affirmative* resolvit relate ad Missas expositionis, & repositionis; quoad hanc de ingruente necessitate, haec habet = *In die autem medio, si dicatur Missa de die cum Collecta de ingruenti necessitate, haud convenit addi alteram de Sacramento, quia Missae hujusmodi unam tantum poscunt Orationem, et minus decens est, Collectas plurimas uni Orationi jungere in Missis solemnibus. Quod si in die medio cantetur Missa de necessitate, sive de re gravi, ob quam fit expositio, utique addenda erit Oratio de Sacramento, cum de hoc in tali casu non cantetur Missa altera, et commemoratio SSmi Sacramenti facienda sit in Missis omnibus, quae dicuntur occasione expositionis* = Cum autem Scriptor hic agat de Ecclesiis extra Urbem, in quibus *Clementina Instructio* vim directivam habet, non coactivam; optassem, ut melius declarasset hanc suam doctrinam. Nam si loquitur de Missa de die celebranda in diebus exceptis loco votivae, bene stat, quod unica tantum Oratio addatur pro ingruenti necessitate, quae alias foret celebranda. Si vero sit de Missa currenti in aliis diebus, in quibus non prohibentur votivae; quid vetat, quaeso, ut simul Oratio addatur de Sacramento, & Collecta de ingruenti necessitate? Romae vero haec distinctio, aut declaratio locum non habet, quia Missa pro pace dicenda est ex praecepto, nisi occurrant dies

excepti : quamobrem si ea dicatur, addenda erit Oratio de Sacramento sub unica conclusione.

5. Haec autem Missa pro pace, vel alia necessitate cum celebretur in paramentis violaceis, licet solemnis sit, et pro publica Ecclesiae causa, caret *Hymno Angelico, et Symbolo*, ceu disponit *Rubrica Missalis*, quae praemittitur *Missis votivis*. Quod si dicenda sit in die Dominico, habet tantummodo *Symbolum* = *In ipsis* (scilicet Missis votivis) *non dicitur Gloria in Excelsis, nec Credo, nisi pro publica Ecclesiae causa, et tunc, etiamsi dicantur in paramentis violaceis, dicitur Credo, si sit Dominica, non autem Gloria in excelsis* = et Tit. 11. de Symbolo = *Item dicitur Credo in Missis votivis, quae solemniter pro re gravi, vel publica Ecclesiae causa celebrantur, etiamsi dicantur in paramentis violaceis in Dominica*. Vide etiam Decretum Sac. Rit. C. in *Placentina* 19. *Maii* 1607. *ad dub.* 14. relat. in hac collectione *num.* 204. Eadem idcirco regula servanda de omittendo Symbolo in Missa pro expositione, et repositione, si cantetur Missa in paramentis violaceis in Feriis, et Vigiliis privilegiatis.

§. XIV.

» Nelle Chiese non Collegiate, e dove non è obbligazione di » cantare la Messa conventuale, dovrà in detto giorno medio cantarsi solamente la votiva suddetta con l' eccezzione, e regola prescritta di sopra nella Messa del Sacramento: questa però dovrà » cantarsi ad un' Altare, che non sia quello dell' esposizione, ne » quello dove sta il Tabernacolo col Sacramento incluso; ed in » quelle Chiese, che hanno l' obbligo di cantare la Messa conventuale, questa pure si canterà ad altro Altare, come si è detto.

1. Quatenus autem expositio fiat in Ecclesiis, quibus non incumbit onus Missae conventualis, una tantum Missa votiva dicenda erit, vel de Officio currenti cum ejusdem Missae votivae demandatae commemoratione, si occurrant dies, ut supra, ab Instructione excepti. Estne igitur vetitum celebrari etiam Missam conventualem de die, dum *Instructio* taxative praecipit = *dovrà in detto giorno cantarsi solamente la votiva suddetta*? Sensus *Instructionis* est, quod gravandae non sint onere Missae conventualis Ecclesiae, quae ad hanc non tenentur; jubet votivam pro publica Ecclesiae causa, non prohibet, sed in libertate relinquit aliam Missam solemnem de currenti. Prospicit *Instructio* praesertim Ecclesiarum egestati, quibus grave nimis esset, tot accire Sacros Mini-

stros, et Clericos, quorum ope possent plures Missae decantari. In his igitur satis erit, si in diebus expositionis, et repositionis una Missa cum cantu, et Ministris paratis solemniter celebretur, vel votiva, vel de die, juxta regulam superius traditam; et intermedia die Missa praescripta de ingruenti necessitate, nisi alia dicenda sit de Officio currenti cum ejusdem commemoratione. Futilis ea ratio est, quam *Cavalerius* excogitat, ob quam solum ad praefatas Missas tenentur Ecclesiae, quae non habent onus Missae conventualis = *ne scilicet per cantum interturbetur attentio orantium ante Sacramentum* = Si quid haec ratio valeret, nec cum cantu celebrandae essent Missae conventuales de die, praeter votivam in Ecclesiis Collegiatis, quod et ipse *Cavalerius* agnoscit, idcirco prosequitur = *verum absit nos proscribi putemus laudabile Institutum cantandi Missam Officio conformem, quod quique Auctores commendant admodum, et Rubricae ipsae, atque Instructio in praecepto constituunt apud Collegiatas Ecclesias, quibus valde laudabiliter se conformare caeteras nos alibi diximus, unde praefatam dictionem* solamente *explicari malumus per exclusionem obligationis, non autem arbitrii*.

2. Attamen vel una tantum Missa votiva juxta praescriptum celebretur, vel etiam conventualis; vel res sit de Ecclesiis Collegiatis, vel de aliis, quae ad solam votivam tenentur; illud commune omnibus est, quod celebrari nequeant in Altari, in quo expositum est SSm̃um Sacramentum, prout nec in altero, in quo asservatur pro Communione Fidelium. Jam provisum fuerat quoad Altare expositionis §. 12., ubi legitur, *nell' Altare, ove sta esposto il SSm̃o Sacramento, non si celebrino altre Messe, che le solenni per l' esposizione, e reposizione*, praesens vero sanctio regulam extendit etiam ad Altare, ubi clausum custoditur in Tabernaculo, quam tamen limitat ad Missas solemnes: et optimo quidem jure; ut qui interea Sacra Synaxi refici postulant, voti compotes fieri possint.

3. Laudabile multum esset, si in eo Altari nec Missae privatae celebrarentur, ut innuit *Caeremoniale Episcoporum*, et monet *Gavantus part.* 1. *tit.* 20. *lit. n.* = *Praemitto cum Caeremoniali Episcoporum lib.* 1. *cap.* 12. *maxime decere, ut ibi Missae non celebrentur, quod antiquitus servatum esse testatur, et loquitur ibi etiam de Missis planis* = Id apud nonnullas Romae Ecclesias adhuc in more est, et forsan etiam alibi. Nec tamen contrarius usus, qui communior est, et obtinet fere ubique, notandus venit: non enim a *Caeremoniali Episcoporum* prohibetur, sed *Rubri-*

ca a simplici decentia rationem desumit, ne eo in Altari Sacrum fiat *lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 9., quinimo Missalis Rubricae *part.* 2. *tit.* 4. *num.* 6.; quod consuetum sit Missas eo in Altari celebrari, supponunt, quamobrem ritum a Sacerdote servandum in genuflexionibus praescribunt. Utraque ideo consuetudo est laudabilis, et rationabilis, quamvis altera fortasse magis deceat. In iis enim, quae spectant in ritibus exteriorem disciplinam, et substantiam minime laedunt, non semper fieri potest, quod magis decet, dummodo fiat quod licet; & quandoque in agendis, licitum praevalere debet majori decentiae. Et revera relate ad plures Ecclesias servari nequit quod Caeremoniale Episcoporum insinuat, ut magis decens. Etenim cum Tabernaculum Sacramenti, praesertim in Parochialibus, regulariter asservetur in Altari majori tamquam digniori; expedit, ut in eo celebretur etiam Missa ad populi confluentis commoditatem. Imo nec aliter fieri posset in Ecclesiis ruralibus, in quibus plerumque unicum habetur Altare. Obiter haec dicta sint.

§. XV.

» Si ordina espressamente, che nelli giorni dell' esposizione, » medio, e della reposizione, le Messe si debbono cantare con li » Ministri parati, e non altrimenti, anche nelle Chiese de Re- » golari, non ostante qualsivoglia loro uso, o pretesa consuetudine » in contrario.

1. Solemnitas sacrae actionis jure suo postulat, ut omnia, quae ad eam ordinantur, eo modo fiant, qui tantae celebritati conveniat, atque respondeat. Si Missa votiva sit pro re gravi, aut publica Ecclesiae causa, solemniter est celebranda ex praescripto Rubricae *part.* 1. *tit.* 9. *num.* 14. Secus enim privilegiis non gaudet, quae eidem competunt. In illis autem, quas celebrari jussit Instructio nedum concurrunt votivae qualitas, publicum bonum, gravis Ecclesiae causa; verum etiam sacrae functionis solemnitas; quamobrem jure sunt solemniter cantandae cum Ministris paratis. Porro quoad Urbis Ecclesias tam saecularium, quam regularium adeo lex urget, ut nefas sit opponere aut longaevam contrariam consuetudinem, aut aliam quamcumque rationem, quae posset ad eam eludendam excogitari. Pontifex enim, in quo residet summa potestas, generali hac lege tam consuetudinibus, quam aliis forte afferendis rationibus derogat.

2. Nec valet effugium ex eo petendum, quod iis, qui ex Instituto usum non habent cantandi Missam cum Ministris paratis,

desint ad hoc opus paramenta; nam facile est eadem commodata habere ab aliis Ecclesiis. Ratio vero desumpta ex Instituto non valet contra legem, quae consulit Festi, aut functionis solemnitati = Idcirco *Sac. Rit. Congregatio* respondit: *In Processione SSmi Corporis Christi omnino adhibendum esse Pluviale etiam ab iis, qui ejusdem usum non habent*. Ita in una *Congregationis Montis Coronae* 22. *Januarii* 1701. *dub.* 5. et in altera *Ordinis Minorum excalceatorum S. Francisci Provinciae S. Didaci Hispalen.* 15. *Martii* 1756., in hac collectione *num.* 3426., *et* 4111. Eadem, imo major urget ratio in casu nostro ex praeceptiva *Instructionis* regula.

3. Haec autem regula certe comprehendit Missas votivas de Sacramento, & pro ingruente necessitate, prout etiam alias de currenti Officio, si hae in diebus exceptis earumdem vice celebrentur. An vero eadem extendenda sit ad conventuales Missas, quae ultra praedictas in Collegiatis celebrandae sunt, adfirmare non audeo. Id videtur exposcere temporis circumstantia, atque solemnitas: sed cum sanctio Missas commemoret celebrandas = *nelli giorni dell' esposizione, medio, e della reposizione* = nec taxative coarctet regulam ad solas Missas votivas; non deerunt, qui existiment sub eadem comprehendi etiam alias conventuales. Mihi tamen videtur limitanda ad illas, quas expresse jubet; praesertim quia praeceptive extenditur ad Regulares illos, qui vel ex Instituto, vel ex consuetudine nunquam Missas cantare solent cum Ministris paratis. Idcirco non renuo assentiri *Cavalerio*, qui, licet multum congruere credat, quod et conventuales quoque cum Ministris paratis celebrentur, hoc tamen onus imponendum non esse censet Ecclesiis illis, quae usum non habent. = *Praedictae enim Missae*, inquit, *non sunt pro re gravi, aut publica Ecclesiae causa, et ad occurrentem solemnitatem spectant dumtaxat materialiter, non formaliter, unde, sicuti propterea nullis privilegiis perfrui credidimus, sed celebrandas esse perinde ac si in tali temporis circumstantia minime celebrarentur, ita putamus Sacrorum Ministrorum assistentiam nequaquam exquirere*. =

4. Restat modo, ut inquiramus; num eadem methodus servanda sit extra Urbem. Ut pluries notavimus legem, quae pro Urbe tantum dicta est, alibi non obligare, etsi optandum sit, ut, ubi fieri potest, eadem servetur. Verumtamen si celebrari velint Missae votivae de Sacramento, vel pro ingruente necessitate, diebus expositionis, repositionis, ac medio, cum hae sint pro re gravi, et publica Ecclesiae causa, non aliter celebrari poterunt, nisi solemni-

ter, et cum Ministris paratis, quia privatim, et sine Ministris Sacris haud fieri posse videtur, nisi diebus illis, quae Missas votivas universim non respuunt.

5. Subdit *Cavalerius tom. 4. cap. 7. decret. 33. num. 2.* limitando regulam = *Fortasse tamen id potest fallere, ubi ex defectu ministrorum solemniter fieri non potest.* = Limitatio haec tamen videtur absolute, et generaliter sine ulla modificatione accipienda. Cum enim Rubrica Missas votivas pro re gravi solemnes dicat, sed non declaret, qualis, et quanta ista debeat esse solemnitas, et moneat solummodo, quod una tantum dicatur Oratio (Tit. 9. num. 14.) solemnitatem illam satis esse existimo, quae juxta locorum, & personarum circumstantias adhiberi potest; aliquam tamen solemnitatem, quae actionem distinguat a simplici, et privata, necessariam esse jure censeo. Hinc ubi Ecclesiae egestate premuntur (extra Romam) paramenta desunt, et Sacri Ministri; quid, quaeso, prohibet, si unus Sacerdos eo, quo potest modo cum uno, vel duobus Clericis Missam votivam pro re gravi, vel publico Ecclesiae bono cum cantu celebret? Isthaec Missa non absolute solemnis est; talis tamen relative ad locum, personas, tempus; & alias, quae concurrunt, circumstantias, quaeque, ut aliter fiat, non permittunt. Missam vero simpliciter lectam cum privilegiis solemnis, ex defectu Ministrorum celebrari haud posse crederem. Sub hac distinctione doctrina *Cavalerii* admitti posse videtur, non autem, quod liceat pro re gravi celebrari Missam privatam loco solemnis in iis diebus, in quibus Missae votivae prohibentur.

§. XVI.

» Nelle Messe private, che si celebreranno durante l'esposi-
» zione, non si suoni il campanello all' elevazione, ma solo uscen-
» do i Celebranti dalla Sagrestia, si dia un piccolo segno colla so-
» lita campanella.

Clara est haec sanctio, neque ulla indiget illustratione. Sed quoniam aliqua adnotat ad eam *Cavalerius*, juvat hic iisdem, quibus is usus est verbis, ejus commentarium adjicere, ut sequitur.

1. *Ex Rubricarum praescripto Minister intra Missam bis campanulam pulsat; primo nempe ad Sanctus, ad excitandos adstantium animos ad proxima Mysteria, et secundo ad elevationem SS̄mi Sacramenti, ut fideles commonefiant ad illud adorandum. Quoties Sacramentum est in Altari patenter expositum ejusmodi signa ad elevationem (a fortiori utique etiam ad Sanctus, etsi hujus Instructio minime meminerit) dari interdicuntur. Cum*

enim tunc in actuali Sacramenti veneratione, et profunda Mysteriorum meditatione maxime supponatur populus commorari; haud indiget per pulsationem campanulae excitari ad venerationem Sacramenti, quod in Missa elevatur, quasi idem Sacramentum non foret, quod publice adorat, expositum. Nelle Messe private *habet sanctio, et de his specialis ulterius militat ratio, quia cum extra Altare expositionis supponantur haberi, cogerentur alias fideles hinc inde ad diversas sese convertere Altaria cum maximo utique incommodo, praesertim ubi plurimae celebrantur Missae.*

2. *At quid de solemnibus, atque cantatis? Quatenus ex nudis sanctionis verbis quaestio decidenda foret, exceptio, quam fecit de Missis privatis, in contrarium firmat regulam pro cantatis, atque solemnibus: sed quoniam integra ejusdem ratio, quae est anima legis, aeque militat etiam de Missis solemnibus, atque cantatis, quae extra Altare expositionis habentur, ideo ad has quoque nos non ambigimus legem extendere; solumque de iis superest difficultas, quae fierent ad Altare expositionis. Disputant Auctores; num in Feria sexta Parasceves, praedicta signa dari debeant, et quin tali die prae caeteris ante elevationem Sacramentum jam est in Altari, in cujus adoratione populus supponitur versari, concordes quaestionem negative definiunt: unus est Clericatus, qui de Sacrificio Missae decis. 43. num. 6. unum, vel alterum signum dari posse asserit, ad excitandam circumstantium attentionem. Clericati sententia ex eo abs re non esse dignoscitur, quod, etsi populus fortasse sit conscius, Sacramentum adesse in Altari, ibi tamen non est ob oculos populi, ob quos consequenter non ponitur specialiter adorandus, aequum est, etiam populus specialiter moneatur, ut illud specialiter valeat venerari; in nostro autem casu dum Sacramentum est patenter expositum, est itidem ob omnium oculos, ut specialiter honoretur, unde fideles non indigent per campanulam excitari ad ejusdem specialem adorationem.*

3. *Quoniam vero pulsatio campanulae ad elevationem in Missa, quae dicitur ad Altare expositionis immunis est Fidelium incommodo hinc inde se convertendi ad Altaria, in quibus Sacramentum elevatur, cum quasi virtuali contemptu Sacramenti publice expositi, cujus adorationem veluti deserit, ut transeat ad venerationem illius, quod elevatur, quasi idem Sacramentum non foret, sed utriusque Sacramenti, quod fide divina probe noscit esse unum, et idem, adorationem conjungens, tantummodo simul recolendam objicit elevationem in Cruce, et mactationem. Idcir-*

co in Missis, quae celebrantur in Altari expositionis, haud ego refragarer admodum, si ad elevationem praedicta campanula pulsaretur. Dixi ad elevationem, quia ad Sanctus tanta non puto Mysteria objicit, ob quae populus in adoratione, et meditatione, quibus incumbit, debeat perturbari.

4. *In veteri Testamento ingressus Pontificis ad Altare per tintinnabula populo innotescebat, hinc in Ecclesiam dum Sacerdos e Sacristia ad Altare celebraturus incedit, invectus mos extitit annuntiandi per ministrum populo prope stanti media pulsatione campanulae accessum ejusdem Sacerdotis ad Sacrum faciendum, Sacramento adhuc publice exposito, signum hujusmodi dari minime interdicitur, sed ita res moderatur, ut parvulum quidem signum detur cum solita campanula, ut fideles admoniti insimul Sacrificio assistere valeant, et ne per signum productius caeteri perturbentur in veneratione Sacramenti. In hoc igitur casu semel, aut bis per campanulam consuetam fiat* tin tin, *quo ex sono companulae ipsi tintinnabuli nomen obvenit. Opus autem non est coner ostendere, quod haec omnia communia esse debent expositioni cuilibet etiam privatae, et extra Romam.*

5. Hactenus *Cavalerius*. Plura ego non adjiciam; solummodo recedendum esse puto ab ejus opinione, qua existimat congruere sonitum campanulae in solemni Missa, quae celebratur ad Altare expositionis. Etenim non erat, cur *Instructio* etiam Missas solemnes commemoraret, pro quibus Rubrica non jubet, ut in privatis, eamdem pulsari ad finem Praefationis, et ad elevationem Sacramenti. Romae saltem in Majoribus Ecclesiis obtinet mos eam non pulsandi, praeterquam in Missis solemnibus pro defunctis; gravis Organorum sonitus supplet vices tintinnabuli, et populi adstantis excitat attentionem. Si alius sit apud Regulares aliquos usus, hunc non moror, quia diversorum Ordinum Instituta suos habent peculiares ritus, quin tamen omittant, vel immutent quod essentiale est. Quod si aliqua in Saecularium Ecclesia consuetudo sit pulsandi campanulam, non ideo pulsatur, ut populi excitetur attentio, ad quem finem cuncta ordinantur, quae in Missa solemniter cantata fiunt; verum, ut detur signum ad sonitum majorum Ecclesiae nolarum, quemadmodum per campanulam datur signum, dum est ab Organi pulsatione cessandum. *Gavantus part. 1. tit. 7. litt. h. num. 11. = ad Sanctus Campanas majores pulsare convenit, sicut in Missa privata campanulam parvam, quam pulsant aliqui etiam in Missa solemni, et placet per alterum ex Acolythis, ut moneantur ii, qui majores debent pulsare Campanas, et*

tempus ignorant eas pulsandi , quia longius absunt = Nec igitur in Missa solemni campanula pulsanda est, exposito Sacramento , nisi necessitas urgeat eos monendi , quorum est majores nolas in signum solemnitatis festive pulsari . Et revera sibi cohaerere non videtur *Cavalerius* , quia eadem ratio Theologica , quam ipse affert, ob quam interdicitur sonitus campanulae in Missis privatis , militat etiam quoad solemnes .

§. XVII.

» Non si celebrino Messe di requie nel tempo , che durerà
» l' Orazione delle quarant' ore ; e le Messe del SSmo , che si ce-
» lebreranno nei giorni permessi dalla Rubrica , saranno meramen-
» te votive senza *Gloria* , e *Credo* . Nelle altre Messe private cor-
» renti si aggiungerà dopo le prescritte dalla Rubrica l' Orazione
» del Sagramento , così comandando la Santità di Nostro Signore .

1. Plura continet haec sanctio , quae examine indigent , & illustratione , ideo tantisper est in ea immorandum . Absolute lex est , quae jubet = *che non si celebrino Messe di requie nel tempo , che durerà l' esposizione di quarant' ore* = Dedecet enim , quod cum lugubri apparatu celebrentur defunctorum Missae , ubi Sacramentum est triumphaliter expositum , praesertim quia in his haud adjici potest commemoratio Sacramenti , quam in Missis privatis omnibus , si per Rubricas liceat , eadem Instructio demandat.

2. Priusquam prodiret *Clementina Instructio* Sac. Rit. Congregatio id jam edixerat . Nam in *una Canonicorum Regularium Lateranensium sub die* 12. *Decembris* 1684. *ad Dubium* 5. = *An durante expositione SSmi Sacramenti occasione quadraginta horarum , in tali Ecclesia celebrari possit Missa privata de requiem , quando alias dies ipsa eas admittit pro adimplenda mente Testatoris , sive Anniversario satisfaciendo* ? = respondit = *Regulariter Negative* (in hac collectione *num.* 2924.) , *et in Eugubina* 27. *Aprilis* 1697. ad dubium = *An liceat in Ecclesiis , in quibus occasione quadraginta horarum expositum detinetur Sanctissimum Sacramentum , celebrare Missas defunctorum ; et quid si ex praescripto Testatorum essent celebrandae* ? respondit = *Congruentius abstinendum* (Ibidem *num.* 3274.) Ex illis tamen dictionibus , quibus usa est Sacra Congregatio , scilicet = *regulariter* = *congruentius* = putant *Cavalerius tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 43., *et Tetamus in Appendice cap.* 3. *art.* 5. *num.* 26. non absolute , & simpliciter Missas defunctorum prohiberi in solemni expositione quadraginta horarum , quamvis satius sit eas non celebrari .

3. Horum tamen sententia, & forte etiam aliorum, qui sic opinantur, tanti facienda non est, ut ab ea recedendum non sit. Esto quidem Sacram Congregationem fuisse in sensu, quod non omnino repudiandae ea occasione fuissent Missae de requiem, quamquam maxime *congruat*, ne *regulariter* dicantur; notandum tamen ea prodiisse Decreta *annis* 1684., *et* 1697. multo antequam jussu *S. M. Clementis XI.* emanaret *Instructio*, quae primum facta est publici juris *anno* 1705.. Haec vero cum iis utatur verbis, quae clara sunt, et absoluta = *non si celebrino Mesdi requie* = nullam patitur limitationem, positivum praeceptum importat, corrigit proinde, et coarctat vetustiora Decreta, saltem quoad Ecclesias Urbis, pro quibus dicta lex est. Quamvis enim quae laudavimus Decreta circa Orationem quadraginta horarum versentur, nullatenus tamen ad Ecclesias Urbis pertinent, sed alias Dioecesium spectant, ad quas extendi nequibat *Instructio*, etiamsi dum ea prodierunt evulgata fuisset.

4. Et revera Sacra eadem Congregatio a prima illa sententia recessisse videtur post editam Instructionem, nam, cum in *Warsavien. die* 7. *Maii* 1746. quaesitum fuisset = *Item in dicta Cappella SS̄mi Crucifixi, durante expositione SS̄mi in Pyxide, an permittente Rubrica possint in Ecclesia, vel aliis Cappellis celebrari Missae de requiem*? = respondit = *Missae de requiem extra Altare, ubi est expositum SS̄mum Sacramentum* (subintellige *in Pyxide* relative ad dubium) *poterunt celebrari, dummodo tamen Oratio coram Sacramento non sit ex publica causa* = Itaque si absolute, et absque ulla limitatione, aut declaratione excipitur etiam simplex expositio cum Pyxide, dum publica causa concurrit, ita ut, hac accedente, nequeant in aliis Altaribus, et Cappellis Missae de requiem celebrari, quia publica concurrente causa, expositio, quocumque modo fiat, semper aliquam solemnitatem habet: potiori jure, juxta Sac. Congregationis sensum, tales Missae erunt interdicendae, dum solemnissima est expositio pro Oratione quadraginta horarum. Ex hoc autem postremo Decreto *tria* consequuntur. *Primum*, quod per istud corrigi, aut saltem declarari videntur supralaudata antiquiora Decreta *annorum* 1684. *et* 1697. *Secundum*, quod decidendi ratio sumpta est non ab antiquis S. C. responsis, sed a novissima lege *Clementinae Instructionis*. *Tertium* denique, quod eadem Sac. Congregatio hocce Decreto regulam de non celebrandis Missis *de requiem* extendit nedum ad expositionem quadraginta horarum, sed ad omnes expositiones, quae fiunt ex gravi causa, &

publico Ecclesiae bono, vel fiant in Ostensorio sub umbella, vel in Pyxide velata.

5. Verumtamen *Cavalerius*, licet fateatur *Instructionem Clementinam* rigidius procedere absolute jubendo = *Non si celebrino Messe di requie nel tempo, che durerà l' Orazione delle quarant' ore*; licet admittat postremum Decretum *in Warsavien.* contraire praecedentibus, & declarationem illam, *dummodo tamen* haud posse componi cum dictionibus = *regulariter* = *congruentius* = nihilominus, ut aliquo pacto antiqua Decreta tueatur, suamque sententiam sustineat, vult ita accipi debere dictiones illas, ut intelligenda sint de Missis privatis, & Anniversariis, non autem de illis, quae ad Rubricarum legem conventuales sunt, vel ex praecepto dici debent. Sic, inquit = *Laudata Decreta reapse sistunt in inhibendis Missis privatis; etsi etiam ad cantatas transeunt, non de cantatis universim, sed ad adimplendam Testatorum mentem, aut pro Anniversario satisfaciendo disponunt. Ut hinc inhibitas minime censeas cantatas conventuales Missas illas, quae de Rubricarum mandato quandoque occurrunt, ut prima die Mensis non impedita, et in die commemorationis omnium Fidelium defunctorum* = *tom.* 4. *cap.* 7. *decr.* 43. *num.* 2. Mihi tamen haec non arridet opinio, & potius aliam amplectendam esse arbitror, quae magis conformis est *Clementinae Instructioni*, & quascumque defunctorum Missas indiscriminatim vetat.

6. Dicam primum de Missa illa conventuali, quam Rubrica pro defunctis cantari praecipit die prima mensis non impedita. Haud inficior Rubricam *part.* 1. *tit.* 5. *num.* 1. esse praeceptivam, sed non inde sequitur, quod vult *Cavalerius*, scilicet, ejusdem praeceptum non solvi, non moderari *ab Instructione Romana*, sed magis illud confirmari, ita ut omitti non liceat tempore expositionis, per haec verba = *oltre la conventuale si celebrerà dopo Nona la Messa del SS̃mo Sagramento* = Fallit omnino hujusmodi interpretatio, & a sensu *Instructionis* omnino recedit. Omitto, quod siquid ambiguum in ea sanctione fingi potest, declaratur per aliam *non si celebrino Messe di requie durante il tempo delle quarant' ore* =. Verum si animo minime praeoccupato omnia pensentur, nihil est obscurum, nihil ambiguum. Quid enim sibi vult *Instructio* per illa verba = *oltre la conventuale etc.*? Non aliud certe, nisi quod per Missam votivam de Sacramento, vel pro ingruente necessitate, non solvuntur Collegiatae ab onere Missae conventualis currentis: nec tamen ex hoc consequitur eamdem simul demandasse Missam conventualem pro defunctis, si contingat

dies prima mensis non impedita, imo & hanc etiam eliminare voluisse videtur, si in hac sanctione sine ullo discrimine Missas omnes de requiem prohibet occasione Orationis 40. horarum.

7. Sed quomodo salvatur Rubrica? Facilis est responsio. Pro hoc particulari casu ei derogat *Instructio*; & qui potestatem habet condendi legem, quot vult limitationes, exceptiones, & conditiones apponere potest. Cum expositio quadraginta horarum relate ad Ecclesiam, in qua fit, solemnissima sit; si in ea cadat dies prima mensis, in qua celebranda foret Missa conventualis pro defunctis, attenta functionis, & loci solemnitate, censenda est impedita; & eadem Missa conventualis amandanda ad aliam diem non impeditam post Sacramenti repositionem. Rubrica, quae excipit Quadragesimam, Tempus Paschale, censendane erit praeceptiva quoad Ecclesias illas, in quibus peragitur functio omnium solemnissima expositionis Ven. Sacramenti cum perenni Oratione? In Collegiatis igitur, aliisque Ecclesiis, quae onus habent Missae conventualis, si ea dies occurrat, durante expositione, ni alia ad Rubricarum normam celebranda sit, reassumenda erit Missa Dominicae, ut fit in aliis Feriis per annum.

8. Si qui casus esset, unde licita censeri posset, & sub lege minime comprehensa Missa solemnis de requiem, ille certe foret, si humandus esset cadaver. Rituale Romanum de Exequiis jubet = *Quod antiquissimi est Instituti, illud, quantum fieri potest, retineatur, ut Missa, praesente corpore defuncti, pro eo celebretur, antequam sepulturae tradatur* = Ne hic lectorem detineam in afferendis monumentis, quibus comprobatur; quae, quantaque fuerit omni aevo Ecclesiae solicitudo, ne sepulturae traderentur cadavera, quin prius Sacrificium pro eorum expiatione oblatum fuisset, ut abunde habetur *in Breviculo etc. B. Cardinalis Josephi Thomasi tom. 7. Operum, opusculo* 1., *et penes Catalanum, ac Barruffaldum ad laudatum Ritualis locum*: sat mihi est praesens Ecclesiae disciplina, quae permittit celebrationem unius Missae, praesente cadavere, etiam in Dominicis, & diebus festivis de praecepto, dummodo non sint ex solemnioribus primae classis. Hujusmodi tamen indulgentia locum non habet in Ecclesiis, in quibus quadraginta horae Orationis peraguntur. Id ipse *Cavalerius* fatetur *tom. 2. decret. 15. cap. 5. num. 8.* = *De Ecclesiis, in quibus expositum patet SSmum Sacramentum, quaestio superest, quam ita resolvimus, ut in eis nonnisi Sacramento reposito cadavera debeant inferri, et quoties etiam per noctem, et in sequenti die expositum ibi manere debeat, exequiae*

vel anticipentur, *vel differantur etc.*, & etiam clarius *tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 43. *num.* 5. = *Quantum autem attinet ad Missas diei obitus*, *alibi jam diximus*, *quod expositionis tempore cadavera inferenda non sunt in Ecclesia*, *et quando necessitas ea inferri cogeret*, *quod tumulari debent privatim*, *et absque solemnitate ulla*, *adeoque et sine Missa* = Itaque si nec Missa celebranda est prō cadavere humando, licet ex Ecclesiae instituto defuncti sine Missa non sint sepulturae tradendi, proindeque tot privilegiis eadem gaudet; quis sibi persuadere poterit, conventualem de requiem celebrandam esse, si contingat dies prima mensis non impedita, quamvis non eadem urgeat ratio, quae pro cadavere humando? Si functionis solemnitas, si apparatus festivus, si finis ab Ecclesia intentus in expositione quadraginta horarum, si gravis causa, & publicum Ecclesiae bonum id non sinunt, quod magis urget, nec certe permittere censenda sunt, quae minus.

9. Altera quaestio est de die Commemorationis omnium Fidelium defunctorum. Eritne haec dies celebranda solemniter cum omnibus Missis privatis de requiem, etiamsi pateat expositum SSm̄um Sacramentum pro Oratione perenni? Affirmativam tenent sententiam *Cavalerius ad idem Decretum* 43. *cap.* 7. *num.* 3., *et Tetamus in Appendic. cap.* 3. *artic.* 5. *num.* 26. Inquit enim primus = *Pro Missis de requiem ex Roma novissime rescripsit quidam in sacris ritibus peritissimus*, *et praecipue nititur*, *tum quia sic in Urbe servatur apud Ecclesiam S. Ignatii*; *tum quia Missae eo die currentes sunt defunctorum*, *et quidem adeo*, *ut de requiem dicendae sint*, *etsi duplex occurrat Festum*. *Reapse urgent rationes istae*, *et huc fortasse spectat dictio* regulariter, qua *primum Decretum utitur*, (scilicet illud *anni* 1684. supra relatum), *dum praescribit Missas de requiem*. *Nos autem urget admodum exemplum Ecclesiae S. Ignatii*, *quae dum in faciem Sacrarum Congregationum*, *nullis reclamantibus*, *ea die incumbit defunctorum Missis*, *non leve inditium est*, *praedictam diem in exceptis esse positam*, *nec ex comprehensis in Instructione Romana* = Horum tamen auctoritas minimum me commovet, quominus in oppositam sententiam inclinem. Quamquam, si attente consideretur integer *Cavalerii* contextus, facile colligitur, extrinsecis potius argumentis innixum suam illam opinionem ipsum tueri, quam intima persuasione victum; & fortasse secus existimasset, nisi ei occurrisset exemplum moris, qui obtinere ferebatur in Ecclesia S. Ignatii. Illud, quod me prohibet, ne libere proferam

quid sentio, est novissimum S. R. C. Decretum, quod quaestionem dirimere, & nodum solvere videtur.

10. Etenim sub *die* 16. *Septembris* 1801. Praeses Ecclesiae S. Ignatii anceps, num liceret Missas de requiem celebrari in die solemnis Commemorationis omnium Fidelium defunctorum, exposito in ea Augustissimo Sacramento pro Oratione quadraginta horarum, tria Dubia proposuit, videlicet = 1. *An in Ecclesiis, in quibus expositum manet Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum Fidelium adorationi in turno perpetuae Orationis, quae dicitur quadraginta horarum, occurrente die omnium Fidelium defunctorum, liceat recitare Officium defunctorum, et celebrare Missam solemnem, et etiam Missas privatas itidem defunctorum?* = 2. *Et quatenus Affirmative: an adhiberi debeant paramenta coloris violacei potius, quam coloris nigri?* = 3. *An in eodem casu excipiendum sit Altare, in quo habetur expositum SS͞mum Sacramentum?* Et Sac. Congregatio respondit = *Ad* 1. *Affirmative*, *ad* 2. *Arbitrio Superioris localis*, *ad* 3. *Affirmative* = Consequenter in monitis, quae apponi solent in Tabella Ecclesiarum, in quibus per orbem fieri debet expositio, additum legitur = *Dove cade il giorno della Commemorazione de' Fedeli defonti si celebrino le Messe basse di requie coll' apparato di color paonazzo* = Hoc Decretum, quod legitur in laud. collect. num. 4328. potestatem praeripit secus opinandi, ac in eo statutum est.

11. Nihilominus fas sit mihi aliquid promere, quin videar minimum quid detractum velle auctoritati, quae debetur Sac. Congregationis decisionibus. Si bene sentio, Rescriptum illud = *Affirmative* ad primum dubium, permissivum est, non coactivum, & relative ad quaesitum: *an liceat*; facultatem tribuit, non legem imponit: quamobrem illud *Affirmative*, idem sonat, ac *posse*, *licere*, *permitti*, quae, & similes dictiones non id praescribunt, quod faciendum est, sed declarant non esse damnandum, si fiat. Hinc redarguet me nemo, si, salvo semper Sac. Congregationis responso, aeque licitum existimem, quod ea die omittatur in Ecclesia praedicta solemnis Commemoratio omnium Fidelium defunctorum, tamquam celebritate functionis impedita, & transferatur infra octavam, ceu fit, dum dies 2. Novembris cadit in Dominicam, quia tunc praefatae commemorationi assignatur dies 3. ejusdem mensis. Male enim componuntur simul in eadem Ecclesia lugubria, & Sacramentum festivo apparatu triumphaliter expositum, frequenti confluenti populo ad illud adorandum. Quod si celebrentur Missae de die nihil deperit animabus defunctorum,

quia *ex Rescripto Sanctissimi dat. sub die 12. Maii* 1807. omnia Altaria Ecclesiarum, in quibus fit expositio, hac durante, declarantur privilegiata.

12. Praeterea si stricte attendenda est sanctio *Clementinae Instructionis*, quae absoluta, & simplex est, nullum ponit discrimen, nullam limitationem; saltem videtur, quod magis deceat, solemnitatem pro defunctis transferre, quam eam celebrare cum Missis de requiem, ubi Sacramentum publice est solemniter expositum. Illud certum est, quod Sac. Congregatio funebrem pompam cum Festi solemnitate conjungendam non esse agnovit, & declaravit. Idcirco cum per Dioecesim Viterbien. *die* 3. *Novembris* celebretur *Festum Sanctorum Martyrum Valentini, et Hilarii sub ritu duplici minori*, & dubitatum fuerit, num transferendum esset praefatum Officium, vel potius Commemoratio defunctorum eo die celebranda, ob impedimentum Dominicae praecedentis, S.R.C. rogata respondit = *Transferendum esse Officium Sanctorum Martyrum, dummodo Festum non sit de praecepto* (in hac collectione *num.* 3668.) Neque aliter edixit in *Brixinen.* pro Ecclesia Patrum Societatis Jesu Œniponti, ubi *die* 3. *Novembris sub ritu dupl. min.* celebrabatur *Festum S.Pirminii* cum aliqua solemnitate, ratione Reliquiae ibi asservatae. Siquidem, proposito dubio = *An occurrente Festo S. Pirminii Episcopi eadem die commemorationis omnium defunctorum, possint ipsi, aut etiam debeant transferre Festum S. Pirminii ad aliam diem non impeditam currentis octavae, an vero, non obstante Officio commemorationis defunctorum, sit faciendum Officium de S.Pirminio, an saltem Missa solemnis dicti Sancti celebrari possit* = responsum fuit *sub die* 11. *Julii* 1716. = *Transferendum esse Officium S. Pirminii*. (Ibidem num. 3737.)

13. Cur autem in utroque casu translationem jussit, & non potius declaravit posse fieri Officium de currenti, quod erat *ritus dupl. min.* cum Missis privatis de requiem, prout pluries jam decreverat fieri debere, etiamsi ageretur de duplicibus translatis, quorum in eam diem repositio permittitur? Non alia certe afferri ratio potest, nisi ea, quae desumitur a solemnitate, quae hujusmodi Festa, quamvis *rit. dup. min.* comitabatur. Haud enim decebat, ut simul conjungeretur festiva solemnitas cum funebri apparatu, castro doloris, & Missis de requiem. Et revera Decretum *in Brixinen.* ancipitem fecit *P. Merati*, qui, ut aliquo modo illud conciliaret cum aliis Decretis, quae in similibus jubent, ut Officium fiat de currenti, Missas vero de requiem, censet eo in casu secus edixisse, recedendo a regula, Sacram Congregationem,

quia insignes Reliquiae in ea asservabantur. *Part.* 1. *tit.* 5. *num.* 10., *et in indiculo Decretorum num.* 631. Sed ratio haec haud satis erat, ut Sac. Congregatio a regula recederet. Longe validior est altera a Festi celebritate petita, de qua testatur *Pittoni* in Opuscolo *de commemoratione omnium Fidelium defunctorum* §. 2. *num.* 12. = *Ego enim*, inquit, *qui semel*, *atque iterum fui OEnipont irationem translationis esse puto*, *quia S. Pirminius est in magna veneratione apud populum illum*, *et in ejus Festo*, *ut ibi audivi*, *est copiosus concursus*, *et adornatur Ecclesia pulcherrimo apparatu*. *Ad quid ergo pompae cum luctu? ad quid luctus cum pompis?*

14. Idem dicendum de Sanctis Martyribus Dioecesis Viterbiensis, quorum Festum, quamvis sub ritu duplici minori, magna tamen cum solemnitate celebrari solet, ut innuit ipsum Decretum jubens translationem, sub conditione tamen = *dummodo Festum non sit de praecepto* = Si dubitatum fuit, quod Festum esset de praecepto, nonnisi a Solemnitate ratio dubitandi oriri poterat. Hinc limitatio conditionalis erat necessaria; quia, si revera Festum fuisset de praecepto, locum non habuisset translatio, et potius transferenda fuisset commemoratio defunctorum, veluti fit, quando haec occurrit in Dominica. At quae major solemnitas Oratione perenni quadraginta horarum quoad illam Ecclesiam, in qua per turnum peragitur? Verum haec transferri nequit, ut fit de Sanctorum Festis; magis hinc congruere videtur, si transferatur defunctorum commemoratio ad primam diem non impeditam infra Octavam, ne simul festiva, & funebria misceantur. Haec dixi, ut minus sapiens, ad effectum ostendendi, quod nullum venit detrimentum autoritati Sacrae Congregationis, si, non obstante *Decreto anni* 1801., in Ecclesia, in qua pro Oratione quadraginta horarum SS̄mum Sacramentum solemniter est expositum, occurrente omnium defunctorum commemoratione, celebrentur Missae de Octava omnium Sanctorum, translata commemoratione defunctorum ad aliam diem.

15. Alia est quaestio: num celebrari queant Missae de requiem in expositionibus illis, quae fiunt praesertim per octiduum post Festum omnium Sanctorum in suffragium animarum purgantium? *Affirmative* eam *Cavalerius* resolvit ibidem *decr.* 44. *num.* 3., ubi ait = *Hanc igitur collaudarem methodum*, *ut in expositionibus generaliter parcus admodum usus sit Missarum de requiem*, *ne perimatur Oratio SS̄mi Sacramenti*: *liberaliter vero esse possit in expositionibus illis*, *quae instituuntur in suffragium ani-*

marum Purgatorii, *pro quibus etiam fieri posse crederem ipsam solemnem Missam*, *cum Decreti dispositio* (*in Warsavien.* 7. *Maii* 1746. supra laudato) *restricta non sit ad Missas privatas*; *adjecta solummodo conditione*, *ut non fiant ad Altare*, *ubi expositum est SSmum Sacramentum* = Ego vero dubitarem, num haec sententia ultro sit admittenda. Hujusmodi expositiones solemniter fiunt pro gravi causa, & publico Ecclesiae bono; scilicet pro Ecclesia purgante, et expiatione animarum fidelium, quae in tenebricoso carcere poenas luunt: unde locum habere posse videtur supra laudatum Decretum in *Warsavien*, quod vetat Missas de requiem, Sacramento exposito, etiam in Pyxide, si sit ex publica causa.

16. Recte idcirco in quamplurimis Urbis Ecclesiis per illud Octiduum haec servatur methodus, ut solemnis expositio fiat solummodo horis vespertinis: liberum hinc est de mane, si per Rubricas & S. R. C. Decreta liceat, nedum Missas privatas, verum etiam solemnem celebrare pro defunctis. Verumtamen si alicubi in more sit Sacramentum exponere etiam de mane, facile utrumque conciliari posset, anticipando primis horis Missas tam solemnem, quam privatas de requiem, et ab his abstinendo statim ac Sacra exponitur Eucharistia. Nec valet ratio, quod expositio fit pro defunctis. Bene stat, quod pro eorumdem suffragio preces ad Deum dirigantur, offerantur etiam Sacrificia: nec propterea consequitur, quod, Sacramento solemniter exposito, fas sit, alternantibus horis, Officium defunctorum canere, ac Missas de requiem celebrare. Hinc Sac. Rit. Congregatio nuperrime *die* 27. *Martii* 1779. *in Nucerina Paganorum* consuetudinem celebrandi qualibet Feria prima mensis Anniversarium pro defunctis fratribus cum Officio defunctorum solemniter cantato, castro doloris, funebri campanarum sonitu ante expositum Sacramentum, omnino damnavit tamquam Rubricis, et Ecclesiae legibus contrariam, ac insuper mandavit Episcopo, ut eamdem omnino aboleri curaret. (In hac collectione *num.* 4243.) Merito *Gujetus in Heortologia lib.* 4. *cap.* 22. haec habet = *Si addenda sit precatio aliqua pro defunctis*, *ea non fiat*, *nisi post reconditum Sacramentum*. *Id habet praxis communis*, *et colligitur a pari ex eo*, *quod non debet manere ipsummet Sacramentum expositum*, *dum celebratur Missa pro defunctis*: *ex Caeremoniali Monastic. lib.*3. *cap.* 13 *num.* 14. = Ei adhaeret Cavalerius tom. 4. cap. 9. decret. 4. num. 3. *Haud tamen cum ipso denegaverim precationem nullam*, *collectamve pro defunctis tunc temporis esse habendam*, *nisi post reconditum Sacramentum*, *quo exposito*, *jam vidimus*, *Missam de requiem fieri non posse*, *et pro-*

cui abesse debere lugubria quaeque = Quod intelligendum est de precationibus publicis, non autem de privatis.

17. Hactenus de Missis defunctorum; agendum modo est de Missis votivis, aut aliis conformibus Officio currenti, quae celebrantur tempore expositionis. De solemnibus dictum est jam satis: praesens sanctio nostra vocat studia ad Missas lectas, quas usitato vocabulo planas, et privatas dicimus. Si quae celebrentur Missae votivae de SSmo Sacramento in iis diebus, in quibus per Rubricas licet, nullo prorsus gaudent privilegio, et celebrandae eo modo sunt, quo fieret, si circumstantia expositionis deesset; idcirco ad leges exigi debent pro votivis praescriptas, quin ob solemnitatem sacrae illius functionis obtinere valeant *Hymnum Angelicum*, *et Symbolum*. Id aperte declarat *Instructio* verbis illis = *saranno meramente votive senza Gloria*, *e Credo*.

18. Hic autem quaeri posset: num haec sanctio praeceptiva sit, ita ut, non repugnante Rubrica, Missae votivae de Sacramento dici omnino debeant: an potius facultativa, & in arbitrio sit Celebrantis votivam dicere, vel potius aliam, quae respondet Officio currenti? Dum integrum sanctionis contextum considero, haud agnosco praeceptum, simplicem video permissionem, simplex consilium. Non enim dicit = *Nei giorni dalle Rubriche permessi si celebreranno le Messe meramente votive* = quae dicendi formula secumferret praeceptum; verum alia utitur, nempe *le Messe del SSmo*, *che si celebreranno nei giorni permessi dalla Rubrica*, *saranno etc.*, quod idem sonat, acsi diceretur = *li Sacerdoti*, *che nei giorni permessi dalla Rubrica vorranno celebrare la Messa votiva del Sacramento etc.*, unde ponitur in facultate, & arbitrio: et si quis velit ea occasione magis congruere, dum licet, Missam votivam, quod tamen non facile admitterem, cum maxime conveniat, ut Missa cum Officio concordet; attendi etiam debet quod sequitur = *Nelle altre Messe private correnti si aggiungerà l' Orazione del Sagramento* = quae sane generalis expressio sine ulla limitatione, aut declaratione comprehendit etiam Missas, quae concordant cum Officio, celebratas in diebus, in quibus per Rubricas etiam Missae votivae permittuntur. Secus enim Instructio pugnaret cum Rubrica, quae licet *part.* 1. *tit.* 4. *num.* 3. permittat Missas votivas *pro arbitrio Sacerdotis quocumque die Officium non est duplex*, monet tamen = *Id passim non fiat sine rationabili causa: et quoad fieri potest, Missa cum Officio conveniat* = Utique rationabilis causa intercedit, dum Oratio quadraginta horarum peragitur; propterea tamen non inducitur obligatio, et adhuc libe-

rum est Sacerdotibus, Missas celebrare juxta Rubricae monitum, quae cum Officio concordant.

19. Audiendus *Cavalerius*, qui *tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 41. *num.* 2. ad ea verba Instructionis = *Nei giorni permessi dalla Rubrica*, haec habet = *Hinc edocemur, quod ob expositionem SSmi Sacramenti licet pro re gravi factam, nulla fit Rubricarum relaxatio super Missis privatis votivis; sed hae adhuc tantummodo dici valent iisdem diebus, quibus a Rubrica minime interdicuntur. Haud tamen denegaverim, expositionem esse satis rationabilem causam, quam Rubrica 4. num. 3. expostulat, ut Missa SSmi Sacramenti in tali circumstantia passim fieri valeat, etsi cum Officio minime conveniat. Quod saltem dictum sit pro iis diebus, quibus fit Officium de Feria, et non est reassumenda Missa Dominicae, quae fuerit impedita: in aliis enim diebus, in quibus Missa propria recurrit, consultius erit incumbere ut plurimum Missae diei, quae, quoad fieri potest, debet cum Officio convenire, ob connexionem plurimam, quae juxta ordinem ab Ecclesia sapienter praescriptum Missam inter, et Officium apparet constituta* = Quamobrem in nostram is venit sententiam quoad Missas votivas, quae, licet rationabilis causa non desit, in facultate sunt, non in praecepto.

20. Possunt ergo in iis diebus, in quibus Officium non est duplex aeque celebrari Missae votivae, ac aliae Officio diei convenientes; quae tamen potestas non fit, dum Officium occurrit duplex, aut de Dominica, quemadmodum etiam si incidant Octavae privilegiatae, Feriae, et Vigiliae, in quibus Rubrica vetat Missas votivas, & de requiem celebrari. Solemnitas expositionis, causa gravis, publicum Ecclesiae bonum legem non solvunt; ideo Missae privatae celebrandae omnino sunt de Officio currenti cum commemoratione tamen Sacramenti, si hanc ritus admittat: lex tamen de commemoratione hujusmodi praeceptiva est pro Ecclesiis Urbis. Quamobrem *duo* adhuc quaerenda supersunt. *Primùm* respicit qualitatem Missae, quae eam patitur: *Secundùm* ordinem quoad locum, quem eadem sibi vindicat.

21. Ad primum quod attinet, lex simplex est, & absoluta, nullum ponit discrimen, nullam limitationem = *nelle altre Messe private correnti si aggiungerà l' Orazione del Sagramento* = Verum non ideo sequitur, quod indistincte hujusmodi Missae possint commemorationem admittere, sed subintelligitur conditio, quamvis non verbis expressa, dummodo ritus, et Officii qualitas id permittant. Etenim *Festa duplicia* 1., *et* 2. *classis* hujusmodi com-

memorationes addi non sinunt, ut jam declaraverat S. R. Congregatio *in una Canonicorum Regularium Lateranensium* 2. *Decembris* 1684. quippe ad Dubium = *An in Missa privata de Sancto duplici, vel semiduplici, de quo tali die fit Officium, facienda sit commemoratio de SSmo Sacramento exposito occasione quadraginta horarum*, respondit = *Posse, sed omittendam in Festis primae, et secundae classis* = (in hac collectione *num.* 2924. *Dub.* 4.) *A praesenti decreto*, ait Cavalerius tom. 4. cap. 7. decret. 35. num. 1. *dispositio Instructionis limitationem recipit pro Festis* 1., *et* 2. *classis* = Verumtamen quoad alios dies non impeditos post editam Instructionem non est amplius in arbitrio Sacerdotum illam addere, vel omittere, ut significat dictio *posse*, qua utitur Decretum, sed pro Ecclesiis Urbis est in praecepto : nam positivum mandatum secumfert diversa dictio Instructionis, nempe, *si aggiungerà*. Alibi tamen, quoniam, ut alias notatum est, pro aliis Ecclesiis *Instructio* praeceptiva non est, sed directiva, juxta diversum Ecclesiarum morem, eadem commemoratio fieri poterit, vel omitti, salva semper limitatione quoad duplicia primae, vel secundae classis, quatenus obtineat.

22. Limitatio hujusmodi jampridem regulae exceptionem portabat ex Decreto S. R. C. 7. *Augusti* 1627. Siquidem proposito Dubio = *An Oratio* Deus refugium nostrum &c., *quando SSmus eam pro re gravi dicendam jubet, dicenda sit etiam in Festis primae classis* ? responsum fuit = *non esse dicendam* (Ibidem *num.* 560. *Dub.* 4.) & quamvis Decretum loquatur tantum de duplicibus 1. classis, quia de his solummodo Sacra Congregatio rogabatur, ex more tamen insignium Ecclesiarum Urbis debet extendi ad duplicia secundae classis, veluti notat, & probat *Gavantus part.* 1. *tit.* 9. *num.* 16. *litt. I ad Rubric. Missal.* = *Sac. Rit. Congregatio die* 28. (verius 7.) *Augusti omitti decrevit regulariter* (dictio haec *regulariter*, non habetur nec in Dubio, nec in Rescripto : forte eam adhibuit Cl. Auctor, quia juxta regulam omitti debet, nisi adeo urgeat necessitas, ut eam Superior praescribat sine ulla limitatione) *praedictam Orationem in Festis primae classis, in aliis vero secundae classis communior usus insigniorum Ecclesiarum Urbis est, ut neque dicatur in Missis privatis nedum in solemni, a qua sola excluditur commemoratio de Festo simplici, quae consuetudo mihi placet* = Equidem praefatum Decretum agit de una Oratione = *Deus refugium nostrum etc.*, verum intelligi debet de quacumque Oratione a Superiore praecepta pro re gravi, cum par sit pro singulis ratio, nisi in aliquo casu expresse Superior

jubeat, ut etiam duplicia solemniora amplectatur. Quamquam non amplius est dubitandi locus, postquam, ut supra vidimus, Decretum *anni* 1684, quod circa unam de Sacramento commemorationem versatur, hanc etiam omitti debere in duplicibus 1., & 2. classis declarat. Et adhuc nuperrime *die* 16. *Septembris* 1741. *in Aquen.* idipsum confirmatum fuit sequenti responso = *Commemorationem de SSmo Sacramento posse fieri in Missa de Festo duplici, non tamen primae, vel secundae classis declaravit jamdudum Sacra haec Congregatio*. (Ibidem *num.* 3970. *Dub.* 5.).

23. Numquid autem omnia duplicia primae, & secundae classis excipiuntur a regula? Attende Decretorum verba. Non enim in his occurrit dictio tantum *duplicia*, verum alia, *Festa duplicia*: Idcirco limitatur exceptio ad Festa Sanctorum, quae celebrantur sub ritu duplici 1. vel 2. classis: non autem extendenda est ad Dominicas 1. vel 2. classis, quae plures Orationes admittunt, aut ad alia quaecumque Officia privilegiata, quae, licet ferialia sint, excludunt tamen etiam duplicia 1. classis. Siquidem horum privilegium in eo residet, ut non sint omittenda, etiamsi incidant cum Festis 1. vel 2. classis, quae propterea sunt transferenda: caeterum quoad ritum illis cedunt, & multo inferiori peraguntur: quare sicuti eorumdem Missa plures Orationes, & Commemorationes admittit, nec respuit Collectas ex Superiorum mandato addititias, ita etiam non rejicit illam de SSmo Sacramento, ubi est Oratio quadraginta horarum.

24. Id verum est, nihilominus addit *Cavalerius loc. cit. num.* 3. = *Ab hac tamen lege lubentes excipimus Dominicam Palmarum, atque Vigiliam Pentecostes, non ob privilegium contra Festa quaecumque, sed quia earum Missa per Rubricas adeo donata est privilegio unicae Orationis, ut etiam occurrentium simplicium commemorationem expellat, non leve utique argumentum pro exclusione commemorationum aliarum omnium arbitrariarum, et de mandato, ac per consequens etiam illius de SSmo Sacramento* = Auctoris sententia fines privatae opinionis non excedit, etiamsi valida innitatur ratione: modo tamen robur aquirit, & certa evadit, postquam Sac. Rit. Congregatio omnem quaestionem solvit. Etenim *in Aquen* 3. *Martii* 1761. proposito Dubio = *In Missa Vigiliae Nativitatis haec verba, quae post collectam leguntur* = & dicitur haec Oratio tantum = *excluduntne Orationes a Superiore praeceptas, v. g. pro pace, pro aeris serenitate etc.*? & Sac. Congregatio respondit = *In Missa Vigiliae Nativitatis debent omitti Orationes a Superiore praeceptae, v. g. pro pace, pro*

aeris serenitate (in hac collectione *num.* 4150. *Dub.* 5.) ob paritatem rationis Decretum comprehendit etiam Dominicam Palmarum, ac Vigiliam Pentecosten, in quibus proinde, ut in Vigilia Nativitatis, commemoratio SSmi Sacramenti omitti debet. Excipiuntur tamen Missae solemnes expositionis, & repositionis ex altera Instructionis regula, ut supra vidimus.

25. Ad alteram quaestionem quod attinet de ordine, & loco, quem praecepta commemoratio SSmi Sacramenti sibi vindicat, clara est sanctionis regula, quae jubet eam addi = *dopo le prescritte dalle Rubriche* = Sac. Rit. Congregatio in *Camerinen. die* 23. *Martii* 1709. interrogata = *An collecta SSmi Sacramenti in expositione quadraginta horarum, vel quando dicitur in omnibus tertiis Dominicis mensis, dici debeat primo loco post Orationem Missae currentis, vel ultimo loco post alias Orationes?* = probe distinguens inter Missam solemnem, & privatas, servandam esse Instructionem Clementinam edixit; ac propterea quoad privatas ordinem a Rubrica *titul. de commemorationibus* §. 5. praescriptum; ubi dicitur, quod *Orationes assignatae dicantur ante Orationes votivas* (in hac collect. *num.* 3651. *ad* 2.) ut enim ait Gavantus ad hunc Rubricae locum = *Praecedunt quaecumque Orationes, quae ab Ecclesia certum habent locum*. Quod autem disponit Rubrica de Orationibus votivis, idipsum obtinet quoad Orationes de mandato Superiorum addendas, quae nihil commune habent cum Officio, & Missa diei. Quae tamen ratio non valet in nostro casu quoad Missas solemnes, tum quia Pontifex ob publicam Ecclesiae causam aliter jubet, regulae derogando, tum quia Missa solemnis de die succedit loco votivae, quae celebranda foret, nisi qualitas Officii currentis obstaret.

26. Quamobrem in Missis privatis prius legendae erunt nedum commemorationes Dominicae, Octavarum, Vigiliarum, Simplicium, siquae occurrunt, sed etiam, quae juxta temporum contingentiam a Rubricis demandantur, licet in arbitrio sit Sacerdotis unam potius, quam aliam ex praescriptis seligere: deinde vero ultimo loco illa de SSmo Sacramento. Siquidem commemorationes sive taxative, sive ad Sacerdotis libitum, ut supra, praescriptae, pertinent ad Missam diei, hinc primum, ac nobiliorem locum assequi debent relate ad commemorationem Sacramenti, quae est addititia; & quamquam ex mandato non omittenda, non pertinet ad Officium diei, nec subrogari potest alteri a Rubrica praescriptae, & ne tertiae quidem, quae quandoque ad libitum assignatur. Sac. Rit. Congregatio aperte declaravit *sub die* 17. *Augusti* 1709. per mo-

dum praecepti, & obligationis loco tertiae Orationis ad libitum, substitui non posse Orationem de Superiorum mandato, & hanc legendam esse post illam (ibid. *num.* 3665. *Dub.* 3.).

27. Sciscitatur *Cavalerius*: curnam Collecta a Superiore praescripta nequeat dici loco alterius ad libitum? & dubium solvit, rationem afferens, quia *tam demandata, quam, quae juxta Rubricas est ad libitum, sunt in praecepto: unde neutra omitti potest. Quae enim ad libitum dicitur, non ita ad libitum est, ut pro placito recitari, aut omitti queat, sed solum quia unam potius, quam aliam ad arbitrium Sacerdos potest dicere: arbitrium quidem ferri potest in Orationem quamlibet, unde absolute etiam in Orationem, quae demandari contigerit. Sed hoc ipso, quod demandata est, in eamdem amplius ferri nequit, quia statim haec intelligitur in praecepto; et est demandata ultra praescriptas per Rubricam, quas inter enumeratur etiam tertia ad libitum* tom. 2. cap. 11. decret. 2. num. 9.

28. Ne tamen nimis hanc regulam extendas, amandans commemorationem Sacramenti post Orationes omnes ad libitum: non enim omnes Orationes ad libitum sunt in praecepto. Ait Rubrica *part.* 1. *tit.* 9. §. 12. = *in Festis simplicibus, et Feriis per annum, nisi aliter in locis propriis notetur, dicuntur tres, ut in semiduplicibus, aut quinque; possunt etiam septem ad libitum* = Siquidem haec Rubrica partim praeceptiva est, partim facultativa; praeceptum imponit quoad tres Orationes; in arbitrio, & facultate Sacerdotis relinquit alias addere usque ad septem. Cum autem Instructio ponat commemorationem Sacramenti *dopo le prescritte dalla Rubrica*, non aliter intelligenda est, quam de iis, quae sunt in praecepto, quamvis Sacerdos pro tertia possit quam mavult seligere. Quod si is pro sua devotione velit & alias addere, haud poterit postremo illam dicere de Sacramento, quae ponenda erit immediate post tertiam, & prima erit inter illas, quae sunt ad libitum Sacerdotis, & proinde dici possunt, vel omitti. Quod si e Superiorum mandato alia sit addenda Oratio, illa de Sacramento antecellit, primumque occupare locum debet post praescriptas a Rubrica, quemadmodum jubet Instructio verbis illis = *dopo le prescritte dalla Rubrica*.

29. Numquid vero eaedem servandae sunt regulae in Missis solemnibus? Discrimine est opus. Locum habere nequeunt in Ecclesiis Urbis, pro quibus in praecepto est Missa votiva de Sacramento in diebus expositionis, & repositionis: & quamvis alia in ejus locum succedat in diebus exceptis, ejusdem commemoratio

fieri praecipitur sub unica conclusione, ut supra notatum est *ad* §. 12. Quod si sermo transferatur ad alias Ecclesias extra Urbem, pariter distinguendum est. Aut agitur de Ecclesiis, in quibus fit expositio pro Oratione quadraginta horarum, & hae regulas servant ab Instructione praescriptas; & per has satis provisum est: aut tam in eadem, quam in aliis solemnibus expositionibus diversam tenent rationem quoad Missas solemnes, celebrando coram Sacramento semper Missam de die cum ejusdem commemoratione; & hoc in casu eadem methodus servanda est, quae in Missis privatis; solummodo in hoc diversificat, quod in duplicibus 1., & 2. classis commemoratio Sacramenti omittitur quoad Missas privatas, quoad solemnes vero dicitur sub unica conclusione.

30. Decidendi rationem praebent duo Sac. Rit. Congregationis Decreta. Unum est in *Brugen. diei* 11. *Augusti* 1736. Alterum in *Mechlinien. diei* 6. *Aprilis* 1737. Dubium erat tam pro parte Episcopi, & Capituli Ecclesiae Brugen., quam pro parte Cardinalis de Alsatia Archiepiscopi Mechlinien. = *An, dum Missa cantatur coram Venerabili Sacramento in Altari exposito, debeat fieri commemoratio de Venerabili ante omnes alias commemorationes; an post omnes Orationes de praecepto dicendas? Item, an eadem commemoratio possit, vel fieri debeat in Festis* 1. *vel* 2. *classis*? = & utrique responsum fuit = *Esse faciendam commemorationem de Sacramento post alias omnes orationes de praecepto, et in Missis solemnibus celebrandis in Festis* 1., *et* 2. *classis esse eamdem commemorationem faciendam sub unica conclusione* = (Ibidem *num.* 3900. *et* 3907. *dub.* 8.) Corrigendus est *Cavalerius*, qui *tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 37. *et* 38. refert haec duo Decreta, ac si essent dispositione diversa, cum revera iisdem identificis verbis constent.

31. Quaerit *Cavalerius*; curnam haec duo Decreta commemorationem SSmi Sacramenti ad ultimum locum amandent, & in solis duplicibus 1., & 2. classis eam collocent post Orationem diei sub unica conclusione, quandoquidem *Clementina Instructio* nedum in Festis 1., & 2. classis, sed etiam in Dominicis, & Feriis privilegiatis jubeat, eamdem conjungi cum Oratione diei? Recte habet, quia *Clementina Instructio* agit de expositione quadraginta horarum pro publico Ecclesiae bono in Urbe peragenda: hinc jubet, Missam votivam pro re gravi, quae si dici nequeat, repugnante Rubrica, aut ejusdem Instructionis regula, vult saltem, ut non depereat commemoratio, quae ad salvandam unitatem, conjun-

genda est Orationi diei. Et haec est causa, ob quam nedum in Festis 1., & 2. classis, sed in diebus omnibus etiam ferialibus, quae Missam votivam de Sacramento non admittunt, ejusdem commemoratio sub eadem conclusione cum Oratione diei terminanda decernitur. Haud proinde dubitarem, quod, non obstantibus praefatis Decretis, eadem servanda esset regula etiam extra Urbem quoad Ecclesias, quae methodum servant ab Instructione praescriptam, & in aliis solemnibus expositionibus, dummodo vere concurrant causa gravis, & publicum Ecclesiae bonum, juxta ea, quae alibi dicta sunt.

32. Verum duo illa Decreta supra relata non disponunt de Sacramento exposito aut pro Oratione quadraginta horarum, aut pro re gravi; supponunt insuper Missam semper esse de die; quamobrem cum commemoratio Sacramenti non succedat loco Missae votivae pro re gravi; bene stat, ut postremum locum obtineat tamquam addititia post Orationes de praecepto, etiam in Dominicis, & Feriis privilegiatis, quae plures orationes admittunt. In Festis vero duplicibus 1., & 2. classis ideo decernitur, ut eadem commemoratio conjungatur Orationi diei, quia hujusmodi Festa unicam tantum habere debent Orationem, saltem in Missa solemni, quae, etiamsi sit dupl. 2. classis, respuit tamen commemorationem simplicis, quae tantum fit in Missis privatis. Quod si Festum 1., vel 2. classis cadat in Dominica, de qua omittenda nunquam est commemoratio, Oratio de Sacramento erit conjungenda cum Oratione Dominicae, salva tamen regula Instructionis quoad Ecclesias Urbis, ut supra notatum est *ad* §. 12. Atque ita est etiam intelligendum alterum Decretum in nostra collectione relatum *sub num.* 4246. *Dub.* 8.

33. Tandem, ut ad privatas Missas redeamus, duo adhuc quaerenda sunt. *Primum*: num haec admittere debeant commemorationem SSmi Sacramenti publice expositi, sed non pro Oratione quadraginta horarum? *Posse fieri* respondit S. R. C., sed non in Festis 1., vel 2. classis, ut supra notatum est: unde patet id relinqui in arbitrio Celebrantis, cum dictio *posse* facultativa sit, non praeceptiva. Imo & facultas extenditur etiam ad expositiones cum Pyxide velata, si hae fiant pro gravi causa, & publico Ecclesiae bono, ut S. R. C. respondit in *Warsavien.* 3. *Septembris* 1747. *ad Dub.* 9., *et* 10. (Ibidem *num.* 4032.) Quamobrem si expositio Sacramenti in Pyxide fiat ob causam privatam; puta ob infirmitatem, aut tribulationem alicujus privatae personae, facienda non erit commemoratio, bene vero, si expositio fiat pro publica causa.

Addam ego: nec faciendam esse, etiamsi Sacramentum exponatur cum Ostensorio, sed velato sub umbella ex causa privata. Eadem quippe occurrit ratio, si ad faciendam commemorationem intercedat oportet causa publica.

34. Alterum est, quod etiamsi celebretur Missa de die sub ritu duplici, non est adjiciendum *Symbolum* ratione solemnis expositionis quadraginta horarum. De Missis votivis clara est Instructionis regula, quae jubet, ut celebrentur *sine Gloria, et sine Credo*: quoad alias Missas currentes urget Decretum in una *Canonicorum Regularium Lateranensium diei* 2. *Decembris* 1684. Dubium erat = *Praescribit Rubrica Missalis dicendum* Credo *in Missis votivis, quae pro re gravi, aut publica Ecclesiae causa celebrantur: propterea quaeritur: an dicendum sit in Missis privatis tam de Sacramento, quam de Sancto duplici (cui aliter non competit) quae celebrantur in Ecclesiis, ubi adest SS̄mum Sacramentum expositum occasione quadraginta horarum?* = absolute responsum fuit = *Negative* = (Ibidem *num.* 2924. *ad* 3.) Nam si ob solemnitatem expositionis ob gravem causam, & publicum Ecclesiae bonum haud licet adjicere *Hymnum Angelicum, et Symbolum* Missis votivis privatis de Sacramento, multo itaque minus id poterit in Missis propriis Officio respondentibus, quae propterea dicendae erunt eodem prorsus ritu, & modo, ac si non esset expositum Sacramentum, solummodo addita commemoratione de eodem.

§. XVIII.

» Il Celebrante, dovendo portare il Santissimo in Processione, » sarà vestito con piviale bianco, quando non abbia celebrato con » paramenti di altro colore; che in tal caso continuerà il colore » della Messa; il velo umerale però sarà di color bianco in qualsivoglia caso, che debba portarsi il Sagramento, anche nel Venerdì Santo; e li paramenti dei Ministri sacri saranno del colore » del Celebrante, come sopra. Parimenti il Pallio dell' Altare, » dove sta l' Esposizione, sarà sempre di color bianco, benchè » la Messa solenne ivi si celebri in altro colore; come pure il » baldacchino per la Processione deve essere del medesimo color » bianco.

1. Ex quatuor coloribus (nam ater, qui est quintus cum violaceo confunditur) quibus, ex Ecclesiae instituto, utimur in Sacramentis administrandis, in sacris celebrandis Mysteriis, in aliis ecclesiasticis functionibus peragendis, albus ille est, qui proprie conve-

nit Eucharistiae; idcirco jubet Instructio, quod *Il Celebrante, dovendo portare il SSmo in Processione, sarà vestito con piviale bianco* = Hujusmodi enim color, ut verbis utar *Gavanti ad Rubricas Missalis part.* 1. *tit.* 18., *significat gloriam, gaudium, et innocentiam .....adde vestem coenatoriam Christi fuisse albi coloris* = Ideo maxime decet, ut adhibeatur in expositione SSmi Sacramenti, & dum supplicatio instituitur ad illud solemniter circumferendum, quoad ea praesertim, quae eidem immediate, & unice inserviunt.

2. Haec tamen regula suas patitur limitationes. Obtinet quidem, si in Altari expositionis celebrata sit Missa votiva de SSmo Sacramento, vel alia de die, quae requirat colorem album. Nam si in Missa, prout Officii qualitas exigit, adhibita fuerint paramenta coloris rubei, vel etiam violacei, haec non erunt varianda, sed pluviale ejusdem coloris erit assumendum. Servandum id est in aliis etiam expositionibus, vel repositionibus, quae per annum fiunt, praecedente Missa. Item si instituenda sit Processio post Vesperas, non sunt assumenda paramenta alterius coloris, sed sacra actio continuari debet cum paramentis respondentibus Vesperis, nisi tamen interrupta sit actio, ut infra magis idoneo loco videbimus. Non semel evenit, ut eadem Ecclesiastica functio alium ab initio, alium in fine colorem exigat; & cum conveniens non sit, certe vero valde incommodum, functionem ipsam interrumpere, vel retardare ad effectum mutandi colorem, Ecclesia in usum habet, eum colorem seligere, & per totam functionem adhibere, qui congruit ei Festivitati, quae principalem sibi vindicat considerationem. Sic quando dividuntur Vesperae cum sequenti Officio, quod diversum colorem exigit, hujus colorem etiam adhibet in Vesperarum initio, etsi non congruat Sancto, de quo illae dicuntur, & in Feria sexta in Parasceve Processionem ipsam Sacramenti continuat in colore Missae, etsi niger sit minus conveniens S. Eucharistiae, quae per Processionem defertur. Quidni igitur casu nostro continuari debebit color Missae, aut Vesperarum, cum quibus consequens Processio, tamquam quid accessorium, non minus functionem integrat? Hanc itidem sequuntur regulam paramenta Ministrorum, quae iis Celebrantis conformia omnis exposcit ratio. Ita *Cavalerius* ad hunc locum *num.* 1.

3. Sciscitari hic posse videtur, num exceptio illa = *quando non abbia celebrato con paramenti di altro colore, che in tal caso continuerà il colore della Messa* = praeceptiva sit, vel tantum directiva? Si meum expromere sensum licet, eam directivam dice-

rem . Ideo enim hunc casum excipit Instructio , non quia id velint Rubricarum leges , aut Sacrae Congregationis Decreta , sive quia ullam deformitatem secumferat mutatio paramentorum ; sed potius ut avertat incommodum , & ne sacra interrumpatur , aut retardetur actio . Verum haec extrinseca sunt , neque ad ritum essentialiter pertinent . Quamobrem, licet existimem satius esse obtemperare Instructioni , haud tamen eos damnare auderem , qui secus agerent. Me recreat Sac. Rit. Congregatio , quae idem mecum sentire videtur . Equidem in una *Ordinis Carmelitarum excalceatorum Provinciae Poloniae* 29. *Januarii* 1752. quoad Missam celebrandam convenit cum Instructione respondens *dubio* 3. = *In Altari , ubi est publice expositum SS̄mum Sacramentum , si celebratur Missa diei celebrari debet cum paramentis Festo , seu Officio convenientibus* = (Ibidem num. 4074.) quoad Processionem vero , quae immediate sequitur , utitur verbo facultativo = *Posse* = Ita in *Taggen.* 29. *Novembris* 1678. = ad sequens dubium = *An in tertia Dominica Mensis , in qua, juxta statuta , et consuetudinem Societatis Corporis Christi fit Processio , cantata Missa solemni de Dominica cum commemoratione SS̄mi Sacramenti , Celebrans , et Ministri debeant uti paramentis coloris dictae Missae convenientis , non obstante , quod sit violacei , ut in Quadragesima , et Adventu , et solum uti velo super humeros albo ; an vero post Missam exui violaceo , et albi coloris Sacramento convenientis indui, et ita in albis Processionem facere* = respondit = *Quando in proposito casu cantatur Missa de Dominica cum commemoratione Sacramenti , Celebrantem , et Ministros uti debere paramentis dictae Missae coloris convenientis , et etiam posse in Processione, sed albo utendum super humeros velo* (Ibidem *num.* 2715. *Dub.* 6.) Juxta hoc Decretum in Processione illico facienda post Missam possunt quidem , sed non omnino debent adhiberi paramenta coloris Missae convenientis ; at procul dubio deberent , si id sacrae illi actioni esset essentiale . Idcirco , ut mihi videtur , si fieri possit paramentorum mutatio sine incommodo , sine populi offensione , id non erit illicitum : fit namque in solemni Festo Purificationis B.M. V. , quippe , expleta Processione post Candelarum benedictionem, tantisper Celebrans , & Ministri secedunt , & , depositis indumentis violaceis , induunt paramenta coloris albi , quae Missae diei conveniunt .

4. Quod si id non esse videtur illicitum, etiamsi Celebrans , & Ministri non recedant ab Altari , sed ad abacum paramenta deponant , ut albis induantur , faciendum omnino esse videtur , si

Processionem ad Sacramentum exponendum instituat non Celebrans, sed eo dignior aliquis, videlicet Cardinalis, aut Episcopus. Hoc enim in casu secedere debent Celebrans, & Ministri, illucque accedere Cardinalis, aut Episcopus: & cum una ab altera actione tamquam separata censenda sit, facile patet, varianda esse indumenta, & in Processione, ac expositione, vel repositione adhibenda coloris, quae sacrae illi actioni magis conveniunt, non quae Missae ab alio celebratae sunt propria. Quod item fieri debet, si celebrentur Vesperae, dum in Altari expositum est Sacramentum cum paramentis respondentibus Officio currenti, ut in Ecclesiis insignioribus accidit per Octavam SSmi Corporis Christi, & recedente Celebrante, Is iterum revertatur, expleto Completorio, ut benedictionem cum Sacramento populo impertiatur. Etenim cum duae sint actiones distinctae, pluviale pro benedictione erit coloris albi, quamvis in Vesperis paramenta fuerint alterius coloris, prout exigebat Officii qualitas.

5. Ad quaestionem omnem dirimendam satis, superque esset laudabilis, & rationabilis consuetudo Ecclesiarum Urbis; verum accedit novissimus S. R. C. Decretum *diei* 20. *Septembris* 1806. Casus propositus sequens erat. In Ecclesia Clericorum Regularium Minorum Matriti a die Ascensionis ad Pentecosten solemne decemdium celebrabatur cum Vesperis, & Concione coram Sacramento exposito, mox, recitatis precibus, adstantibus Religiosis viris superpelliceo indutis, & cum candelis accensis, fiebat SSmi Sacramenti reservatio (idem est ac repositio, quia juxta regionis morem in Hispaniarum Regnis fit sine benedictione) orta est controversia de colore adhibendo in paramentis sacris pro hujusmodi reservatione, aliis opinantibus pro colore albo; aliis pro colore Officio diei respondente; aliis insistentibus pro colore petito a Festo Pentecosten, in cujus praeparationem celebrabatur decemdium. Hanc controversiam S.R.C. sequenti rescripto composuit. *Quatenus Sacerdos, qui Vesperas paratus celebravit, non recedat ab Altari, et assistat cùm concioni, tùm precibus; reservationem faciendam esse cum paramentis coloris respondentis Officio diei, et velo humerali coloris albi, si illud adhibeatur: Quatenus vero recedat, et Reservatio habeatur tamquam functio omnino separata, et distincta ab Officio Vesperarum, utendum esse paramentis coloris albi* (Ibidem *num.* 4352. *dub.* 1.) Itaque concludam, quod si separentur actiones, albus color adhibendus erit; si Missae immediate succedat Processio, quin Sacerdos cum Ministris ab Altari recedat, aequum est, ut servetur Instructionis regula. Quod si secus fiat, & tantisper recedant omnes, ut alba paramenta sumant, eos damnare non auderem.

Neque obstat, quod *Feria VI. in Parasceve* nigra Casula utatur Celebrans in Processione; nam ita praescribit Rubrica, exigit luctuosa memoria Passionis, & mortis Redemptoris; ac praeterea, quod magis est, Processio intersecat Officium diei, nec ullo modo ab eo dividi potest, & tamquam actio distincta haberi. Quae rationes non concurrunt in expositione, vel repositione facienda, expleta Missa; haec, & Processio tamquam actiones distinctae haberi possunt, ideoque non dedecet, quod Processionem instruat alter ab eo diversus, qui Missam celebravit.

6. Quatenus vero adhibeantur paramenta coloris convenientis Officio, & non albi, ut monet *Instructio*, color tamen veli humeralis indiscriminatim erit albus, quia nihil habet commune cum Missa, & unice Sacramento inservit; qua potissimum de causa *Feria VI. in Parasceve*, licet omnia, quae ad Officium illius diei pertinent, luctuosa, & lugubria sint, velo tamen albi coloris Sacerdos, qui Sacramentum defert, uti debet. Idem dicendum, quia eadem militat ratio de baldachino hastato in Processione adhibendo, veluti praesens sanctio jubet.

7. Quamquam Officium diei, (vel celebretur Missa coram Sacramento, vel peragantur Vesperae, ut in omnibus fere Patriarchalibus, Cathedralibus & Collegiatis Ecclesiis in more est per octiduum Festivitatis SSmi Corporis Christi) requirat colorem ab albo diversum, pallium tamen Altaris, in quo expositum est Sacramentum, semper esse debet coloris albi, qui magis eidem convenit. Quod cum certum sit ex Instructionis praecepto, quoad expositionem quadraginta horarum, ex aequitate, & identitate rationis ad expositiones omnes, etsi minus solemnes, trahi debet. Excitat tamen dubium *Cavalerius* de pallio adhibendo in Missa, quae solemniter celebratur, non coram Sacramento jam exposito, sed pro eo exponendo, si celebranda sit Missa de die, quae diversi coloris exigat paramenta. In hac enim Missa Sacramentum non est publice expositum, quinimo ante Consecrationem nec est in Altari, & post Consecrationem latet super Altaris mensa: perinde quasi ac lateat Sacramentum ipsum, quod in Missa consumitur, aut populo distribuitur, vel absque ulla expositione intra Tabernaculum recluditur: & quoniam *Instructio* utitur dictione, *dove sta l' esposizione*, legem dixisse censet de pallio Altaris, in quo expositum est, non autem, in quo exponendum est Sacramentum; suggillat proinde *Pittonium*, quem in *decisionibus pro sacris ritibus num.* 1578. perperam latine vertisse putat ea verba, *ubi fit expositio*, cum vertenda essent *ubi est expositio*. Mihi autem inanis haec vide-

tur quaestio, & querela indebita; quippe *Pittonius* sensum, & mentem Instructionis potius attendit, quam materialiter verba. In ea enim sanctione de Processione praesertim agit pro Sacramento exponendo, nam de altera pro repositione tractat inferius §. 30., ubi in pluribus se refert ad ea, quae supra notata fuerant de prima *dopo la Messa dell' esposizione*: hinc patet verba illa *dove sta l' esposizione*, non materialiter accipienda esse, & divisim a contextu, sed ad sensum, & juxta relationes, quas inter se habent diversae Instructionis partes, ita ut reddant *Pallium Altaris destinati pro expositione debere esse album = ubi facienda est expositio = ubi fieri debet expositio* = non autem, ut vult *Cavalerius* = *ubi est expositio*.

8. Et revera idem *Cavalerius* fatetur, quod, *etsi Pittoni verba non rite fortasse stent ad latiniatis leges, legitimum tamen sortiri valent sensum, et est, quod Altare, in quo facienda est expositio, paratum esse debet pallio coloris albi*. Nihilominus, ne suam sententiam omnino deserere videatur, arbitrariam distinctionem proponit: *Distinguendum itaque nos esse credimus: et quatenus expositio fiat immediate post Missam, etiam sub praecedenti Missa pallium erit album, quale esse debet in Altari, in quo expositum est, vel exponitur Sacramentum: valde enim dedecet, quod, Sacramento existente in Altari, removeatur pallium Missae, ut subrogetur album pro expositione facienda. Si vero immediate post Missam facienda non sit expositio, sed Processio intermediari debeat, ad Missam forsan pallium esse poterit, quale exquirit ejusdem Missae qualitas, sed indubie amovendum erit dum fit Processio cum appositione albi, ut in Processionis reditu Altare apte paratum sit pro expositione SS.mi Sacramenti in eo facienda, moris instar, qui servatur die 2. Februarii, in qua ad benedictionem Candelarum in usu est pallium violaceum, quod tamen amovetur dum fit Processio, ut appareat album pro Missa*.

2. Sed quoniam nequit non agnoscere, quod haec sua distinctio aperte pugnet cum *Instructione*, eam omnino non deserit, verum vel invitus cogitur ad eam sententiam reverti, quam in *Pittonio* reprobaverat. Hinc concludit: *Dixi forsitan, quia si Instructionis verba excogitentur seriò, etiam sub praecedenti Missa exposcunt pallium album; agunt enim de Missa, ad quam non sequitur expositio Sacramenti, nisi Processione media, et adhuc sine distinctione ulla, quam ceteroqui faciunt de paramentis aliis, assignant pallium album. Haec autem potest esse ratio, quod im-*

mediate post Missam nihilominus expositio incipit : (Melius forte ante Missae finem , dum post Sumptionem Diaconus collocat Ostensorium in medio Altaris) *dum statim super Altare Sacramentum solemniter exponitur detectum , licet nonnisi Processione intermedia exponatur in throno* ; *ex quo apparet ratio discriminis ad id, quod dicebatur de die* 2. *Februarii* . Sed non una ratio est , quam ipse dubitantis more proponit , verum etiam & altera ; quia, licet Missa non sit votiva de Sacramento ; sed respondeat Officio diei , nihilominus est aliquo modo connexa cum expositione facienda , si in ea consecrari debet Hostia in Ostensorio collocanda . Praeterea nec dici potest , quod expositio incipiat post Missam ; nam actus necessariò praeparatorius ad ipsam actionem pertinet , & collocatio Ostensorii in medio Altaris , quae fit immediate ante ablutionem , censeri potest tamquam inchoata expositio , quamquam sequatur Processio , priusquam in throno collocetur .

10. Pertinent haec ad Altare majus , in quo expositio fieri debet , sed *Instructionis* regula trahi nequit ad alia Altaria minora . In his enim adhibenda sunt pallia , quae respondent colori convenienti Officio diei , non Missae ab eo diversae , quae forsan celebratur , dum licet . Forte enim Officium viridem , purpureum , violaceum exigit colorem , sed talis est ejusdem ritus , ut non impediat celebrationem Missae votivae cum paramentis albis : hinc , quamvis Sacerdos ratione Missae votivae utatur stola , manipulo , casula albi coloris , pallium tamen Altaris erit coloris convenientis Officio diei . Quae tamen regula fallit in Missis conventualibus , & solemnibus , quae extra Altare expositionis cantantur . His enim de congruo Auctores omnes assignant Pallium conforme colori paramentorum Missae , non Officii ,

11. Quae hactenus dicta sunt locum obtinent non solum in expositione quadraginta horarum , verum etiam in aliis quibuscumque expositionibus : imo *Cavalerius* ad hunc locum *num.* 4. existimat , extendi etiam rite posse ad expositionem privatam , scilicet cum Ostensorio velato . At ego crederem nedum posse , sed omnino debere , quoties Sacramentum in throno aut detectum , aut velatum collocatur , & solummodo regulam non urgere , si Pyxis velata patefiat , aperto Tabernaculi Ostiolo .

§. XIX.

» Terminata la Messa solenne per l'esposizione , il Celebrante,
» e li Ministri , fatte le dovute riverenze al Sagramento , si ritire-

» ranno fuori del corno dell' Epistola, dove il Celebrante, come pu-
» re li Ministri, deporrà il manipolo, e levata la Pianeta, prenderà il
» Piviale, ponerà ivi l' Incenso in due Turiboli, senza benedirlo,
» e dopo con li Ministri genuflessi nel mezzo incenserà tre volte il
» SSmo: sul fine della Processione (quale si principierà anticipata-
» mente, fatta l'elevazione del SSmo, o prima, secondo che sarà più,
» o meno numerosa) il Diacono, in tempo congruo, fatta la ge-
» nuflessione sopra la pradella, prenderà il Sagramento, e stando
» in piedi, lo consegnerà al Celebrante genuflesso: genuflettendo im-
» mediatamente esso Diacono, lo prenderà il Celebrante, ricoper-
» te le mani dall' estremità del velo umerale, e si alzerà. Principian-
» dosi poi da' Cantori l'Inno *Pange lingua etc.* s'incamminerà sotto
» il baldachino recitando con voce sommessa Salmi, ed Inni insie-
» me con li Ministri, quali eleveranno le fimbrie del Piviale.

1. Plura sunt, quae in hac sanctionis parte indigent illustratione. Quaedam etiam supplenda sunt, quae utpote a generalibus Rubricis ordinata, nostra Instructio praeterit: sed quia nobis proposuimus cuncta in unum colligere, quae ad rem pertinent, & haec etiam breviter hic adnotare visum est opportunum. Itaque Missa solemnis, quae cantatur pro SSmi Sacramenti expositione, quamvis exigenda sit ad normam Rubricarum, & usque ad Consecrationem, nihil proprium habeat, per quod differat ab aliis Missis aeque solemnibus (si excipias commemorationem Sacramenti, dum non licet votivam de eo celebrari): a Consecratione tamen usque ad finem, aliqua sunt eidem peculiaria, & propria, quarum heic loci habenda ratio est.

2. Itaque duo offerri, & consecrari debent Hostiae a Celebrante, quarum altera tantum elevetur pro consummando Sacrificio, ut moris est; altera relinquatur super Corporale lateraliter, a sinistra scilicet Celebrantis pro expositione facienda. Caetera usque ad Sacri Sanguinis sumptionem juxta solitum servari debent. Hausto Christi Sanguine, dum Celebrans pausillum meditantis more consistit, ad Altare defertur Ostensorium parvo velo obductum, vel a Caeremoniario, quod magis convenit, vel a Subdiacono per gradus laterales Epistolae, facta debita genuflexione tam in recessu, quam in accessu, unico tamen genu: locatur Ostensorium a cornu Epistolae prope quidem, sed extra Corporale, &, quo erat coopertum, movetur velum. Deinde, facta iterum genuflexione, accedet Subdiaconus ad librum, ubi iterum genuflectat, cedens in transitu gradum superiorem Diacono, qui tum accedens ad dexteram Celebrantis, genuflectit pariter in accessu, & recessu; moxque Diaconus

ponit Calicem palla coopertum ad laevam, sed non extra Corporale, in medio vero collocat Ostensorium ea in parte apertum; ubi lunula cum Sacra Hostia est collocanda: statimque Celebrans, facta cum Sacris Ministris genuflexione, adaptat propria manu Sacram Hostiam in lunula, ac in medio collocat radiantis Spherae, adjuvante eodem Diacono, qui Ostensorium claudit, ac spinula firmat, ne aperiri possit. Ostensorio a Diacono in medio Corporalis reverenter posito, Celebrans, ac Ministri genuflectunt, deinde Sacerdos sumit purificationem, & Missam prosequitur more solito, iis tamen caeremoniis servatis, quae sunt a Rubricis praescriptae in Missa celebrata coram Sacramento, ut luculentius advertendum erit, ubi de Missa pro Sacramenti repositione agemus.

3. Dum Sacerdos cum Ministris pergit ad Altare Missam solemnem celebraturus, satis est, ut sex ardeant candelae; nondum enim ibi adest Sacramentum publicae venerationi expositum. Alia accenduntur postea luminaria, quod opportune fit immediate post elevationem, ut omnia accensa sint, dum collocatur Sacramentum in Ostensorio, & spectandum ponitur super Corporale in medio Altaris. *Cavalerius ad* §. 20. *hujus Instructionis num.* 1. varium Ecclesiarum morem dicit: *proxime post elevationem nonnullae id praestant Ecclesiae, aliae ante finem Missae* & postremum hunc morem ipse probat, *quia sufficit, et exigitur, priusquam ab Ostensorio, finita Missa, per Diaconum auferatur velum, omnes habeantur ardentes.* Ei adhaeret *Tetamus ad hunc locum*. Ambo in hanc veniunt sententiam, quia arbitrantur tegendum esse velo Ostensorium, a Diacono solummodo removendo, expleta Missa, dum tempus instat illud in Processione circumferendi. Sed quoniam non mihi videtur velandum esse Sacramentum, sed inchoatam expositionem arbitror, simul ac Ostensorium cum Sacra Hostia in medio Altaris collocatur; hinc magis congruere existimo, quod post elevationem Acolythi incipiant candelas accendere, & etiam ante, si opus fuerit, ita ut circa sumptionem aeque omnes ardeant.

4. Verba afferenda sunt *Cavalerii*, unde rationes patent, quibus ille suam de Sacramento velando opinionem tuetur. Ait enim *ad hunc locum num.* 3.: *Dum perficitur Missa, an Ostensorium sit velandum, novissime Romae consultus extitit quidem in sacris ritibus peritissimus, qui non esse velandum, ex ea censuit, quod de hoc velo ne minimum quidem habetur verbum in praedicta Instructione. Pusilla nobis apparet ratio hujusmodi, ut ex eadem nos magis eruamus oppositum; quae enim Instructio particulariter non notat, Rubricarum dispositioni relicta censentur; quare cum*

Rituale Rom anum tit. de Processione in Festo SSmi Corporis Christi , in casu omnino simili de Ostensorio habeat : Veloque operiatur, donec auferatur ab Altari , *velandum nos esse credimus cum Baruffaldo , qui rationem affert , ne , dum reliqua Missae peraguntur , Sacramentum indebite appareat collocatum extra baldachinum* . Verum , si recte omnia pensentur , apparebit Romanum in sacris ritibus peritissimum , bene respondisse quaesito ; *Cavalerium* autem nimis propriae opinionis fuisse tenacem , & perperam petiisse decidendi rationem a Rituali Romano , quod vix , ac ne ne vix quidem locum habet in Processione Corporis Christi .

5. Equidem non inficior, claram esse ejusdem Ritualis Rubricam praecipientem velo cooperiri Ostensorium , donec auferatur ab Altari . Cohaerenter ad eam idem docent *Bauldry in Manuali sacrarum caeremoniarum part. 4. cap. 16. artic. 3. num. 1. et 2. Catalanus ad dictum Ritualis titulum* §.2. *num.* 5.,ac, ut caeteros praeteream , *Baruffaldus a Cavalerio laudatus* . Sed Rubrica haec loquitur de solemni Missa celebranda in die festo SSmi Corporis Christi, in qua consecratur Hostia collocanda in Ostensorio pro instruenda Processione , & ad hanc digitum intendunt Scriptores omnes , qui de hac re pertractarunt . Verum iidem ne memorant quidem expositionem quadraginta horarum , neque erat ibi locus de ea agendi : quod si fecissent , longe secus existimassent . Et revera *P. Meratus* opportune distinguit . Nam pertractans *part.* 4. *tit.* 12. §. VI. *num.* 12. De Processione in Festo SSmi Corporis Christi , ait , *quod Celebrans posita Sacra Hostia in Ostensorio,istud, adjuvante Diacono, statim claudit , et in medio Corporalis reverenter collocat , veloque suo cooperit = expleta Missa , assumptoque pluviali loco Casulae , revertitur cum Ministris ad Altare , ac genuflectit . = Dum a Diacono aufertur velum album ab Ostensorio .* Albi vero scilicet *part.* 2. *tit.* 14. *num.* 3. agens de caeremoniis servandis in Missa pro expositione quadraginta horarum , easdem caeremonias totidem fere verbis enumerat , nec tamen operitionem , & detectionem Ostensorii commemorat ; diversa hinc adhibet formulas videlicet = *adaptat . . . Sacram Hostiam in lunula , quae est in medio praedicti Ostensorii , adjuvante eodem Diacono ; qui illud statim claudit , et in medio Corporalis postea collocat reverenter = statim ac Celebrans indutus erit pluviali , medius inter praefatos Ministros accedet ad planum Presbyterii . . . . ascendet ad 2. gradum , et in ora suppedanei genuflexus cum Diacono a dexteris , et Subdiacono a sinistris tantisper orabit etc.* Cur autem , & unde discrimen ? Quia sacrae actiones, etsi ad idem tendant obje-

ctum, sunt tamen diversae: idcirco quod in una jubet Rubrica, in altera non exigit particularis Instructio.

6. Porro in Missa, quae celebratur in Festo SSmi Corporis Christi, Sacra consecratur Hostia ad finem tantummodo eam processionaliter circumferendi, quae functio cum benedictione finem habet; expositio vero, si post Processionem alicubi fiat, est accessoria: contra vero finis principalis pro Oratione quadraginta horarum est expositio, quae per triduum diu, noctuque perenniter durat, & Processio instruitur non ad necessitatem, sed ad celebritatem; ideoque est accessoria. Quamobrem si aliqua est discriminis ratio, haec sola attendi posse videtur, cur in Festo Sanctissimi Corporis Christi Sacrum Ostensorium velo coopertum solummodo detegatur, dum ab Altari est removendum, & triumphaliter circumferendum: secus vero fiat in altero casu: nam in hoc quodammodo inchoatur expositio, quando Diaconus erigit Ostensorium in medio Altaris: cunctis spectantibus.

7. Nec quidquam officit ratio a *Cavalerio* ex *Baruffaldo* adducta, scilicet velandi Ostensorium: *ne appareat indebite Sacramentum collocatum extra baldachinum, et cum Calice vicino, adeo ut nondum primum locum habere possit, quemadmodum habere debet in Processione*: Nollem talia a calamo excidisse hominum ceteroquî doctissimorum! Quî enim dici potest, primum locum non occupare Ostensorium in medio, nobiliore scilicet parte Altaris collocatum, dum Calix ad laevam positus, facta ablutione, illico removetur? Equidem extra baldachinum est; quid tamen inde? Post reditum etiam Processionis in Festo Sanctissimi Corporis Christi, si mox non fiat solemnis expositio, in medio Altaris deponitur Sacramentum, non sub umbella, ibique satis diu manet, dum cantatur Hymnus *Tantum ergo cum sequenti Oratione*. Patet id ex universali Ecclesiarum praxi, sed multo magis *ex Caeremoniali Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 24., ubi sequens habetur Rubrica = *Postquam Episcopus pervenerit ad supremum Altaris gradum, Diaconus . . . . accipiet . . . . Sanctissimum Sacramentum, et illud super Altare collocabit* = *in medio scilicet Corporalis super Altare extensi* = ut notat *Catalanus*. Hinc alia succedit *Rubrica num.* 27. = *qua finita* (scilicet Oratione) *accedat ad Altare, et accepto Tabernaculo*, seu *Ostensorio cum Sanctissimo Sacramento etc.* Et quod etiam plus est, idipsum *Rituale* jubet = *Peracta Processione, et Sanctissimo Sacramento ad Ecclesiam reportato, et super Altare deposito etc.*, ad quae verba *Baruffaldus ait*: *Tunc Diaconus Altare ascen-*

dens ipsum in medio super Altare collocabit, strato ibi Corporali. Et in casu nostro in die repositionis, expleta Processione, super Altare Ostensorium collocatur, & interim cantatur *hymnus*, & Celebrans legit *Orationes* omnes pro sacra illa actione praescriptas. At si ratio illa valeret, quam supra *Baruffaldus* adduxerat, & tuentur alii, qui eum sequuti sunt, dicendum foret, sequendam non esse *Caeremonialis*, imo nec ejusdem *Ritualis* dispositionem, nec non universalem majorum praesertim Ecclesiarum praxim, quam proinde reformare oporteret. Sequeretur insuper, quod vel detectum, vel velatum, nec momento temporis in Altari extra baldachinum permanere deberet, quoniam, etsi velatum, in privatis expositionibus Ostensorium semper est in throno collocandum.

8. Quatenus vero non esset omnino posthabenda ea pars *Rubricae Ritualis*, etiam quoad Missam pro expositione quadraginta horarum, vix ei concedenda foret vis directiva, quae nullum infert praejudicium consuetudinibus laudabilibus, & rationabilibus contrariis. Id fortasse agnovit *Baruffaldus*, quamobrem, ad supra laudatam rationem confugit, ut, eamdem *Rubricam* laudabilem esse, & in praxi congruentius sequendam, demonstraret. Certum tamen est, quod *Caeremoniale Episcoporum loc. cit.*, licet caeremonias omnes enumeret in sacra illa actione servandas, ne verbum quidem habet de velo, quo tegatur Ostensorium, priusquam de Altari removeatur: imo ex iis, quae paulo ante notavi, facile consequitur, jure id praetermissum. Magis propterea patet, *Rubricam Ritualis* utpote directivam contraria consuetudine penitus obsolevisse, doctrinam vero *Baruffaldi*, *et Cavalerii* nihili pendendam esse.

9. Nec mirum est, si *Rituale Romanum* eam posuerit *Rubricam*. De tempore enim, quo fuit ordinatum, forte plures Ecclesiae erant, quae eum servabant ritum, velandi Ostensorium, donec tempus instaret deferendi Sacramentum in solemni Processione. Forte etiam nondum universalis mos invaluerat, illud exponendi in throno sub baldachino. Nam sub fine saeculi decimi sexti, et sequentis initium, quando dispositi fuere *rituales Libri*, adhuc reliquiae supererant antiqui moris. Paulo ante prodierat *Instructio S. Caroli Borromaei* pro Oratione quadraginta horarum, quae datam habet 27. *Junii* 1577., & inter alias servandas regulas, hanc habet: *Per far questa Orazione il Santissimo Sagramento si collochi sopra l' Altare maggiore, e fuori del Tabernacolo maggiore con un velo di seta, che cuopra il Tabernacolo piccolo, che ha*

dentro il Santissimo Sagramento , e sia tanto lungo , che faccia due ali dalle parti fino allì due corni dell' Altare , l' uno dall' Evangelo , e l' altro dall' Epistola . Eo igitur aevo disciplinam Ecclesiarum fuisse , haec regula ostendit , collocandi Sacramentum in publicis expositionibus non in eminentiori loco sub umbella , sed in medio Altaris extra Tabernaculum majus : aequum igitur erat , ut velum ad illud tegendum adhiberetur loco umbellae . *Ritualis Romani* extensor praefatam regulam prae oculis habens , eam sequi opportunum duxit, ratus , non decere vel ad breve tempus permanere Sacramentum in Altari sine velo . Quamquam ex varietate , quae inter *Caeremoniale Episcoporum* , *et Rituale Romanum* intercedit , argumentum sumimus , quo statui posse videtur sub saeculi decimi sexti finem , & sequentis initium , antiquum morem immutari coepisse , sed non universaliter . Quamobrem *caeremonialis Liber* , qui majoribus Ecclesiis inservire debet , velum , quo tegatur Ostensorium , non memorat , quia in Cathedralibus , & Collegiatis alia jam consuetudo inducta fuerat : *Rituale* vero pro Parochialibus , aliisque minoribus Ecclesiis adornatum , secus habet , quia hae adhuc vestigium aliquod retinebant antiqui moris . Atque haec expeditior via mihi videtur conciliandi simul *Caeremoniale* cum *Rituale* , quamquam in utroque non de expositionibus res sit , sed de Processione in solemni Festo Sanctissimi Corporis Christi . Temporis tamen successu universalis evasit praxis *Caeremoniali* conformis , & modo nunquam Sacramentum velo tegitur , nisi in expositionibus illis , quae fiunt ex causa privata , scilicet pro Infirmo , vel particulari aliqua necessitate . De hoc tamen inferius .

12. Quaecumque tamen sit *Rubricae ritualis* vis , ea limitatur ad unum Festum Sanctissimi Corporis Christi , neque extendi debet ad solemnem expositionem faciendam pro Oratione quadraginta horarum , aut alias , quae fiunt, praecedente Missa , qua consecratur Hostia in Ostensorio collocanda . In his tenenda est *Clementina Instructio* , quae concordat cum *Caeremoniali Episcoporum* , nec ullum relinquit dubitandi locum , dummodo integer contextus consideretur , & omnia simul conferantur . Nam si Celebrans ab Altari secedens Pluviale assumit , incensum imponit in duobus Thuribulis , statimque ad Altare revertitur , ubi genuflexus cum ministris , sine mora thurificat Sacramentum , hoc certe detectum esse debet . At quando , & a quo remotum fuit velum ? *Instructio* equidem indicasset cùm tempus , tùm ministrum , a quo tegendum foret , si juxta *Ritualis Rubricam* velo tegi debuisset Ostensorium , dum a Diacono in medio Altaris fuit collocatum .

Atqui *Instructio* silet, & ne memorat quidem *Ritualis Rubricam*: liberum mihi est contra *Cavalerii* opinionem existimare, quod standum sit Instructionis dispositioni, quin servari debeat regula *Ritualis* de Festo Corporis Christi, quam eadem *Instructio* non praescribit. Quod si aliquis sit, qui adhuc dubitet, optimam legum interpretem consuetudinem consulat, & prae oculis habeat. Porro haec conformis est *Caeremoniali Episcoporum*, *et Instructioni*, non autem *Ritualis Rubricae*. Siquidem in omnibus Patriarchalibus, aliisque majoribus Urbis Ecclesiis nullo velo tegitur Ostensorium, sed posteaquam a Diacono in medio Altaris fuit collocatum, apertum ibi manet usque ad finem Missae, in qua propterea servatur ritus conveniens Sacramento exposito.

11. Sed de hac quaestione jam satis. Caeterae hujus sanctionis partes explanandae modo sunt. Itaque, expleta Missa, Sacerdos pergit ad Altaris medium, & una cum Ministris genuflectit unico genu, sine capitis inclinatione, & omnes descendunt per gradus laterales Epistolae in planum, & progrediuntur usque ad abacum, ubi Celebrans deponit Casulam, & Manipulum, & assumit Pluviale ejusdem coloris, qui fuerat in Missa adhibitus; Sacri Ministri pariter deponunt Manipulum, sed retinent Dalmaticam, & Tunicellam, vel Planetas plicatas, si his pro ratione Officii currentis utendum fuerat. Accedunt illuc Acolythi cum duobus Thuribulis, & ibi adhuc permanens Celebrans cum Ministris, priusquam ad Altare redeat, thus imponat absque benedictione, Diacono ministrante naviculam sine osculis, & Subdiacono elevante fimbriam dexteram Pluvialis. Duo adhibentur Thuribula ratione Processionis; secus namque in aliis sacris functionibus, & in hac etiam, si ex Superiorum permissu Processio non fiat, unius tantummodo probatur usus. Imposito thure, Celebrans, junctis manibus, demissis oculis, aperto capite, medius inter Sacros Ministros elevantes hinc inde fimbrias Pluvialis revertitur per planum Presbyterii ad Altare, & ante infimum gradum omnes genuflectunt utroque genu cum profunda capitis inclinatione, mox surgunt, iterumque genuflectunt non in plano, sed in infimo gradu Altaris.

12. Dixi, *in infimo gradu Altaris*; sed in hoc assignando non omnes conveniunt Auctores. Juxta sententiam *Bauldry de Feria V. in Coena Domini* lib. 4. cap. 9. *artic.* 3., et cap. 16. *de Festo Corporis Christi* artic. 3., *et Caeremonial. Monastic. cap.* 14. §. 2. *num.* 12. tam Sacerdos, quam Ministri ascendere debent ad secundum gradum, & in ora suppedanei genuflectere, ac tantis-

per orare ; *Castaldus lib.* 2. *sect.* 10. *cap.* 2. *num.*5. existimat, Celebrantem in infimo gradu Altaris genuflectere debere ; Ministros vero in plano Presbyterii ; videtur in hanc venisse opinionem *P. Meratus part.*2. *tit.* 14. *num.*3., qui ad eam tuendam affert exemplum Basilicarum Urbis : in hoc tamen errat, quemadmodum etiam immediate post, inquiens, secus ac Instructio jubet, = *Celebrans erectus, et stans ante praedictos gradus Altaris imponit incensum in duo Thuribula* = Porro ea sententia, quae magis convenit, et praxi Basilicarum Urbis comprobatur, illorum est, qui volunt, Celebrantem, aeque ac Ministros genuflectere, et tantisper orare debere in infimo gradu Altaris, quod & conforme est *Instructioni*, quae, licet hic sileat, agens postea de Missa pro repositione, notat §. 30. *Il Celebrante prenderà il Piviale, e genufletterà colli Ministri avanti il Santissimo Sagramento sull' infimo grado dell' Altare* = Hujusmodi usus magis arridet, quod si alius aliqua in Ecclesia servetur, juxta diversas praefatorum Auctorum sententias, eum non omnino reprobandum censerem, dum nulla expressa lex est, quae unum potius, quam alterum modum praescribat, neque in hac re varietas ritus essentiam tangit, quae salva est, vel in infimo, vel in altero Altaris gradu Celebrans genuflectat.

13. Quicumque igitur servetur modus; brevissima facta Oratione vel in infimo, vel in altero gradu Altaris, non est iterum ponendum incensum in Thuribulis, secus ac praeter *Meratum*, alii etiam Rubricistae perperam praescribunt ; cum jam impositum fuerit, priusquam Celebrans cum Ministris ad Altare rediret, sed Diaconus tradet sine osculis Thuribulum Celebranti, qui ter incensabit Sacramentum cum profunda capitis inclinatione ante, & post, quod etiam praestabunt Ministri, qui interim elevabunt anteriores partes Pluvialis. Peracta incensatione, Diaconus acceptum sine osculis a Celebrante Thuribulum tradet Thurifero, qui, et alter ejus socius remanebunt genuflexi in plano Presbyterii, abstinentes ab incensatione Sacramenti, quod in Processione tantum thurificabunt. Haec regula conformis est *Rubricae Caeremonialis Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 19., ubi legitur : *Interim accedent ad Episcopum duo Acolythi cum duobus Thuribulis, et, ministrante naviculam Presbytero assistente, imponet thus in praedictis duobus Thuribulis, quo facto, accedet ad Altare, ubi . . . . accepto a manibus praedicti Presbyteri assistentis uno ex duobus Thuribulis, thurificabit triplici ductu Sanctissimum Sacramentum*. Ex quo patet, non esse iterum ponendum

thus in Thuribulum, postquam ab Episcopo impositum fuit in sua sede, a Celebrante Sacerdote prope abacum.

14. Deinde Subdiaconus, ut plerique volunt, vel Diaconus, ut *Rubrica Ritualis* habet *titul. de Processione in Festo Corporis Christi*, oblongum, ac decens velum circumponit scapulis Celebrantis, & super brachia, et manus ejusdem expandit, et, si opus est, ad pectus adnectat, vel spinulis retro, vel sericis funiculis ante, ne decidat. Mox Celebrans erigit se cum Ministris, et usque ad superiorem gradum Altaris ascendit, & in suppedaneo remanet genuflexus cum Subdiacono; Diaconus vero procedit usque ad Altare, ubi, facta genuflexione, accipit Ostensorium ambabus manibus, et vertens se, illud tenens: Imagine Crucifixi, quae est in Hostia, ad se versa, illud tradet Celebranti eodem modo, itaut in tota Processione praedicta Imago non respiciat Celebrantem, sed populum, qui adest in Ecclesia, ac in via, per quam est incedendum. Tradit autem illud Diaconus stans, & Celebrans recipit genuflexus manibus velo coopertis, statimque surgit, & Diaconus in eodem, in quo est loco, genuflectit, Sacramentum momento adorans, ac sine mora se erigens, accedit ad dexteram Celebrantis, qui, eodem Diacono, et Subdiacono elevantibus Pluvialis fimbrias, ascendit ad planum suppedanei, ubi cum iisdem Ministris vertit se ad populum, Ministri vero se simul vertendo teneant proprium locum, ita ut a dexteris Diaconus, a sinistris Subdiaconus elevent Pluvialis fimbrias.

15. Simulac Celebrans, accepto e manibus Diaconi Sacramento, surgit, & se ad populum convertit, Cantores incipient canere hymnum *Pange lingua etc.* Instructio concordat adamussim cum *Caeremoniali Episcoporum lib.* 2. *cap.* 83. *num.* 20., ubi legitur *Tunc Cantores incipient hymnum Pange lingua gloriosi etc.*, *et Episcopus cum Sanctissimo Sacramento surget*, *et Diaconi assistentes hinc inde fimbrias anteriores Pluvialis elevabunt etc.* Aliquantulum discordare videtur *Rituale Romanum loc. cit.*, ubi haec habetur Rubrica, *dum vero Sacerdos discedit ab Altari*, *Clerus*, *vel Sacerdos cantare incipit sequentem hymnum*: *Pange lingua etc.*§. revera tamen non discordat, sed suggerit modum, qui teneri, et variari potest juxta locorum, & personarum diversas circumstantias. Cum enim *Liber ritualis* nedum regulas tradat pro Ecclesiis majoribus, quibus satis consultum est *per Caeremoniale Episcoporum*, verum & praecipue pro Ecclesiis minoribus, quae plerumque Clero non abundant, bene stat, quod methodum praescribat in istis servandam. Non enim ita est intelligenda *Rubrica*

illa, quasi indiscriminatim liberum sit primum Hymni versum a Clero vel Sacerdote celebrante intonari; verum cum distinctione, ita ut in Ecclesiis, quae Clero abundant, intonatio fiat a Clero, id est a Cantoribus, Clero respondente; secus enim si universus Clerus, qui interest, hymnum intonaret, id tumultuarie fieret, & magna cum vocum dissonantia, quod in sacris actionibus maxime dedecet, et est omnino vitandum. In hoc *Rituale cum Caeremoniali* concordat. Sed quoniam consulendum est aliis etiam Ecclesiis, idcirco *Rubrica* ea utitur disjunctiva: *vel Sacerdos*. Siquidem ibi agitur de solemni Processione in Festo Corporis Christi, quae fit meliori, quo potest modo in parvis etiam Oppidulis, & Ecclesiis ruralibus, in quibus Clerus vel omnino deficit, vel est sane modicus, qui vix sufficit pro ministerio Altaris. In his maxime congruit, ut Hymni intonatio fiat per Celebrantem, qui etiam per Processionis tractum, adjuvantibus ministris, cantare poterit. Non desunt namque loca, in quibus vel nullus, vel pauci admodum sunt, qui Gregorianum cantum, vel tonos hymnorum calleant, atque vix quod audiunt, repetunt; unde si Sacerdos sileret, aliquando vel nemo caneret, vel inordinate, & extra tonum boatus omnes ederent. Ita *Cavalerius loc. cit. num.* 9. Forte etiam hisce in locis satius esset hymnos, & psalmos voce tantillum elata recitare, quam canere. Extra hujusmodi Ecclesias, et ubi sufficiens adest Clerus, Sacerdos nec intonabit hymnum. nec in Processione cantabit, sed submissa voce, *ut Caeremoniale Episcoporum*, *et Instructio* mandant, una cum Ministris Psalmos, & Hymnos recitabit. Erunt autem Hymni ex Officio SSmi Sacramenti, Psalmi vero, qui memoria retinentur, sed praecipue qui nos erigunt ad effundendum laudes, & gratiarum actiones. Verumtamen *cum Rubrica tam Caeremonialis*, *quam Ritualis*, necnon praesens *Instructio* hac in parte directionem potius praebeant, quam praeceptum; haud reprobandum censerem, si in aliqua etiam ex majoribus Ecclesiis consuetudo vigeret intonandi per Celebrantem Hymnum *Pange lingua etc.*, prosequentibus Cantoribus, & Clero.

16. Recte *Cavalerius* ad hunc locum *num.* 8. verbis illis insistens = *Principiandosi poi dai Cantori l' Inno Pange lingua etc., s' incamminerà sotto il baldachino etc.* carpit usum nonnullarum Ecclesiarum, in quibus Celebrans stat in suppedaneo Altaris per totam primam stropham praedicti Hymni, & nonnisi eadem terminata descendit, supponens se baldachino. Recte, inquam; advertas tamen quandoque haud posse aliter fieri. Puta, si cun-

ctandum sit, donec incesserint omnes, qui Processionem compo-nunt, quod praesertim accidit in Basilicis, ubi Clerus sistit in stallis, donec Celebrans se vertit ad Populum cum Sacramento; tunc primum ex ordine Clerus ex stallis discedens genuflectit; & supplex instruit agmen, quod claudit Sacerdos Sacramentum deferens, qui interim necessariò debet in suppedaneo Altaris permanere, etsi Cantores prosequantur primam hymni stropham. Quamquam & posset, ut alicubi fit, differri intonationem, donec Sacerdos, ab Altari descendens, pergat ad paratum baldachinum. Sed cum id ad actionis essentiam non pertineat; servandas esse censeo particulares Ecclesiarum consuetudines.

17. Itaque Celebrans supplicatione instructa, praecedentibus Acolythis cum Thuribulis fumigantibus, descendit ab Altare comitatus a sacris Ministris fimbrias Pluvialis sustinentibus, tectus umbella coloris albi, & pergit ad baldachinum, sub quo iter prosequitur. Equidem *umbellae* non meminit nostra *Instructio*, nec etiam *Caeremoniale Episcoporum*, *ubi baldachini* tantum fit mentio; *sed Rituale Romanum umbellam* memorat, *non baldachinum = inde descendit sub umbella =* Verum *baldachinum et umbella* promiscua sunt nomina. *Macri in suo Hierolexico litt. B. baldachinum*, *conopaeum*, *seu umbella*, *quae ad tegendum Tabernaculum*, *et Altare*, *et ejusdem Sacramentum per viam una cum Sacerdote illud ferente inservit = Du-Cangius in suo Glossario = baldachinus sumitur crebro pro umbraculo*, *seu umbella = et Caeremoniale Romanum lib.* 1. *tit.* 2. *= Portant umbraculum hastilibus octo sustentatum*, *quod hodie baldachinum appellant =* Modo tamen *baldachinum*, *et umbella* duas res distinctas significant, quamvis pro diversitate locorum, & circumstantiarum eidem usui inserviant. Hinc facile componuntur *Caeremoniale*, *Rituale*, & nostra *Instructio*. Certum est, quod Sacramentum in Processione *sub baldachino* deferri debet, *et sub umbella* in subsidium, ut cum festinanter defertur ad Infirmos, aut asportari debet per vias angustas. In nostro autem casu *umbella*, cujus meminit *Rituale*, non deservit pro Processione, sed pro descensu Sacerdotis ab Altari usque ad *Baldachinum*, unde textus *= inde descendit sub umbella*. Cum enim *baldachinum* nonnisi cum maxima difficultate, & incommodo ad Altare usque inferri valeat, & exporrigi, ideo *Rituale*, quod est pro Ecclesiis majoribus, & minoribus, vel satis amplae hae sint, vel nimis angustae, & subsidium vocant *umbellam*, ne per spatium, quod intercedit ab Altare ad *baldachinum*, Sacramentum absque tegminis honore defe-

ratur. *Caeremoniale* vero, cui adhaeret *Instructio baldachinum* memorat, non *umbella*, forte quia minus incommodi, & difficultatis habet ejusdem delatio proxime ad Altare in Cathedralibus, & majoribus Ecclesiis, quibus praecipue praefatum *Caeremoniale* inservire debet. Quod si talis sit harum structura; ut nequeat deferri intra Presbyterium, *umbella* erit adhibenda. Notat hic *Cavalerius*, quod, attento *Caeremonialis, et Instructionis* silentio, excusari fortasse valent Ecclesiae, quae per breve illud spatium *umbellam* non adhibent. Fortasse id accidit extra Urbem; Romae quippe, vel res sit de Expositionibus, vel de Processionibus in solemnitate SSmi Corporis Christi, semper, & ubique praeter *baldachinum*, proxime ad Sacramentum in proptu est *umbella*, quae ad tegendum Sacramentum adhibetur, si prae loci angustia deserendum est *baldachinum*.

18. Quae notata sunt, fieri debent, ut monet *Instructio*, *sul fine della Processione*, idest postquam Processio fuerit ordinata, claudenda a Celebrante Sacramentum deferente. Processio autem, ne ejus dispositio moram injiciat, *si principierà anticipatamente, fatta l' elevazione del Santissimo, o prima, secondo che sarà più, o meno numerosa*. Decet, ut instruatur Processio, priusquam Celebrans, accepto e manibus Diaconi Sacramento, se ad populum convertat ad supplicationem claudendam processurus, ne cogatur diu in Altaris suppedaneo immorari. Verum non video, curnam, vix Consecratione peracta, vel etiam antea, instrui Processio debeat. Id fit expedite, etsi cum Clero vel saeculari, vel regulari aliqua conveniat laicorum Sodalitas. Sed quoniam omnibus casibus prospiciendum erat, recte idcirco Instructio indefinite jubet, ut ordinetur Processio, vel peracta Consecratione, vel etiam antea, si opus fuerit, idque postulet interessentium frequentia. Dum pro Oratione quadraginta horarum exponendum est Sacramentum in Basilica Lateranensi, Instructionis monitum est necessarium, quia Processioni interesse debent, praeter Clerum, & Sodalitatem Laicorum, etiam Ordines Regularium. Ni autem propere instrueretur Processio, in qua omnes suum ordinem quoad locum servare debent, magna oriretur confusio. Ita etiam aliis in Ecclesiis, in quibus, praeter Sodalitatem, & Clerum, famuli plures, & familiares Cardinalium, & Procerum conveniunt cum intortitiis, qui ex ordine sunt disponendi, ne oriantur jurgia, & contentiones, prout hos inter, ni provide consultum sit, saepenumero accidit. In his bene est, ut cito instruatur Processio, in aliis Ecclesiis, ubi pauci eam componunt, satis est, ut fiat prope Missae finem, vel etiam

ea expleta. Nostra autem *Instructio* regulam desumpsit *ex Caeremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 16.*, ubi legitur = *Elevato Sanctissimo Sacramento , vel etiam ante , si opus erit , junior Magister caeremoniarum curabit , ut Processio secundum ordinem . . . . dirigatur , et procedat* = Quae tamen Caeremonialis regula pro solemnissima supplicatione in Festo SSmi Corporis Christi necessaria omnino est, in qua magna est diversorum Ordinum interessentium copia.

19. Pertinent haec ad ritum servandum, si post Missam, priusquam Sacramentum exponatur solemniter in throno, processionaliter circumferendum sit, ut jubet *Instructio*. Eaedem porro regulae tenendae sunt in aliis expositionibus, quae fiunt cùm Romae, tùm alibi immediate post Missam cum Processione. Quatenus vero extra Romam fiat expositio quadraginta horarum cum praecedenti Missa, sed sine Processione; & ita etiam Romae, quandoque Praesides, validis concurrentibus circumstantiis, fieri permittant; nihil variandum est usque ad finem Missae, sed eadem servanda est methodus, quam supra exposuimus. Diversus tamen in reliquis erit modus. Siquidem depositis Manipulis, & Pluviale per Celebrantem assumpto, non erit ad abacum imponendum incensum in duobus thuribulis: nam cessante Processionis motivo, cessat etiam eorumdem usus: unum tantum erit opportuno tempore adhibendum. Sacerdos cum Ministris accedet ad Altare, ac praemissa genuflexione in plano, erectus postea in infimo gradu permanebit, vel in secundo, si ita exigat Ecclesiae consuetudo, ut supra dictum est. Surget interim Diaconus, factisque debitis genuflexionibus, Sacramentum sumet, quod in medio Altaris situm est, & in throno ad id parato reverenter collocabit, mox descendet, & facta genuflexione in suppedaneo unico genu, redibit ad dexteram Celebrantis. Caetera servabuntur, quae *ad* §. 24. explicabimus.

20. Dubium tamen hic occurrit: num hoc in casu thurificandum sit Sacramentum, dum cantatur Hymni stropha = *Genitori, genitoque etc.*, vel etiam priusquam removeatur ab Altari, & collocetur in throno? Nemo est, quod sciam, qui dubium hoc sibi proponat, & solvat; si meum, qualiscumque sit, sensum promere liceat, censerem imponendum esse incensum in thuribulum, postquam Celebrans ad Altare reversus fuerit, & momento genuflexus in infimo gradu Sacramentum adoraverit, sine benedictione, & sine osculis, & adolendum triplici ductu Sacramentum adhuc in medio Altaris positum: quo sub umbella fide-

lium venerationi a Diacono exposito, cantabitur Hymnus *Pange lingua etc.*, & ad versum *Genitori*, *genitoque etc.* imposito iterum thure, denuo Celebrans illud thurificabit; quo facto Cantores intonabunt *litanias*, veluti praescribit *Instructio*. Ita faciendum arbitror in hujusmodi casu saltem Romae, ut, etiamsi non fiat Processio, meliori tamen, quo potest, modo servetur forma *Instructionis*. Forte etiam poterit thurificari Sacramentum unica vice, postquam fuit in throno collocatum.

21. Quatenus vero post Missam fiat expositio non pro Oratione quadraginta horarum, sed ob aliam causam, quin canendae sint litaniae cum precibus, aut hymnus, tunc Sacramentum thurificandum erit more consueto a Celebrante jam sub umbella positum. Imo hoc in casu nec opus esse videtur, ut Sacerdos exuat casulam, & induat pluviale, cum satis sit, ut, deposito manipulo, Sacramentum thurificet.

§. XX.

» La Processione sarà composta di tutto il Clero della Chie-
» sa, ed il Crocifero in questa funzione non sarà parato con abito
» suddiaconale, ma vestito con cotta. Vi interverranno onninamen-
» te otto Sacerdoti vestiti con cotte, e con le torcie accese in ma-
» no, li quali precederanno dalli lati avanti il baldacchino: e
» dopo di essi seguiranno due Acoliti con turiboli, quali per la
» strada incenseranno continuamente il Santissimo, e durante la
» Processione, si suoneranno le campane solennemente.

1. Tam *in hoc*. quam *in sequentibus* §§. agitur de Processione, & ordine in ea incedendi. Clerus primum & nobiliorem locum occupare debet. Praeibit Subdiaconus, vel saltem Clericus mundo superpelliceo indutus, qui deferat Crucem hastatam. *Instructio* utitur vocabulo *Crocifero*, quamobrem non exigit Clericum Sacro Subdiaconatus Ordine insignitum, eoque magis, quia expresse monet = *il Crocifero in questa funzione non sarà parato con abito suddiaconale*, = Crucifer autem inter duos Acolythos candelabra cum cereis accensis deferentes praeire quidem debet, sed immediate ante Clerum, neutiquam vero ante laicorum Sodalitatem, siqua intersit, aut saeculares homines, qui cum intortitiis vel a proceribus missi, vel devotionis ergo sponte accedunt. Idem dicendum si Ordines Regulares sacram functionem comitentur, ut accidit in Basilica Lateranensi; nam hi sub respectivis vexillis incedere debent ante Crucem Cleri saecularis.

2. Omnis Ecclesiae Clerus ad interessentiam tenetur; nam

clara est lex : *la Processione sarà composta di tutto il Clero della Chiesa*. Ubi vero Clerus deficit, octo saltem Sacerdotes Instructio exposcit, qui superpelliceis induti (sine tamen stola) cum intortitiis proxime incedant ante Sacramentum. Et cum absoluta, & praeceptiva sit dictio *omninamente*, non desint oportet octo illi, qui intortitia deferant prope Sacramentum, etiamsi majori sint numero Clerici, qui supplicationem componunt, & minoris moduli candelas deferant.

3. Notat ad hunc locum *Cavalerius num.* 1. *Et sunt* (octo illi Sacerdotes) *qui in Missa inservierunt, ad cujus usque finem permanent tenentes Intortitia, cum Sacramentum etiam post Sacerdotis Communionem in Altari permaneat*. Unde autem ipse accepit hujusmodi doctrinam? Dices: *ex Caeremoniali Episcoporum part.* 2. *cap.* 33. *num.* 7. ubi dicitur relate ad Processionem in Festo Corporis Christi : *a lateribus hinc inde ibunt octo Cappellani cum cottis, qui in Missa inservierunt, quatuor pro qualibet parte, portantes eadem funalia accensa, quae pro Missa servierunt*. Haec tamen *Rubrica* trahi nequit ad casum omnino diversum, ut noster est, & violentia fieret *Instructioni*, si hujusmodi sensus ei tribueretur.

4. Quod si adnotatio illa *Cavalerii* vim aliquam haberet, dicendum etiam esset, octo Sacerdotes ad initium Canonis post Praefationem accedere debere ad Altare cum intortitiis, quod nec *Instructio*, nec ulla *Ritualia* praescribunt. *In Missa Pontificali solemnissima, quatuor, sex, aut ad summum octo Ministri cottis induti afferant totidem funalia cerae albae accensa*. Ita *Caeremoniale Episcoporum lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 69. In aliis Missis solemnibus, sed non Pontificalibus *Rubrica Missalis part.* 2. *titul.* 8. *num.* 8. duo ad minus praescribit : *In Missa solemnis ad finem Praefationis accenduntur duo saltem intortitia ab Acolythis*. In hisce Rubricis *duo* adverte. *Primum*, quod per verba illa Caeremonialis *ad summum octo*, datur intelligi, quod ex indulgentia potius hujusmodi intortitiorum numerus permittitur, cum ex regula quatuor, vel sex tantum esse debeant : & verba Rubricae Missalis *duo saltem*, juxta obvium sensum ita accipienda sunt, ut in Missis solemnibus non Pontificalibus optandum sit, quod alia duo superaddantur. Et hic est communis principalium Ecclesiarum usus. *Secundum* vero, quod hoc munus proprium sit Ministrorum, & Acolythorum, neutiquam Sacerdotum, qui possunt equidem ad hujusmodi officia adhiberi, & decens est si fiat, sed nulla lege teneantur.

5. Neque objicias, in citata *Caeremonialis Rubrica* Cappellanos appellari: nam ibi agitur de functione peragenda ab Episcopo in propria Dioecesi, & dignum est, ut proprii *Cappellani* eidem inserviant. Accedit, quod *Cappellani* nomen non ita convenit Sacerdotibus, ut nequeat aliis Ecclesiasticis personis aptari pro diversitate munerum, quae ipsis data sunt, ut videre est *apud Du-Cangium in Glossario Verb. Cappellanus*; unde nomen est potius officii, quam dignitatis. Ex his colligi facile potest perperam, & arbitrariè *Cavalerium* praefatam adnotationem addidisse. Satis igitur erit, si ad Canonem quatuor Intortitia a Clericis deferantur, & quatenus Missa sit Pontificalis, sex, vel ad summnm octo, qui non discedant ab Altari post elevationem, ut in aliis Missis solemnibus fieri solet, sed ob reverentiam Sacramenti ibi permaneant etiam post Communionem.

6. Standum igitur est *Instructioni*, quae verbis illis: *v' interverranno onninamente otto Sacerdoti vestiti di cotta, e colle torcie accese in mano* =, loquitur stricte de comitatu Processionis, neutiquam vero de intortitiis deferendis ad Canonem, & per eosdem Ministros adhibendis in Processione. Dum vero Instructio octo designat, cum utatur dictione *onninamente*, quae significat: *saltem: ad minus*, satis demonstrat, consulere voluisse decori sacrae actionis quoad Ecclesias minores, & pauperiores, quae Clero non abundant, & adscititios Sacerdotes, & Clericos tenentur adhibere. Caeterum, quo major est numerus, magis etiam prospicitur venerationi tanto debitae Sacramento. Porro haec regula in Urbis Ecclesiis tamquam lex est omnino servanda. Decet namque, ut id munus Sacramentorum maximo praestetur Sacerdotibus tamquam dignioribus ministris.

7. Forte tamen eadem regula tanto non est cum rigore accipienda, ut positivum praeceptum in omni sui parte necessariò importet. Praeceptiva equidem est quoad numerum funalium, quae prope Sacramentum deferri debent; directiva vero quoad qualitatem eorumdem, & personas, a quibus gestanda sunt lumina. Cupit, ut octo ardeant intortitia, at crederem non laedi regulam, si servata cereorum quantitate, minor sit intortitiorum numerus in pauperioribus Ecclesiis, quae nimis non sunt gravandae. Ad qualitatem personarum quod attinet, Sacerdotes scilicet, a quibus juxta Instructionem intortitia gestanda sunt; advertendum est, quod, si excipias Patriarchales, Collegiatas, et Regularium Ecclesias, vix aliqua ex reliquis est, quae idoneum ad ea praestanda officia Clerum habeat. Extraneos hinc opus est accersire, nec sem-

per ea in copia, quae necessaria est, haberi Sacerdotes possunt; hinc supplere necesse est ope Clericorum in iis, quae certum non requirunt ordinem. Propterea existimarem non laedi regulam, si, servata forma, et numero, quatuor saltem Sacerdotes, & totidem Clerici cum cottis mundis faces accensas gestantes proxime ante baldachinum incederent. Idem potiori jure dicendum de aliis Ecclesiis extra Urbem, ad quas Instructio non extenditur. Locorum consuetudines, dummodo laudabiles, & rationabiles sint, servandae sunt; maxime vero, ubi Sacerdotes pauci sunt numero, et qui adsunt vel Altari debent inservire, vel aliis praeripiuntur officiis, quae nequeunt a Laicis praestari: quo in casu non ambigerem a Clericis cotta indutis, vel in horum defectu a Laicis decenti habitu amictis, veluti est proprius alicujus Sodalitatis, posse faces deferri immediate ante Sacramentum.

8. Minime assentior *Cavalerio*, qui hanc limitationem nimis extendit, inquiens: *Idem esto judicium, quoties intortitia magni ponderis in majorem Sacramenti honorem deferuntur: haud enim convenit gravia onera subire Sacerdotes, qui et per canonicas sanctiones a laboriosis prohibentur operibus*. Hujusmodi limitationis extensio generatim sumpta alicui videri fortasse poterit tamquam exceptio regulae, etiam quoad Urbis Ecclesias. Verum vel has simul comprehendat, vel alias extra Urbem solummodo respiciat, certe locum habere nequit. Si adhibeantur magni ponderis intortitia, deferantur utique a laicis, & si vis, etiam a bajulis, sed hi suo loco incedant, digniorem Sacerdotibus, vel Clericis minoris ponderis faces gestantibus relinquant, & solum propius ad Sacramentum accedant, si tam Sacerdotes, quam Clerici desint. Quamobrem unica ratio, qua iisdem liceat prope apud baldachinum incedere, est Ecclesiasticorum deficentia, & non alia. *Si Cavalerii* opinio obtineret, graves & non ferendi orirentur abusus: facile accideret, ut ad occupandum digniorem, & nobiliorem locum supra Clerum, Sodalitatum Priores magni ponderis faces sibi compararent, & in his gestandis incommodum superaret ambitio.

9. Sed & alia est quaestio de ordine, & loco incedendi. Mirum profecto est, quod hujusmodi excitentur dubia, dum *Instructio* tam clara est, ut disputandi locum haud relinquere videatur. Perspicua sunt verba: *procederanno dalli lati avanti il baldacchino*, nihilominus, quia *in Caeremoniali Episcoporum* legitur: *a lateribus hinc inde ibunt octo Cappellani etc.*, non defuere qui nuda verba aucupantes, & negligentes contextum, arbitrati sunt

octo illos Sacerdotes non ante, sed hinc inde a lateribus baldachini incedere debere. Verumtamen *Instructio* aperte dicit = *avanti* = *et Caeremoniale Episcoporum*, etsi eamdem non adhibeat dictionem, & solummodo formula utatur = *a lateribus hinc inde ibunt* = sequentibus tamen verbis declarat id, quod non satis erat expressum; immediate siquidem subdit: *et post eos* (Cappellanos scilicet funalia deferentes) *duo Acolythi cum duobus thuribulis continuo Sanctissimum Sacramentum per viam thurificantes* = Quî enim fieri potest, ut Acolythi Sacramentum continuo incensent, si locum occupare debent post deferentes intortitia hinc inde a lateribus baldachini? Sed quoniam necesse est, ut Acolythi incedant ante ipsum Sacramentum, plane ad veritatem consequitur, Sacerdotes, vel Clericos cum intortitiis, non hinc inde a lateribus Baldachini, sed hinc inde ante Acolythos agmen sequi debere: *non tamen propterea*, subdit *Cavalerius* ad hunc locum, *ego crederem Sacramentum post Baldachinum luminibus esse deserendum, sed quatenus uberior eorum numerus haberi non posset, duo ex praedictis octo post baldachinum magis laudarem distribui* = Sed hujusmodi opinio arbitraria est, & adversatur praxi ubique receptae, etiam in majoribus Ecclesiis, quae minoribus exemplo sunt. Nam post baldachinum magnis tantummodo Principibus, & Praelatis conceditur intortitia deferre; nullibi vero aliis e Clero. Nec tanta est distantia deferentium intortitia, ut, quemadmodum putat *Cavalerius*, Sacramentum luminibus desertum censeatur.

10. Attamen, si huic incommodo consulendum sit, quod opus esse non censeo, remedium facile occurrit. *Sac. Rit. Congregatio*, quae cohaerenter *ad Rubricas*, aliasque Ecclesiasticas leges, & ubique receptas consuetudines, mandat, ne laici mixti incedant cum Clero, cui nobilior in Processionibus cedendus est locus; arcet Officiales Sodalitatum ab incessu ante baldachinum post Clerum, sed eis locum assignat a lateribus baldachini. Ita in *Nepesina* 10. *Maii* 1608., in *Nicien*. 30. *Januarii* 1616., *et* novissime in *Senogallien*. 5. *Maii* 1736. ad Dubium = *An liceat confratribus Ven. Societatis Sanctissimi Sacramenti Terrae Montis Novi incedere cum intortitiis post Clerum hinc inde, et ante baldachinum in solemnitate Sanctissimi Corporis Christi*; *sive potius teneantur incedere a latere ejusdem baldachini*? responsum fuit: *Negative ad primam partem*; *Affirmative quoad secundam* (in hac collectione *num*. 230. 372. 3896.) Hinc ad scrupulum amovendum, ne prope Sacramentum luminaria desint, poterunt, si aliqua adsit Confraternitas, hinc inde cum intortitiis incedere ejusdem dignio-

res Officiales ; sin minus , non est ab Instructionis regula declinandum .

11. Quamquam, si ab Ecclesia discedendum sit , et Sacramentum per plateam , aut proximas vias circumferendum , nonnunquam periculum subest , ut exsufflante aere , aut decidente imbre , lumina extinguantur : ne autem propterea debitus luminum honor Sacramento deficiat , provisum fuit *a S. M. Benedicto XIII. in Concilio Romano anni* 1725. *titul.* 15. *cap.* 7. , ubi mandatur : *Ut quatuor saltem cum suis hastis lanternae . . . . . comparentur* ; *et suis semper cum intus accensis candelis hinc inde circa Celebrantem , qui Sacramentum gestat , in posterum deferantur* . Si hujusmodi adhibentur lanternae , quae necessitas , ut alii ad baldachini latera incedant cum accensis facibus ? Dixi , si extra Ecclesiam circumferatur Sacramentum ; nam si intra Ecclesiae ambitum Processio fiat , cessat ratio adhibendi lanternas , cum nullum periculum immineat ventorum , aut pluviae , unde lumina extinguantur .

12. Non hic immorabor in refellenda illorum opinione , qui censent octo illos Sacerdotes , aut Clericos, utpote Sacramento proximiores , deferre debere intortitia manu intima , scilicet versus Sacramentum , ita ut qui a dexteris sunt , illud gestent manu sinistra , qui vero a sinistris dextera deferant . Universalis contraria praxis satis est ad eam prorsus eliminandam . Etiamsi agatur de Viatico ad aegrotantes deferendo , faces gestandae sunt manu extima . Ita mandat Instructio jussu *Innocentii XII.* primum edita , & iterum *a Clemente XIII.* confirmata *num.* 28., ubi legitur = *chi và a destra , porterà colla mano destra la torcia , chi a sinistra colla sinistra* = Inani igitur , hac praetermissa quaestione , illud potius non omittendum arbitror , quod in hac Processione , sicut & in aliis , in quibus Sanctissimum Sacramentum defertur , omnes debent incedere detecto capite . *Rituale Romanum titul. de Processione in Festo Corporis Christi* §. 4. claris verbis id jubet : *Omnes procedant nudo capite* . & Sac. Rit. Congregatio in *Castellanaten.* 2. *Aprilis* 1667. *In Processione Corporis Christi* nulli *ex Clero licere procedere capite cooperto* , edixit (in hac collectione *num.* 2253.) Per hoc tamen non interdicitur Clericis delatio bireti , sed prohibetur usus : possunt quidem hi manu facula non impedita biretum gestare , imo debent , sed nequeunt capiti imponere . Nec licet usus Pileoli . *Sac. Rit. Congregatio in Æsina* 23. *Januarii* 1700. ad Dubium : *An Canonici* parati *vel cum Cappa in Processionibus Sacratissimi Corporis Christi incedentes immediate ante*

baldachinum possint gestare pileolum? Respondit = *Negative* = (Ibidem *num.* 3395. *Dub.* 2.) quod extenditur ad omnes, etiamsi longius distent; non enim a propinquitate petenda ratio est, sed a cultu, qui Sacramento debetur, ad quod honorandum Supplicatio instituitur. Nec valet ratio per eos adducenda, qui ad tuendam valetudinem facultatem habent utendi pileolo, etiam in Sacro faciendo; nam hujusmodi privilegia expressam habent conditionem, quod nequeat adhiberi ab initio Canonis usque ad peractam Communionem. Quæ conditio cum apponatur ob reverentiam Sacramenti, sponte consequitur, eamdem ob identitatem rationis sibi vindicare locum cum in hujusmodi Processionibus, tum palam exposito Sacramento, quia vel in Missa, vel in Processione, vel patente Sacramento in throno, ei debetur idem, qui semper, latriæ Cultus, sed externis significationibus distinctus.

13. Aliqua adhuc supersunt in hac sanctione notanda. *Primum* respicit Acolythos, *quali per la strada incenseranno continuamente il Santissimo*. *Alterum* circa nolarum sonitum versatur. Itaque, de primo ut loquar, Acolythi, ut supra notatum est, incedere debent immediate ante, & prope baldachinum, & per viam incedentes, continuo incensare Sacramentum. Quoties autem thuribula, deficiente alimento, non amplius fumigant, eorumdem Acolythorum erit novum thus in illa imponere. Sed qui erit thurificandi modus? *Duobus modis*, inquit *Gavantus part.* 4. *tit.* 8. *num.* 9. *litt. q.*, *fieri potest*; *primum*, *si Acolythi alternatim incensent*, *ut fit in incensatione personarum*. *Secundo si hinc inde procedant*, *moventibus manibus dexteris thuribula de iisdem pendentia*, *et fumigantia . . . quasi sternendo viam cum odore incensi*. Verum primus modus in praxi non obtinet, nisi apud Regulares quosdam, & signanter Clericos regulares, quos Theatinos dicimus, plurimum namque habet incommodi, multum periculi, & forte etiam minus decens videtur, tum quia recta incedere nequirent Thuriferarii, si facie ad Sacramentum conversa, illud incensare tenerentur; tum etiam quia hoc modo non incensatur Sacramentum, nisi a Sacerdotibus genuflexis, si excipias incensationem ad elevationem Missæ solemnis, quæ fit a genuflexo Thuriferario, quia Sacri Ministri aliis muneribus sunt impediti, veluti *ibidem* notat *Gavantus*; adstipulantur *Cavalerius ad hunc locum*, *Baruffaldus loc. cit. num.* 40. aliique. Secundus modus ille est, quem universalis comprobat Ecclesiarum usus. Sed in hoc errat *Gavantus*, dum dicit, utrumque Acolythum dextera manu agitare de-

bere thuribula. Cum enim hinc inde incedant, & versus Sacramentum tractis longioribus ea movere teneantur, decet non solum, sed omnino oportet, ut qui est a latere dextero, manu sinistra; & qui est a sinistra, dextera manu thuribulorum tractus producant.

14. Hinc patet inanem esse quæstionem illam, quam promovet *Quarti de Processionibus sect.* 3. *num.* 13. *in sextam circumstantiam*; an scilicet Thuriferarii debeant incensare, vel suffumigare pavimentum, sternendo viam in hac Processione? Et post allatas hinc inde rationes, relinquit resolutionem arbitrio dirigentis Processionem; ipse tamen propensus videtur in modum sternendi viam cum thuribulis effumantibus, ratione viarum, quæ, cum profanæ sint, indigent expiatione. Inanem quæstionem hanc jure dixi, quia thuribula adhibentur in honorem Sacramenti, & si Processio fiat tantummodo in Ecclesia, profanæ viæ non sunt calcandæ; in praxi vero utrumque necessario fit; *Dum enim*, ut notat *Baruffaldus loc. cit.*, *Thuriferarius vibrat Eucharistiæ incensationem, si thuribulum retrahere vult, necesse est, ut alia vibratione incensetur via*. Ac tandem omne aufert dubium nostra Instructio jubens: *due Acoliti ... incenseranno continuamente il Santissimo*: non dicit *viam*, sed *Sacramentum*.

15. Breviter de altero. Jubet Instructio = *e durante la Processione si suoneranno le Campane solennemente* = Si festivus campanarum sonitus præcedere debet expositionem SSmi Sacramenti, tamquam proximæ celebritatis prænuntium, multo magis id fieri oportet, dum, supplici devoto agmine instructo, solemniter circumfertur. Hujusmodi autem festiva pulsatio nedum vergit in honorem Sacramenti, sed etiam admonet Fideles, ut se prosternant ad illud adorandum, & ad alios actus Religionis, & Cultus promendum. Neque una tantum Ecclesia, in qua fit Processio, ad id tenetur, sed etiam aliæ, prope quas devota progreditur Supplicatio, quatenus ab Ecclesia exeundum sit. Et quamvis hoc non præcipiat Instructio, quæ, ut *in sequenti* §. videbimus, Processionem limitat ad Ecclesiam, vel proximæ plateæ ambitum, ita tamen fieri oportere, dum Sacramentum circumfertur, si prope sint Ecclesiæ, vel Monasteria, recenti Decreto declaratum fuit in *una Urbis* 10. *Martii* 1787. Proposito namque Dubio: *An in Festis solemnioribus anni, aut occasione particularis Jubilæi, et indulgentiæ, quibus temporibus a Parochis maximo apparatu, & pompa defertur SSmum Eucharistiæ Sacramentum Infirmis, omnes Ecclesiæ sive Sæcularium, sive Regularium, sive Monia-*

lium, non obstante quacumque consuetudine etiam immemorabili in contrarium, teneantur, ac debeant pulsare campanas, dum præfatum SSmum Sacramentum tam in eundo, quam in redeundo transit non solum ante portas majores, & *laterales earumdem Ecclesiarum, verum etiam quando transit ante januam Domus, Conventus, Monasterii, Ædis Parochialis*, & *Capitularis, quæ respectivis Ecclesiis sit adnexa* ? Responsum fuit : *Affirmative*, & *Decretum typis imprimatur*. (Ibidem *num.* 4279.) cum par sit ratio quoad Processiones, de quibus est sermo, & alias quascumque, dum Sacramentum circumfertur, in his etiam servanda est præfati Decreti dispositio.

16. Ne quid præteriisse videamur, breviter notandum est, quod isthæc Processio ita est ordinanda, ut regulariter incipiat a parte Evangelii, & progrediatur ad latus Epistolæ, si intra Ecclesiam fiat: si per atrium, proximamque plateam, recta procedat usque ad januam, pergat inde ad dexteram, & per sinistram ad januam revertatur. Errat *Meratus*, qui ad *Rubric. Missal. part.* 2. *tit.* 14. *num.* 4. primum incedere facit deferentem Crucem cum Ceroferariis, deinde Confratres, mox Clerum. Nam, ut supra monuimus, primum incedere debent Laici vel habitu ordinario, vel proprio alicujus Sodalitatis amicti, quos sequitur Crucifer cum Acolythis candelabra gestantibus, & universus Clerus, ne ullo modo Laici cum Clericis misceantur, ut sæpius *Sac. Rit. Congregatio* declaravit, ac præsertim in Decretis relatis in hac nostra Collectione *sub num.* 87. 111. 266. 2068. *ad* 2., 2122. 2173. 2221. 2263. *ad* 1.

17. Quæ in hac sanctione, *et sequentibus* §§. *de Processione* præcipiuntur diffusius illustrare nobis proposuimus, quia de ritibus agitur nedum in Urbe, & in una tantum Processione instruenda pro Oratione quadraginta horarum servandis, verum etiam in aliis quibuscumque catholici Orbis Ecclesiis, & in omnibus Processionibus, quæ fiunt cum SSmo Sacramento, etsi solemnissimis, quæ instrui solent, & etiam debent in majoribus Ecclesiis, recurrente quotannis Festivitate SSmi Corporis Christi, & sequenti Octiduo. Quamobrem, quæ hic collecta sunt, prodesse poterunt Ecclesiarum Rectoribus, & cæremoniarum Magistris, ut cæremonias, & ritus, qui in hisce Processionibus tenendi sunt, uno veluti intuitu colligant, &, quæ vitanda sunt, facile agnoscant.

§. XXI.

» La Processione si farà dentro la Chiesa, o al più per la » piazza, quando l' angustia della Chiesa ne porti la necessità,

» e quando esca di Chiesa, si farà ben pulire la strada della
» piazza, dove, se vi sarà qualche bottega, dovrà tenersi chiusa
» durante la Processione.

1. Si verba hujus sanctionis attente considerentur, patebit, quæ fuerit ejusdem auctoris mens. Regula est, quod Processio per Ecclesiæ ambitum fiat; et sola necessitas limitationi dat causam, si Ecclesiæ angustia talis sit, ut quodammodo cogat ampliare viam, per quam circumferatur Sacramentum extra januæ limites. Quamobrem, si late pateat Ecclesiæ ambitus, ut sine confusione, & tumultu possit Processio per eam circumduci, & populus, etsi frequentissimus, eam sequi commode valeat, haud fas erit, sine legis læsione extra Ecclesiam eam ducere. Religiose id servatur in Patriarchalibus, & nonnullis majoribus Urbis Ecclesiis. Hujusmodi namque Processio, cum solummodo fiat ad reportandum Sanctissimum Sacramentum ad Altare ejusdem Ecclesiæ, in quo vel exponi debet, vel, impertita benedictione, reponi; haud opus est, eamdem per vias extendi, sed satis est, si per Ecclesiæ ambitum peragatur ad formam illius Processionis, quæ fit *Feria V. in Cœna Domini*, & *Feria VI. in Parasceve*, quae, non absimili ex causa, extra Ecclesiam protrahi non debet. Verumtamen hanc, de qua agimus, extendi etiam posse credimus ad atrium, quo plerumque non carent Basilicae, quamvis sola Ecclesia sit capax continendi populum confluentem.

2. Verum si Ecclesia sit nimis angusta, nec proinde possit sine confusione per eam Processio circumduci, licet ultra progredi, eamque peragere extra per plateam. Addit *Cavalerius* ad hunc locum: *Id ipsum erit, si Ecclesia sit quidem ampla, sed intervenientium admodum frequens numerus*. Nec ego dissentiam; finis namque Instructionis, quæ limitat legem, est, ne confusio fiat, & tumultus, qui, semper, sed maxime in sacris actionibus, est vitandus. Sed id accideret in Ecclesiis etsi amplis, si nimia esset frequentia confluentis populi, ad quem dirigendum, & ordinandum longe major extensio necessaria foret. Quoniam vero non ante omnes Ecclesias late undique extenditur platea, per cujus ambitum circumducatur Processio, non absonum videtur, imo consonum fini intento ab Instructione apparet, si ad proximas extendatur vias circum Ecclesias, quantum sufficit ad confusionem, & tumultum vitandum. Honestas vero, & reverentia debita Sacramento exigit jure suo, ut, quatenus Processio ultra Ecclesiæ fores extendatur, nihil profanum, nihil indecens occurrat, nihil omnino, quod confluenti populo

distractionis occasionem præbeat; quocirca merito jubet Instructio, ut, siquæ sunt Officinæ, & Artificum diversoria, quæ usitato vocabulo *Apothecas* dicimus, in transitu Processionis claudantur.

3. Alterum prætereа mandat, ut viæ mundentur, *quando esca dalla Chiesa, si farà ben pulire la strada della piazza*. Nec tamen necesse est domorum parietes aulæis, sericis pannis, pictisve telis vestiri; satis erit, si virentibus arborum foliis sternatur semita, per quam incedendum est. Mundities requiritur, non extraordinarius ornatus. Non enim ad hanc Processionem, quæ est quid accessorium in præparationem solemnis expositionis, trahi debet dispositio Cæremonialis Episcoporum *lib. 2. cap. 33. num. 2.*, nempe = *ut viæ, per quas Processio transire debebit, mundentur, & ornentur aulæis, pannis, picturis, floribus, frondibusque virentibus, secundum posse, & qualitatem loci* = Hæc autem (præter id, quod spectat viarum munditiem, & commune est omnibus Processionibus), reservantur Processioni omnium solemnissimæ, quæ fit in Festivitate SSmi Corporis Christi, & per sequens Octiduum.

4. Satis quoad hanc Instructionis sanctionem. Sed quoniam nostri Instituti est nedum persequi ea, quæ ad expositiones pertinent quadraginta horarum, sacrasque actiones, quæ ad eam referuntur; verum etiam ea simul attingere, quæ licet ad eas non sint ordinata, aliquam tamen relationem habent; ut hoc opus nostrum inservire valeat pro aliis Expositionibus, & Processionibus, quæ cum Sacramento fiunt, operæ pretium esse ducimus, aliqua subnectere S.R.C. Decreta, quæ præcipue versantur circa ea, quæ vitanda sunt in solemnibus Processionibus cum Sacramento, quæque plurimam relationem habent ad *Cæremoniale Episcoporum*.

5. Opportune notat *Catalanus* ad supra laudatum *Cæremonialis* locum, ut siquæ ad ornatum apponantur per viarum tractum picturæ, hæ nonnisi Sacra & religiosa exhibeant, profanum nihil; ac præterea omnia honesta, casta, & munda sint, ita ut per integrum viarum ambitum nihil prorsus sordidi, profani, ludrici, indecorique appareat. *Cavendum maxime*, inquit, *ne in hac Processione actus scænici, vel ludrici, & indecori admisceantur*. Propterea Sac. Rit. Congregatio *in Hispalen. sub die* 12. *Februarii* 1690. proposito Dubio: *An possit, & debeat Archiepiscopus prohibere, ne in Festivitate, & Octava Corporis Christi fiant in Ecclesia Cathedrali saltus, seu danzæ a mulieribus, & viris personatis pileis coopertis ante Sanctissimum Sacramentum, non obstante consuetudine introducta*: respondit. *Posse, & debere* (in hac collectione *num* 3052. *ad* 5.

3200.) Quæ enim Religionem lædunt, nulla ratione, prætextu, aut longæva immemoriali consuetudine præscribi possunt.

6. Sed eadem Sacra Congregatio morem omnino abolendum jussit introductum: *associandi Processiones, quæ fiunt in Urbe infra hebdomadam SS. Corporis Christi per pueros utriusque sexus repræsentantes Sanctorum Martyria*, & *Mysteria*: *die* 5. *Martii* 1667., & *in Mediolanen. die* 5. *Novembris ejusdem anni* 1667. ad Dubium: *An in Processionibus SS. Sacramenti in die solemnitatis SS. Corporis Christi, ejusque Octava, tum aliarum Confraternitatum &c. permittendum sit, ut Pueri, Puellæque nedum septennio minores, sed Virgines ultra vigesimum annum magno cum scandalo Sanctos, Sanctasque, eorumque vitas, miracula*, & *mortes repræsentantes cum insigniis eorumdem Sanctorum induant*, & *incedant* = eadem S. C. respondit: *Prohiberi*. (*Ibidem num.* 2247. 2272. *dub.* 7.) Potiori jure hæc, & similia ab hujusmodi Processionibus arcenda sunt; quandoquidem eadem S. C. nec permittendum censuit, quod deferantur in iisdem instrumenta Passionis. Hinc *in Veneta* 17. *Junii* 1684. proposito Dubio: *An in solemni Processione SS. Sacramenti Eucharistiæ tam in die Corporis Christi, quam in majori hebdomada deferre liceat instrumenta SSmæ Passionis Salvatoris Nostri Jesu Christi, scilicet fragmentum SSmæ Crucis* & *Spinas* &c. respondit = *Negative* = (Ibidem *num*. 2910. *dub.* 1.).

7. Abusus est non ferendus, quod in solemnitate SS. Corporis Christi Sacerdos Sacramentum processionaliter deferens non utatur pluviali, etiamsi agatur de aliquo Regulari Instituto, quod profitentes eo nequeunt uti; nam hi etiam in eadem solemnitate, & per Octiduum debent in Processione pluviale adhibere, ideo in una *Congregationis Montis Coronæ* ad Dubium: *An liceat non habentibus usum pluvialis in die*, & *infra Octavam Corporis Christi peragere Processionem cum SS. Sacramento*, & *illud sine pluviali exponere? S. C. sub die* 22. *Januarii* 1701. respondit: *Negative quoad primam partem*, & *quoad secundam non posse cogi*, *idest in expositione SS. Sacramenti* = Excitatum idem dubium = *In una Ordinis Minorum excalceatorum S. Francisci Provinciæ S. Didaci Hispalen*. Sac. eadem Congregatio respondit: *Dandum* & *servandum esse Decretum emanatum pro Congregatione Montis Coronæ die* 15. *Maii* 1756. (*Ibidem num.* 3426. *dub.* 5. & 4111.) Quod autem non licet iis, qui ex Instituto pluvialis usum non habent, multo minus licebit Clericis Sæcularibus, prout declaravit eadem Sac. Congregatio *in una*

Salutiarum die 18. *Decembris* 1784. (Ibidem *num.* 4270. *Dub.* 1.)

8. Nedum vero in hac Processione a Celebrante assumendum est pluviale; sed laudabile etiam, quod Ecclesiastici interessentes, sacris vestibus amicti, supplex agmen instruant. Quoad Dignitates, & Canonicos Cathedralium id servandum omnino est, attenta *Cæremonialis Rubrica lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 5., a qua recedere nec licet, etiam vacante sede, aut absente Episcopo; veluti declaratum fuit a S.R.C. *in Cajetana* 27. *Martii* 1628., *et in Asculana* 15. *Julii* 1634. (in nostra collect. *num.* 588. & 852.) Nulla Lex est quoad alias Ecclesias, sed non reprobanda, immo potius commendanda est consuetudo, ubi hæc fit Processio, ut Ecclesiastici viri casulas, et dalmaticas, Ordini, quo insigniti sunt, convenientes assumant; quod probatum video ab eadem S. R. C. *die* 20. *Maii* 1741. *in Nucerina Paganorum* (in ead. collect. *num.* 3964.) In his autem Processionibus non ferendus abusus irrepsit (utinam vero etiam in aliqua Cathedrali irrepsisset!) ut seligantur pro Ecclesiasticorum comitatu paramenta, quæ magis pretiosa sunt, nulla habita ratione coloris solemnitati convenientis. Sæpe quippe vidimus in tanta celebritate Mysterii casulas, & dalmaticas adhiberi rubei coloris, quia auro plurimo, argentoque contextas, & paramenta coloris albi non habebantur æque pretiosa. Id est prorsus indignum, &, si Ecclesiasticarum Legum spretum non secumfert, crassam tamen ignorantiam demonstrat. Cæremoniale Episcoporum *loc. cit.* Sacras Vestes exigit albi coloris; sed, etiamsi hæc deesset Rubrica, legem dat qualitas solemnitatis, cui unus convenit color albus. Alba igitur sint talia indumenta, dummodo munda, et decentia, licet nec auro, argentoque contexta, aut phrygio opere elaborata.

9. Sed et alium abusum damnavit eadem *Sac. Rit. Congregatio in Hispalen. sub die* 21. *Januarii* 1690. deferendi in Processione SS. Corporis Christi sellas, seu scabella, in quibus assideant Celebrans, & Ministri Sacri, dum religiosum agmen consistit. Dubium hoc erat: *An celebrante Archiepiscopo, seu solùm assistente, vel etiam ipso absente, liceat Subdiacono associanti Crucem Capituli, nec non Sacerdoti celebranti, ac Diacono, & Subdiacono ipsi assistentibus in Processione SS. Corporis Christi adducere facere post se scabella, seu sedes ornatas brachiis, quas imperiales vocant, in quibus, quando Processio detinetur, solent assidere:* & responsum fuit: *Negative, etiamsi deferantur ad ornatum tantum*. Reproposita causa *die* 22. *Jan.* 1695. Sacra Congregatio stetit in *de-*

cisis, & addidit = *Insinuandum etiam Archiepiscopo, ut ob reverentiam ipse quoque abstineat* = (Ibidem *num.*3052. 3200. *ad* 4.

10. In omnibus vero Processionibus cum Venerabili Sacramento, non aliter licet istud deferre, nisi manibus Sacerdotis, non obstante qualibet consuetudine in contrarium. Ita in *Syracusana Modicæ sub die* 2. *Junii* 1618. Sacra Congregatio edixit proposito Dubio respondens: *Servandam esse dispositionem Libri cæremonialis, ut scilicet SSmum Sacramentum a Celebrante propriis manibus deferatur, non obstante quavis contraria consuetudine, quam abusum declaravit*:, & etiam expressius *sub die* 24. *Iulii* 1638. Nam rogata Sac. Congregatio super intelligentia Decreti, proposito Dubio: *An prædictum SS. Sacramentum sit deferendum manibus tantum unius, an vero plurium Sacerdotum in Terra Miniæ, in qua viget etiam hodie consuetudo, quod deferatur humeris quatuor Sacerdotum*: respondit: *SSmum Eucharistiæ Sacramentum non Sacerdotum humeris, sed manibus dumtaxat illius, qui solemniter celebravit in dicta solemnitate deferendum esse*. (Ibid. *num.* 411. 931.) Nec aliter responderat *sub die* 2. *Augusti* 1631.,declarando consuetudinem illam *abusum omnino tollendum* (ibid. *num.* 784.). Videri etiam potest novissimum Decretum in *Brugnaten. die* 14. *Martii* 1803. in eadem collectione *num.* 4336. Porro Celebrans, etsi Episcopus, pedibus incecedens deferre Sacramentum debet, & *notorium est nunquam licuisse, nec licere ei uti sede portatili*, ut respondit eadem Sacr. Congregatio in *Meliten.*18.*Jan.*1653. (ibid.*n.*1512.) Quod si non licet humeris Sacerdotum circumferre Sacramentum in quadam machina collocatum, multo minus ferendum est, quod *Feria VI. in Parasceve* deferatur vel in quadam bara per quatuor Sacerdotes, vel ab uno in quadam capsula ad modum tumuli formata. Idcirco utrumque omnino vetuit, ut abusum intolerabilem eadem Sacra Congregatio *in Novarien. die* 16. *Februarii* 1630., *in Corcyren.* 16. *Martii* 1632. & *in Brixien. die* 4. *Februarii* 1640. (Ibidem *num.* 699. 804. 1051.).

11. Altera se offert quæstio, videlicet: Num Dignitates, & Canonici, qui ex privilegio habent usum Pontificalium, in solemni Processione Corporis Christi possint Mitra caput operire, vel potius teneantur manu eamdem gestare? Quid juris sit inquirere non est opus, postquam S.R.C., aperto capite incedendum esse, semel, & iterum decrevit, contrariamque consuetudinem, etsi immemorabilem, tamquam abusum non ferendum, & omnino eliminandum declaravit. Canonici Anysciensis Ecclesiæ, qui ab immemorabili in hac Processione Mitram in capite deferre consueverant.

dubitantes postea, num talis consuetudo retinenda tuto esset, Dubium exposuerunt Sac. Congregationi, Eam rogantes; ut *id eis licere benigne declarare dignaretur*: & ead. S. Congregatio, nulla habita ratione immemorabilis, absolute respondit: *Non posse*: ac insuper addidit: & *abusum esse tollendum*. Ita *die* 13. *Junii* 1682. (in nostra collect.num.2835.) & in *Urbinaten. sub die* 29. *Januarii* 1752. ad Dubium: *An dictæ Dignitates*, & *Canonici* (Pontificalium privilegio ditati) *in Processionibus SS. Corporis Christi incedere possint, capite Mitra cooperto?* Responsum fuit: *Negative*, & *amplius*. (ibid. num. 4075. *ad* 13.) Patet igitur a Dignitatibus, & Canonicis Pontificalium usum habentibus, Mitram manu esse gestandam, ut ab aliis fit quoad biretum. Cum autem præfata Decreta satis sint clara, nec dubitandi, aut interpretandi locum relinquant, otiosum esset scrutari: num Mitra semper haberi debeat tamquam sacrum Pontificale indumentum, & non potius quandoque, ut distinctivum, & honorificum capitis ornamentum? Esto, quod Mitra sacris vestibus adnumeretur quoad Episcopos, & alios, qui a jure habent Pontificalium usum; quamobrem peculiaris habetur benedictio Mitræ in Pontificali Romano, & peculiaris item monitio, dum capiti imponitur: quoad Canonicos tamen, & Dignitates, quibus ex privilegio datus est Mitræ usus loco bireti, haud hæc videtur Pontificalibus vestibus adnumeranda, cum nulla adhibeatur, vel sit pro eadem in libris ritualibus peculiaris benedictio; sed potius habenda tamquam simplex, nudumque honorificum ornamentum ad operiendum caput, dum licet, vice bireti. Atqui interessentes Processioni Corporis Christi nequeunt biretum capiti imponere; ita etiam nec Mitram, qui ex privilegio habent ejusdem usum. Pluribus id possem demonstrare, si mei instituti ratio id pateretur. De Mitra siquis plura velit, consulere poterit *Card. Bona Rer. Liturg. lib.* 1. *cap.* 24. §. 14. & *Robertum Sala* ad hunc locum *Catalanum in Proleg. ad Pontifical. cap. XIX.*, *Dominicum Giorgi de Liturgia Romani Pontificis lib.* 1. *cap.* 26., *Macri in Hierolexico*, & *Du-Cangium in Glossario verbo* Mitra.

12. Quæri modo posset: num in solemnissima Processione SSmi Corporis Christi liceat pausare per viam, in aliquo erecto Altari Sacramentum deponere, & toties quoties Altaria occurrunt, & pausatio fit, priusquam reassumatur Processio, benedictionem populo impertiri? Quod in aliqua Ecclesia, vel Altari in via erecto possit tantisper Sacramentum deponi, nemini dubium, *dummodo tamen non sæpe fiat*. Ita disponit *Cæremoniale Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 22.. *Si longior fuerit* (Processio), *poterit Episco-*

pus in aliqua Ecclesia , et super illius Altare deponere SS. Sacramentum , et aliquantulum quiescere ; et ibidem , antequam discedat , thurificare SS. Sacramentum , & *orationem de Sacramento cantare : quod tamen non passim in singulis Ecclesiis , vel ad singula Altaria , quæ forsitan per viam constructa* , & *ornata reperiantur , faciendum est , sed semel tantum , vel iterum arbitrio Episcopi* . Quod pariter fieri potest , si Sacramentum deferatur a simplici Sacerdote . Nam Sac. Rit. Congregatio rogata *in Albinganen. sub die* 10. *Julii* 1677. : *An in die solemnitatis* , & *octava Corporis Christi possint Parochi saeculares* , & *regulares deferentes SS. Sacramentum processionaliter , deponere idem Sacramentum in aliqua Ecclesia , seu super Altare fieri solitum per vias ad instar Episcoporum* ? respondit : *Posse* (Ibidem num. 2673.) .

13. At in eo residet difficultas : num , priusquam reassumatur Processio , impertiri debeat benedictio populo ? *Negative* respondendum esse suadet præfata *Cæremonialis* regula , quæ deponi permittens Sacramentum in aliquo Altari , ut tantisper quiescat , viresque reassumat Episcopus , vel Sacerdos ; nil prorsus habet de benedictione . Non inficior, argumentum hoc negativum esse , verum positivum evadit , postqnam Sac. Rit. Congregatio regulam declaravit . Siquidem, exorto Dubio : *An in Processionibus , in quibus per ipsas* (Dignitates Cathedralis) *defertur SS. Sacramentum , dum contingit illud poni super Altaribus , quæ eriguntur per viam , spectet dare populo benedictionem ante eadem Altaria Parochis , vel Regularibus ea erigentibus* ; *an potius ipsismet Dignitatibus* ? Respondit non directe ad Dubium , sed declaravit : *In hoc servanda esse Cæremonialis præscripta* , & *semel tantum elargiendam esse populo benedictionem in fine Processionis* . Ita in *Monopolitana die* 11. *Maii* 1652. (Ibidem *num.* 1492.) Quamquam vero hæc regula sit , paulatim tamen contrarius mos invaluit , qui universalis evasit , & modo si occurrunt Altaria per viam , vel pausatio fiat in aliqua Ecclesia , priusquam reassumatur Processio , Celebrans benedictionem cum Sacramento impertiri solet . Absit , ut morem hunc a Præsidibus non improbatum sugillem ; *duo* tamen advertenda esse reor . *Primum* : ut saltem servetur regula Cæremonialis , quod non quoties Ecclesiæ , vel Altaria occurrant , pausatio fiat , sed tantum semel , & iterum . *Secundum* : quod si per viam extruantur Altaria , ea sint decenter ornata ; & maxime opportunum foret , ut aliquis probus cæremoniarum peritus in id auctoritate Præsidum invigilaret .

14. Et revera ipsa Sac. Rit. Congregatio inductum morem approbasse videtur, si in *Imolen. die* 16. *Maii* 1744. ad dubium: *An liceat eisdem Patribus* (Carmelitis in Processione Corporis Christi) *ingredi Ecclesiam Monialium S. Stephani*, & *ibidem benedictionem impertiri eisdem Monialibus*, & *deinde populo*? respondit: *Licere Patribus Carmelitis ingredi Ecclesiam Monialium, accedente consensu Episcopi, ibique impertiendam esse unicam benedictionem Monialibus*. (Ibidem *num.* 4009. *dub.* 2.). Atque obiter notandum, Sacram Congregationem hujusmodi responso damnasse abusum in aliquibus Monialium Ecclesiis inductum, elargiendi duplicem benedictionem, primum versus Moniales, dein versus populum, quod tamen expressius fecit generali Decreto in una *Urbis*, & *Orbis die* 18. *Decembris* 1773. (Ibidem *num.* 4223.) sed de hoc infra.

15. Ex quibus, aliisque Decretis, quæ loco magis opportuno indicabimus, patet, removenda ab hujusmodi Processionibus, tum quæ sacris ritibus, Ecclesiæ regulis, receptisque moribus adversantur, tùm quæ curiositatem potius excitant, quam devotionem foveant, tùm ea potissimum, quæ sacræ illius actionis sunt prorsus indigna. Optandum sane, ut Processiones omnes, in quibus defertur Sacramentum, ac præsertim illa solemnissima, in qua recolitur memoria passionis eius, qui, pridie quam pateretur tantum Sacramentum instituens, magnum sui amoris pignus nobis reliquit, ita peragerentur, ut omnes concordi religionis affectu ad illud speciali cultu adorandum convenientes nullam in externæ pompæ apparatu occasionem distractionis invenirent, nihil, quod ad Ecclesiæ leges non sit compositum! Obtineri id poterit, si cuncta ad probatos, receptosque ritus conformentur: & Ecclesiastici Præsules soliciti sint, ne inducantur abusus, & siqui irrepserunt, continuo removeantur.

§. XXII.

« Se vi saranno istituite Confraternite di Secolari, o siano vestiti di sacco, o nò, tanto li Guardiani, ed Officiali di esse, » quanto li Confrati anderanno unitamente in corpo avanti il Clero secolare, o regolare, che vi sarà, al quale dovranno sempre » cedere il luogo più degno: di più espressamente si comanda, » che li Guardiani, o altri Officiali di essa non ardiscano, sotto » qualsivoglia pretesto di consuetudine, o altro, di andare dopo il baldacchino sotto la pena di venticinque scudi a ciaschedun Fratello, Guardiano, o Officiale della Confraternita, il quale contravvenisse alla presente disposizione, in conformità dell'edit-

» to pubblicato l'anno 1639., qual pena di scudi venticinque si
» dovrà applicare alla medesima Confraternita, se sarà povera,
» o al Monte del SSmo Viatico a nostro arbitrio. Monsignor Pri-
» micerio però dovrà andare dopo il baldacchino vestito senza
» sacco coll'abito suo prelatizio, e col rocchetto, se n'avrà l'uso.
» Possono bensì li detti Officiali portar l'aste del baldacchino, of-
» ficio molto decoroso, per il quale dice il Ceremoniale de Ve-
» scovi lib. 2. cap. 33. Deputentur nobiles Viri, Barones &c.

1. Nedum Clerus Ecclesiæ, in qua fit expositio, adscriptus, vel adscititius Processioni debet interesse, verum etiam, siquæ in eadem, vel infra ejus limites erectæ sunt laicorum Sodalitates, quod præsertim de iis est, quæ sub Sacramenti titulo militant, & ideo sunt institutæ, ut Parochiis in delatione SSmi Sacramenti ad infirmos, & publicis Processionibus inserviant. Hoc autem intercedit discrimen, quod Clerus omnino tenetur in eo saltem numero, quem Instructio præscribit: Sodalitates vero non æque omnes ad hanc interessentiam coguntur, ut patet ex diversis dicendi formulis, quibus utitur Instructio. Non enim omnes eodem modo servitium præstare debent Parochiis, & Ecclesiis majoribus, sed & nonnullæ sunt, quæ, salvis juribus parochialibus, præeminentiis, & subjectionibus, quæ enumerantur in *generali Decreto anni* 1703. (in hac nostra collectione *num.* 3521.) in reliquis sunt prorsus independentes. Idcirco ita intelligendam Instructionem puto, ut eas Sodalitates respiciat, quæ vel in eadem Ecclesia erectæ sunt, vel, etsi habeant Oratorium separatum, eidem sunt peculiariter adscriptæ, ejusdemque servitio addictæ; & has crederem eximi non posse ab interventu; quoad alias vero in facultate relinqui. Hanc distinctionem comprobat praxis universaliter recepta. Notandum tamen quoad Sodalitates non subjectas, quod, si interesse cupiant, non aliter poterunt, nisi obtento consensu ab Ecclesiarum Præsidibus, & sub iis legibus, quas iidem Præsides imponere necessarium, aut aequum duxerint.

2. Quatenus vero aliqua intersit Sodalitas, hæc ante Clerum sæcularem incedere debebit, & huic digniorem, ac nobiliorem locum relinquere: ejusdem sodales non confuse procedant, sed ordinate, *unitamente in corpo*. De ordine in Processionibus servando inter Confraternitates, Regulares, & Clerum sæcularem, clara est lex *Cæremonialis Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 3. & 5. & S. R. C. *in Massanen.* 7. *Augusti* 1621. edixit: *Servandam esse dispositionem Cæremonialis Episcoporum, ut nempe*

in Processionibus ante Regulares incedant Confraternitates Laicorum , quos sequantur iidem Regulares , postremo digniorem locum obtineat Clerus sæcularis . (Ibidem *num.* 456. 829. 3710.) Absit, quod Officiales, quos Guardianos, & Priores vocant, indebitum sibi usurpent locum post baldachinum, vel immediate ante post Clerum. Id eis omnino interdicitur, non obstante quacumque consuetudine, quæ abusus est, & corruptela omnino abolenda; possunt tamen ad baldachini latera cum intortitiis hinc inde incedere, quemadmodum supra opportune notatum est. Soli Primicerio datum est, sacram actionem sequi post baldachinum, dummodo tamen habitu Prælatitio indutus sit. Hæc exceptio favore Primicerii conformis est dispositioni *Cæremonialis Episcoporum*, *laud. cap.* 33. ubi eos inter, qui locum habere possunt post baldachinum adnumerantur Prælati, qui, (nisi aliqua dignitate fulgeant, vel Episcopo superiores sint, quibus convenit usus Cappæ,) in habitu Prælatitio ordinario debent incedere. Verumtamen si Primicerius, etsi Prælatus non Prælatitia veste indutus, sed propria Sodalitatis, quem Saccum dicunt, interesse velit, privilegium amittet, et digniorem locum inter sodales, quibus præest, occupabit. Clara est enim tam Cæremonialis dispositio, quam Instructionis regula, quæ habitum Prælatitium requirunt.

3. Id autem peculiare habet sanctio isthæc, quod ad hanc Processionem admittit tam Sodalitates illas, quæ proprium habent habitum, quo ab aliis distinguuntur, unumque corpus componunt, quam alias, quibus sodales intersunt ordinario decenti habitu induti. Ita dum solemnis expositio quadraginta horarum fit triduo Quinquagesimæ in Templo Farnesiano ab Augustissimo nominis Jesu titulo nuncupato, pia Nobilium Societas ibi erecta, quæ sumptus facit, Processionem instruit, quin tamen habitu distinguatur, sed Ecclesiastici talarem induunt vestem, Laici vero in proprio, ac decenti, qui eis convenit, habitu incedunt, omnesque simul unum corpus unitim constituunt, proprium in Processione occupant locum, nec cum aliis de populo confunduntur. Quamquam vero hæc regula quoad Urbem servanda sit, eamdem etiam ad alias Ecclesias extendi posse jure existimo, tum quia laudabile est, quod Instructio ubique vim saltem directivam obtineat; tum quia dignum est, ut major sit illorum copia, qui ad honorandum Sacramentum conveniunt. Cavendum tamen est, ut, si alicubi aliqua adsit Sodalitas, quæ peculiari veste non distinguatur, omnes Confratres, juxta locorum & personarum conditionem, decenti habitu induti intersint, ne, dum actum

religionis, & cultus exercent, aliis præbeant occasionem distractionis, & risus.

4. Advertendum præterea est, quod, ubi plures Sodalitates conveniunt, circa præcedentiam, servari debet *Constitutio S. M. Gregorii XIII.*, quæ prædiligit illos, qui prius vestes, quas Saccos dicunt, adoptarunt, ut videre est ex Decretis S. Rit. Congregationis in hac nostra collectione relatis *sub num.* 230. 262. 954. 1017. 4153. Quædam tamen privilegia supra alias in omnibus Processionibus, quæ fiunt cum Sacramento, conceduntur Sodalitatibus illis, quæ sub eo titulo sunt institutæ, ut videre est in eadem collectione *num.* 230. 1017. 1592. 1609. 2006. 3001. 4079. Quod si aliqua intersit Societas sine saccis, sed in habitu ordinario, hæc nec Crucem deferre potest, nec ullam præcedentiam habere supra alias, veluti eadem Sac. Congregatio declaravit *in Bononien. die* 9. *Decembris* 1617. (Ibidem *num.* 403.) In Processione, de qua agimus difficile est, ut plures Sodalitates conveniant; verum frequenter accidit in solemnissimis, quæ fiunt in Festo SSmi Corporis Christi, & per Octavam; idcirco bene est, ut ad quæstiones, quæ non raro insurgunt, amputandas, in promptu sint quæ indicavimus Decreta.

5. Equidem *P. Merati part.* 4. *tit.* 12. *num.* 13. ad Rubricas *Missalis* Sodalitatibus, quæ proprium non habent habitum, quo distinguantur, nec locum assignat, sed cum populo confundit: *Primo procedant Confraternitates Laicorum, si adsint, & si utantur proprio, & particulari habitu Confraternitatis, alias enim nullum habere debent locum particularem*: Ibi *Meratus* loquitur de solemni Processione, quæ fit in Festo SSmi Corporis Christi. Celebritas Solemnitatis, & magna pompa, qua circumducitur Supplicatio, in causa forte sunt, cur ipse opinaret non alios locum distinctum sibi vindicare præter illos, qui nedum unum corpus efficiunt, sed etiam uniformi pænitentiæ habitu a cæteris discriminantur. Hæc tamen regula, quatenus generatim admittenda foret, trahi nequit ad Processiones minus solemnes, & signanter ad eam, de qua agimus, dum nostra Instructio, secus disponendo, unitim Confratres incedere jubet, vel peculiari utantur habitu, vel ordinario. Quamquam si meum, quicumque sit, sensum promere libet, crederem posse regulam Instructionis extendi etiam ad solemnes Processiones Corporis Christi, dummodo tamen, qui ordinario habitu utuntur, locum cedant Confraternitatibus, quæ peculiarem habent, & proprium, devote, ac decenter incedant; & non utantur Vexillo, seu Cruce cum, vel sine velo appenso,

ut Sac. Rit. Congregatio edixit *in Decreto supralaudato*. Equidem pia Nobilium Sodalitas, quae in Farnesiano Templo erecta est, tametsi peculiari habitu non distinguatur, nihilominus erigit Crucem. Verum aut privilegio id est referendum, vel longaevae consuetudini, quae, dum laudabilis & rationabilis est, vim legis obtinet, sed contra regulam nequit in exemplum afferri.

6. Jubet Instructio, ut supra vidimus, ne Sodalitatum Guardiani, ac digniores Officiales locum sibi usurpent post baldachinum, neque audeant Sodales incedere prope Sacramentum post Clerum. Sed praetereundum non est hic Decretum *Sac. Rit. Congregationis*, quae alium damnavit abusum. Nam in *Sutrina sub die 17. Junii* 1621. reprobavit, ac aboleri mandavit consuetudinem ibi vigentem, quod in Processionibus Sanctissimi Sacramenti post Clerum unus vel duo ex Confratribus incederent immediate ante SSmum Sacramentum cum campanulis. (Ibidem *num.* 647.) Hoc Decretum inseruire potest pro regula in aliis casibus, in quibus Sodalitates Laicorum sub uno, aliove protextu se cum Clero miscere, vel indebitum locum occupare tentarent.

7. Quamquam vero eadem Instructio comminatione poenarum illorum coerceat licentiam, qui secus fecerint; Guardianis tamen, & aliis dignioribus Officialibus concedit perhonorificum munus deferendi hastas baldachini, ad quod, juxta *Caeremoniale Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *n.* 13. *in Processione SSmi Corporis Christi* deputantur *Nobiles viri*, seu *Barones*. Ne autem oriantur jurgia, & dissidia circa ordinem, quem tradit idem *Caeremoniale Episcoporum lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 2. Haec est, ut dignior ferat primam hastam, quae prima est ante Celebrantis dexteram, secundum alteram, quae prima est ante Celebrantis sinistram; tertius aliam, quae sub prima est a parte dextera, quartus aliam, quae succedit primae a parte sinistra; quintus tertiam hastam a parte dextera, sextus tertiam a parte sinistra; & sic deinceps, ita ut minus digni habeant postremas hastas post tergum Celebrantis.

8. Pauca quaedam hic addere juvat, quae opportuna videntur, licet de his Instructio expresse non agat. Hisce Processionibus quandoque sponte intersunt nonnulli pii viri, plurimi etiam mittuntur a Cardinalibus, & Proceribus ex eorum domesticorum numero cum intortitiis. Facile postremos inter hos contentiones excitantur de praecedentia: ad has penitus obtruncandas, plurimum expediret, si ad omnes indistinctim Processiones; & praesertim ad illas pro expositione, & repositione Sacramenti in Oratione quadraginta horarum, quaedam extenderentur ex illis regulis, quas servandas jussit *Innocentius XII*.

& iterum confirmavit, ac evulgari mandavit *Clemens XIII.* anno ejus Pontificatus primo, dum solemniter defertur Viaticum ad infirmos. Opportunum ducimus hic illam exscribere, quae ad hanc rem propius pertinet. Ita §. 28. *Appresso allo stendardino comincieranno a venire i Laici di cappa corta con in mano le torcie accese; chi và a destra, porterà colla mano destra la torcia, chi a sinistra colla sinistra. Questi Laici però anderanno alla rinfusa, cioè senza precedenza veruna fra loro, ancorchè essi fossero di qualsivoglia grado, o condizione: e quantunque fossero Servitori, Gentiluomini, ed Ufficiali di qualsivoglia gran Personaggio: intendendo espressamente anche ciò, se fossero i medesimi familiari, non che i Servitori, Parafrenieri di nostro servizio. Anderanno dunque i Laici sudetti di cappa corta a due, come si trovano a caso, e come disporrà di essi chi hà il peso d' ordinare la Processione. Non riproviamo però, che i Servitori del medesimo Padrone vadano insieme, senza mescolarsi coi Servitori d'altri: ma si proibisce bensì che i Servitori di un Padrone, qualunque sia, volessero la precedenza sopra li Servitori d'altri per qualsivoglia pretesto. Comandando Nostro Signore espressamente, che in queste Processioni del SSmo Viatico, si abbia da intervenire per pura divozione, e senza pretensione veruna di luogo etc.*

9. Sed aliud, utinam non frequenter! accidit incommodum, ut inter varias Sodalitates, praecipue in solemnibus Processionibus, oriantur aemulationes, non tantum circa praecedentiam, cui satis provisum est per Constitutionem *Gregorii XIII.*, *Caeremoniale Episcoporum*, *et Sac. Rit. Congregationis Decreta*; sed circa extrinsecum apparatum, luminum copiam, Musicorum concentus, & similia, quae, tantum abest, ut devotionem concilient, ut imo saepe saepius perniciosa sunt semina dissidiorum. Ad hujusmodi avertenda mala, quae ut plurimum non leve afferunt animabus detrimentum cum religionis, & cultus dispendio, excitanda foret Pastorum solicitudo, ut certam praescriberent methodum Sodalitatibus quoad sumptus, luminum copiam, musicales concentus, & similia; comminatis poenis contra transgressores, ita ut cuncta sint ordinata ad devotionem, non ad curiositatem fovendam; ad cultum, & religionis actus excitandos, non ad aemulationes, & contentiones gignendas. Quae dicta sint praesertim relate ad solemnissimas Processiones, quae fiunt in Octiduo solemnitatis Corporis Christi, nam quoad eas, de quibus ex Instituto agimus, difficile est, ut occurrant hujusmodi aemulationes.

§. XXIII.

» Di più ordiniamo alli suddetti Cleri secolare, e regolare, che
» nelle proprie Chiese non permettino, che si prattichi in contra-
» rio sotto le pene contenute nel suddetto editto, cioè di scudi ven-
» ticinque alli Superiori, e Rettori delle Chiese secolari, e di pri-
» vazione di voce attiva, e passiva alli Superiori regolari con al-
» tre a nostro arbitrio. Quando poi vi fosse alcuno, che tanto
» ardisse, si notifica, che oltre le suddette pene imposte di sopra,
» resterà ipso jure privo dell' officio, e cassato dalla Confraternita
» respettivamente il Guardiano, o Guardiani, ed Officiali, i quali
» contravverranno a questo nostro ordine: resterà la Confraterni-
» ta, e Chiesa privata di far più tale santa esposizione, finchè da
» noi non sarà reintegrata: si dichiara anche, che all' accusatore
» di tal contravvenzione si darà la terza parte della suddetta pena,
» coll' esser tenuto segreto, e la suddetta disposizione vogliamo,
» che si osservi in tutte, e singole Processioni, ed esposizioni
» particolari.

1. Nihil in hac sanctione est speciali adnotatione dignum, nisi quod ex comminatione poenarum nedum contra transgressores, verum etiam contra Ecclesiarum Praesides, qui vel negligunt praescriptam regularum observantiam, vel non sunt satis vigiles, ut eaedem ab aliis serventur; colligitur, qualis fuerit solicitudo Summorum Pontificum, ut quae pertinent ad cultum praestandum Augustissimo Sacramento, adamussim religiose impleantur. Ex integro vero contextu, & ex iis, quae in praecedenti sanctione statuta sunt, satis apparet, poenalem hanc legem dictam potissimum esse ad coercendam Officialium Confraternitatum licentiam, qui prae caeteris, ut sibi, quod eis non competit, usurpent, vel introductos abusus tueantur, atque sustineant, non verentur a legibus declinare, & hac de causa nonnunquam turbas ciere. Ideo *Instructio* hujusmodi poenalem legem non limitat ad Processionem, & expositionem, de quibus agimus; sed extendit ad alias omnes, & singulas etiam particulares, quas per annum fieri contingat. Intelligendum tamen id est cum quadam moderatione, & relate ad eas tantummodo regulas, quae generales sunt. Non enim praescribit *Instructio*, quod expositiones omnes particulares ad ejus normam quoad omnes praescriptas conditiones fiant, vult tamen, ut quatenus ita fieri velint, eadem servetur methodus; in id praesertim urget, ut quoquo modo fiant, Ecclesiasticae Leges serventur, non inducantur abusus, &, siqui sunt, eradicentur.

2. Praeterea isthaec poenalis lex vim coactivam non habet extra Urbem, ultra quam *Instructio* non extenditur. Episcoporum est, quibus incumbit diligenter curare, quae ad Dei cultum pertinent, solicite invigilare, ut pro locorum, & personarum conditione, pro circumstantiarum, & functionum varietate, quae in hac *Instructione* continentur in eorum Dioecesibus ad praxim deducantur, etiam quoad comminationem poenarum, quae tamen variari, moderari, &, quatenus opus sit, etiam augeri poterunt, prout eis in Domino magis expedire videbitur. Ubi enim effectu carere monitiones noscuntur, ad impediendos, & removendos abusus, & actus irreligionis eliminandos, plurimum prodesse comminationes poenarum, experientia nos edocet.

§. XXIV.

» Ritornata la Processione in Chiesa, e giunto il Celebrante
» al grado infimo dell' Altare Maggiore, il Diacono genuflesso ri-
» ceverà il Santissimo da esso Celebrante (quale immediatamente
» genufletterà deponendo il velo umerale) e lo collocherà nella ba-
» se del Trono, andando poi, fatte le dovute riverenze, al suo
» luogo. Li cantori divotamente, e con pausa canteranno il ℣. *Tan-*
» *tum ergo etc.* ed al versetto: *Genitori*, *Genitoque etc.* il Cele-
» brante, alzatosi con li Ministri, porrà ivi nel mezzo l' incenso nel
„ turibolo senza benedizione, e genuflesso incenserà tre volte il
„ Sagramento: terminato l'Inno, senza dirsi il ℣. *Panem de coelo*
„ &c. si canteranno dalli suddetti Cantori le litanie contenute nel
„ libro stampato per l' Orazione delle quarant' ore (qual libro pu-
„ ramente senza alcuna mutazione dovrà usarsi in qualunque altra
„ esposizione del Santissimo, che si faccia particolare). Dopo che
„ averà detto le preci, il Celebrante alzatosi (a cui li Ministri so-
„ sterrranno il libro) senza fare nuova genuflessione, cante-
„ rà a mani giunte il ℣. *Dominus vobiscum etc.* con le Ora-
„ zioni, quali terminate, genuflessi faranno breve Orazione; ed
„ indi partiranno a capo scoperto sino ad una ragionevol distanza
„ dal Sagramento, dandosi così il principio all' Orazione delle qua-
» rant' ore.

1. Ad eam *Instructionis* partem devenimus, in qua, ut notat *Cavalerius*, nonnulla occurrunt, quae vel pugnant, vel non omnino concordare videntur cum *Caeremoniali Episcoporum*, *et Rituali Romano*. De his suis apte loco agemus, explanando ritum, de

quo loquitur praesens sanctio, quae est de reditu Celebrantis ad Altare, caeterisque sacris actionibus pro solemnitate expositionis faciendae necessariis.. Itaque Celebrans in Processionis reditu, juxta eamdem sanctionem se sistit ante infimum Altaris gradum in plano, ibique stans tradit Ostensorium Diacono genuflexo utroque genu e conspectu Celebrantis, sed tantillum lateraliter a cornu Epistolae. Ubi Diaconus de manu Sacerdotis Sacramentum recepit, illico erectus, brevi cunctatur morula in medio Altaris, donec Celebrans, qui statim genuflectit, illud una cum Subdiacono profunda capitis inclinatione adoret, interim a Celebrantis humeris per aliquem ministrum removetur velum humerale; Diaconus vero Sacramentum statim in throno collocat, adhibito scabello, quatenus opus sit. Exposito autem Sacramento in suo throno. Diaconus descendit sine ulla praevia capitis inclinatione, & in suppedaneo genuflectit unico genu absque pariter capitis inclinatione, & continuo surgens lateraliter descendit, suumque occupat locum ad dexteram Celebrantis, ibique manet genuflexus.

2. Atque hic notat *Cavalerius*, quod Instructio jubens, Celebrantem, & Ministros ad infimum Altaris gradum consistere debere, corrigit dispositionem *Caeremonialis Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 24.*, ubi legitur: *Postquam Episcopus pervenerit ad supremum Altaris gradum .... Diaconus accipiet de manu ipsius Episcopi stantis SSmum Sacramentum etc.* Supremus quippe gradus infimo certe non respondet. Advertendum tamen primum est *Instructionem* hac in parte directivam esse, non praeceptivam: & cum agatur potius de modo servando, quam de ritu exercendo, qui semper idem est, quicumque sit modus; haud existimo per eamdem antiquari, penitusque aboleri dispositionem *Caeremonialis*. Ut supra jam vidimus inter Scriptores liturgicos magna est dissentio circa rem hanc, diversaque proinde est Ecclesiarum consuetudo: quamobrem mos, qui in aliquibus Urbis Ecclesiis servatur, forte occasionem dedit extensori Instructionis ea utendi formula, ut Sacerdos ad infimum Altaris gradum consistat, nec tamen per eam contrarius usus *Caeremoniali Episcoporum* conformis est reprobandus.

3. Notandum secundo, tantam non esse discordiam inter *Caemoniale, et Instructionem*, ut illud per hanc correctum, & emendatum censendum sit. *Duae* enim actiones sunt distinguendae. *Altera* versatur circa locum, ubi Celebrans tradit Sacramentum in throno collocandum, *altera* vero locum respicit, in quo genuflexus consistere debet, & Sacramentum in throno jam colloca-

catum incensare. Allata *Caeremonialis* dispositio primam partem spectat, & quoad hanc convenire non videtur cum *Instructione*: verum non praeterit alteram, subdens *num.* 26.: *Episcopus vero, deposito velo*, (scilicet adorato Sacramento in supremo Altaris gradu, stante Diacono in medio suppedanei) *genuflectet in pulvino in infimo gradu Altaris*: & in hoc convenit cum *Instructione*. Hanc autem postremam Rubricam, cohaerenter ad alteram, quae dat causam quaestioni, ita declarat Catalanus: *Adorato tantisper Sacramento* (e loco scilicet, in quo illud Diacono tradiderat), *Episcopus, deposito velo, genuflectet super pulvino in infimo gradu Altaris; id est descendit e supremo gradu ad infimum ejus gradum, et remoto ab eo velo humerali per Caeremoniarium, genuflectet super pulvino in infimo gradu Altaris*.

4. *Ritualis Romani Rubrica* tam clara non est, ac illa *Caeremonialis*, eumdem tamen sensum habet. *Nam titul. de Processione in Festo SSmi Corporis Christi* §. 3. dicitur, quod ad inchoandam Processionem *Sacerdos Ostensorium, seu Tabernaculum a Diacono sibi porrectum reverenter suscipit in supremo altaris gradu*: *mox* §. 5. nihil in specie notatur de loco, quem tenere debet post reditum, dum tradit Diacono Sacramentum: ex hoc tamen silentio deducit *Baruffaldus*, Celebrantem repetere debere locum, unde discesserat, ibique tradere Ostensorium Diacono, &, adorato Sacramento, descendere ad infimum gradum, & genuflectere. *Catalanus* adhaerens *Bauldryo* ad eumdem *Ritualis* locum ait: *Celebrans cum ascenderit ad secundum gradum Altaris, deponit Sanctissimum Sacramentum stans in manus Diaconi genuflexi in plano suppedanei*. At secundus gradus respondet supremo, quia ut plurimum Altaria habent duos gradus praeter suppedaneum: nam si longe plures essent gradus, multum incommodum foret, ac etiam indecens, quod Diaconus genuflexus in suppedaneo Sacramentum reciperet è manibus Sacerdotis per duos, tresve gradus longe distantis. *P. Merati part.* 4. *tit.* 12. *num.* 27. eadem fere verba *Caeremonialis* usurpat: *Celebrans, adorato SSmo Sacramento, ut supra, descendit ad infimum Altaris gradum cum Subdiacono, et remoto ab eo velo humerali per Caeremoniarium genuflectit in eodem infimo gradu*. Tametsi vero infra adnotet dissentire inter se Auctores in designando loco, in quo genuflexus Sacerdos incensare debet Sacramentum, nullum tamen dubium movet de supremo Altaris gradu, in quo a Celebrante tradendum est Ostensorium Diacono genuflexo in suppedaneo.

5. Hic certe modus *a Caeremoniali* praescriptus, & ab omnibus fere Scriptoribus de re liturgica admissus, magis congruere videtur, quia, si Celebrans in infimo gradu Altaris traderet Ostensorium Diacono, hic sistere paulisper deberet in secundo, secus ac Auctores notant, qui eum ponunt in suppedaneo, & longe decentius id est, & minus habet incommodi. At ubi per plures gradus ad Altare ascenditur, stare nequiret Diaconus in suppedaneo, si Celebrans ultra ultimum, hoc est infimum gradum non progrederetur. Unde patet, perperam *a Cavalerio* ad hanc sanctionem *num.6.* adfirmavit, *quod traditio Ostensorii a Sacerdote stante ante infimum gradum Altaris commodior est, et facilior manibus Diaconi genuflexi in suppedaneo, quam si fiat a Sacerdote stante in supremo gradu*: Quin ego demonstrem contrarium, ubi Altare habet plures gradus, facile, re ipsa inspecta, colligere quisque potest: sed etiam magis errat idem Auctor, inquiens ibidem, quod *Caeremoniale Episcoporum nedum Episcopum in supremo gradu ponit, dum ipse tradit Diacono Sacramentum, sed insuper facit eumdem Episcopum in supremo gradu genuflexum Sacrosanctam Eucharistiam incensare*: Nam longe secus *Caeremoniale* disponit, & Episcopum collocat genuflexum super pulvino in infimo gradu, dum is Sacramentum thurificat. En verba: *Episcopus vero, deposito velo, genuflectet super infimo gradu Altaris, mox surget, et imponet incensum .... et iterum genuflexus .... thurificabit*. Hinc & in nostra etiam specie crederem, quod Sacerdos, facta adoratione in supremo gradu, statim descendat ad infimum brevissimo eo temporis intervallo, quod impendit Diaconus, ut se ad Altare convertat, Sacramentum deponat, & interim genuflectat, priusquam, admoto scabello, surgens illud in throno collocet, & iterata genuflexione ad dexteram Celebrantis revertatur.

6. Ad *Instructionem* revertor, quae, si sensum potius attendamus, quam materialiter verba, forte *a Caeremonialis Rubrica* non dissentit; saltem eam non corrigit, secus ac vult *Cavalerius*. Siquidem haud distinguit duas diversas actiones, veluti *in libro Caeremonialis* fit, sed utramque simul componit, & ne a praxi forsan in Urbe vigente dissentire videretur, eum exhibuit modum, qui eidem responderet Praxi, & quamquam ab altero nonnihil diversus, ritus tamen essentiae minime repugnans, quia vel in infimo, vel in supremo gradu Celebrans Ostensorium Diacono tradat, eaedem omnino caeremoniae servandae sunt. Nec tamen nostra *Instructio* finem habuit reformandi *Caeremonialis* dispositionem, nec

potuisset sanctione, quae extra Urbem vim legis non habet. Ne te fugiat, quod licet *Instructio* vel praeceptiva sit, vel tantum directiva, aliquas regulas servandas edicit, haud tamen adamussim omnes caeremonias, & ritus ordinatim enumerat; neque id ejus ferebat institutum, quum ordo caeremoniarum, & rituum in praxi tenendus habeatur in libris ritualibus. Sed non omnia, quae in his praescripta sunt, eodem servato modo, & ordine ubique fiunt. Locorum consuetudo, salva rituum substantia, suam vim habet. Concludam idcirco, posse utrumque modum servari, juxta diversum Ecclesiarum morem. Absit vero, ut dicamus per *Instructionem*, & regulam municipalem, correctam fuisse dispositionem *Caeremonialis*, cui legis universalis vis tribuitur.

7. Sed & alia se offert quaestio. Jubet *Instructio*, jubent *Rituales libri* hymnum *Tantum ergo etc.* esse cantandum simul ac expositum fuerit Sacramentum sub baldachino, & Diaconus ad latus Celebrantis redierit. *Duo* igitur disputationis occasionem praebent. *Primum* versatur circa personas, a quibus intonari debet; *Alterum* respicit praecise tempus, quo id fiat. *Ad primam* quod attinet, id munus Cantoribus tribuit *Instructio* = *li Cantori divotamente, e con pausa canteranno il verso* Tantum ergo etc. adhaeret Caeremoniali Episcoporum jubenti *loc. cit. num.* 25. = *Interim Cantores in cantu pausato, et devoto cantabunt Versiculum* Tantum ergo &c. *Rituale Romanum* ad omnem Clerum extendit: *Omnes Ecclesiastici, qui adsunt, sequentem hymni partem concinant*. Nec propterea *Rituale a Ceremoniali, et Instructione* dissentit; nam praeterquamquod, ut alibi notatum est, *Rituale* consulere praesertim debet minoribus Ecclesiis, in quibus plura nequeunt ex iis, quae in majoribus fiunt: aliud est intonare, quod per Cantores fit, aliud cantum prosequi, quod per circumstantem populum, praesertim vero per Ecclesiasticos fit. Verumtamen *vel Caeremonialis et Ritualis Rubrica* spectetur, *vel Instructionis* dispositio, nullibi intonatio Celebranti committitur, & vix, ut notavi supra, agens Rubrica Ritualis de intonatione Hymni *Pange lingua etc.* in supplicationis initio, ut prospiciat minoribus Ecclesiis, quae Clerum non habent, disjunctiva utitur *Clerus, aut Sacerdos cantare incipit etc.* Quid igitur? Numquam ergo erit per Celebrantem intonandus? *Caeremoniale, et Rituale* agunt de solemnissima Processione in Festo Corporis Christi, & per ejus Octavam; *Instructio* vero de expositione pariter solemni quadraginta horarum. In his praesumptio est, quod adsit copiosus Clerus, & Cantores non desint; ideo his intonatio committitur, & non Cele-

branti. In aliis vero expositionibus minus solemnibus, quae frequenter per annum fiunt, quibus nec Clerus adsistit, nec Cantores adsunt, bene stat, si per Celebrantem hymno intonato, illum populus prosequatur. Atque ita fert universalis fere praxis; imo & ita etiam fieri posse non dubito in solemnibus illis, si, ut in parvis oppidis, & pauperioribus Ecclesiis accidit, Cantores desint, & Clerus sit sane modicus. Recole quae dicta sunt *ad* §. 19.

8. Potior est difficultas quoad tempus, quo praedictus hymnus cantari debet. Siquidem *Caeremoniale Episcoporum* sic ordinem disponit, ut videatur innuere, quod intonandus hymnus sit, dum Diaconus collocat Sacramentum in medio Altaris, & Episcopus e supremo gradu descendit ad infimum *loc. cit. n.* 24. 25. 26.; *Rituale Romanum* hymnum concinendum vult, dum Sacerdos de more incensat Sacramentum; nostra vero *Instructio* cantandum jubet, postquam Diaconus rediit ad locum suum, hoc est ad Celebrantis dexteram; convenire igitur aliquo modo videtur cum *Rituali*, discordare vero a *Caeremoniali*. Hinc *Cavalerius* adnotat: *Instructioni autem, quae, cum modernior sit, quatenus opus sit, antiquis Caeremonialibus derogat, standum esse profecto circumstantiae postulant, nimirum profunda inclinatio, quae ad praedictum versum* Tantum ergo *usque ad* cernui, *ab omnibus Sacramento fieri debet. Talis enim incliuatio profecto expostulat Sacramentum, cui inclinari debet super thronum in omnibus conspicuum; et non in manibus Diaconi, qui alias eadem verba neque posset sua inclinatione comitari, et non semel ipsius Sacramenti visionem fidelibus impediret*. Bene quidem. Nequeo tamen ipsi assentiri, dum ait Instructionem derogare *Caeremoniali*: non derogat, sed explicat, & declarat, quod forte ambiguum, & obscurum cùm in *Caeremoniali* tùm in *Rituali* alicui videri poterat. Non ita enim intelligendum est *Caeremoniale*, ut Cantores intonare debeant ℣. *Tantum ergo etc.* actu, quo Episcopus descendit ad infimum gradum Altaris; verum postquam ad illum jam devenerit, ibique genuflexus manet; neque ita accipienda *Ritualis* dispositio, ut intonari debeat Hymnus, dum Sacerdos actu de more incensat Sacramentum; nam ibi non intonationem, sed cantus prosecutionem denotat.

9. Igitur juxta *Instructionis* praescriptum, & juxta sensum tam *Caeremonialis*, quam *Ritualis*, postquam Diaconus rediit ad locum suum, hoc est ad dexteram Celebrantis, tunc intonandus est hymnus *Tantum ergo etc.*, & omnes debent profunde inclinari usque ad secundum versum inclusive, nam in verbo *cernui* completur dictionis sensus, qui inclinationem postulat. An autem usque ad verbum *cernui* perseverandum sit in inclinatione profunda, quoties per mu-

sicos cantatur Hymnus cum maxima versuum repetitione, dubitare quis posset. Praxis communis est, & Auctores conveniunt, quod ab inclinatione cessandum sit, statim ac prima vice absolutus est secundus versus, quemadmodum in aliis hymnis, & precibus, quae vel genuflexionem exigunt, vel capitis inclinationem, dum modulatis vocibus saepe versiculi repetuntur.

10. Aliam haeic loci promovet quaestionem *Cavalerius*, quae etiamsi primo intuitu a nostro Instituto fortasse videatur extranea, praetereunda tamen non est, quia revera in idem objectum tendit, eumdemque habet finem. Quaerit igitur: num genuflectendum sit ad integram stropham *Tantum ergo etc.*, dum vel exposito, vel in Tabernaculo incluso SSm̄o Sacramento, solemnes Vesperae de eodem persolvuntur, veluti praesertim accidit in Festo, & per Octavam Solemnitatis SSm̄i Corporis Christi? Licet Auctores cohaerenter *ad Caeremoniale Episcoporum lib.* 1. *cap.* 28. *num.* 6. conveniant omnes, quod ad eam partem Hymni, quotquot sunt in Choro genuflectere debent; discordant tamen quoad tempus permanendi in genuflexione. *Nam*, ut ait, Cavalerius ad hunc Instructionis locum, *aliqui non designant numerum versuum Hymni, quibus genuflexio perdurare debeat, alii ad totam primam rhapsodiam, seu stropham genuflexionem extendunt, alii ad quatuor primos dumtaxat versus*; nec desunt qui ad duo *solummodo primos versus*, *scilicet ad* cernui. *Equidem hi duo primi versus ex verbis, quibus constant, peculiarem prae caeteris considerationem exquirunt; sed quoniam communior sententia, nedum in praesenti casu, sed in hymnis omnibus, quorum versus aliquis genuflexionem exposcit, ad totam ejusdem stropham in genuflexione persistendum esse authumat; ab eadem discedendum non esse credimus, et majorem considerationem, quam duo primi versus exquirunt, sitam esse putamus in profunda inclinatione, quam ultra genuflexionem iidem versus exposcunt, ut verbis consonet corporis gestus. Tam ergo in Officio Divino, quam in precibus omnibus coram SSm̄o Sacramento, dum praedictus* ℣. Tantum ergo &c. *dicitur, ab omnibus omnino persistendum erit in inclinatione usque ad* cernui, *in quo verbo cum compleatur dictionis sensus, quae inclinationem postulat, inclinatio cessabit, et ad reliquos versus sola perdurabit genuflexio*: Atque haec est praxis, quae obtinet in majoribus Urbis Basilicis. Adeundus *Merati ad Gavantum in Rubr. Breviarii sect.* 10. *cap.* 2. *n.* 8., ubi eumerat Ritualia, & Auctores, qui de hac re diversimode agunt.

11. Standum igitur videtur universali praxi, quae genuflexio-

nem protrahit ad integram stropham. Licet vero quaestio isthaec, ut ajebam, videatur alicui a nostro instituto extranea, non parum tamen prodest ad constabiliendam rationem, ob quam jubet nostra Instructio, ut Sacerdos surgat ad initium sequentis strophae *Genitori Genitoque etc.*, imponat incensum in alterum ex thuribulis, & iterum genuflexus, triplici ductu Sacramentum thurificat. Nam si Ecclesiarum praesertim principalium Urbis universalis est praxis, ut in horis canonicis ad unum, alterumve hymnorum versus, qui genuflexionem requirunt, veluti praeter *Tantum ergo etc.*, sunt = *O Salutaris Hostia* = *O Crux ave spes unica* = *Veni Creator spiritus* = *Ave Maris Stella etc.*, omnes genuflexi persistant usque ad finem strophae, licet non omnes aeque versus, ut primi, distinctam illam actionem exigant; multo magis congruit, ut eadem regula servetur tam in casu nostro, quam in aliis expositionibus, & Sacerdos non surgat, nisi expleta prima stropha. Quid ergo dictione *congruit* usus sum? Alteram, *debet*, sufficere oportet: quum declaratum id videam a S.R.C. in *Bituntina die* 14. *Novembris* 1676. (vide in hac collectione *num.* 2653. *ad* 7.).

12. Haec autem regula limitationem pati posse videtur eidem *Cavalerio* ubi praedicta stropha cantatur cum repetitione verborum. Tunc enim ipse existimat posse Sacerdotem surgere ad imponendum incensum, etsi Cantores adhuc in verborum repetitione immorentur. Idipsum consequenter erit, si unam inter, alteramque stropham interponatur sonitus organi, & instrumentorum. Cum enim Sacerdos in utroque casu per integram stropham genuflexus permanserit, nil vetat, quin surgat ad imponendum incensum, vel dum postrema repetuntur verba, vel dum organa, aliave instrumenta, silentibus vocibus, prima absoluta stropha, pulsantur.

13. Quae traditae sunt regulae circa genuflexionem, & capitis inclinationem causam praebuerunt, ob quam jubet Instructio *al Versetto* Genitori, Genitoque &c. *il Celebrante alzatosi colli Ministri porrà ivi nel mezzo l'incenso nel turibolo ... e genuflesso incenserà, etc.* ne, si secus fiat, surgere cogatur, nondum absoluto cantu primae strophae. Haeic autem loci Instructio aliquantulum dissentire videtur a *Caeremoniali, Rituali, et rubricarum expositoribus*. Etenim *Caeremoniale Episcoporum lib.*2. *cap.*33. agens de benedictione populo impertienda post solemnem supplicationem in Festo SSmi Corporis Christi, surgere facit Episcopum, ut imponat incensum, dum cantatur Hymnus *Tantum ergo*. In Rituali legitur: *Ecclesiastici, qui adsunt ... dum Sacerdos de more incensat, sequentem Hymni partem concinunt* Tantum ergo &c. Ad hunc *Ritualis locum Baruffaldus* notat: *Intonandum esse Hymnum, dum Sacerdos primo ductu incensat, vel paulo an-*

te, *Gavantus* ad Rubricas Missalis *part.4.tit.12. num. 7. Fit incensatio trina de more, cantante interim Clero ... ultimos duodecim versus Hymni* Pange lingua &c., *Corsettus tract.1. part.2. cap.10.num. 18. Interim dum cantatur* Tantum ergo Sacramentum, *et reliqua usque ad finem Hymni praedicti, Celebrans Sacramentum incensat*: Haud tamen notant, ad quem praecise Hymni versum id fieri debet. *Bauldryus in Manuale etc. part.4. cap. 16. artic.3. num. 31. Interim Cantores, statim ac Celebrans incipit suam incensationem, et non prius, incipiunt versum* Tantum ergo &c. ... *Celebrans vero ita metiri debet suam trinam incensationem, ut ipsa duret quamdiu hi duo versiculi cantantur*: Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui. Quo posito imponendum esset thus ante Hymni inchoationem, ut Celebrans expeditus posset ad primum illum versum thurificare Sacramentum. *Catalanus* ad laudatum *Ritualis* locum, adversari ait doctrinae *Bauldry Caeremoniale Episcoporum* mandans, *Episcopum*, (idem de Sacerdote Celebrante) *dum Cantores cantant versiculum* Tantum ergo Sacramentum, *surgere a genuflexione in infimo gradu Altaris, et ponere incensum, utique post cantatum ipsum versiculum* Tantum ergo &c. Sed ipse dum alium carpit, potiori jure notandus est, utpote qui Celebrantem surgere facit post primum versiculum, ideoque stantem ponit ad secundum *Veneremur cernui*, qui exigit cùm genuflexionem, tùm capitis inclinationem. Satius est enim ante incensum imponere, & ad intonationem surgat, decantato primo dumtaxat Hymni versiculo.

14. Verumtamen, si bene sentio, *Rubrica* tam *Caeremonialis*, quam *Ritualis* non est materialiter accipienda, sed juxta congruum sensum. Secus namque non levia sequerentur incommoda in Religionem, & Cultum debitum Sacramento; juxta *Rituale* thurificatio fit, dum Clerus cantat partem *Hymni*, *Tantum ergo etc.*, idest postremos duodecim versus; sed Rubrica non declarat, ad quem praecise versum imponendum est thus, & thurificandum Sacramentum. *Caeremoniale* vero vel certum non designat tempus, quo Episcopus, aut Sacerdos surgere, & incensum imponere debet, vel si designat, id praestandum vult post duos primos versus. Attendatur orationis ordo. Primum dicit §. 24. *Postquam Episcopus pervenerit ad supremum Altaris gradum, Diaconus accipiet de manu ipsius Sacramentum, et illud super Altare collocabit*: deinde §. 25. prosequitur: *Interim Cantores cantabunt versiculum* Tantum ergo &c.; ac tandem: *Episcopus vero, deposito velo, genuflectat super pulvino in infimo gradu Altaris; mox surget, et ponet incensum etc.* Igitur, hoc servato ordine, Episcopus non surget, nisi jam intonato per

Cantores hymno . Quod si materialiter , & non juxta congruum sensum quis verba illa Caeremonialis acciperet *interim Cantores etc.*, non levis inferenda esset noxa reverentiae debitae Sacramento ; nam Cantores primos versus , cui capitis exigunt inclinationem, canerent , dum Episcopus , vel Sacerdos actu descendit ad infimum Altaris gradum , & Diaconus collocat Sacramentum super Altaris Mensa , vel in throno. Sed non est hic sensus *Caeremonialis*, bene vero alius longe diversus , scilicet , ut Cantores incipiant eam hymni partem , postquam Celebrans ad infimum Altaris gradum descenderit , & Diaconus suo functus munere ad ejus latus redierit . Quis enim persuadere sibi poterit a *Caeremoniali* praescriptum , ut vel Celebrans actu descendat ad infimum Altaris gradum , vel surgat ad versiculum illum, qui, dum cantatur , omnes , capite profunde inclinato,Sacramentum adorant ? Merito hinc dixi per *Caeremoniale* vel certum non designari tempus , vel illud , quod sequitur post primos duos versiculos .

15. Quamquam vero juxta *Bauldry* sententiam , quam & alii sequuntur Rubricistae , & aliquarum Ecclesiarum consuetudinem ante inchoationem Hymni imponendum sit thus , ut thurificatio fiat ad ejusdem Hymni intonationem ; magis tamen expedire videtur , ut Celebrans genuflexus maneat ad primos duos versiculos , & interim cum populo circumstante profunde inclinatus,specialem cultum Sacramento exhibeat . Dixi magis expedire ; quia non omnino reprobandus est alter modus , a *Bauldryo* traditus , & nonnullarum Ecclesiarum praxi probatus , *ut tunc quidem Celebrans suam incipiat incensationem , dum Cantores inchoant illum versiculum* Tantum ergo &c. Siquidem Sacerdos genuflexus jam manet , ipsaque thurificatio , quae impedimentum ponit capitis inclinationi , est actus specialis cultus , licet diversus ab eo , qui praestatur a populo circumstante , eoque magis , quia , & ipse caput profunde inclinat ante , & post thurificationem , licet ad integros duos illos versus nequeat in inclinatione persistere . Nullo tamen modo ferenda est illorum opinio , qui putant juxta *Caeremoniale Episcoporum* surgere Celebrantem debere ad imponendum thus , dum Cantores incipiunt primos Hymni versus , qui exigunt specialem venerationem , nec proinde convenit , ut Celebrans surgat .

16. Itaque *Instructio* praecipiens , ut thurificatio fiat ad versiculum *Genitori* , *Genitoque* , occurrit incommodis illis , quae , si aliter fiat , etsi ritus substantiam non laedunt,aliquam tamen diffor-

mitatem secumferre videntur : simulque declarat, quod forte *in Caemoniali* , *et Rituali* non satis expressum , occasio erat , cur diversi diversa sentirent , & varia invalesceret Ecclesiarum consuetudo . Verum , potius *Instructionis regula* , perconctandi fit locus : Estne tam rigide ea servanda , ut reprobanda sit aliquarum Ecclesiarum praxis , in quibus Sacerdos surgit ad tertium versum primae strophae , ac thus imponit , ut ad primum versum secundae Sacramentum thurificet ? Eadem laudabilis , & rationabilis est , aeque ac altera , de qua praesens sanctio . Cum enim ad secundae strophae initium laus detur Augustissimae Trinitati , congruit maxime , si ad ejusdem initium genuflexus Sacerdos Eucharistiae tribuat honorem incensi . Si quaeras , qualis ex duobus modis sit seligendus ? fatebor me ancipitem esse : haud tamen ab eo discederem , quem *Instructio* praescribit . Quamquam non contemnenda foret sequens distinctio . Vel enim , intonato a Cantoribus Hymno , cantum prosequuntur Clerici circumstantes , & populus ; vel eumdem Musici cantant cum versuum repetitione . In prima specie crederem litteraliter servandam esse Instructionem,ita ut Sacerdos ad integram primam stropham in genuflexione persistat : in altera vero specie , tuto servari posse alterum modum , videlicet , quod Celebrans , surgat , dum iterantur duo ultimi versus primae Strophae ad imponendum thus , & iterum genuflexus , Sacramentum thurificet ad ℣. *Genitori* , *Genitoque* .

17. Quilibet autem ex hisce modis in more sit , ritus tamen idem semper esse debet , ut sequitur . Surgit Sacerdos , & cum eo surgunt dumtaxat Ministri , qui suam ei operam praestare debent . Sunt autem Thuriferarius , qui thuribulum porrigat ; Diaconus , qui Naviculam ministret ; Subdiaconus , qui elevet fimbriam Pluvialis dexteram sibi a Diacono traditam , ut Sacerdos sit expeditus , dum imponit incensum . Postquam se omnes erexerunt , nullam genuflexionem faciunt , quia a loco non discedunt , sed Sacerdos, ministrante Diacono Naviculam , & Subdiacono elevante dexteram Pluvialis fimbriam , imponit ter sine benedictione incensum , mox genuflectit cum Ministris Sacris in infimo gradu Altaris (Acolythus vero in plano prope Diaconum) , & accepto thuribulo de manu Diaconi , triplici ductu incensat Sacramentum , praemissa ab omnibus profunda eidem reverentia , quae , absoluta incensatione , repetenda est , Diacono , & Subdiacono elevantibus interim Pluvialis fimbrias . Incensatione , & reverentia peractis , Diaconus sine osculis recipit de manu Sacerdotis thuribulum , & Thuriferario tradit . Haeic tamen loci notandum est , quod si Sa-

cerdos surgit ad ℣. *Genitori* , *Genitoque* , impositio incensi , traditio thuribuli , thurificatio erunt actus continuati sine ulla mora unum inter , & alterum . Si vero ad tertium versum primae strophae , post impositionem incensi , tradendum non est illico Sacerdoti thuribulum , sed cunctandum , donec per Cantores moduletur initium secundae strophae *Genitori* , *Genitoque etc.*, & ita pariter fieri oportet , si imponatur incensum , vel dum Musici repetunt ultimos versus primae strophae , vel dum inter unam , alteramque stropham organa , & instrumenta ponunt intervallum , etsi interea commode posset thurificatio peragi ; nam in utroque immorandum tantisper est , ut thuris honor Sacramento deferatur , quando simul secundae strophae concentu laus datur SSmae Trinitati .

18. Notat Instructio non esse dicendum ℣. *Panem de coelo etc.* hymno absoluto . Curnam omittendus ? non semper solet Orationi post hymnum praemitti ? Ita est : bene tamen hoc solo in casu praesens sanctio jubet , ne dicatur . Valida occurrit ratio , quia non statim subsequitur Oratio de Sacramento , sed post hymnum immediate sunt intonandae Litaniae Sanctorum , cum precibus , postea vero a Sacerdote dicuntur Orationes , et Collectae in Libro ad hunc effectum typis edito praescriptae . Id adeo verum est , ut in Sacramenti repositione , cum ea ratio cesset , quia Litaniae cum precibus praemittuntur , postremo cantatur hymnus , & immediate leguntur Orationes , quarum prima est de Sacramento ; eadem *Instructio* jubet , quod dicatur ℣. *Panem de coelo etc.* qui omittitur in expositione , ut infra §. 31. Num autem extra Urbem , pro qua dicta non est lex , vel etiam in Urbe, dum, praeter Orationem quadraginta horarum , publica fit Sanctissimi Sacramenti expositio , idem versiculus erit quandoque omittendus ? Discrimine est opus ; vel enim post hymnum dicuntur Litaniae , aut aliae preces , quibus , (& non immediate hymno) Orationes succedunt ; & hoc in casu , cum eadem sit ratio , eadem etiam servanda erit Instructionis regula : vel sine Litaniis , & precibus ; aut si hae dicantur , ultimo loco cantatur hymnus ; & illico sequuntur Orationes : & cum ea ratio cesset , ab universali more non erit recedendum , quo semper Orationi praemitti solet , ac debet ℣. *Panem de coelo* .

19. In Urbe autem ea regula omnino servanda est , quia ex praecripto *Instructionis* dicendae sunt Litaniae , & Preces , prout in Libro edito prostant , nec eas variare in arbitrio est . Praesidum est , si temporum circumstantiae aliquam exigant variationem , id

praecipere. Addit *Instructio = qual libro puramente, senza alcuna immutazione dovrà usarsi in qualunque altra esposizione del Santissimo, che si faccia particolare =* At ampliatio hujusmodi ad omnes expositiones non ita accipienda est, ut non liceat aut easdem Litanias, et Preces penitus omittere, aut iisdem substituere Litanias Lauretanas, aliasve preces ex adprobatis. Sed ita est intelligenda, ut si fieri velit expositio ad instar Orationis quadraginta horarum, licet eadem ad longe brevius tempus perduret; vel si in aliqua expositione particulari praemittendae sint Litaniae Sanctorum cum suis precibus, hae recitentur prout jacent in Libro, ita ut nemini liceat aliquid addere, vel omittere. Et haec cohaerenter ad S. R. C. Decreta, quae Litanias Sanctorum, & Lauretanas recitandas jubent sine ulla additione, vel mutatione, ut videre est in hac nostra collectione *sub num.* 226. *dub.* 16. 438. 604. 747. 759. 1065. 1263. 1561. 1635. 1753. 1852. 2050. Potest etiam intelligi de iis, quae notantur in Libro, & omnibus expositionibus magis, minusque solemnibus ex causa publica, vel privata, communia sunt. Alius certe esse nequit eorumdem verborum sensus. Nam, etsi Romae frequens admodum sit expositio Sanctissimi Sacramenti vel ex piis fundationibus; vel ut novemdiales, & triduanae preces praemittantur Sanctorum Festis; vel ut Deo in iisdem Sanctorum Festivitatibus specialis cultus tribuatur: raro tamen recitantur Litaniae Sanctorum; sed, scientibus, & probantibus Praesulibus Ecclesiasticis, vel Litaniae Lauretanae, vel pro Agonizantibus, vel aliae preces ex adprobatis dici solent. Ita fieri haud liceret, si vim legis pro Urbe haberet, & in sensu rigoroso accipienda esset ea nostrae *Instructionis* ampliatio ad omnes Sacramenti expositiones.

20. Extra Urbem vero tam pro expositione quadraginta horarum, quam in aliis quibuscumque licitum erit alias preces praemittere, & recitare, dummodo tamen ex approbatis sint: &, ne aliter pro arbitrio fiat, Pastorum solicitudo vigilare debet. *Benedictus XIV.* Constitutione: *Inter omnigenas* 2. *Februarii* 1744. praecipit: *Orationes praeter eas, quae in Ecclesia receptae sunt, non admittantur, et Alexander VII.* in Constitutione *Piae solicitudinis etc. dat.* 23. *Aprilis* 1657. jam pridem pro Ecclesiis Urbis edixerat: *Omnibus, et singulis utriusque Cleri Superioribus almae Urbis prohibetur, ne in eorum Ecclesiis, dum Officia Divina celebrantur, vel SSmum Eucharistiae Sacramentum manet expositum, quidquam cantari permittant praeter ea verba, quae a Breviario, vel Missali Romano...., praescribuntur, vel quae saltem a Sacra Scriptura, aut Sanctis Patribus desumpta sint, quae tamen prius a Sacra Rituum Congregatione specialiter approbentur, exclusis*

modulis illis , qui choreas , et profanam potius , quam Ecclesiasticam melodiam imitantur . Non agit hic Pontifex *Alexander* de precibus recitandis coram Sanctissimo Sacramento vel in expositione , vel antequam Sacerdos cum eo benedictionem populo impertiatur: verum de versiculis vulgo *Mottetti*, qui in solemnibus quibusdam expositionibus cum instrumentorum sonitu cantari a Musicis solent: sed eadem potiori jure extendi ratio debet ad preces coram Sacramento recitandas , quae nedum Romae , verum etiam ubique aliae esse non debent, praeter eas , quas Ecclesia praescribit, vel longaeva consuetudo rationabilis , atque laudabilis tacite , vel expresse , consentientibus locorum Ordinariis , probavit. Vide, quae hac de re supra notata sunt *ad* §. 3. *num.* 13. 14. 15. 16., *et* 17.

21. Ex hac sanctionis regula , quae praecipit Litanias SSrũm tam in expositione , quam in repositione coram Sacramento , comprobatur quod alias diximus , videlicet non implicare , si , Sacramento exposito , non omnes preces ad eum dirigantur . Id certe innuit invocatio SSrũm , quae fit in praefatis Litaniis . Cur autem , si id verum est , in solemni expositione quadraginta horarum velari Imagines praescriptum est : & tam in ista , quam in omnibus aliis expositionibus , ne in Altari exponantur Reliquiae , tam Instructio , quam Decreta jubent? At longe dispar ratio est . Ideo enim in Altari non sunt exponendae Sanctorum Reliquiae , quia ad praesentiam Domini haud decet Servos proponere venerandos : Imagines vero velantur in Oratione quadraginta horarum , ut quaelibet removeatur occasio distrahendi mentem ab unico objecto , quod proponitur adorandum : in aliis vero expositionibus haec regula quoad Imagines non est tam rigide servanda : imo congruit quandoque exhibere detectas , ut eas intuentes facilius excitentur ad Deiparae , vel alicujus Sancti apud Deum intercessionem implorandam , ceu alias vidimus . Ast nulla est lex , quae vetet preces ad Sanctos , & Deiparam dirigi , imo ex Ecclesiae instituto ita fieri debet, ut Deipara, & Sancti preces nostras tamquam mediatores porrigant Christo Domino , qui nobis opituletur , vel Æterno Patri exhibeant, ut per merita Christi nos exaudiat. Quamobrem a Sanctorum invocatione ad praesentiam Christi tantum abest vel minimum periculum injuriae , quinimo summus honor obvenit praesenti Christo supremo pro omnibus hominibus apud Patrem Mediatori , per cujus merita dumtaxat utiles nobis sunt intercessiones Deiparae , & Sanctorum .

22. Sed eo revertendum , unde digressi sumus . Absolutis Litaniis cum Psalmo , Sacerdos adhuc genuflexus recitat adjunctas pre-

ces, populo respondente. Cum ad earumdem finem pervenerit; dicturus ℣. *Dominus vobiscum*, & Orationes, surgit, nec tamen novam genuflexionem facere debet. Ita nostra monet Instructio = *senza fare nuova genuflessione* = Ita etiam S.R.C. decernit in una *Urbis die* 2. *Augusti* 1698., & in *Ravennaten*. 6. *Septembris ejusdem anni* (In hac nostra collectione *num*. 3338. *et* 3340.) Quoties enim surgit vel pro imponendo thure, vel pro recitandis Orationibus, nec loco movetur, nunquam ab eo repetenda est genuflexio, quia imposito thure, & recitatis Orationibus, denuo genuflectere debet; Ministri autem sustinere quidem ante eum debent librum, non autem cum ipso surgere, dum junctis manibus dicit *Dominus vobiscum etc.* non se convertit ad populum, & quin manus extendat, iterumque jungat palmam ad palmam, prosequitur Orationes. Ut enim notat Gavantus *part*. 2. *tit*. 13. *litt. O. ad Rubricas Missalis*: *extra Missam dicuntur semper Orationes manibus junctis*: sed ad verbum *Oremus* inclinatur caput versus Sacramentum. Orationibus absolutis, iterum genuflectit, brevi cum Ministris in Oratione moratur: mox omnes surgunt, & in plano Presbyterii utroque genu cum profunda capitis inclinatione genuflectunt; & illico se erigentes accipiunt bireta, quin capiti imponant, sed recedentes nudo capite e Presbyterio, illud operient, dum e conspectu Sacramenti recesserint, & in Sacrarium pergunt; *dandosi così principio all' Orazione delle quarant' ore*: ut monet praesens sanctio in fine. Scite notat Cavalerius: *Hic autem ritus communis etiam erit Ecclesiis extra Romam pro eodem, et simili casu*.

23. Priusquam huic capiti finem imponamus, quaedam sunt enucleandae quaestiones, quae versantur circa *conclusionem Orationis*. Brevisne, an longior haec esse debet? Opinantur nonnulli brevem adhibendam esse, immo id certum ponunt. Hos inter *Cavalerius* ad hunc locum, & *Tetamus* in Appendic. *ad Diarium Civil. et Ecclesiast. cap*. 3. *num*. 47. Inde autem potissima, ut ipsi arbitrantur, ratio, quia tantummodo in Missa, & horis canonicis longior est adhibenda; in aliis tamen functionibus semper brevis. Atqui in *Rituali Romano* innumerae sunt Orationes, quae, licet sint extra Officium, & Missam, longiorem conclusionem habent, immo in eadem actione aliquae brevi, aliaque longiori concluduntur. In Canone vero Missae omnium Orationum brevis est conclusio. Propterea regula, quam ipsi ponunt, omnino fallit; & quatenus tenenda sit, universaliter certe non obtinet, suasque patitur limitationes. Si ea valeret, & sine ulla exceptione ultro foret amplectenda, corrigendae essent Orationes, quae in Rituali persaepe occurrunt, quia

omnes sunt extra Officium, & Missam, & protrahenda conclusio illarum, quae recitantur in Canone, ac proinde pertinent ad Missam.

24. Arridet magis illorum sententia, qui, ut notat *Bissus* in Hierurgia *litt. C. verb. Conclusio, num.* 410. §. 8., existimant: *abbreviandam esse conclusionem, quotiescumque antecedenter non dicitur* Dominus vobiscum; *eam* non satis firmam censet idem *Bissus*, quia aliquando contrarium evenit, quod videlicet, etiam praemisso *Dominus vobiscum*, Oratio habet conclusionem brevem; & casus datur in absolutione defunctorum, in qua Oratio brevi conclusione terminatur. Unica exceptio, quam ipse profert ad regulam infirmandam, satis non est: quamquam & aliae addi possent, illaque praesertim petenda a tribus Orationibus, quae dicuntur a Sacerdote, priusquam sumat Sacrum Christi Corpus. Siquidem in pm̃a conclusio brevis est, in aliis protrahitur. Neque hic est perconctandi locus: curnam diversa sit conclusionis ratio in hisce Orationibus ad invicem in eadem actione connexis, & curnam Orationes omnes juxta *Rituale* longiori conclusione terminandae sint, quibus praemittitur ℣. *Dominus vobiscum*, non item quae in absolutione defunctorum dicuntur? Id nostrum Institutum non patitur. Satis nobis est adnotare, quod discretiva petenda a ℣. *Dominus vobiscum*, ad effectum corripiendi, vel protrahendi Orationis conclusionem, locum habere nequit in casu nostro, quia tam in expositione, quam in repositione Sacramenti praecipitur longior conclusio, licet in expositione praemittatur Orationibus ℣. *Dominus vobiscum*, non item in repositione, ut ex Libro typis edito, qui modum exhibet ea in actione servandum. Dicam potius cum Bisso, neglectis quaestiunculis: *In hoc erit attendendus modus loquendi Missalis, et Breviarii in propriis locis, et praecipue Ritualis Romani, in quo haec varietas saepe contingere solet*. Hac posita regula, quae non fallit, neque est opinionibus obnoxia, recta consequitur, in expositione, & repositione Sacramenti pro Oratione quadraginta horarum longiori conclusione Orationes esse absolvendas.

25. Non eadem tamen regula ita est interpretanda, ut in omnibus expositionibus indiscriminatim adhibenda sit longior conclusio, quia talis est in Libello edito pro Oratione quadraginta horarum. Diversi namque distinguendi sunt casus. Vel res est de Oratione recitanda post Processionem, & ante Benedictionem in Festo SSm̃i Corporis Christi, necnon occasione aliarum expositionum, quae per annum fiunt; vel de conclusione adhibenda in Oratione quadraginta horarum: erit in illis brevis, longior in ista. Unde petendum discri-

men, cum eadem sit actio, idem objectum? Quaestionem hanc dirimunt Rituales Libri, nec deest discriminis ratio. Eam affert Bauldryus *lib. 4. cap. 16. artic. 3. num. 42.* Postquam is regulam generalem posuerat de servanda brevi conclusione in Festo Corporis Christi, et quoties populo impertienda est benedictio cum Sacramento, excipit Orationem quadraginta horarum, quae longiorem exposcit; quia in sacra hujusmodi actione praecedunt Litaniae Sanctorum, Psalmus, & Preces, quibus adduntur Orationes, prout in Breviario Romano. Ita laud. Auctor *artic. 12. num. 6.*: *Et tunc dicit majorem conclusionem, ut in fine Litaniarum*; *et n. 12. dicit etc. Psalmum* Deus in adjutorium etc. *versus, et Orationes, ut supra cum conclusione longiori, ut in fine Litaniarum*. Porro *in Breviario Romano* conclusio adnexa Orationibus post Litanias, & preces, longior est. Adstipulatur *Rituale Romanum*, quod longiorem conclusionem ponit post Litanias, & preces dicendas in Processionibus Rogationum, aliisque ad petendam pluviam, serenitatem, ad arcendas tempestates, &c. Ita pariter, ut vidimus, disponitur in Libello Summorum Pontificum jussu edito, quo in sacra illa actione uti omnino debemus. Quamobrem, *si modus loquendi ritualium Librorum* attendi debet, composita res est, neque ullus superest dubitandi locus, aut ullum auctoribus, qui secus opinantur, effugium.

26. Igitur etiam in hypothesi generalis regulae, quod extra Missam, & horas canonicas Orationum conclusio sit abbrevianda, prout fere omnes de sacris ritibus Scriptores tenent; conditionem tamen adjiciendam esse dicimus: *nisi aliter in Missali*, *Breviario*, *Rituali*, *aut peculiari aliqua lege* sit dispositum. Hinc patet, quomodo satifiat alteri quaestioni forsitan excitandae: num videlicet occasione tanntummodo Orationis quadraginta horarum longiori conclusione terminari Orationes debeant: an etiam in quibusdam aliis expositionibus, quamvis quoad has ratio sumenda esse videatur ex eo, quod *Rituale Romanum* praescribit in Festo Sanctissimi Corporis Christi, in quo conclusio brevis est? Juxta praemissa facilis, & expedita est solutio. Vel enim Litaniae cum precibus praemittuntur, prout in Libello vulgato pro Oratione quadraginta horarum: *qual libro puramente senza alcuna mutazione dovrà usarsi in qualunque altra esposizione del Santissimo, che si faccia particolare*: veluti notat *Instructio*,(quae tamen expressio intelligenda est juxta modum alibi declaratum) & hoc in casu longior adhibenda erit conclusio: vel minime praemittuntur; sed post hymnum vel sola dicitur Oratio de Sacramento, vel aliae adduntur a Superioribus praeceptae, vel pro opportunitate; & brevis erit con-

clusio, uti in Festo Corporis Christi, quia cessat ratio, propter quam longior est retinenda.

27. Ubi autem brevis servanda est conclusio, & una tantum dicitur Oratio de Sacramento, eritne retinenda formula Ritualis: *Qui vivis et regnas per omnia saecula saeculorum*, vel potius alia *Qui vivis, et regnas in saecula saeculorum*? Varia est Ecclesiarum consuetudo; sed multo sunt plures, quae postremam retinent, quaeque proinde est usitatior. Si meum, qualiscumque sit, sensum promere licet, aeque alterutram adhiberi posse crederem, cum utriusque formulae idem omnino sit sensus. Nec diversa videtur S.R.C. sententia, quae in *Sarzanen. sub die* 14. *Julii* 1687. respondit, *Ut servetur Rituale Romanum circa conclusionem Orationis*: Qui vivis, & regnas per omnia saecula saeculorum, *vel* Qui vivis, & regnas in saecula saeculorum *in repositione SSmi Sacramenti*. Novissime vero *in Catanien.* cum expositum fuerit inolevisse abusum recitandi post finem ultimae Orationis loco: *Qui vivis, et regnas etc.*, longiorem formulam; sub die 10. *Septembris* 1718. respondit: *Orationem praedictam his verbis*: Qui vivis, & regnas in saecula &c. *concludi debere* (In hac nostra collectione *num.* 2991. *et* 3762.) Ne sit, qui secum reputet, Sacram Congregationem posteriori hoc Decreto unam tantummodo formulam adprobasse, altera repudiata, quam exhibet *Rituale Romanum*. Non enim quaestio erat de dictione in brevi conclusione adhibenda, verum de abusu longiorem recitandi: idcirco Sacra Congregatio de abusu eliminando solicita, brevi conclusione jussit esse utendum, illam proponens, quae usitatior est, quin aliam rejiceret, quam habet *Rituale Romanum*. Quod si censeas unam potius, quam aliam adamasse, non ero multum difficilis. Forte etiam explicare voluit, siquid erat ambiguum in praecedenti Decreto, quo servandum esse *Rituale Romanum* edixerat. Quid autem ex his consequitur? Illud certe, quod utraque formula juxta Ecclesiarum consuetudinem adhiberi potest, sed illa magis, quam longaevus usus, praesertim in Urbe vigens, probavit, quamvis in aliqua non substantiali dictione discrepet ab illa Ritualis Romani.

§. XXV.

» Il Celebrante non dovrà usare la sede camerale, secondo il
» Decreto della Sacra Congregazione de Riti, ma un banco (che
» neppure abbia le braccia) con il postergale ornato di panno ros-
» so, o d'altro colore decente, in cui sederà insieme colli Mini-
» stri Sacri. Molto meno dovranno mai usare le sedie camerali nel-
» le Chiese, li Guardiani, Deputati, ed Officiali delle Confra-

» ternite, Compagnie, e Congregazioni laicali, ma sederanno so-
» pra un banco con postergale senza bracci a lati, e senza al-
» cun' uso de cuscini, come pure senza gradini, e senza genu-
» flessorj d'avanti; qual banco dovrà cuoprirsi di panno, e non
» di seta, e sarà onninamente situato fuori del Presbiterio, in
» quei casi, che assisteranno alle Messe, e Vesperi solenni, o che
» nel Presbiterio si celebri dal Clero alcuna funzione sacra, se-
» condo li replicati Decreti della Sacra Congregazione de Riti,
» particolarmente pel Decreto generale emanato sotto li 13. Mar-
» zo 1688., sotto le pene espresse di sopra, e comminate ne §§.
» Se vi saranno &c., E di più ordiniamo &c. (che sono li XXII.
» XXIII.) Monsignor Primicerio però sederà dentro il Presbiterio
» al lato dell'Evangelo in un banco coperto di panno nel suo abi-
» to prelatizio, come s' è detto al num. XXII.

1. Jubet *Caeremoniale Episcoporum lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 23.: *Scamnum oblongum coopertum aliquo tapete, aut panno aptari a latere Epistolae, in quo sedeat Sacerdos celebrans cum Diacono, et Subdiacono*: cohaerenter ad hanc *Caeremonialis* regulam *S.R. Congregatio die* 15. *Januarii* 1611. *in Perusina* edixit: *Sacerdotem, Diaconum, et Subdiaconum solemniter celebrantes posse, et debere sedere in banco, dum cantatur* Gloria, & Credo, *etiamsi sint Beneficiati, vel Cappellani, prout sedent Canonici, et servatur in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, et Collegiatis, non obstante qualibet consuetudine* (in hac collectione *num.* 289.) Unde, juxta hoc Decretum *Catalanus* ad hunc *Caeremonialis* locum, et *Merati ad Gavantum in Rubric. Missal. part.* 2. *tit.* 2. *num.* 21. notant: *Numquam concedenda est sedes brachiata Celebranti, neque alia sedes Ministris; et haec praxis omnium Basilicarum Urbis, et omnium fere Cathedralium, ita ut Canonici Missam celebrantes, non solum coram Episcopo, nulla utantur sede, sed semper aliquo scamno oblongo tapete, vel panno cooperto, immo et etiam absente Episcopo, in eodem scamno sedeant, et quidem semper a latere Epistolae*. Idcirco carpunt *Hippolythum a Portu, qui cap.* 1. *de Missa solemni num.* 4. § *ultra scamnum*, solummodo adhibendum esse contendit oblongum scamnum ad formam *Caeremonialis*, si coram aliquo Cardinali, vel proprio Episcopo solemnis celebretur Missa: secus vero censet parari posse tres sedes nobiliores, dummodo sedes Celebrantis sit distincta, & illae Ministrorum non sint brachiatae. Respuunt etiam opinionem *Bissi*, qui *tom.* 2. *litt. S.* §. 2. putat, quoad scamnum, vel sedem variam Ecclesiarum consuetudinem esse servandam.

2. Nostra autem *Instructio* adhaerens *Caeremoniali Episcoporum*, *et laudato S. R. C. Decreto*, expresse jubet: *il Celebrante non dovrà usare la sede camerale secondo il Decreto della Sacra Congregazione de' Riti, ma un banco, che neppure abbia braccia con il postergale di panno rosso, o d' altro colore decente*. Quamquam haec lex, si una spectetur *Instructio*, sit ordinata tantummodo pro Ecclesiis Urbis occasione Orationis quadraginta horarum, universalis tamen censenda est, quia *ab Caeremoniali Episcoporum* indicta, & a subcessivis *S. R. C. Decretis* confirmata. Praeter illud, quod jam protulimus alia prostant, quae rem magis declarant. Excitato Dubio: *Num in Cathedrali Turritana Canonicis celebrantibus permittenda sit sedes cum postergali, qua utebantur priusquam acceptarent Librum caeremonialem, vel potius eodem utendum esset scanno a latere Epistolae*? Sacra Congregatio respondit: *Formam Libri caeremonialis introducti, et acceptati in dicta Ecclesia Turritana servandam esse*. *Die* 19. *Maii* 1614. Similiter *in Reginaten. in Calabria die* 31. *Julii* 1665. eadem Sac. Congregatio declaravit: *Tam Celebrantem, quam Assistentes in festivitatibus Sanctorum Titularium in Vesperis, et Missa solemni sedere debere in scanno, et non in sede coracea*. Et alia ut praeteream, *sub die* 22. *Novembris* 1653. in *Cajetana*, instante Episcopo, quaesitum fuit: *An Canonicus Hebdomadarius, Fratres Ordinis Praedicatorum, et Ordinis Minorum de observantia S. Francisci celebrantes, uti possent sede, an vero scamno cooperto aliquo tapete, aut panno juxta praescriptum Caeremonialis*? Sac. eadem Congregatio respondit: *In hoc servandam esse dispositionem Caeremonialis* (in hac nostra collectione *num.* 341. 1537. 1538. 1539., *et* 2191.) Atque haec est regula toto cum rigore servanda, ut ad eam relaxandam nec prodest consuetudo, etiamsi invaluisset ante acceptationem Caeremonialis, ut in *Turritana* decretum vidimus. Vix ab eadem declinandum tantisper censuit eadem Sac. Congregatio favore Canonicorum, et Dignitatum Cathedralis extra eam, et Abbatum tam in propria, quam in aliena Ecclesia solemniter celebrantium ultra tres dies, in quibus Pontificalia agere indultum est, dummodo tamen usus sedendi in sedibus cameralibus sit legitime praescriptus. Ita Sac. eadem Congregatio in *Caesenaten.* 19. *Martii* 1659. (Ibidem *num.* 1825. *dub.* 4.).

3. Quae cum ita sint, consequitur, nedum in solemnibus Missis pro Oratione quadraginta horarum sedes camerales vetitas esse, verum etiam in aliis omnibus expositionibus, et nunquam adhibendas vel in Missis, vel in Vesperis, & Matutinis horis, quae in cele-

brioribus festivitatibus solemniter cantantur, cum festivo apparatu a Sacerdote cum Ministris pluvialibus indutis. Nam *Instructio* hac in parte sequitur legem universalem. Coercenda hinc esset, Praesidum auctoritate, illorum licentia, qui in aliquibus Ecclesiis adhibere praesumunt sedem cameralem pro Celebrante cum scabellis pro Ministris. Scamno utendum omnino est cum postergali cooperto panno rubei, vel alterius decentis coloris. Hujusmodi vero tegumentum potest esse sericum, et differre debet ab altero pro laicis posito extra Presbyterium, tegendo panno non serico, sed vilioris materiae.

4. Ex ea autem Instructionis sanctione circa scamnum praeterea colligimus Celebrantes juxta solitum sedere posse ad *Hymnum Angelicum*, *et Symbolum*, etiam Sacramento exposito. Oriri posset dubitandi ratio, quia *Caeremoniale Episcoporum lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 9. notat, quod celebrante vel assistente Episcopo, dum existit Sanctississimum Sacramentum in Altari, debet Episcopus = *numquam sedere*, *sed stare sine Mitra* = idem ergo potiori jure de aliis Episcopo inferioribus dicendum videtur. Verumtamen non ibi sermo est de integra Missa celebrata coram Sacramento exposito, sed de Sacramento adhuc existente in Altari *Feria V. in Coena Domini*, *Feria VI. in Parasceve* in Missa, quae celebratur ante Processionem *in Festo Corporis Christi*; & cum expositio fieri debet pro initio Orationis quadraginta horarum. In his namque non adest Sacramentum in Altari *ad Gloria*, *et Credo*, quando Celebrantes sedere debent: quamobrem haec *Rubrica* nullatenus trahi potest ad illud firmandum, de quo est quaestio, quia *Instructio* nedum consulit modo servando in prima hac Missa pro expositione, verum & illam quoque comprehendit, quae celebratur pro repositione.

5. Ad rem potius facit altera *Caeremonialis Rubrica lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 33., ubi legitur: *conveniens esset*, *ut ob reverentiam tanti Sacramenti* (scilicet in octiduo SSmi Corporis Christi ubi, eodem in throno patente, persolvuntur horae Canonicae) *tam Episcopus*, *quam Canonici*, *et omnes praesentes*, *et in Choro assistentes*, *durante Officio starent capite detecto*, *et nunquam sederent*. Ubi tamen advertendum est, non a jure, sed a convenientia regulae rationem peti: & merito quidem; nam ad extrinsecam disciplinam, quae non ubique eadem semper est, & variari nonnunquam potest, attentis locorum, temporum, personarum, ac aliis id genus circumstantiis, non autem ad ritus, cultusque substantiam pertinent, quas habemus, regulae quoad standum, sedendum, genuflectendum in Divina Psalmodia, Sacra Liturgia,

publicis precibus : & ideo declarando, & regulam moderando, subdit Caeremoniale : *Quod si ob longitudinem Officii praestare non poterunt, non omittant saltem in signum reverentiae, detecto capite, existente Sanctissimo Sacramento super Altari, Divinis Officiis assistere*. Ubi *duo* distinguuntur, scilicet *primum*, quod maxime decet stando divinas laudes coram eo persolvere : *secundum*, quod saltem neque bireto, neque pileolo caput tegatur. *Primum* limitationem, & moderationem admittit, ne qui assistunt nimis defaticentur : non item *alterum*. Praxis Patriarchalium, et aliarum principalium Ecclesiarum Urbis declarat, et firmat regulam *Caeremonialis*. Siquidem per Octiduum Festi Corporis Christi tam Matutinae, quam Vespertinae horae persolvuntur, nec non Missa Conventualis celebratur solemniter coram exposito Sacramento, & in stando, ac in sedendo consuetus ordo servatur; omnes tamen detecto capite assistunt; & in Missa aeque ac Vesperis caeremoniae illae adimplentur, quas exigit Sacramenti praesentia.

6. Agunt specialiter Rubricistae de Missa solemni celebrata coram SSmo Sacramento in Altari exposito, enumerant caeremonias, quae servandae in ea sunt ad differentiam aliarum solemnium Missarum, praecipue vero quoad genuflexiones, & thurificationes; haud tamen adnotant, quod Celebrans, & Ministri Sacri stare debeant, & non potius sedere, dum cantatur *hymnus Angelicus*, *et Symbolum*. Ita *Meratus ad Gavantum part*. 2. *tit*. 14. *num*. 6., *et sequen. de ritu Missae solemnis coram Sacramento*. *Bauldryus part*. 4. *cap*. 16. *artic*. 6. *num*. 1. de Vesperis agens persolvendis in Sacello, ubi Sacramentum est expositum, postquam cohaerenter ad *Caeremoniale Episcoporum* notaverat : *convenit, ut omnes tunc stent nudo capite, et non sedeant, quod si . . . . sedere Clerici cogantur, nunquam tamen caput tegant*, subdit : *Idem faciendum est ad omnes horas, etiam ad Missam, non sedere debent ad hymnum Angelicum, Graduale, Alleluja, Sequentiam, Symbolum, Offertorium, Communionem, et alia hujusmodi etc.*. Forte alicui videri poterit saltem ex decentia nedum in Choro adstantes, verum etiam & Celebrantem, & Sacros Ministros stare debere, & non sedere. Ego tamen puto de solis in Choro adstantibus cl. Auctorem fuisse loquutum : nam, ubi tractat de Missa solemni coram SSmo Sacramento exposito, nihil prorsus quoad hanc rem adnotat. Caeterum privati Auctoris doctrina nequit coarctare dispositionem *Caeremonialis Episcoporum*.

7. Parum tamen id interest, si illa regula, quae non praetergreditur limites aliqualis decentiae, & majoris convenientiae, sit li-

mitata ad Assistentes in Choro, vel etiam extensa ad Celebrantem, & Ministros. Utrisque communem esse non ambigimus; quae enim potior ratio, ut sedere possint ex quadam indulgentia, & aequitate, qui Chori occupant subsellia, & Celebrantes nequeant? Universalis certe praxis utrosque complectitur; & in more est ubique recepto, quod, exposito Sacramento, tam Psallentes, quem Celebrantes sedeant statutis a Rubrica temporibus, nunquam tamen sub ulla consuetudine, aut praetextu caput tegant. Praxis cohaeret *Instructio*, quae, dum vetat sedem cameralem, & oblongum scamnum, adhiberi jubet, juxta S. R. C. Decreta, tapete ornatum cum postergali, & adhaeret limitationi, seu indulgentiae admissae *a Caeremoniali*; aperte innuit standum esse potius praxi, limitationi, & indulgentiae, quam eidem regulae. Neque arbitreris dispositionem *Instructionis* locum sibi vindicare solummodo in Missa, quae solemniter cantatur prima die pro Sacramenti expositione; nam, ut supra notavi, ea est per modum regulae, quam servari oportet quoad omnes Missas, quae eo triduo solemniter celebrantur, proindeque extenditur ad omnes, quae coram Sacramento celebrari contingat. Si alia fuisset mens, exceptionem haberemus expressam.

8. Quod si non licet Celebranti, & Ministris Sacris uti sede coriacea, & camerali, multo minus licebit eam adhiberi a laicis hominibus, ut sunt Guardiani, Officiales, Deputati Sodalitatum, & Congregationum saecularium, quibus conceditur usus tantum scamni cum postergali sine pulvinis, & sine genuflexorio, decenti, sed laneo, non serico panno contecti extra Presbyterium. Isthaec autem regula generalis est, & ad omnes extenditur Ecclesias cum saecularium, tum regularium. Quamquam vero in nostra *Instructione* tantummodo agatur de iis, qui praesunt Confraternitatibus, & Congregationibus laicorum, uno excepto Primicerio Praelato (dummodo incedat in habitu Praelatitio, ut supra notavimus, & infra etiam videbimus), lex tamen latissime patet, & comprehendit Magistratus, Gubernatores, Praesides locorum, imo etiam Barones, & Dominos, saltem quoad locum extra Presbyterium, & quasdam honorificentias, quae solis competunt Ecclesiasticis, juxta diversos eorum gradus. Praeter generale Decretum S R.C. 13. *Martii* 1688. *ab Instructione* laudatum, innumera sunt alia in hac nostra collectione relata, praesertim vero quoad laicos in genere *num.* 87. 111.266.2068. *dub.*2. *num.* 2173. 2221. 2263. *dub.*1. quoad Regios Praesides *num.* 1091. 1247. 2687. quoad Magistratus *n.* 1247. 1889. 2207. 2255. 2338. 2426. 3033. *dub.* 1. 2. *et* 3. 3062. *dub.* 3.

3064. 3091. 3546. 3744. 3838., quoad Barones, & locorum Dominos *num.* 2367. 2437. 2486. 2980. 3378. Ex his consequitur legem universalem esse, & ad omnes Christiani Orbis Ecclesias extendi, non vigore *Instructionis*, quae pro solis Ecclesiis Urbis dicta est, sed vi Decretorum S. R. C., ac praesertim generalium 13. *Martii* 1688. *et* 22. *Aprilis* 1690., quibus accessit auctoritas S.*M. Alexandri VIII.* (in hac collectione *num.* 3006. 3062. 3063.)

9. Notatu digna esse, ait *Cavalerius*, ea *Instructionis* verba: *in quei casi, che assisteranno alle Messe, e Vesperi solenni, o che nel Presbyterio si celebri dal Clero alcuna funzione Ecclesiastica*, quae, juxta ejus opinionem, *restrictionem quamdam invehunt, quae inhibitionem ad casum non sacrae functionis non sinit extendi*: non video autem, curnam haec fingenda sit restrictio, quasi aliquis sit casus, in quo Guardiani, & Officiales laicalium Sodalitatum queant locum occupare in Presbyterio, ibique sedibus cameralibus uti. Ibi namque *Instructio* respicit circumstantias omnes, in quibus Sodalitates, & laicales Congregationes, quibus juxta praelaudata Decreta addi possunt laici Praesides, locorum Domini, Barones &c. Ecclesiasticis functionibus interesse solent. Nunquid in Ecclesiis, ac signanter in Presbyterio aliquid profanum agitur, ut sedere liceat intra cancellos, sedibus cameralibus adhibitis, illos, quibus alias utrumque omnino est interdictum?

10. Usus pulvini denegatur Officialibus Sodalitatum, Celebranti vero concedi potest, ut ex *Caeremoniali lib.* 2. *cap.* 3. docemur. Tandem Instructio locum assignat intus Presbyterium Sodalitatum Primiceriis a cornu Evangelii, quibus tamen non cameralis sedes, sed conceditur *un banco coperto di panno*, dummodo in habitu praelatitio intersint: secus, ut alias diximus, si vestem peculiarem, & propriam Sodalitatis induant, sedere debent cum aliis extra Presbyterium, & considerari, ut laici, veluti etiam ut tales habentur, si qui ex Ecclesiasticorum ordine Officiales, Guardiani, Deputati sint, & accedant non in proprio ipsis convenienti habitu, sed in illo proprio Sodalitatis, seu Congregationis, Ideo enim requiritur habitus praelatitius, ut sedere possit Primicerius in Presbyterio, quia per hunc a laicis distinguitur, & Ecclesiasticis adnumeratur.

§. XXVI.

» Se però la struttura della Chiesa non permetterà luogo congruo fuori del Presbiterio; in tal caso di necessità si ricorrerà a Noi, che col consiglio de Signori Maestri di ceremonie Pontificie se gli concederà, che possa collocarsi il banco, come, sopra de Guardiani dirimpetto in uno de lati fuori del termine del Presbiterio.

1. Isthaec sanctio est quaedam veluti declaratio praecedentis. Statutum in ea fuit, ut extra Presbyterium collocari debeat scamnum pro Guardianis, Officialibus, Deputatis Sodalitatum, & Congregationum laicalium: quae lex tanto est cum rigore servanda, ut nec relaxari, aut moderari queat, etiamsi tanta sit Ecclesiae angustia, talis structura, ut congruus locus pro eo collocando non reperiatur, Quid igitur hoc in casu agendum? Num ab interventu abstinendum, vel iis, quibus convenit, scamnum non apponendum, si intersint? Neutrum plane. Provida Instructio idoneum parat remedium. Alius ab eo, qui conveniret, diversus seligendus est locus: nec tamen in arbitrio est, quod maxime inopportunum esset, & latam aperiret abusibus viam. Si ea urgeat necessitas, deferenda est ad Emum Urbis Vicarium, qui adhibito consilio ecclesiasticis caeremoniis Praepositorum, quid pro varietate circumstantiarum facto opus sit, agnoscens, eidem providebit. Opportunior erit locus *dirimpetto in uno delli lati fuori del termine del Presbiterio*. Quae verba perperam explicat *Cavalerius*: *In uno ex Presbyterii lateribus extra tamen Presbyterium ipsum*. Implicat namque *in uno ex Presbyterii lateribus*, Et: *extra Presbyterium*: latera quippe Presbyterii iuxta genuinum verborum significatum non extra, sed intra Presbyterium sunt. Sensus igitur est, quod si nequeat lateraliter, ut moris est, apponi scamnum, permittitur, ut apponatur e conspectu Presbyterii, vel prope illud, vel a cornu Epistolae, vel a cornu Evangelii, sed extra septa, quibus clauditur, vel extra ejus limites, si septa lignea, vel lapidea desint. Ex qua sanctione magis, magisque confirmatur, quod nullus est casus, ob quem liceat intus Presbyterium locari scamnum pro laicis.

§. XXVII.

» Si proibisce espressamente agli Uomini, ed alle Donne di qualsivoglia stato, e condizione (eccettuate le Persone Regie, quando vi si trovino) l'entrare sotto qualsivoglia pretesto ad orare nel Presbiterio, o sia recinto dell'Altare, dove sta esposto il Venerabile, dovendo quel luogo esser'occupato solamente dagli Ecclesia-

» stici destinati al Ministero Divino , o all' assistenza dell' Orazio-
» ne ; il che si osserverà non solo nelle Chiese , dove ricorre l'e-
» sposizione ordinaria , ma anche in tutte le altre , dove per in-
» dulto Apostolico , o per altra legittima facoltà, occorre farsi l'espo-
» sizione , benchè per breve tempo; al che provvederanno li Supe-
» riori , o Sagrestani, col riparo delli banchi ancora bisognando .
» Inoltre ordiniamo , e comandiamo ai Rettori , e Superiori tan-
» to Secolari , che Regolari di qualsivoglia Chiesa , che , du-
» rante la detta esposizione , non ardischino di far portare re-
» spettivamente qualsivoglia sorte di sedie nelle Chiese a qualun-
» que persona d'ogni sesso , grado , e condizione , sotto la pe-
» na di dieci scudi alli Rettori secolari da applicarsi ad usi
» pii , riservata la terza parte per l'accusatore ; ed a Regolari
» della privazione della voce attiva , e passiva , ed altre a nostro
» arbitrio .

1. Hujusmodi etiam sanctio tamquam corollarium a praecedentibus consequitur . Jam supra notatum fuerat , interdictum esse laicis , etiam habitu alicujus Sodalitatis distinctis, ingredi septa Presbyterii, & ad Altare accedere , ad effectum accendendi , extinguendi , aptandi , purgandi luminaria , aut quidquam aliud agendi , quod necessitas exigit , vel opportunitas : vidimus extra Presbyterium locandum esse scamnum pro iis Sodalibus , qui coram Sacramento genuflexi orationi vacare debent : animadvertimus tandem nec Guardianis , Officialibus , Deputatis laicalium Sodalitatum, ultra eadem septa progredi esse permissum, etiamsi Ecclesiae structura non patiatur collocari pro eis scamnum in loco congruo . Multo ergo minus licebit laicis , cujusque gradus , conditionis , dignitatis sint , aut sexus , ad Presbyterium accedere , ibique immorari ad orandum . Quod si ex *Concilii Romani statuto , et S. R. C. Decretis* , ut supra diximus *ad* §. 7. , nec quoad Altaria id licet , dum ibi aut Sacrificium offertur , aut Divina Officia persolvuntur, sub gravissima Interdicti poena : essetne sine indignatione ferendum , quod laici , & praesertim faeminae circumstarent intra septa Arae maximae , ubi solemniter est expositum SSm̃um Sacramentum ? Locus ille Sanctus est , & solis Ecclesiae ministris patere debet vel ad orandum , vel ad Sacra Mysteria peragenda .

2. Equidem antiquae disciplinae rigor nonnihil emollitus est.Non enim Ecclesiae partes , ut olim erant , ita sunt distinctae , atque dispositae, ut diversis hominum classibus separatim inserviant . Non sola tunc erat sexus distinctio : sed & diversa conditio , diversus status Consistentium , Poenitentium , Fidelium , Cathecumenorum &c. adve-

teris rigidae disciplinae formam locum cuique ordini competentem exigebant. Aliquod tamen adhuc superest ejusdem disciplinae vestigium quoad Presbyterium; quia hoc a reliqua Ecclesia quodammodo dividitur, & circumseptum cancellis, tamquam locus distinctus, & separatus habetur, ita ut, praeter eos, qui Altaris ministerio sunt addicti, aliis, scilicet cujusque gradus, sexus, & conditionis laicis praeclusus sit aditus, eo praesertim tempore, quo Sacra peraguntur. Verumtamen aliquae, licet non ita frequentes, sunt Ecclesiae, in quibus vel Propter angustiam, vel propter structuram, Arae maximae presbyterium caret cancellis, & quamvis limitibus aliquo modo circumscriptum, apertum tamen est. Provida *Instructio* huic incommodo occurrit, Rectoribus Ecclesiarum jubens, ut circum munimentum apponant oblongis scamnis, quorum ope Laicis impediatur ingressus. Et hoc in casu, si adsint alicujus Confraternitatis sodales, pro quibus parandum sit scamnum, dum ad orandum veniunt coram Sacramento exposito, hoc apponendum erit citra provisorium mobile munimentum, ut servetur *Instructionis* praescriptum, de quo agimus *ad* §. 9.

3. Regula autem isthaec praeceptiva est, & omnino servanda, quin pro ejusdem fractione ullum valeat effugium, aut praetextus. Nec ad solas expositiones solemnes pro Oratione quadraginta horarum, & alias, quae cum aliqua celebritate fiunt, & ad plures horas protrahuntur, coercetur; sed extenditur generatim ad omnes, & quascumque, licet harum brevis duratio sit. Idcirco in legem peccant Rectores Ecclesiarum, & Sacrariis Praefecti, si scamnis negligant claudere Presbyterii ambitum, ubi lapidea, vel lignea septa desunt, sub obtentu, quod brevi durat expositio. Quod tamen intelligendum est de expositionibus publicis, pro quibus, vel Sacramentum exponatur detectum, vel velatum in Ostensorio sub baldachino; Apostolicum indultum, seu legitima facultas intercedat, oportet. Forte enim ad privatas, quae fiunt, dum aperto Tabernaculi Ostiolo, patet velata Pyxis, quin tamen extrahatur, tanto cum rigore extendenda non est regula de apponendis scamnis, loco stabilis munimenti; quamvis commendabile multum sit, si ita fiat: cavendum nihilominus est, ne Laici proxime ad Aram accedant, & limites Presbyterii licet aperti praetergrediantur. Lex autem, quae a Presbyterio arcet laicos, cujuscumque sexus, status, conditionis, gradus, dignitatis sint, excipit solummodo Regias Personas, quibus, si adsint, permittit, ut possint ingredi Presbyterium, ubique immorari ad orandum. Hujusmodi exceptio satis superque demonstrat, nulla indulgentia utendum

esse quoad reliquos. Cur autem Regiis Personis indultum id est, quod aliis, etsi sublimi dignitate fulgentibus, denegatur? Non una ratio est; sed nostrum institutum non fert, ut de hoc diatribam instituamus, unam innuisse satis est, quod eaedem, ut Sacrae reputantur. Caeterum spartam hanc de arcendis laicis a Presbyterio illusttrat *Cl. Catalanus ad Caeremoniale Episcoporum lib. 1. cap. 13. num. 13.*, ubi magna cum eruditione demonstrat, quae fuerit antiqua Ecclesiae disciplina, quae sit ea, qua modo vivimus, quaeve esse debeat vigilantia Pastorum, ut removeantur, si qui irrepserunt abusus, neve novi introducantur. Cuncta ut colligamus, quae sparsim hac de re *in Instructione* habentur *sub* §§. 7. 9. 25. 26. *et* 27., summa horum haec est, quod nulla omnino potest esse causa, ob quam Laicis cujuslibet sexus, & ordinis liceat, praesertim expositionis tempore, Presbyterium ingredi, ibique immorari ad orandum.

4. Ecclesia locus est Orationis, &, dum preces fundimus coram Domino Dominantium, renunciandum foret commoditati, actu supplici, genubus ad terram positis, Deum adorare, & abstinere a sedendo opus esset: sed quia humanae infirmitati consulendum est, tolerantur scamna, & sedes in Ecclesia; & utinam iisdem illi soli uterentur, qui sunt aut senio confecti, aut infirmitatibus attriti, aut habitu corporis imbecilles, nec proinde diu valent vel pedibus stare, vel flexis genubus permanere! Haec autem indulgentia locum habere nequit, dum publice, atque solemniter expositum est adorationi Fidelium SS̄mum Sacramentum. Ideo Instructio postremo jubet: *che durante la detta esposizione non ardischino di far portare respettivamente qualsivoglia sorte di sedie nelle Chiese a qualunque persona d' ogni grado, sesso, e condizione*. Conveniens quippe non est, ut assistentes sedeant ob reverentiam tanto debitam Sacramento. Cur igitur Clericis psallentibus in Choro, vel coram Sacramento Sacris Mysteriis adstantibus sedere permittitur, & Laicis denegatur? Patet discriminis ratio: etenim in persolvendis Officiis, sacrisque conficiendis Mysteriis diversus modus, juxta diversas actiones, & preces, ordo sedendi, standi, genuflectendi ad Ecclesiasticum ritum pertinet, Clerici necessario haec munia debent obire, quae quandoque longius protrahuntur, nec omnes aeque ea corporis firmitate valent, ut diu possint erecti consistere, & simul psalmos, hymnos, aliasque Ecclesiasticas preces canere: his consulendum erat: sed quia incongruum est, ut in Choro in eadem actione aliqui sedeant, dum alii stant, ideo, agendo de Divina Psalmodia coram Sacramento exposito, ad omnes extenditur indulgen-

tia ; dummodo tamen , ut vidimus , omnes : ***non omittant saltem in signum reverentiae,detecto capite , existente SSmo Sacramento super Altari , Divinis Officiis assistere***. Hae tamen rationes non militant quoad populum confluentem . Quisque enim experiri debet suas vires , & cuique liberum est , si diutius nequeat genuflexus permanere , ab Ecclesia discedere . Sedere namque , relate ad populum non ad ritum pertinet , sed ad commoditatem .

5. Adeo urget haec sanctio, ut legem poenalem adjunctam habeat , ne quis sibi det eamdem infringere , & quamvis ultra Romanos limites non extendatur , ratio tamen , cui innititur , generalis est , & reverentiam Sacrae Eucharistiae debitam respicit : Reverentiam dico , quae eadem semper est , dum Sacramentum est expositum , quocumque in loco talis fiat expositio . Igitur si non *Instructio* , eadem tamen ratio plane evincit prohibitionem ad omnes , & singulas Christiani Orbis Ecclesias esse extendendam .

§. XXVIII.

» Non si terranno nelle Chiese dell' esposizioni anche particola-
» ri bacili per l'elemosine , ne v'assisteranno Religiosi , o altri Ec-
» clesiastici , nemmeno persone laicali per riceverle , come nem-
» meno anderanno Chierici , Confratri , Mandatari , o altre persone
» questuando per la Chiesa . Molto meno dovranno far ciò li poveri,
» quali saranno per lo spazio di canne dieci lontani dalla porta del-
» la Chiesa , sotto le pene contenute nell' Editto stampato a parte .
» Che perciò sarà parimenti cura de Superiori , e Sagrestani , e de-
» gli esecutori, che v'assistano,il procurare ,che non entrino in Chie-
„ sa ,ad effetto d'evitare la distrazione de fedeli , che orano , potendo
„ li benefattori caritativi far le limosine fuori delle Chiese , siccome
„ ordinò la San. Mem. di Clemente XI. con special' editto , in cui si
„ proibisce ad ogni fedele dar nelle Chiese limosine a poveri .

1. Ad hanc sanctionem pauca adnotat *Cavalerius* , quæ opportunum videtur hic iisdem verbis referre : *Ad evitandam fidelium distractionem , quam causat facile intus Ecclesiam tempore cujusvis expositionis , interdicitur eleemosinarum collectio sive mediis lancibus , vel personis stantibus,aut Ecclesiam percurrentibus* . ***Lex est rigidior pro pauperibus , quibus ingressus in Ecclesias causa quæstus , pro quocumque ita prohibetur tempore , ut ad repellendam pertinacem illorum importunitatem , quae vix legibus coerceri potest , speciali edicto cautum sit , ne fideles intra Ecclesiam iisdem eleemosynas elargiantur , extra Ecclesias vero per spatium decem***

cannarum ab Ecclesiae porta distantes stare praecipiuntur, ne clamoribus, & strepitibus Ecclesiam impleant, & intus orantes fideles distrahant, atque perturbent.

2. *Quæ cum de Ecclesiae collectoribus statuta minime sint, haud ambigo inferre primo, quod extra occasionem expositionis adhuc intra Ecclesiam juxta priscum Ecclesiae usum, ipsique coaevum fieri valet eleemosynarum collectio in favorem Ecclesiae pauperum, animarum Purgatorii, aliorumque, juxta temporum circumstantias & circumstantiarum exigentias, dummodo sine strepitu, & cum modo fiat. Secundo: exposito autem ipso Sacramento fieri posse credimus, & consueto modo commendari intra concionem, quae tunc temporis haberetur, hac tamen lege, ut nute fiat, & non extendatur ultra concionis tempus. Tertio: addere nobis liceat, quod expositionis tempore non removeri mandantur eleemosynarum capsulae, si quae intus Ecclesiam permanenter habeantur, quinimmo quod, & apponi possunt ad ingressum Ecclesiae, vel in alio congruo loco, dummodo nemo assistat, nec apponantur lances, aliave vasa ex projectione denariorum apta fragorem edere. Mens enim sanctionis non est tunc temporis elargitionem eleemosynarum universim prohibere, sed solum eam, quæ quomodcumque apta est interturbare fidelium preces, & hinc quarto subdimus, quod collectores hujusmodi nihil vetat haberi juxta Ecclesiae portam, licet non in distantia pro pauperibus praescripta, dummodo ita se gerant tacite, ut inde nullus rumor, vel perturbatio obveniat Orantibus intra Ecclesiam.* Hactenus Cavalerius.

3. Tametsi limitationes hujusmodi suam habeant vim, non sunt tamen ita ampliandæ, ut sine casuum distinctione, ubique, & semper ad placitum locum sibi vindicare possint. Legem eludere non licet, & ubi non urgeat necessitas, servanda est regula. Concedam tamen aliquid de juris rigore esse laxandum favore illarum Ecclesiarum, quarum opes impares sunt ad digne, ac decenter illam solemnem functionem peragendam, quam propterea nequirent perficere, nisi identidem, urgentibus locorum, ac temporum circumstantiis, aliquod sibi compararent subsidium a fidelium pietate. Verumtamen magna cum cauthela id fieri oportet cùm ne distrahantur ab oratione fideles, tùm ne aliquibus eleemosynarum collectio offensioni, & scandalo sit. Idcirco ab ea quæritanda intra Ecclesiæ ambitum abstinendum, & satius est id fieri silenter ad Ecclesiæ januam, etiam in expositionibus minus solemnibus, & particularibus, ad quas etiam extenditur *Instructio*. Nam hujus finis præcipuus est, quod nulla præbeatur occasio fidelibus avertendi mentem, & animam ab oratione. Eumdem quoque modum tenendum esse reor, si conciones ha-

beantur in hisce particularibus expositionibus (nam in Oratione quadraginta horarum, si Præsidum permissu brevia habeantur colloquia, nullo modo eleemosynæ quæritandæ sunt) Possunt equidem concionatores excitare Fidelium pietatem ad elargitionem eleemosynæ erogandæ in Cultum Divinum , sed maxime expedit, ut simul adstantes moneant , quod collectio fit ad Ecclesiæ januam . Nam si intra Ecclesiam fiat , vix , ac ne vix quidem obtineri poterit, ut mute , & sine aliquali strepitu fiat , quemadmodum vellet *Cavalerius* .

4. Quid de pauperibus dicam ? Horum egestati succurrere magnum opus misericordiæ est , & meriti plenum : aliquorum tamen nimia refrænanda licentia est , & multum incommoda petulantia , dum Ecclesiæ religionem non veriti per Templorum ambitum nec ullum dent debitæ reverentiæ loco sancto inditium , sed undique discurrunt , distrahentes , & perturbantes ab oratione fideles . Provide idcirco Pontifices Summi , ut huic malo occurrerent , jusserunt ne egenis liceret petere eleemosynam in Ecclesiis . *S. Pius V.* Constitutione *Cum primum dat* 1. *Aprilis* 1566. §. 5. Ecclesiarum Rectoribus præcipit : *Pauperes quoque mendicantes , seu eleemosynas petentes per Ecclesias tempore Missarum , Prædicationum , aliorumque Divinorum Officiorum ire non sinant , sed eos ad valvas Ecclesiarum stare faciant sub pœna* &c. , & *Clemens XI.* prius injunxit *anno* 1703, Concionatoribus , ut populo in Quadragesima annuntiarent majoris esse meriti, sibique gratius non dare iisdem eleemosynam in Ecclesiis , sed in earumdem januis , vel alibi . Deinde vero intelligens continuare nihilominus talem abusum , *sub die* 11. *Julii ejusdem anni* promulgari fecit , & in locis solitis Urbis, & ad valvas omnium Ecclesiarum tam sæcularium , quam regularium sequens edictum = *Riconoscendosi , che tuttociò non sia stato bastante ad impedire le sudette questuazioni, la Santità di Nostro Signore* &c. *espressamente proibisce a tutti i fedeli dell'uno , e dell'altro sesso di qualsivoglia stato , grado , condizione il dare limosina di qualsivoglia somma benchè tenuissima a mendicanti in qualunque tempo dentro le Chiese , avvertendo , che quelli, che in esse faranno a poveri la limosina , non solamente per cagione delle sopraespresse circostanze non faranno atto meritorio , ma saranno positivamente , colpevoli per avere , benche indirettamente , cooperato alla irriverenza della Chiesa , e ai disturbi , e distrazioni delle preghiere , ed orazione de'devoti , ed anche per aver trasgredito li premurosi commandamenti di Sua Santità , che hanno per unico oggetto la riverenza, il decoro , e la quiete , che per divino precetto sono dovuti ai sagri Tempj* . Hujusmodi edictum pluries fuit confirmatum, præsertim ve-

ro *a Cardinali Caracciolo Pro-Vicario die* 13. *Augusti* 1716., & *a Cardinali Paracciano Vicario die* 23. *Septembris* 1718., a quo ampliatum multipliciter fuit, ut radicitus evelleretur abusus.

5. Porro hæc nostra Instructio ad observantiam revocat legem edictalem San. Mem. *Clementis XI.* de eleemosynarum elargitione in Ecclesiis vitanda: *potendo li Benefattori caritativi far le limosine fuori delle Chiese, siccome ordinò la San. Mem. di Clemente XI. con speciale editto, in cui proibisce ad ogni fedele dar nelle Chiese limosine a poveri*. Quod si generaliter id est interdictum, ne religioni inferatur detrimentum, multo magis esse debet, dum in throno patet Augustissimum Sacramentum, in cujus adoratione omnes circumstantes unice debent esse intenti. Quamobrem, ut vidimus, & alia etiam jubet *Instructio*, quæ eumdem finem habent, removendo scilicet quamlibet distractionis, & perturbationis occasionem. Quoniam vero nedum turbari possunt fideles a pauperibus stipem intus Ecclesiam quærentibus, verum etiam ab eorum vocibus, & clamoribus, si prope adstarent; consulto hos arcet Instructio *per lo spazio di dieci canne lontani dalla porta della Chiesa*. Forte non semper, non ubique hæc servari poterit distantia, (optandum tamen, & curandum, ut servatur) studeant saltem Ecclesiarum Rectores, quod eo in loco pauperes sint, unde eorum voces usque ad Ecclesiam non perveniant.

§. XXIX.

» Si avverte, che non termini l' Orazione in una Chiesa, se
» non che dopo che sarà principiata nell' altra, e ciò si osserverà
» da qualunque Chiesa benchè Basilica, e Collegiata, o in qualsi-
» voglia modo privilegiata.

Nihil in hac sanctione occurrit notatu dignum. Per eam consultum est perennitati Orationis. Nam si cito nimis in una Ecclesia repositione Sacramenti cessaret Oratio, in alia vero longe tardius expositione inciperet; fieret contra institutum, quod exigit, ut per integrum anni circulum, ne ad minimum quidem temporis spatium debeat intermitti. Quamvis vero Romæ ita sit omnino servandum, & ut alibi idem fiat, lex non urgeat; ipsa tamen Instituti ratio jure quodam suo postulat, ut si alicubi more romano in usu sit Oratio quadraginta horarum, non in una, alterave Ecclesia tantum, disjunctis intervallo temporibus, sed in quamplurimis per turnum distinctis, ad integrum anni spatium complendum, eadem regula obtineat, ne ulla sit hora in ea Civitate, vel loco, in qua SSmum Sacramentum publice, & patenter non sit expositum. Atque eadem

ratio est, ob quam lex dirigitur ad omnes omnino Ecclesias, vel hæ sint Basilicæ, Collegiatæ, vel quibuscumque auctæ privilegiis. Nam si hæ exemptæ a legis præscripto censerentur, facile evenire posset, ut saltem ad breve tempus Oratio, quæ perennis esse debet, interruptione cessaret. Ut supra vidimus *ad* §. *XII. num.* 1. *S. Carolus Borromæus*, ne Oratio intercipi contingeret, jussit: *comincisi l' orazione nella Chiesa seguente un' ora prima che finisca nella precedente*: quamvis, juxta illius Ecclesiæ morem, oratio: *duri in ciascun luogo il tempo preciso solo delle quarant' ore, e non più oltre*.

§. XXX.

» Terminata la Messa della reposizione, il Celebrante prenderà il Piviale (osservando il rito respettivamente sopra descritto dopo la Messa dell' esposizione), e genufletterà con i Ministri avanti il SSmo Sacramento nel mezzo sull' infimo grado dell'Altare. Immediatamente i Cantori principieranno le litanie, e si continuerà sino al ℣. *Domine exaudi orationem meam* inclusive. Dopo alzatosi il Celebrante con i Ministri, ponerà ivi nel mezzo l'incenso senza benedizione, e genuflesso incenserà tre volte il SSmo Sacramento, e prenderà il velo umerale. Fatta l' incensazione, il Diacono con le dovute riverenze leverà il Sacramento dal Trono, ed immediatamente stando in piedi lo consegnerà al Celebrante genuflesso, genuflettendo anche esso Diacono subito, che averà consegnato il Sacramento; pratticandosi poi respettivamente ciò, che nell' esposizione si è detto circa le ceremonie, e rito della Processione &c.

1. Dum ad illustrandam hanc sanctionem accedo, operæ pretium esse arbitror ritus, & cæremonias exponere, quas communiter Auctores liturgici tradunt omnino servandas in solemni Missa ad Aram, in qua expositum est Sacramentum, celebranda. Ea omittam quæ cuicumque Missæ solemni communia sunt, persequar tantummodo ea, quæ peculiaria sunt pro hac Missa. Itaque pro repositione SSmi Sacramenti solemnis Missa præmitti debet, uti etiam celebrari solet coram exposito in solemni Octiduo SSmi Corporis Christi; & licet alias, ut vidimus, a celebrando coram eo abstinendum sit, nihilominus alicubi, nescio an ex privilegio, an ex consuetudine nonnunquam extra præfatos casus solemne Sacrum peragitur.

2. Sed en statim se offert dilucidanda quæstio, num in hac, quemadmodum in omnibus aliis Missis vel cantatis, vel lectis, cele-

bratis coram Sacramento exposito collocanda sit Crux in Altari? Equidem apponenda non est, ut ibi conspiciatur per integrum spatium, quo durat expositio: controversia limitatur ad tempus Sacrificii. *Rubrica Missalis* sine ullo discrimine jubet *part.* 1. *tit.* 20., *quod super Altare collocetur Crux in medio*. Hac attenta *Rubrica*, magnum fuit olim inter liturgicos Scriptores dissidium. Negabant alii Crucem apponendam esse in Altari, dum expositum patet Sacramentum, ea potissimum ratione innixi, quod ubi adest in throno Figuratum, non est, cur simul apponatur ejusdem figura. *Gavantus* qui *part.* 1. *tit.* 20. *litt. u.* docet, *in Altari, in quo asservatur Sacramentum clausum in Tabernaculo collocandam esse Crucifixi imaginem, si in eo celebranda sit Missa*; agens alibi, scilicet *part.* 2. *tit.* 14. *num.* 6. de Missa coram Sacramento exposito, ac præcise de genuflexionibus, & thurificatione, ait: *Pro Cruce, quæ adesse non debet, incensetur Sacramentum*. In eadem sententia sunt *Bauldryus*, *Bissi*, aliique plurimi. Contrariam vero tuentur *Pasqualigus de Sacrific. novæ legis quæst.* 715. *num.* 2. *Hannao tom.* 2. *de Sacrificio Missæ disputat* 25. *sect.* 5. *num.* 9., *Oliverius Bonartius de Missæ Sacrificio lib.* 1. *cap.* 19. *num.* 3., *Cæremoniale Excalceatorum SS. Trinitatis*, & *Ordinis de Mercede*; ac tandem, ut de aliis sileam, novissime horum sententiæ accessit *Meratus part.* 1. *tit.* 20. *num.* 7., & *part.* 2. *tit.* 14. *num.* 7., qui a doctrina *Gavanti* recedens, existimat parvam Crucem esse apponendam, & hoc conforme esse *Rubricæ*, quæ cum indefinite expostulet Crucem in Altari, in quo est celebrandum, nullam exceptionem videtur admittere.

3. Explodunt hi contrariam sententiam, quia figuratum, id est reale Christi Corpus præsens est sub speciebus Eucharisticis ob oculos fidei, & mentis, non vero ob oculos corporis. Sed *Rubrica* præscribit præsentiam figuræ, quæ sit ob oculos Celebrantis, ut facilius actu sibi revocet in memoriam passionem Christi, ejusque cruentum Sacrificium; quæ quidem memoria, attenta infirmitate nostrarum distractionum, magis ex Crucis sensibili aspectu, quam ex ipsa Hostia in nobis excitatur; sicuti fatetur & ipse *Gavantus loc. cit.*, ut firmet regulam, quod apponenda est Crux in Altari, in quo asservatur Sacramentum reconditum in Tabernaculo. Sed facile refelli possent rationes istæ, si nostri instituti esset quæstionem hanc solida argumentatione discutere, & liberum alteram tueri sententiam, quod arbitror non licere, postquam Apostolica Sedes sua interposita auctoritate declaravit variam Ecclesiarum consuetudinem servandam esse, ut mox videbimus.

4. Huic declarationi prælusisse videtur *Paulus Maria Quarti*, qui *ad Rubricas Missalis par.* 1. *tit.* 20. *quest.* 10. censet, Crucem necessariam non esse, quia Sacramentum palam expositum ex se aptum est deservire ad fines, ob quos Crux apponitur. Verum non arbitratur inconveniens, si nihilominus apponatur, quia inconveniens non est, quod ubi est Persona Principis, sint etiam ejus Insignia, & Imago; alias quippe cum, peracta Consecratione, Christus constituatur illico realiter præsens, necesse foret Crucem statim ab Altari removere. Axioma igitur illud: *ubi est figuratum, debet cessare figura*: intelligendum apparet de Sacrificiis veteris legis, quæ erant figura Sacrificii, Crucis, & Christi Crucifixi; non vero de Imagine Crucis, & Crucifixi, qua repræsentatur ipsa realis Crucifixio jam consummata, & ponitur ob oculos corporis, quod SS̄ma Eucharistia minime præstat, unde & usus obtinuit, quod in ipsa Hostia consecrata habeatur nihilosecius impressa Imago Crucifixi.

5. Hæc autem sententia est, quæ ex declaratione *Congregationis Sacrorum Rituum*, & successiva *Constitutione San. mem. Benedicti XIV.* modo obtinet. Equidem *Sac. Congregatio sub die* 14. *Maii* 1707. in una *Senarum*, proposito Dubio: *An super Altare, in quo SS. Sacramentum expositum est, Crux de more collocari debeat*? non sine magna suffragiorum discrepantia, ut testatur laudatus Pontifex in dicta Constitutione, responderat: *Nunquam omittendam Crucis cum Imagine Crucifixi apposita collocationem*: (in nostra collectione *num.* 3624.) re tamen maturius discussa *in Aquen.* 2. *Septembris* 1741. quamlibet Ecclesiam in sua consuetudine relinquendam esse edixit. En verba Decreti: *Etsi Decretum hujus Sacrae Congregationis de anno* 1707. *praecipiat, quod in Altari, ubi est publice expositum SS. Sacramentum tempore Sacrificii, Crux de more collocetur, non est tamen in viridi observantia*, & *Patriarchales Ecclesiae Urbis oppositum servant. Supervacaneum enim adjudicant Imaginis exhibitionem ubi Prototypus adoratur. Et hacce de causa Instructio pro Oratione quadraginta horarum Clementis XI. Benedicti XIII.* & *Clementis XII. Summorum Pontificum jussu edita sub silentio praeterit: an locanda, removendave sit hujusmodi Crux, linquens quemlibet in sua praxi* (Ibidem *num.* 3970. *dub.*5.) Et hæc est sententia, quam commendat, tenet, servandamque proponit *Benedictus XIV.* in sua Constitutione *Accepimus* &c. *die* 16. *Julii* 1746., ubi, variis sententiis expositis, ac relato S.R.C. Decreto, concludit. *Quae cum ita se habeant, Rituumque interpretes*, & *Scriptores ob ea, quae mox relata sunt, in varias abierint sententias, satis commendari non pos-*

sunt ea, quae prudenter, sapienterque decreta fuerunt a praedicta Sacrorum Rituum Congregatione, nempe, ut quaelibet Ecclesia, vel Diœcesis suam retineat consuetudinem, ita ut nihil immutetur in ea Diœcesi, ubi Crux in Altari constitui solet, dum Missa celebratur, etiamsi Sacra Eucharistia publice prostet. Neque nova disciplina excitetur in ea Diœcesi, ubi contraria hujus rei consuetudo jampridem invaluerit.

6. Quælibet igitur Ecclesia suam servet praxim. Quod si mos obtineat collocandi Crucem, *duo* notanda sunt. *Primum*, quod apponenda erit tempore dumtaxat Sacrificii. Hoc expleto, cessat ratio, propter quam apponitur. *Secundum*, quod thurificato Sacramento, non est incensanda, sed Crucis incensatione omissa, illico est procedendum ad thurificationem Altaris. Ita sancitum est a S.R.C. *in Carthagenen.* 29. *Novembris* 1738., quæ proposito dubio: *An, dum incensatur Altare, in quo est expositum publicae adorationi Venerabile, utrum post illud incensatum, debeat quoque Crux incensari?* absolute respondit: *Negative*. (Ibidem *num.* 3951. *dub.* 5.) Hac super re videri possunt Cavalerius *tom.* 4. *cap.* 7. *Decret.* 32. *num.* 3., & *cap.* 18. *Decret.* 5. *num.* 5. ac Tetamus *in Append. cap.* 3. *artic.* 2. *num.* 7.

7. Præmittendum id erat: ad explanandum ea, quæ peculiaria sunt Missæ coram Sacramento celebratæ, modo progredior. Isthæc Missa cum sit revera solemnis, non secus ac cum Ministris paratis celebrari debet, quemadmodum jubet *Instructio* de omnibus Missis, quæ per expositionis triduum cantandæ sunt. Hinc Celebrans, & Ministri e Sacrario exeuntes, vix e conspectu sunt Sacramenti, etiam priusquam Capellam ingrediantur, in qua est expositum, omnes caput denudare debent, & bireta tradere Cæremoniario, aut assistentibus Clericis. Cum vero ad Altare pervenerint in plano Presbyterii ante infimum gradum omnes flectunt utrumque genu, & simul caput profunde inclinant, quod solum fit cum primum ad Altare accedunt, & finita Missa, ab eo non reversuri, recedunt: nam in Missæ prosecutione, dum accedendum, vel recedendum est, aut ab uno ad alterum Altaris latus transeundum, dexterum dumtaxat genu flectendum est, ut alias vidimus, & communiter notant *Gavantus part.* 2. *tit.* 14. *num.* 5. *ibique Merati* cum aliis pluribus ab eodem laudatis. Id fit, ut facilius, & commodius surgant, & nimis cunctandum non sit in sacris muneribus ex rubricarum præscripto peragendis. Advertendum præterea est, quod faciendo genuflexionem unico genu, non debet caput inclinari, ut a multis perperam fieri notat *P. Mera-*

tus ibidem. Sed & aliud insuper animadvertendum, ne Sacri Ministri prope Altare vel accedentes, vel recedentes, dum genuflectunt, manuum extremitatem ad Altaris oram admoveant; nam id soli Celebranti permittitur, dum manus impeditas non habet.

8. Facta confessione absque ulla genuflexione accedunt ad Altare, ubi deinceps unico genu flectunt, & Celebrans dicit: *Oramus te Domine* &c. juxta solitum; mox imponit incensum in thuribulum, non in medio Altaris, sed tantillum conversis humeris ad cornu Evangelii, facie vero ad cornu Epistolæ, quod semper servandum est, dum imponitur thus ad Altare, in quo expositum est Venerabile. Diaconus aliquantulum inclinatus ministrabit naviculam, Thuriferario stante, vel genuflexo, ob Celebrantis commoditatem sustentante thuribulum juxta morem: a Celebrante benedicendum est thus, quia, præter Sacramentum, adolendum est etiam Altare, ac dein ipse Sacerdos. *Caeremoniale Episcoporum lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 19. *Gavantus*, & *Merati loc. cit., Bauldry. part.* 2. *cap.* 9. *art.* 3. *num.* 3. Diaconus autem ob Sacramenti reverentiam abstinere debet ab osculis, dum & naviculam, & thuribulum porrigit Celebranti. Imposito & benedicto thure, recedente Thuriferario ad locum suum cum debita genuflexione, Celebrans cum Ministris Sacris descendit ad secundum gradum Altaris aliquantulum oblique conversus, ita ut in descensu terga non vertat Sacramento: genuflectit in suppedaneo medius inter Sacros Ministros ibi pariter genuflexos; thuribulum accipit a Diacono sine osculis, statimque, præmissa cum Ministris profunda inclinatione, incensat Sacramentum triplici ductu, motu gravi, interposita brevissima morula unum inter, alterumque ductum, & eo tempore Ministri Sacri aliquantulum elevent posteriorem partem Planetæ, interim omnibus circumstantibus manentibus genuflexis.

9. Fatetur *Meratus* praxim Basilicarum Urbis, quæ omnium Ecclesiarum Mater est, & Magistra, eam esse, quam supra posuimus, videlicet, quod in suppedaneo genuflexus Sacramentum incensat, atque ita faciendum esse communiter Auctores Liturgici docent, quos inter *Gavantus*, qui ait: *Incensatur Sacramentum a Celebrante super altiorem Altaris gradum*: nihilominus subdit, præfatum ritum contrarium videri *Caeremoniali Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 26., unde notat aliquos in ea versari sententia, quod Celebrans debeat ad infimum gradum descendere, ibique thure adolere Sacramentum. Hi tamen casus omnino diversos mire confundunt. *Caeremoniale loc. cit.* agit de thuri-

ficatione Sacramenti in solemnitate SSmi Corporis Christi post Processionem: & tunc bene est, quod Celebrans, qui unice incensare debet Sacramentum, illud e loco incenset, in quo genuflexus jam reperitur. At diversa ratio est quoad Missam, in qua Celebrans loco moveri debet, ut Sacramentum genuflexus incenset, quo incensato, procedendum est ad thurificationem Altaris. Consultus super hac quæstione eruditissimus Episcopus *Pompejus Sarnelli*, *lettere Ecclesiastiche tom.* 8. *lett.* 26. adhæret communi sententiæ, casusque opportune distinguit, docens, quod quando incensatio fit extra Missam, tunc procul dubio debeat hæc fieri a Sacerdote genuflexo super infimo Altaris gradu; sed quando occurrit incensare Sacramentum intra Missam solemnem celebratam coram eodem Sacramento exposito, tunc, inhærendo sententiæ *Gavanti part.* 2. *tit.* 14. *num.* 6. & *num.* 12., tenet cum ipso Sacramentum incensari debere a Celebrante super altiorem Altaris gradum una cum Ministris genuflexo, ut sit magis expeditus idem Celebrans ad cæteras functiones ejusdem Missæ peragendas.

10. Atque hic *Cavalerius* quæstionem movet: An Sacerdos, dum se, ut supra, retrahit ab Altari pro impositione incensi, & iterum se constituit ad Altaris medium descensurus illico ad incensationem Sacramenti, debeat genuflectere? Suggillat *Meratum*, inquiens: *Negat Meratus part.*2. *tit.* 14. *num.* 7., *qui tamen sibi discors num.* 12. *genuflexionem demandat*: *nec aliter exposcit generalis regula*, *quam ipse cum universitate Doctorum firmat*, *genuflectendi scilicet in accessu quolibet*, & *recessu ab Altaris medio*, *aut transitu per ipsum*. Ego autem hanc non agnosco discordiam, imo si quis carpendus est, potius *Cavalerius*, qui diversos casus, diversasque actiones non distinguit, quam *Meratus* videtur. Is namque de hac incensatione agens, ait utique: *sine ulla genuflexione descendit ad secundum gradum Altaris*: & jure quidem, quia, imposito thure, statim incensandum est Sacramentum, & cum genuflectendum sit in suppedaneo, non video, cur genuflectere debeat, antequam descendat. Diversus est casus in secunda thurificatione, quia, antequam incensetur Sacramentum, incensenda sunt Oblata, utpote quæ pertinent in præparatione, & purificatione materiæ ad essentiam Sacrificii: & in hac circumstantia docet clariss. Auctor: *antequam Celebrans se retrahat aliquantulum ad cornu Evangelii ad imponendum incensum*, *genuflectere debet*, *sicut etiam postquam imposuit incensum*, & *convertit se ad Altare thurificaturus Oblata*: sibi tamen constans genuflexionem fieri negat, priusquam descendat ad thurificandum Sacramentum: *iis incensatis* (scilicet

Oblatis) *sine genuflexione Celebrans* , & *Diaconus descendunt ad secundum gradum Altaris* , *ut genuflectant super suppedaneum* : actiones sunt diversæ , diversus etiam est modus . Ubi ergo discordia ?

11. Cæterum non desunt, qui docent nec genuflectendum priusquam incensentur Oblata . Ita *Gavantus part.* 2. *titul.* 14. *num.*12. *In oblatione Oblatorum benedicit incensum* , & *sine genuflexione incenset Oblata* : *tum genuflexus super altiorem gradum incensat Sacramentum* : Bauldry *part.* 3. *cap.* 17. *num.* 11. *Incensaturus Oblata* , *statim benedictione facta thuris* , *eadem incensat* , *non prius genuflectens* , quod magis confirmat *part.* 2. *cap.* 8. *artic.* 3., ubi expresse agit de thurificatione SSmi Sacramenti expositi in Altari , præcipue *num.* 3. & 6. Corsetti *part.* 1. *tract.* 1. *cap.* 17. *num.* 9. *In incensatione Oblatorum benedicitur incensum de more* , & *sine genuflexione Celebrans incensat Oblata* . Horum sententiæ adhærendum videtur , quia revera Celebrans impositurus thus , non discedit ab Altaris medio , sed tantillum se retrahit , conversis humeris ad latus Evangelii , ministrante Diacono e cornu Epistolæ , ita ut thuribulum in medio sit ; quia igitur cessat ratio accessus , & recessus , vel transitus , jam patet , jure omittendas esse genuflexiones .

12. Incensato Sacramento , Celebrans , & Sacri Ministri , præmissa profunda inclinatione , surgunt , & ad Altare accedunt , ubi omnes genuflectunt unico genu ; mox Celebrans incensat Altare more solito , & quoties transit ante Altaris medium una cum Ministris, semper unicum flectit genu . Advertendum hic est , quod illis in Ecclesiis , in quibus mos obtinet apponendi Crucem cum imagine Crucifixi , ut supra jam monui , Crux non est thurificanda , siquidem, incensato Originali , non est, cur incensetur ejusdem figura . Solum in *Feria VI. majoris Hebdomadae* post incensatum Sacramentum, incensatur etiam Crux, quia tali die speciali cultu Crucem Christi Domini veneramur , & ideo , nemine excepto , omnes ante eam transeuntes genuflectunt . Completa autem Altaris incensatione . Celebrans a parte laterali Epistolæ descendit in planum , ubi se convertit ad populum , advertens, ne terga vertat Sacramento , idcirco dum descendit , respiciat cornu Evangelii . Ibi in plano incensatur triplici ductu a Diacono stante contra ipsum , scilicet conversis humeris ad populum , qui Diaconus ante , & post incensationem se profunde inclinat Celebranti : Subdiaconus vero interim se collocabit a sinistris Diaconi , vertendo pariter terga populo . Cæremoniarius , & Thuriferarius consistant in locis consuetis . Ita erit servandum etiam

in alia incensatione ad Offertorium, & in eodem loco pariter Celebrans manus lavabit. Unum solum discrimen erit, quod tunc Subdiaconus non accedat ad sinistram Diaconi thurificantis, sed manebit in plano, ubi reperitur tectam velo Patenam sustinens.

13. Quoties Celebrans ad populum se debet convertere dicturus *Dominus vobiscum etc.* prius osculatur Altare, quando est faciendum, deinde, facta genuflexione in medio, se tantillum retrahit ad cornu Evangelii, & ita se vertit oblique ad populum, humeris conversis potius ad cornu Evangelii, quam ad Altare, & ad medium se restituens, iterum genuflectet. Idem praestandum est ad *Orate Fratres*. Notandum tamen, quod circulum non debet perficere, sed ad Altaris medium reverti, ut fit ad ℣. *Dominus vobiscum*. Haec autem tenenda est methodus in Altari osculando, ut quoties Celebrans jam est in medio Altaris, prius illud osculari debeat, & postea genuflectere; quando vero non est in medio, sed venit ab aliquo Altaris latere, prius genuflectat, & postea osculabitur Altare.

14. Quamvis vero, exposito Sacramento, ut saepe dictum est, omitti debeant oscula manus, & rerum, quae Celebranti porriguntur, nihilominus Subdiaconus, dicta Epistola, osculabitur manum Celebrantis more solito, & ab ipso benedicetur: Diaconus vero recipiet benedictionem ante Evangelium de more, & manum Celebrantis osculabitur, sicut ipse Celebrans osculari debet librum Evangelii a Subdiacono ipsi delatum. Rursus Diaconus ad Oblationem osculabitur Patenam, Calicem, & manum Celebrantis, tum in fine Orationis Dominicae easdem Patenam, & manum similiter osculabitur. Unde patet, quod illa tantum omitti debeant oscula, quando faciendum aliquid est, quod specialiter Sacramentum expositum dumtaxat respiciat, non illa, quae ad ritum Missae solemnis proprie pertinent. Percontabitur fortasse quis: Cur ergo Diaconus abstinet ab osculis cochlearis, & manus, quando Celebrans impositurus est incensum in thuribulum? Licet Scriptores velint a Celebrante benedici debere thus, quia praeter Sacramentum, etiam Altare thurificandum est, ac insuper etiam Sacerdos. Objectum, ut verum fatear, aliquam habet vim; facilis tamen est solutio. Si standum esset, sine casuum distinctione, *Caeremoniali Episcoporum*, nedum ab osculis, verum etiam ab ipsa benedictione foret abstinendum. Ita *lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 19. = *absque osculo cochlearis, et manus Episcopus cum Mitra sine benedictione thus imponet etc. et num.* 36. *imponet incensum sine benedictione, et osculo*: notandum tamen, quod ibi res est de

thurificando Sacramento extra Missam. Diversa ratio est intra Missam, in qua eadem actio duplex habet objectum, scilicet thurificationem Sacramenti, nec non Altaris, & Celebrantis, ac etiam Oblatorum post Offertorium. Ideo autem indicitur benedictio, quia thure adolenda sunt Altare, Oblata, & Celebrans; imo Oblata, ut ad essentiam Sacrificii pertinentia, ante Sacramentum: unde consequitur non ratione Sacramenti, sed ratione Altaris, Oblatorum, ac ipsius Celebrantis, thus benedici. Oscula vero omittuntur, quia sunt actus mere reverentiales, qui locum habere nequeunt exposito Sacramento. At actus mere reverentiales non sunt oscula manus Celebrantis post Evangelium & Epistolam, Calicis, Patenae &c. sed potius mixti, qui, cum ad ritum pertineant, omitti non debent. Si haec non arridet ratio, quae mihi non levis videtur ponderis, quisque quam mavult sententiam teneat, dummodo validiora afferat argumenta, quae allatas rationes evertant.

15. Post Offertorium Celebrans imponit incensum in thuribulum, ut supra dictum est, & ad Altare conversus de more incensat Oblata, quibus incensatis, Sacerdos, & Diaconus descendunt, & genuflexus Celebrans in suppedaneo, Diacono a dexteris pariter genuflexo ministrante thuribulum, incensat SSm̃um Sacramentum. Hic iterum *Cavalerius* carpit *Meratum*, qui Diaconum genuflexum collocat ad dexteram Celebrantis in suppedaneo; sed paulo post, quasi poenitens, eum ponit in gradu inferiori. Immerito tamen: nam Cl. Auctor ait tantummodo: *Interim Diaconus aliquantulum retro ... Casulam elevatam tenebit*: ac refert opinionem *Cerracchini*, qui eum collocat in gradu inferiori. Sed illud *aliquantulum retro* non aliud significat, nisi quod Diaconus genuflexus in suppedaneo, dum elevat casulam, non teneat eamdem physice lineam. Nec arridet ratio a *Cavalerio* allata, ut eum a suppedaneo dejiciat, *sic exigente dignitate Sacerdotali, quae non videtur valde convenienter pati, Diaconum a dexteris in eodem gradu, sed magis in inferiori, in quo aeque commode ministrare valet*: Nam si Diaconus eum locum tenet, non ideo tenet, ut sibi indebitum honorem usurpet supra Celebrantem, verum ut necessitati inserviat, & ad ministrandum sit paratus, & promptus: at non esset, si inferiorem teneret gradum. Quod & ipse *Cavalerius* cum dissimulare nequeat, fateri cogitur, immediate subdens: *Quoniam tamen etiam a dexteris positus in eodem gradu assistit, ut ministrans, probabile valde est etiam, in eodem gradu se collocare posse.*

16. Id autem speciale habet hujusmodi thurificatio, quod licet

in aliis solemnibus Missis, dum incensatur Crux, Calix e medio Corporalis amoveri debeat, & ad latus collocari, non idem faciendum sit in Sacramenti incensatione, tametsi haec stet loco incensationis Crucis. Et ratio est, quia dum incensatur Crux, ideo seponitur Calix, quia periculum est, ut thuribuli ductu Calix concutiatur, & decidat, vel saltem vinum pro Consecratione jam oblatum effundat. Hoc autem non imminet periculum in turificatione Sacramenti, quae non fit prope Altare, sed longe ab eo, scilicet in suppedaneo.

17. Postea Celebrans cum Diacono surgit, & cum eodem ascendit ad Altare, ubi ab utroque facta genuflexione unico genu, illud incensat more solito, dicens: *Dirigatur Domine etc.* Diacono elevante partem posteriorem Planetae Celebrantis, ut in aliis solemnibus Missis. Incensato Altari, Celebrans reddit thuribulum Diacono in cornu Epistolae, deinde descendit per gradus laterales ejusdem partis in planum, ubi conversus ad populum incensatur a Diacono, & quin loco moveatur, ibidem lavat manus, Ministro non osculante ampullas, easque astergit: & mox iterum ad Altare ascendit, ubi facta genuflexione, Missam prosequitur usque ad Communionem juxta solitum, si excipias, quod ad *Orate fratres* non perficit circulum, ut notatum est supra. Diaconus vero, incensato Celebrante, procedit ad thurificandum de more Chorum, & redit ad Altare cum debitis genuflexionibus, ubi a parte Epistolae incensat Subdiaconum, & inde, facta genuflexione, pergit ad locum suum, ubi, repetita genuflexione, incensatur a Ministro, et postea cum genuflexione loco movetur, ut pergat ad ministrandum Celebranti. Minister vero ultimo loco, facta genuflexione in medio Presbyterii, procedit ad ingressum ejusdem, & quasi stans a latere Evangelii, non in medio, ne terga vertat Sacramento, more solito populum incensat.

18. Sumpta Purificatione, Celebrans ponit Calicem in cornu Epistolae extra Corporale, postea genuflectit Sacramento, tum accedit ad cornu Epistolae, ubi accipit Calicem, abluit, & astergit digitos, posito Calice prope Corporale: deinde accedit ad medium Altaris, ubi iterum genuflectit, & mox Calicem dextera accipit, & ablutionem sumit, qua sumpta, Calicem astergit Subdiaconus, de more accommodat, aufert ab Altari, ad credentiam defert, cum debitis genuflexionibus: Celebrans vero genuflectit, & redit ad librum, ubi versiculum legit, qui *Communio* dicitur, inde reversus ad medium Altaris, illud osculatur, & genuflectit, conversusque ad populum dicit *Dominus vobiscum*, quo dicto, convertitur ad Altare, genuflectit, & osculatur; Ministri Sacri, qui eum

sequuntur pariter genuflectunt : regressus ad librum, canit orationem, aut orationes, si plures dicendae sunt, quibus absolutis, accedit ad medium Altaris, illud osculatur, & post genuflexionem, versus populum dicit *Dominus vobiscum*; Diaconus vero dicturus *Ite Missa est*, prius genuflectit, vertit se versus populum, ita tamen, ut oblique illum respiciat, & terga non vertat Sacramento, & cantat *Ite Missa est*, Subdiacono de suo loco non se movente.

19. Dicto *Ite Missa est*, & responso a Choro *Deo gratias*, Celebrans, & Diaconus iterum se vertunt ad Altare, & ab utroque facta genuflexione, Celebrans dicit: *Placeat tibi Sancta Trinitas etc.* & interim Diaconus, & Subdiaconus facta genuflexione recedunt a medio Altaris, & ille a cornu Epistolae, iste a cornu Evangelii utroque poplite genuflectunt in suppedaneo expectantes Celebrantis benedictionem: Celebrans vero dicit: *Benedicat vos Omnipotens Deus*; tum genuflectit, convertitur ad populum, & tantisper secedens ad cornu Evangelii, ut alias notatum est, impertitur populo benedictionem more solito; qua data, non perficit circulum, nec redit ad medium pro facienda genuflexione, sed procedens versus Altare recedit ad legendum *Evangelium S. Joannis*, ad cujus initium non signat Altare, sed tabellam Evangelii, & se ipsum, & ad *Verbum caro factum est etc.* non genuflectit versus cornu Evangelii, sed aliquantulum versus Sacramentum, unico tamen genu, sine capitis inclinatione. Finito Evangelio cum Sacris Ministris pergit ad medium Altaris, ubi omnes genuflectunt.

20. Haec ad Missam pertinent, nunc *ad Instructionem*, quae regulas tradit quoad ea, quae agenda sunt post Missam. Itaque, cum statim fieri debeat Processio pro Sacramenti repositione, Celebrans una cum Ministris, facta genuflexione unico genu in medio suppedanei sine capitis inclinatione, praecedente Subdiacono, sequente Diacono descendit per gradus laterales a cornu Epistolae in planum, & ad credentiam, sive ad locum paratum retro Altare, exuit Planetam, & deponit Manipulum, prout etiam deponunt Ministri Sacri, & induit pluviale ejusdem coloris, qui Missae convenerat: mox junctis manibus, nudo capite, medius inter Sacros Ministros elevantes hic inde pluvialis fimbrias, pergit per planum Presbyterii, & e conspectu Altaris tam ipse, quam Sacri Ministri utroque poplite cum profunda reverentia genuflectunt, mox surgunt, & sine capitis inclinatione genuflectunt in

infimo gradu Altaris, ibique permanent, donec absolvantur preces.

21. Ut jam diximus supra, cantandae sunt Litaniae Sanctorum, & adjunctae preces, prout notantur in libro, nisi pro temporum circumstantiis ad Superiorum placitum variandae sint. Hoc autem intercedit discrimen quod pro Sacramenti expositione prius per Processionis tractum cantatur hymnus *Pange lingua etc.*, & in reditu ad Altare stropha *Tantum ergo* cum sequenti; deinde Litaniae cum precibus, & orationibus: in repositione vero Litaniae, & preces cantandae sunt ante; postea intonatur Hymnus, fit interea Processio, qua expleta, & collocato Sacramento in Altari, cantatur *Tantum ergo* cum versiculis, & orationibus. Hinc praecipit sanctio = *Li Cantori principieranno le littanie, e si continuerà sino al* Domine, exaudi Orationem meam &c. Post hunc versiculum surgit Sacerdos cum Ministris, imponit incensum in thuribulum sine benedictione, & osculis, ministrante Diacono naviculam, & Subdiacono elevante dexteram Pluvialis fimbriam; & deinde genuflexus in eodem infimo gradu ter incensat Sacramentum, facta ante, & post profunda inclinatione, prout etiam faciendum est a Ministris interim elevantibus Pluvialis fimbrias. Deinde ei imponitur velum humerale &c. In reliquis idem servandus est modus, de quo supra *ad* §. *XIX.*, hoc tantum intercedente discrimine, quod ante Processionem pro expositione Diaconus sumit Ostensorium de Altari, ut Celebranti tradat; pro repositione vero illud tollit de Throno. Non persequar ea, quae ad Processionem pertinent, quia nihil addendum est iis, quae diximus relate ad aliam, quae fit pro expositione; siquidem praescriptae regulae utrique communes sunt.

22. Accidit quandoque, ut non Celebrans, sed alter vel Cardinalis, vel Episcopus functionem peragat repositionis; & forte etiam accidere potest quoad alias expositiones, quae non sunt pro Oratione quadraginta horarum, ut non statim post Missam Sacramenti repositio fiat; quod praecipue obtinet in octiduo Corporis Christi, dum coram eo Missa conventualis cantatur post Tertiam, & benedictio impertiri solet post Nonam. Utroque in casu sequens tenendus est modus a Celebrante, & Ministris. Finito Evangelio Celebrans revertitur ad medium Altaris, ibique habens Diaconum a dexteris, Subdiaconum a sinistris, facta genuflexione unico genu sine capitis inclinatione, statim cum iisdem descendit in planum, ea tamen cum cauthela, ut omnes in descensu oblique incedant, ne Sacramento terga vertant; ad planum perventi ante infimum

Altaris gradum utrumque genu singuli flectunt cum profunda capitis inclinatione, ut fecerunt in primo accessu ad Altare. Tunc omnes pariter surgunt, discedunt aperto capite, nec bireta accipiunt, quibus caput tegant, nisi postquam erunt extra conspectum Sacramenti.

23. Ex iis autem, quae dicta sunt, colligi poterit quae ratio tenenda sit, si quis Cardinalis, vel Episcopus post solemnem Missam ab alio cantatam sacrae functioni finem velit imponere. Jam notata ubi res erat de expositione, repetere hic vanum est. Iterum tamen adnotabo, quod hoc in casu cum Missa, et quae ad repositionem pertinent, habenda sint tanquam actiones distinctae, et separatae, color albus in Processione, et repositione adhibendus videtur, etiamsi pro qualitate officii, et ritus, coloris diversi paramenta inservierint pro Missa, veluti diximus *supra ad* §. *XVIII. num.* 3. *et seq.*

24. Ne quid praeteriisse videar, pauca addere juvat de ritibus servandis, si quandoque Missa privata celebretur coram Sacramento exposito. Id certe in Urbe non accidit quoad expositionem quadraginta horarum, cum duo tantum sint Solemnes Missae, quae coram Sacramento cum Ministris paratis cantantur; sed facile evenire potest extra Urbem, imo, et forte etiam in ea quoad alias expositiones minus solemnes; quamvis maxime deceat, ad Rubricarum sensum, ab hac celebratione abstinere. Sed quoniam difficillimum est abrumpere consuetudinem, quae benemultis laudabilis videtur, colligam ex Rubricistis quae in hanc rem notata sunt, ut pro casuum diversitate quisque sub oculis methodum servandam habeat, quin alios scriptores cogatur consulere.

25. Igitur Sacerdos Missam privatam celebraturus coram Sacramento exposito, statim ac Cappellam ingreditur, aliquantulum consistens caput detegit, porrigens biretum Ministro; et caveat ab illorum sequendo exemplum, qui perperam, vel supra Calicis bursam, vel supra Missale biretum deponunt. Cum pervenerit ad Altare ante illius infimum gradum in plano flectit utrumque genu, et genuflexus caput profunde inclinat, quod et Minister facit. Mox surgunt Sacerdos, et Minister, ille juxta morem ascendit ad Altare, et Calice collocato ad partem Evangelii, antequam capiat bursam ad extrahendum Corporale, genuflectit unico tamen genu, et sine capitis inclinatione, et sic fieri debent omnes aliae genuflexiones, ultima excepta, quae fit, dum, finita Missa, ab Altari est discedendum. Inde surgens extrahit Corporale, quod

de more extendit , et superimponit Calicem ; facta genuflexione sine capitis inclinatione, accedit ad cornu Epistolae , ut librum aperiat , et signet Missam , quae dicenda est .

26. Statim redit ad medium Altaris , genuflectit , ut supra , nullaque interposita mora , retrahens se aliquantulum ad cornu Evangelii , facie versa ad cornu Epistolae , ne vertat dorsum Sanctissimo Sacramento , descendit ad planum Altaris , humeris versis ad cornu Evangelii . Postquam descenderit pro incipienda Missa , genuflectit in infimo gradu sine capitis inclinatione : mox surgens facit confessionem : Minister vero , facta genuflexione utroque genu in primo accessu ad Altare , accedens de more ad cornu Epistolae , ibi deponit Missale , unde discedens , et pergens ante medium flectit utrumque genu , quod semper facit transiens per medium ; quamobrem magis solicitus esse debet , quam in aliis Missis in recedendo a suo loco , ubi est , ut tempore consueto ministrare possit .

27. Celebrans , finita confessione , ascendit ad Altare sine genuflexione , quam aliqui gratis faciunt ; sed ut ad illud pervenerit , priusquam incipiat : *Oramus te Domine etc.*, genuflectit ; finita Oratione , & osculato Altari , iterum genuflectit , & surgens procedit ad cornu Epistolae dicturus *Introitum* , quo dicto , ad medium Altaris revertitur , iterum genuflectit , deinde dicit *Kyrie* , *et Hymnum Angelicum* , quatenus dicendus sit ; mox osculatur Altare , genuflectit sine capitis inclinatione , vertit se ad populum paulo versus cornu Evangelii , dicit *Dominus vobiscum* , iterum genuflectit in medio Altaris , & pergit ad cornu Epistolae , ubi dicit *Orationes* , *Epistolam* , *Graduale* , aut *Alleluja* , aut *Tractum* , juxta temporis , & Missae exigentiam . Deinde accedit ad medium Altaris , ubi , elevatis ad Sacramentum oculis , statimque demissis , genuflectit , dicit *Munda cor meum etc.* , iterum genuflectit , & postea pergit ad cornu Evangelii , ubi legit Evangelium more solito , & osculatur librum ; revertitur ad medium Altaris , genuflectit , & dicit *Symbolum* , quatenus dici debeat : quo dicto , osculatur Altare , iterum genuflectit , & vertens se ad populum versus cornu Evangelii , dicit *Dominus vobiscum* , & postea , iterando genuflexionem in medio , dicit *Oremus* cum capitis inclinatione , dein *Offertorium* , si dicendum non sit *Symbolum* , accedens ad medium genuflectit , & postea osculatur Altare , & quin iterum genuflectat , vertit se ad populum &c. ut jam dictum est .

28. Dicto *Offertorio* , caetera facit, ut moris est . Postquam vero dixerit *Suscipe etc.* genuflectit , accedit ad cornu Epistolae , ac-

cipit Calicem, infundit vinum cum aqua, ministro non osculante ampullas, & reversus in medium, genuflectit, accipit Calicem jam praecedenter positum super Corporale, & dicit: *Offerimus etc.* Dicto *Veni Sanctificator*, & benedictis Oblatis, non jungit manus, nec inclinat caput, sed manibus super Altare positis, genuflectit, recta incedit versus cornu Epistolae, descendit in planum, ubi se vertit ad populum, lavat, & extergit manus, redit ad medium Altaris, genuflectit, dicit *Suscipe Sancta Trinitas etc.*, osculatur Altare, genuflectit, & obversis humeris versus cornu Evangelii, dicit *Orate Fratres*, non perficit circulum, sed reversus ad Altare, iterum genuflectit, & postea usque ad Communionem alia omnia peragit juxta solitum. *Ad Sanctus*, *et ad Elevationem* non pulsatur campanula.

29. Purificatione sumpta, Sacerdos ponit Calicem extra Corporale a cornu Epistolae, genuflectit in medio Altaris unico genu, & vadit ad cornu Epistolae, ubi est Calix, quem accipit, & facta in eo digitorum ablutione, & abstersione, eumdem ponit prope Corporale, tum revertitur ad medium Altaris, genuflectit, accipit Calicem, sumit ablutionem, ac deinde juxta morem extergit os, & Calicem. Hoc autem, ut fieri debet, suo velo tecto, & in medio mensae collocato, genuflectit, accedit ad cornu Epistolae, dicit *Communio*, ad medium redit, genuflectit, osculatur Altare, convertitur ad populum, humeris tantillum conversis ad cornu Evangelii, dicit *Dominus vobiscum*, iterum genuflectit, revertitur ad cornu Epistolae, legit orationem, vel orationes, si dicendae sunt plures; quibus expletis, vadit ad medium Altaris, genuflectit, osculatur, vertit se ad populum eo modo, quo dictum est, dicit *Dominus vobiscum*: & *Ite Missa est*, & postea, rediens ad medium Altaris, genuflectit, & surgens dicit: *Placeat tibi Sancta Trinitas etc.* Si Missae qualitas exigat *Benedicamus Domino*, Sacerdos, dicto *Dominus vobiscum*, revertitur ad medium Altaris, genuflectit, & stans dicit: *Benedicamus Domino*, & postea more consueto dicit orationem *Placeat*.

30. Deinde Sacerdos osculatur Altare, dicit: *Benedicat vos omnipotens Deus* sine capitis inclinatione, mox genuflectit, vertit se ad populum modo, ut supra, benedictionem more solito impartitur, non perficit circulum, non accedit ad medium Altaris, non genuflectit, sed ad Altare conversus, progreditur ad cornu Evangelii, ubi legit Evangelium, ad cujus initium nunquam signat Altare, sed vel librum, vel tabellam, & se ipsum solum, *Et ad Verbum caro factum est*, non genuflectit versus Altare, sed ver-

sus Sacramentum sine capitis inclinatione, terminato Evangelio, accedit ad medium Altaris, genuflectit, accipit Calicem, et humeris aliquantulum versis ad cornu Evangelii, descendit in planum, ubi utroque poplite genuflectit cum profunda capitis inclinatione, et surgens discedit sine alia reverentia, detecto tamen capite, quod bireto non tegit, nisi postquam non est amplius ante conspectum Sacramenti. Quae omnia servanda sunt, etiamsi Sacramentum sit expositum in Ostensorio velato, vel patente intus Tabernaculum Pyxide.

§. XXXI.

» Ritornato dopo la Processione il Celebrante all' infimo gra- » do dell' Altare, il Diacono genuflesso riceverà da esso, che sta- » rà in piedi, il Santissimo, verso cui il Celebrante genuflette- » rà immediatamente, e deporrà il velo umerale. Il Diacono lo » collocherà sopra il Corporale in mezzo dell'Altare, e ritornerà » al suo luogo. Il Celebrante al ℣. *Genitori*, *Genitoque etc.* al- » zatosi coi Ministri, porrà, come sopra, l'incenso senza bene- » dirlo, ed incensato il Sagramento, li Cantori diranno il ℣. *Pa-* » *nem de Coelo etc.* (a cui s' aggiungerà l' Alleluja nel tempo pas- » quale solamente, ed in tutta l' ottava della Festività del Corpus » Domini in qualsivoglia esposizione, che si faccia). Il Celebran- » te alzatosi, senza far nuova genuflessione, sostenendo li Mini- » stri il libro (senza dire il ℣. *Dominus vobiscum*, come per De- » creto della Sacra Congregazione de' Riti) canterà le Orazioni a » mani giunte, quali terminate, genuflesso prenderà il velo ume- » rale, ed ascendendo solo all' Altare, fatte le dovute riverenze, » prenderà nelle mani ricoperte, come si disse, con l' estremità » del velo umerale l' Ostensorio, e darà con esso la benedizio- » ne al popolo; e riposto il Sacramento sopra il Corporale, di- » scenderà, e starà genuflesso al suo luogo. Il Diacono immedia- » tamente, o un Sacerdote con Stola, fatte le dovute riverenze, » chiuderà il Sagramento nel Tabernacolo, quale per tale effetto » dovrà ritenersi nell' Altare dell' esposizione, e l' Ostia conse- » grata si dovrà consumare nella Messa; o in quella mattina, o » nella seguente, dopo di che partiranno, e terminerà l' Orazio- » ne di quarant' ore.

1. De methodo in Processione tenenda diximus jam satis multa, quin aliquid addendum sit. In regressu ad Altare unicum, quod intercedit discrimen, illud est, quod Diaconus, dum de manibus Celebrantis recipit Sacramentum, illud non collocat in throno, ut fit in expositione, sed deponit super Corporale in me-

dio Mensae Altaris, eo quia finis est Orationis, nihilque superest, nisi populum cum benedictione dimittere. Neque repetam ea, quae supra disserui de loco, in quo Diaconus recipere debet Sacramentum de manibus Celebrantis, & de concilianda dispositione Instructionis cum Caeremoniali Episcoporum. Recolenda sunt quae diximus *ad* §. 24. *num.* 2. *et seq.* In reliquis adeo clara haec est sanctio, ut nihil addendum ad eam videatur; nihilominus ad quaestiunculas, quae forte excitari possent, enodandas, abs re non erit aliqua etiam magis illustrare, quae saltem proderunt, ne quoad alias expositiones oriantur dubia, & ne a praescriptis receptisque moribus longe alieni inducantur abusus.

2. Vidimus jam supra *ad* §. 24. *num.* 15., ob quam rationem post hymnum *Tantum ergo etc.*, in expositione non dicatur versiculus *Panem de Coelo etc.*, omittendus vero non sit in repositione. Notandum solummodo est, quod huic versiculo non semper, sed juxta temporum exigentiam addi debet *Alleluja*, videlicet tempore Paschali, & per totam octavam SSmi Corporis Christi. Non enim solemnitas actionis, sed laetitiae tempus, celebritatis qualitas, & praescriptus ab Ecclesia ritus, exigunt *Alleluja*. Rituale Romanum, ut notat Baruffaldus *tit.* 24. *num.* 14. addendum esse jubet *Alleluja* ad Antiphonam *O Sacrum convivium etc.* post administratam Communionem tempore Paschali: & quamquam agens *tit.* 80. §. 6. de Festo Corporis Christi, non item id memoret, nihilominus ex communi Ecclesiarum praxi additur *Alleluja* in eadem solemnitate, et octiduo, quae certe praxis in legem transivit, multo magis postquam Clementina Instructio eam adoptavit.

3. Praeterire haeic loci nolo aliqua Sac. Rit. Congregationis Decreta quoad rem hanc, quae specietenus pugnantia inter se videntur; revera tamen talia non sunt, quatenus diversitatem casuum consideremus. *In Collen. die* 5. *Julii* 1698: proposito dubio: *An in expositione, et depositione Sanctissimi Sacramenti, etiam causa devotionis, sit addendum* Alleluja, ℣. Panem de Coelo &c.? Responsum fuit: *Negative*: Verum in *Fanen.* 23. *Januarii* 1700. alteri dubio: *An in expositione Sanctissimi Sacramenti per annum occasione quadraginta horarum, vel alia quavis de causa, seu necessitate versiculis* Panem de Coelo &c. *sit addendum* Alleluja?: S.R.C. respondit: *Affirmative, exceptis tamen Quadragesimae, Adventus, et Vigiliarum temporibus* (in hac nostra collectione *num.* 3328. *dub.* 5. *et num.* 3397.). Cur autem non idem utrique dubio responsum? Ni fallor, ea ratio est, quia cum versiculus, *Panem de Coelo* occasione expositionis dicendus, non pertineat ad officium, circa

quod versantur Rubricae, dum praescribunt *Alleluja*: quum praeterea nondum lata esset certa regula, quae additionem illam laetitiae extra Officium quibusdam tantum temporibus assignaret, ac proinde diversa esset Ecclesiarum consuetudo: Sac. Rit. Congregatio, juxta varias casuum circumstantias respondit. Idcirco *in Collen.* generali quaesito, negavit addendum esse *Alleluja*, exposito Sacramento etiam devotionis causa, non enim simplex, & nuda devotio causa sufficiens est, ob quam in publicis precibus addatur *Alleluja*. In altero vero casu, in quo agebatur praesertim de expositione solemni quadraginta horarum, vel alia pro gravi causa, & publica necessitate, forte quia noverat morem invaluisse semper, & indistincte addendi *Alleluja* ad ℣. *Panem de Coelo*, & agnosceret difficile esse abrumpere consuetudinem, ei se accomodavit, sed limitationem adjecit, ne luctus, & tristitiae tempore adderetur vocabulum, quod ad gaudium, & laetitiam significandam usurpamus. Porro Decreta illa *Clementina Instructione* antiquiora sunt. Quod si postquam haec prodiit, simile Dubium delatum fuisset, non aliter certe, ac in ea praescriptum est, eadem Sac. Congregatio respondisset.

4. Jubet *Instructio*, ne Celebrans praemittat Orationibus ℣. *Dominus vobiscum*. Et hoc opportunum erat, ne quis praemitti oportere crederet, quia in antiquis *Ritualis Romani* editionibus ita notatum est, & *Gavantus part.* 4. *tit.* 12. *num.* 7. cohaerenter *ad Rituale* docet, a Celebrante dicendus ℣. *Dominus vobiscum* cum Oratione *Deus*, *qui nobis etc.*, contra namque stat *Caeremonialis Episcoporum* silentium, quod praevalere debet dispositioni *Ritualis Romani*. Si quis dubitet sub specie, quod silentium *Caeremonialis* argumentum praebet mere negativum, animadvertat, quod argumentum hujusmodi suam habet vim, quia de re agitur, quam notare debuisset *Caeremonialis Rubrica*, quae nihil omittit eorum, quae in sacris functionibus servanda sunt. Sed quia opponi posset negativi argumenti robur infringi e conspectu positivi, quod habemus in *Rubrica Ritualis*, omnem dirimit quaestionem Sac. Rit. Congregatio, quae in *Granaten. die* 16. *Junii* 1663. edixit: *Servanda est dispositio Caeremonialis Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33. *de Festo Sanctissimi Corporis Christi*, *ubi nulla fit mentio de versu* Dominus vobiscum, *sed jubetur tantum post* ℣. Panem de Coelo, & ℟. Omne delectamentum &c. *cantari Orationem etc. et sic servat in Urbe Sanctissimus Dominus Noster*, *et observatur ab omnibus*, *quidquid alii in contrarium asserant* (in hac collectione *num.* 2076. *dub.* 7.) *et in Salernitana* 28. *Septembris* 1675. re-

spondit: *Servandum esse Caeremoniale, ubi nulla fit mentio de* ℣. Dominus vobiscum &c. (ibidem *num.*2600. Vide etiam *num.*4150. *ad* 7.) Hisce innititur Decretis, *Instructio*, & modo composita res est, nec amplius *Rituale a Caeremoniali* discordat, cum in recentioribus ejusdem *Ritualis* editionibus (illa excepta, quae jussu *Benedicti XIV.* prodiit *anno* 1752., de qua infra) *Rubrica* illa sit reformata.

5. Cur autem omittendus sit ℣. *Dominus vobiscum*? quaerere quis posset. *Baruffaldus* hoc sibi dubium proponit, & postquam *tit.* 80. *num.* 73. dixerat: *Quo vero ad versiculum* Dominus vobiscum, *qui in primis Ritualibus adnotabatur per multos annos in usu fuit, sed Sac. Rit. Congregatio in eadem Instructione allegata num.* 31. *contrarium censuit*: inde aliquas hujus rei rationes invenire studens, dubitantis more prosequitur: *Fortasse eo, quia frustra dicitur, quod Dominus sit cum adstantibus, si de facto adest in Sanctissimo Sacramento coram illis. De facto in Missa dum Sacramentum patet oculis Sacerdotis, nunquam dicitur* Dominus vobiscum: eum tamen merito carpit *Meratus part.* 4. *tit.* 12. *num.* 19., omisso enim, quod in Missa, etiam praesente Sacramento, imo dum Sacerdos nedum prae oculis habet, sed manu tangit, & supra Calicem frangit Hostiam, dicit *Dominus sit semper vobiscum*: si ratio valeret per ipsum allata, in Missa, quae celebratur coram Sacramento semper omittendus foret ℣. *Dominus vobiscum*, prout etiam in horis canonicis, quae in Octava Sanctissimi Corporis Christi coram Sacramento recitari solent: imo & corrigenda esset Instructio, quae § 24. ante Orationes, jam exposito SSmo Sacramento sub baldachino, jubet dici ℣. *Dominus vobiscum*.

6. Alia igitur ratio quaerenda est, quae justum, ac rationabile, non emendicatum & erroneum discrimen ponat. Hanc producit *Merati*, quem sequitur *Cavalerius tom.* 4. *cap.* 9. *Decr.* 3. *num.* 3. Ideo enim in repositione, & in aliis omnibus expositionibus non praemittitur Orationi de Sacramento ℣. *Dominus vobiscum*, quia immediate post cum Sacramento populo adstanti impertienda est benedictio, quae est realis, & validior deprecatio, quod Dominus sit cum adstantibus, quam ea, quae per vocem exprimitur. Quod si preces aliquae in expositione recitentur cum Oratione Sacramenti, & discedendum postea sit ab Altari, ita ut aliquod spatium intercedat inter expositionem, & repositionem, idem versus Orationi praemittendus erit, quia cessat ratio, ob quam omittitur. Ideo *Instructio* in expositione Sacramenti, ad quam non sequitur ipsa realis benedictio, praefatum versum dicendum assi-

gnat; secus vero in repositione, ad quam immediata sequitur benedictio. Regula igitur generalis esse debet, quod vocalis deprecatio *Dominus vobiscum* sit omittenda ante Orationem de Sanctissimo Sacramento, ad quem sequitur illico ipsa realis deprecatio media benedictione ejusdem Sacramenti. Secus vero si immediate non subsequatur. Quamobrem omitti nullatenus debet in Missa, horis canonicis, ac aliis precibus, quae coram Sanctissimo Sacramento exponendo, vel jam exposito recitantur. Verum & alia occurrit ratio. In expositione, absolutis Litaniis, & precibus, statim dicuntur Orationes: in repositione intercedit hymnus de Sacramento, ideo in prima dici, in altera omitti debet ℣. *Dominus vobiscum etc.*

7. Contra tamen hanc regulam objicies. *Ex Rituali Romano* dicitur ℣. *Dominus vobiscum* cum defertur Viaticum ad Infirmum, ante Orationem *Domine Sancte etc.* adhuc praesente Sacramento, cum quo, priusquam Parochus recedat, benedicit Infirmum; & post redditum ad Ecclesiam, praemittendus est idem ℣. Orationi de Sacramento, & immediate post cum ejusdem benedictione populus dimittendus. Objectum hujusmodi nihili faciendum est, utpote ab eodem *Rituali* desumptum, cujus regula per posteriora Decreta, & *Clementinam Instructionem* fuit emendata. Et quamquam etiam in recentioribus editionibus ea legantur, habenda ea regula perinde est, ac si non esset, saltem relate ad Orationem dicendam in Ecclesia ante benedictionem. In hac eamdem instructionis regulam ob identitatem rationis servandam esse, non immerito existimo. *Baruffaldus ad titulum de Communione infirmorum* §. *XXIII. num.* 198. notat = *Dominus vobiscum, licet a Rubrica assignetur, ut dicatur, tamen in nova Instructione ab Urbe missa ad functiones Eucharisticas sub Clemente XI. Pontifice, sublata fuit haec dictio de mandato Sac. Rit. Congregationis* = Equidem cl. Auctor silet ad alteram Rubricam, *num. XXVI.*, quae ait praemittendum esse ℣. *Dominus vobiscum* Orationi, *Domine Sancte Pater etc.*, licet, si supersit aliqua particula in Pyxide, Infirmus sit benedicendus. Et merito quidem; magna quippe est discriminis ratio. *Primo*, quia non subsequitur Oratio de Sacramento. *Secundo*, quia benedictio non est publica, & solemnis. *Tertio* tandem, quia (& haec est ratio potissima) Oratio illa dicenda est, etiamsi nulla supersit particula; est enim deprecatio pro infirmo. Omittendum etiam versum *Dominus vobiscum* putat *Baruffaldus*, si Sacerdos, post Communionem fidelium rediens ad Altare, dicat Antiphonam *O Sacrum convivium etc. cum* ℣. *Panem de Coelo, et Oratione tit.* 24. *de Communione Fidelium num.* 70. Ve-

rum ad hanc rubricam reformandam haud trahi posse videntur S.R.C. Decreta ; *et Clementina Instructio*, quia populus non benedicitur cum Sacramento, sed ab ipsomet Sacerdote formula deprecatoria.

8. Verumtamen *Catalanus* in suis *ad Rituale Romanum* commentariis repudiat *Baruffaldi* sententiam, nec adhaerendum censet *Instructioni Clementinae*, *et Decretis S. R. C.* de omittendo ℣. *Dominus vobiscum* ante Orationem de Sanctissimo Sacramento, dum immediate sequitur benedictio. *Licet enim* (inquit ipse *ad titulum de Processione in Festo Corporis Christi* §. *V. num.* 3.) *in recitato Caeremonialis Episcoporum loco*, *et ex S. R. C. Decreto*, *cujus meminit Baruffaldus ad hunc locum num.* 73. *ad Orationem praetermitti debeat salutatio illa* Dominus vobiscum ; *dicendam tamen eam censeo*, *quia scilicet ita praescribit hic noster* §. *in Rituali Romano*, *quod nos explicamus*, *novissime Sanctissimi Domini Nostri Benedicti Papae XIV. jussu edito*, *et aucto*. At hic claris. Auctor errat quammaxime, & pugnat cum lege, & cum universali praxi. Bene igitur Typographus e re sua duxit hanc adnotationem subjicere : *In recentissimis tamen hujus Ritualis Romani editionibus deest praescriptio haec*, *et quod caput est*, *in ipsa Urbe Roma ab ipso Pontifice Romano salutatio illa* Dominus vobiscum *hodie quoque praetermittitur*. Non inficior, *in Rituali Romae anno* 1752. *Benedicti XIV.* jussu edito, legi, prout etiam legitur *in Sacerdotali ad consuetudinem Romanae Ecclesiae*, *in Rituali Cardinalis S. Severinae*, *et in vetustis editionibus Romani* : *Deinde Sacerdos stans dicit* Dominus vobiscum &c. : non ideo tamen id habendum pro lege, qua abrogentur Decreta S. R. C., dispositio Instructionis, et universaliter ab omnibus Ecclesiis recepta praxis. Non immerito existimo particulam illam irrepsisse oscitantia, & incuria editoris, qui fuit *P. Emmanuel de Azevedo Lusitanus*, vel impressoris, qui recenserunt hanc novam editionem ad formam antiquarum, non advertentes deesse eam particulam in recentioribus, post emanata praefata S. R. C. Decreta, *et Clementinam Instructionem*, quibus omnis quaestio dirimitur. Absit, ut id quis tribuat Pontifici editionem jubenti, quasi is expresse mandaverit, ut antiqua restitueretur lectio, & praxim ad hujus normam reformandam voluerit. Si id voluisset, demandasset etiam ad disputationum semina evellenda, ut lectio *Caeremonialis Episcoporum*, quod pariter ejus jussu editum fuit, lectioni *Ritualis* redderetur conformis.

9. Nequeo hinc *Catalano* assentiri, nec possem, si vellem. Relinquantur Decreta, quae vetustiora sunt editione Ritualis *anni* 1752., habemus aliud recentissimum illa posterius. *In Aquen. sub*

die 3. *Augusti* 1761. propositum fuit Dubium super hac re; et dubitandi ratio oriebatur: *quia Rituale nuper a Benedicto XIV. editum id praescribit in Festivitate Corporis Christi post reditum Processionis*. Et Sac. Congregatio, nulla habita ratione praedicti Ritualis respondit: *In Benedictione Sanctissimi Sacramenti ante Orationem non debet dici* Dominus vobiscum, *juxta Decretum S. R. C. in Granaten., et in Salernitana etc.* (in hac nostra collectione *num.* 4150. *dub.*7.) Post hoc Decretum quis adhuc dubitare poterit?

10. A Decretis igitur, et Instructione recedendum non est, quando in expositionibus vel solemnissimis, vel minus solemnibus, publicis, aut privatis, post Hymnum, et Orationem, vel Orationes immediate danda est benedictio, ot tenenda est praxis omnium Ecclesiarum Urbis, quae eadem ubique est, post solemnem Processionem in Festo Sanctissimi Corporis Christi, et servatur etiam ab ipso Summo Pontifice in Basilica Vaticana. Quod vero attinet ad benedictionem impertiri solitam infirmis, si aliqua supersit particula, post Viaticum eis administratum, et populo post reditum in Ecclesiam, crederem diversam Ecclesiarum consuetudinem posse servari, quamvis ob rationem supra allatam magis congruat versum illum omittere, saltem ante orationem de Sacramento dicendam in Ecclesia; quia relate ad Orationem *Domine Sancte* dicendam prope lectum Infirmi ante benedictionem, longe diversa est ratio, ut supra notavi.

11. Ne quid desideretur, addere hic juvat, non deesse qui alteram quaestionem movent; num scilicet, cum surgit Sacerdos, ut Orationes dicat, iterum genuflectere unico genu debeat, antequam illam recitet. Hanc quaestionem dirimit Sac. Congregatio, quae in una *Urbis* 2. *Augusti* 1698., *et Ravennaten. die* 6. *Septembris* ejusdem anni, respondit: *Genuflexionem non esse iterandam* (ibidem *num.* 3338., *et* 3340.) Sed et eam dirimit quoque *Instructio*, quae tam in hoc §. 31., quam supra §. 24. expresse ait, *il Celebrante alzatosi senza far nuova genuflessione etc. canterà etc.* Scite, apteque ad haec *Cavalerius loc. cit. Decret.* 4. inquit: *Generalis hinc firmatur regula, ut, quoties quis jam genuflexus surgit aliquid facturus, sed in eodem loco consistens, non debet iterum genuflectere, sed sine ulla genuflexione suum respective munus exequi, tametsi id praestet coram Sacramento*.

12. Pergit Instructio, ac breviter adnotat quae ad benedictionem populo elargiendam cum Sacramento pertinent. Itaque Celebrans pedibus stans, ac manibus junctis, cantatis Orationibus, statim genuflectit, eique imponitur velum humerale, mox

surgit, et ascendit illico ad Altare; ibi, facta genuflexione, accipit, manibus coopertis veli extremitatibus, Ostensorium, & convertens se ad populum, benedictionem impertitur. Quando autem Sacerdos ascendit ad Altare, cum eo ascendunt etiam Sacri Ministri, sed hi genuflectere debent in ore suppedanei, ubi inclinati elevant pluvialis fimbrias; dum Sacerdos benedicit populum. In expositionibus vero minus solemnibus, in quibus non adhibentur Ministri Sacri, hoc munus implent Sacerdotes alii, vel Clerici superpelliceis induti. Dum benedictio populo datur, ipse Sacerdos nihil dicere debet, neque licet aliquid interim canere; possunt tamen organa pulsari suavi, ac gravi sonitu, qui sit aptus ad devotionem conciliandam, sicuti fit ad elevationem Sanctissimi Sacramenti in Missa.

13. Celebrans, data benedictione, ita collocat super Corporale Sacramentum, ut Crucifixi imago populum respiciat; & deinde, facta prius genuflexione, descendit cum Subdiacono ad infimum Altaris gradum, ubi genuflexi ambo manent, amoto interim velo a Celebrantis humeris a Subdiacono, vel, ut alii malunt, a Caeremoniario. Interea Diaconus remanens in suppedaneo Altaris, reponit Sacramentum in Tabernaculo, factis ante, & post debitis genuflexionibus: propterea Instructio jubet, quod Tabernaculum *per tale effetto dovrà ritenersi nell' Altare dell' Esposizione*. Quamvis vero deceat, & congruat, hoc munus per Diaconum expleri: non est tamen necessario per eum implendum: potest alter Sacerdos cum superpelliceo, & Stola hoc fungi munere, idcirco Instructio ait, *il Diacono, o un Sacerdote con Stola*; quemadmodum fieri debet in aliis expositionibus, in quibus non parantur Ministri Sacri.

14. Quaedam modo elucidanda sunt, ut, & quae in his servanda sit methodus, patefiat; &, si qui alicubi irrepsere, abusus corrigantur, neve aditus pateat ad novos inducendos tam in hac solemnissima actione, quam in aliis expositionibus, quae in una, alterave Ecclesia per anni circulum persaepe fiunt. Primum quaeritur; qui tenendus sit modus in danda benedictione, cum in eo designando Auctores ab Caeremoniali Episcoporum aliquantulum dissentire videantur? Quaestio haec delata fuit ad Sac. Rit. Congregationem in *Collen*. 21. *Martii* 1676. sub hoc Dubio: *An in benedicendo populum cum SSmo Sacramento sit servandus modus infrascriptus. Cum Sacerdos stat ante populum, Ostensorium ante pectus tenet, tum elevat illum decenti mora non supra caput, sed tantum usque ad oculos, et eodem modo illud dimittit infra*

pectus, mox iterum recta illud attollit usque ad pectus, et deinde ad sinistrum humerum ducit, et reducit ad dexterum, et rursus ante pectus reducit, ibique aliquantulum sistit, quasi peracta ad omnes Mundi partes Cruce, eam etiam venerandam omnibus praebet, tunc gyrum perficiens, collocat Ostensorium super Altare. Michael Bauldry etc., & ab eadem Sacra Congregatione responsum fuit: *Si placet, potest observari supradictus modus, quem tradit idem Bauldry: sin minus servandus est modus dispositus in Caeremoniali Episcoporum lib.* 2. *cap.* 33., *ubi requiritur tantummodo, ut cum eodem SSmo Sacramento Celebrans producat Crucis signum super populum* (Ibidem *num.* 2624. *dub.* 2.) Uterque igitur modus in arbitrio est, juxta ac fert varia Ecclesiarum praxis. Utique commune est, quod signum Crucis super populum producatur, quamvis actio Sacerdotis in eo producendo non sit uniformis. *Cavalerius* hoc Decretum refert *tom.* 4. *cap.* 9. *Decret.* 6. quod tamen, non ut in regestis legitur, sed nonnihil variatum suae accommodat sententiae, ac ita componit, ut videatur Sac. Congregatio nude, simpliciter, & absolute probasse modum a *Bauldryo* traditum, alterum vero *Caeremonialis*, ut servari posset, tantummodo indulsisse. Siquidem, restituto Decreto genuinae lectioni, longe diversus ejusdem est sensus. Nam quoad *Bauldry* modum utitur dictione, *si placet*, *potest*, quae permissiva est, quoad secundum, *servandus est*, quae dictio praeceptiva est; ita ut mentem Sac. Congregationis eam fuisse credimus, quod regula Caeremonialis principem locum habeat, quin tamen reformanda sit altera a *Bauldryo* tradita, si haec alicubi in more sit.

15. Quamobrem ego, dum utrumque modum simul confero, vix levissimum discrimen invenio. Quid enim *Caeremoniale* praescribit? Non aliud, nisi: *Vertit se ad populum cum illo signum Crucis super populum facit, nihil dicens*; Igitur signum Crucis jubet, non modum servandum in eo producendo exponit. Quod *Caeremoniale* silet, (idem de *Rituali* dicito) id Auctores explicant, & praxis, quae servatur in Ecclesiis Urbis, declarat. Siquidem, ut ait *Meratus loc. cit. num.* 1. *Communis usus Ecclesiarum Urbis est, ut postquam Sacerdos reduxit Ostensorium ad latus dexterum, non debet rursus ante pectus reducere, sed statim ad cornu Evangelii se convertere, et ita perficere circulum, sicut cum dicit*, Orate fratres. Numquid non omnes in eo conveniunt, ut Signum Crucis sit producendum? Numquid modus diversificat a regula, quae semper eadem est? Ubi igitur discrepantia?

16. Dum autem Episcopus, vel Sacerdos benedictionem cum Sacramento populo impertitur, nihil dicere debet. Ita *Caeremoniale Episcoporum*, *ita Rituale Romanum*, *ita Instructio*, *ita Auctores omnes*, qui de re hac scripsere. Si vis hujus silentii rationem, ea in promptu est. Non enim Sacerdos est, qui benedicit populum, Sed Sacramentum; & Sacerdos hoc in casu non est nisi simplex minister, nudumque instrumentum: idcirco, antequam benedicat, deprecatoriam Orationem recitat, dum vero benedicit, omnino silet. Verum, ne populi attentio ad alia distrahatur objecta, utque unice in id feratur, quod maxime interest, obsequium scilicet erga Sacramentum, quod ineffabili dignatione manibus Sacerdotis nos benedicit, nec Musici canere, nec Clerici, & circumstantes debent. Praeter Scriptorum placita, *Sac. Rit. Congregationis* decisionem habemus. Mos invaluerat in quodam oppido Dioecesis Caputaquen. (comunis etiam aliis Regni Neapolitani Ecclesiis, ut testatur *Catalanus ad hunc locum Ritualis Romani*, qui tamen eum fortasse tolerabilem dicit, cum opus suum scripserit, priusquam S. R. C. praesenti Decreto eum reprobaret), ut in actu benedicendi populum cum SSmo Sacramento, populus, vel ministri Altaris canerent versiculum Psalmi: *Benedicat nos Deus, Deus noster etc*; cum hujusmodi mos Ecclesiae regulis contrarius videretur, rogata fuit *Sac. Rit. Congregatio*, quae sub *die* 9. *Februarii* 1762. respondit: *In benedicendo populum cum SSmo Sacramento Celebrans nihil dicere, Cantores, et Musici nihil quoque canere interim debent, ad praescriptum Ritualis Romani, et Caeremonialis Episcoporum, non obstante quacumque contraria consuetudine* (Ibidem *num.* 4159.); si, ut supra vidimus, nec ℣. *Dominus vobiscum* a Sacerdote praemittendus est Orationi, dum statim sequitur benedictio; potiori jure omittenda est precatio illa, vel alia quaecumque in ipso actu benedictionis, quando universale silentium devotionem conciliat, & excitat affectus erga Sacramentum.

17. Neque sit aliquis, qui censeat unum, alterumve cantari posse versiculum, dummodo verba excerpta sint ex Missali, & Breviario, aut saltem ex Sacris Scripturis, aut ex Sanctis Patribus, ut declaravit *Pontifex Alexander VII. in Constitutione supra laudata.* Praeterquamquod qui ita opinatur adversus habet praelaudatum Decretum; certum est insuper *Alexandrinam Constitutionem* nihil habere commune cum specie nostra. Ibi enim res est de tempore, quo Divina persolvuntur Officia, vel SSmum Sacramentum expositum manet; neque indulgentia illa extendenda est ad tempus, & actum be-

nedictionis, pro qua *ex Caeremoniali*, *Rituali*, *Instructione*, *et Decretis* longe diversa est regula, quae omnino servanda ubique locorum est.

18. Atque hic nolo praeterire aliquas Sac. Rit. Congregationis decisiones, quae omnino ab Ecclesia eliminant cantiunculas, etsi non profanas, sed sacras vulgari sermone in festivitate Corporis Christi, aliisque Ecclesiasticis functionibus. In *Abulen. die* 21. *Martii* 1609. ad Dubium: *An conveniat cantare aliquas cantiones vulgari sermone, non tamen profanas in festivitate SS̄mi Corporis Christi*? responsum fuit: *Non convenire*. *In Novarien* 7. *Augusti* 1628. quaerenti Episcopo: *An sibi liceat prohibere Regularibus suae Dioecesis, ne in ipsorum Ecclesiis canant laudes idiomate vulgari compositas*? S.R.C. respondit: *Episcopum posse auctoritate hujus S. C. dictas laudes prohibere etiam Regularibus*: ac tandem, ut alia praeteream, *in Ternana die* 24. *Martii* 1657. proposito dubio: *Num tolerabilis videretur abusus canendi carmina, vel alia quaecumque verba italo idiomate, in Ecclesiis, in quibus reperiatur expositum SS̄mum Sacramentum*? responsum fuit: *Minime tolerandum abusum hujusmodi, sed vel adsit expositum SS̄mum Sacramentum, vel non, omnino Episcopus idem prohibeat in Ecclesiis cantiones, vel quorumvis verborum cantum materno idiomate*: (ibidem *num.* 258. 618. 982. 1672. 2659. *d.* 7.).

19. Eruntne igitur omnino proscribendae breves quaedam cantinculae, quae apud quosdam Missionarios in more sunt, & forte aliae, quae in una, alterave Ecclesia cantari solent eodem actu, quo a Sacerdote cum Sacramento benedicitur populus, veluti sunt: *Lodato ogni momento sia il Santissimo Sagramento: sia lodato ogni momento Gesù figliuol di Dio e di Maria nel Sacramento: vi adoro ogni momento o vivo Pan del Ciel gran Sagramento: Gesù, Giuseppe, Maria vi dono col mio cuor l' anima mia*: & aliae hujusmodi? Si spectemus Decreta, ac Ritualium Rubricas, etsi tales, similesque cantilenae vere piae & laudabiles sint, & dignae etiam adprobatione; haud tamen essent ea occasione modulandae, quia, ut supra notavi, in ea actione ad recolligendos, dirigendosque pios animi affectus, plurimum confert devotum universale silentium. Nec propterea credas, meum esse sensum, quod omnino eliminentur. Usus invaluit, eum tolerant Ecclesiastici Praesules, forte sine populi offensione nequiret intercipi. Equidem ei non assistit antiqua, & universalis praxis, quae juris dispositioni innititur: absolute tamen dici nequit, quod probatae non sint; nam, si non expresse, quadam tamen aquiescentia, & tolerantia cantari hujusmo-

di cantiunculae permittuntur. Quid igitur dicam? Facilem arbitror modum simul conciliandi inductum morem, ubi nequeat abrumpi, cum dispositione juris. Eum praebet *Instructio Innocentii XII.* confirmata *a Clemente XII.* servanda in delatione SSmi Viatici ad infirmos. Siquidem alia ex praescriptis regulis ea est §. 52., quod in reditu ad Ecclesiam Parochus benedicat populum cum Sacramento nihil dicens; reposita vero Sacra Pyxide intus tabernaculum, *prima di chiudere il finestrino, dirà a voce alta, e divota, e profondamente inchinato queste parole*: Sia lodato, e ringraziato ogni momento, *e tutti gli altri risponderanno*, il Santissimo, e Divinissimo Sagramento. Ita fieri posset quoad versiculos, & cantilenas, quae immediate ad Eucharistiam referuntur. Nam, si quae sunt aliae, in quibus Deipara, & Sancti invocentur, magis expediret eas canere, clauso jam Tabernaculi ostiolo, antequam populus discedat.

20. *Cavalerius*, qui *tom.* 4. *cap.* 9. *Decret.* 8. nullo modo admittendas censet praefatas cantiunculas, seu cantilenas, haud tamen reprobare videtur, quod preces aliquae decantentur *ex speciosis, et approbatis in Breviario, et Missali, ac Rituali, quinimo in circumstantia repositionis (quod tamen nullatenus praestandum est benedictionis tempore, sed magis cum Sacramentum post benedictionem includitur in Tabernaculo) ad rem est valde apposita stropha*, O salutaris Hostia, *quae a Caeremoniali Episcoporum lib.* 2. *cap.* 23. *in cantu pio, et devoto in quasi simili circumstantia cantari laudatur*. Ibi *num.* 12. Hac autem auctoritate magis confirmatur modus supra indicatus servandus in cantiunculis concinendis, quatenus, ne offensio, & scandalum veniat, mos easdem cantandi nequeat impediri.

21. Sed & alia corruptela est profliganda, & nimis crassus error corrigendus. Ait *Catalanus* auctor certe non antiquus, sed recentissimus, qui sua ad Rituale Romanum commentaria *Benedicto XIV.* nuncupavit. *In quibusdam Ecclesiis cum cantatur* ℣. Genitori, Genitoque, *Celebrans accipit SSmum Sacramentum, et cum dicitur*, sit & benedictio, *populum benedicit semel. Sed hoc videtur, ut Bauldryus notat, nimis rusticum, et est expresse contra Rituale Romanum, ita mos iste non videtur permittendus. Hunc abusum, quem alias servatum vidi in quadam insigni Urbis Ecclesia a Presbyteris, qui se doctos jactant, et sacrorum rituum servatores, jam merito improbarunt praeter Bauldryum, Sarnellus tom.* 7. *Epistol. Ecclesiastic.*, *et Macrus in Hierolexico verb. Benedictio*. Miror autem adhuc erroneum illum obtinuisse

morem in insigni aliqua Urbis Ecclesia, dum *Catalanus* scribebat, postquam S.R.C. *in Sabinen. die* 5. *Februarii* 1639. ad dubium: *Quando sit danda benedictio cum SSmo Sacramento; An in fine hymni* Pange lingua, *an quando pervenit ad versiculum*, sit & benedictio? responderat: *In fine hymni* (Ibidem *num.* 977.): cave tamen, ne materialiter accipias verba Decreti, & in alterum incurras errorem, ut credas, absoluto hymno, immediate dandam esse benedictionem. Sensus namque est, ut servetur praescriptum *Caeremonialis*, *et Ritualis* de benedictione elargienda, expletis *Hymno, versiculis*, *et Oratione*. Dixi, nimis crassum errorem, ac omnino damnandum; nam, ut verbis utar *Macri loc. cit.*, *notantur imprudentiae* (cur non etiam crassae & supinae ignorantiae?) *Sacerdotes, qui ad benedicendum populum cum Eucharistiae Sacramento, expectant id agere, quando nempe Chorus cantat verba hymni*, sit & benedictio, *nam sensus illius verbi* benedictio *non refertur ad nos, seu populum; sed ad SSmam Triadem, ubi benedictio laudem proprie sonat, et sic ridicule populus loco Trinitatis sub illis verbis benedicitur*.

22. Alter invaluerat abusus (& utinam ita esset sublatus, ut in aliqua adhuc Ecclesia non vigeret!) impertiendi duplicem benedictionem in Monialium Ecclesiis; alteram nempe versus Chorum, seu Ecclesiam interiorem Monialium; alteram versus populum. Praeterquamquod hujusmodi mos adversatur *Ritualis Romani dispositioni*, *per quam Sacerdoti unicam benedictionem impartiri conceditur, cujusdam diffidentiae signum demonstrat; ac si benedictio eadem, qua populus in exteriori Ecclesia degens benedicitur, non se extendat ad aliam partem internam ejusdem Ecclesiae, et manus Dei sit abbreviata*. Ita *Baruffaldus ad Rituale Romanum tit.* 80. *num.* 77. videndus etiam *Cavalerius tom.* 4. *cap.* 9. *Decret.* 7. Quamobrem S.R.C. *sub die* 16. *Maii* 1744. *in Imolen.* ad dubium: *An liceat Patribus Carmelitis ingredi Ecclesiam Monialium .... et ibidem benedictionem impartiri eisdem Monialibus, et deinde populo*? respondit: *Licere Patribus Carmelitis ingredi Ecclesiam Monialium, accedente consensu Episcopi, ibique impertiendam esse unicam benedictionem Monialibus.* (Ibidem *num.* 4009. *dub.* 2.) Sed quoniam abusus nihilominus gliscebat in dies, multosque reperiebat fautores, qui illum totis viribus tueri, & sustinere nitebantur, eadem S.R.C. generali Decreto a san. mem. Pio VI. confirmato: *Ad hanc reprehensibilem, et a sacris ritibus, et Ecclesiae praxi deviam consuetudinem radicitus convellendam, praesenti generali Decreto districte prohibet, illam in posterum observari, etiamsi diuturno, et immemorabili tempore, ac*

usu convaluerit; *ac praecipit*, *ut Sacerdos sacram illam exercens functionem in quibusvis Ecclesiis Monialium,ubique locorum erectis, cujusvis sint Ordinis*, *et Instituti* (*omissa speciali*, *et separata Monialium benedictione*),*unicam tantum cum eodem SSmo Sacramento benedictionem interessenti populo elargiatur* (die 11. Decembris 1773. ibidem *num*. 4223.) Huic Decreto quis est, qui adquiescere non debeat ?

23. Heic loci altera se offert discutienda quaestio : num scilicet Thuriferarius, dum Sacerdos benedicit populum, debeat incensare Sacramentum ? Silentium, quod tenent *Caeremoniale*, *Rituale*, *Instructio Clementina*, & Auctores fere omnes, qui ceteroquî nihil omiserunt de iis, quae in sacra hac actione servanda sunt, plane suadet hanc incensationem esse omittendam: nihilominus *Cavalerius ibidem Decret*. 7. *num*. 7., *et Tetamus*, qui eum sequitur, *in Appendic. cap*. 3. *artic*. 6. *num*. 45. *et* 48. *in fin*. innixi quodam Decreto, quod dicunt *Romae datum* 16. *Martii* 1746., *et Rubrica Missalis titul*. 13., existimant faciendam esse, vel saltem in arbitrio relinqui. Videtur tamen magis congruere contrariam sententiam consectaneam silentio *Caeremonialis*, *Ritualis*, *et Instructionis*. Cur enim in his, licet enumerentur ritus, & caeremoniae omnes servandae, de hac una ne verbum quidem fit ? Non alia est ratio, nisi quia locum habere nequit. Si quaeris : cur ? Dicam : quia dignior, idest Sacerdos, jam Sacramentum thurificavit, nec inferior debet postea thurificationem iterare. Dum benedicitur populus, supplet vices incensi bonus adorationis odor. Nec me commovent assertum Decretum, & Missalis Rubrica. Nam ad illud quod attinet, jam supra notavi *pag*. 9. *num*. 10. Decretum illud non reperiri in Regestis S.R.C., ac penitus ignorari a qua Congregatione, vel cujus auctoritate datum fuerit ; & forte nil aliud est, nisi privatum responsum ad consultationem factam alicui Rubricarum perito, qui potius variam Ecclesiarum consuetudinem attendens, quam rationum vim, respondit : *Servari posse alterutrum*. Quod vero spectat *Rubricam Missalis*, longe diversa militat ratio. Ideo enim Rubrica praescribit in Missa solemni: *Thuriferarius genuflexus in cornu Epistolae ter incensat Hostiam cum elevatur*, *et similiter Calicem*, *posito incenso in thuribulo absque benedictione*, tum quia unica haec est incensatio, quae ad Sacramentum adolendum fit in Missa solemni, tum quia alius non est Thuriferario dignior, qui eo fungatur munere ; nam Sacerdos celebrat, Diaconus ei assistit, Subdiaconus impeditus est Patena, Caeremoniarius invigilat, ut quisque suo fungatur officio. Id adeo verum est ; ut in Missa defunctorum cum dignior Thurifera-

rio Subdiaconus non sit impeditus, Sacramentum incensat, jubente *Rubrica*: *Subdiaconus non tenet Patenam post Celebrantem, sed tempore elevationis Sacramenti in cornu Epistolae illud incensat*: contra vero dum benedicendus est populus cum Sacramento, curnam iteranda erit thurificatio per Acolythum, si jam ab omnium in ea actione ministrantium dignissimo, Celebrante scilicet, peracta fuerat? Si has rationes parvi fieri oportere existimas, haud contemnendum censeas Librorum ritualium silentium, qui certe hanc thurificationem demandassent, quemadmodum jusserunt fieri ad Hymni cantum ante Orationem. Haec dixi, ne, quid magis congruum mihi videtur, praeterirem: caeterum absit, ut velim turbas movere, ac damnare consuetudinem, quae, licet minus conveniat, ritus tamen substantiam non laedit. Cum autem eadem consuetudo in bene multis Ecclesiis obtineat, difficillimum esset eamdem penitus eliminare.

24. Tandem praecipit Instructio. *L'Ostia consegrata si dovrà consumare nella Messa, o in quella mattina, o nella seguente, et per hoc* (notat Cavalerius ad hunc locum) *docemur, eam neque integram, neque in partes sectam fidelibus posse distribui, et per hoc confirmationem recipit Decretum aliud, quod a nobis alibi exponitur* (scilicet *tom.* 4. *cap.* 4. *Decret.* 2.); *absumi denique praecipitur* o in quella mattina, o nella seguente, *ad praecavendum periculum corruptionis, quod si absit, nil vetat diutius custodiri, dummodo brevi altera expositio facienda sit*. Verumtamen non hae tantummodo rationes sunt, propter quas, juxta sanctionis praescriptum, consumi debet Hostia vel in Missa celebranda immediate post repositionem, vel saltem in altera ex Missis postera die legendis; sed & alia est: cum enim expositio fiat quandoque in Ecclesiis Confraternitatum, aut in aliis, in quibus vetitum est retineri Augustissimum Sacramentum; expediens erat, ut hanc regulam poneret *Instructio*, ne, sub praetextu expositionis vel demandatae, vel permissae, indebitum jus Ecclesiae illae sibi assererent, & usurparent. Ideo *Sac. Rit. Congregatio* Confraternitati S. Sebastiani Terrae Curtii, quae consuevit exponere SSm̄um Sacramentum occasione quadraginta horarum, indulsit *ejus retentionem usque ad sequentem diem* (in hac collect. *num.* 567.) Propterea eadem S.C. respondit *in Nicien.* 7. *Septembris* 1658., in Oratorio Confraternitatis, posse Sacramentum exponi: *requisita tamen licentia Episcopi quoad expositionem*; *Tabernaculum vero in eorum Altari retineri, non licere*. (Ibid. num. 1780.) Quod intelligendum est de Tabernaculo stabili, non autem de provisorio, & mobili. Nam si indultum

sit expositionem fieri; retineatur necesse est Tabernaculum, in quo, data benedictione, reponatur Sacramentum, donec Missa celebretur, in qua a Sacerdote consumi debet.

§. XXXII.

„ Nel tempo, che durerà l' Orazione medesima, si proibisce
„ espressamente il predicare, ma volendo fare dopo li Vesperi qual-
„ che breve sermone per eccitare li fedeli alla devozione verso il
„ SSmo Sagramento, si dovrà prendere la licenza, e benedizione
„ da Noi, o da Monsignor nostro Vicegerente, anche nelle Chiese de
„ Regolari, ed in qualunque modo privilegiate, e non solo nell'es-
„ posizione di quarant'ore, ma in qualsivoglia altra esposizione,
„ quale licenza si darà in scriptis. Quello poi dovrà sermoneggiare,
„ sarà almeno costituito nell'Ordine Diaconale, e sermoneggerà con
„ la Cotta, benchè sia Regolare, ma senza la stola, ed a capo sco-
„ perto vicino all'Altare, dove sta esposto il SSmo, ed in un sito,
„ che non obblighi li circostanti a fare atti d'irriverenza con volta-
„ re le spalle al SSmo Sagramento.

1. Paucis verbis plura circa eamdem rem haec sanctio jubet. Declarat principio per modum regulae, quod non licet in solemni expositione quadraginta horarum conciones ad populum haberi; permittit nihilominus breve aliquod colloquium, non de mane, sed vespertinis horis absolutis, excitandi causa adstantes ad divotionem erga tantum Charitatis Mysterium. Id tamen non in arbitrio relinquitur, sed additur necessaria conditio de obtinenda prius licentia vel ab Emo Vicario, vel ab ejus Vicesgerente: quae quidem licentia non valet oretenus data, sed scripto tradenda est, ne piis fraudibus locus relinquatur, utque Ecclesiarum Praesides de facultate concessa non aequivocum habeant documentum. Quae sane conditio communis respective est Ecclesiis extra Urbem, cum non liceat concionari, nisi prius obtenta ab Episcopo venia. Hinc locorum Ordinarii, non ratione Instructionis, sed sacrorum canonum vi, animadvertere debent, num conveniat hujusmodi licentiam impartiri, & quatenus concedant, simul praescribant modum, nequid obsequium sacramento debitum depereat. Stricte loquor de expositione quadraginta horarum, cujus institutum cum sit adoratio perpetua, haec non patitur, ut concionibus populus ad alia distrahatur. Ideo brevia illa solummodo permittuntur colloquia, quae in eumdem finem diriguntur, & idem servant objectum. Equidem Romae regula adamus-

sim servatur, nec, quod sciam, ulla est Ecclesia, in qua tempore expositionis hujusmodi colloquia habeantur. Optandum, ut in simili circumstantia idem ubique servetur.

2. Præscriptum extenditur ad Ecclesias quoque Regularium, aut quocumque modo privilegiatas, quarum specialibus exemptionibus, & indultis hac in parte lex derogat, quæ tamen lex in hac specie ad Urbis Ecclesias tantummodo limitatur. Quid ergo extra Romam? Succedunt Ordinarii locorum, sed stant integra privilegia, si quæ Apostolica auctoritate alicui reperiantur concessa. Quoad Regulares vero servanda sunt Tridentini Concilii Sess. 5. cap. 2. Decreta, ita ut, si extra Ecclesias suorum Ordinum conciones ad populum habere debeant, non aliter hoc fungi munere poterunt, nisi obtenta licentia ab Episcopo; quatenus vero id in ipsorum Ecclesiis præstandum sit, sola indigent benedictione. Patet hinc, quod si locorum Ordinarii opportunum ducant, ne in Ecclesiis pleno jure sibi subjectis, & non exemptis conciones habeantur tempore expositionis, possunt denegare licentiam etiam Regularibus; sed etiam possunt quoad ipsas Regularium Ecclesias saltem indirecte. Quum enim publica SSmi Sacramenti expositio, nec a Regularibus in propriis Ecclesiis fieri queat sine licentia Episcopi, is potest, dum licentiam impartitur, etiam præscribere modum, & quasdam servandas regulas; idcirco & præcipere, ne, durante expositione, conciones habeantur.

3. Quoad Urbem vero lex non limitatur ad solas expositiones quadraginta horarum, sed generatim comprehendit quascumque alias, ita ut nemini liceat in his concionari ad populum, nisi habita prius ab Emo Vicario, vel ejus Vicesgerente licentia, & alterutrius benedictione. Erit forte quis, qui, cum legat in Instructione: *Volendo fare dopo li Vesperi qualche breve sermone per eccitare i fedeli alla devozione verso il SS. Sagramento*: ita accipiendam regulam hanc existimet, ut & etiam in his minus solemnibus expositionibus non liceat matutinis horis conciones haberi, & harum subjectum versandum semper fore circa Sacramentum. Non hic est sensus Instructionis, quæ in prima sanctionis parte disponit solummodo de concionibus ex Superiorum venia quandoque permissis in expositione quadraginta horarum, quæ habendæ sunt post Vesperas, & versari circa subjectum, quod magis congruit tempori, & circumstantiæ, quam circa quidquam aliud: siquidem in ea non tam attendi debet sola Sacramenti expositio, quam institutum ejusdem, causa, & finis. Ad alias expositiones quod attinet, diversa est ratio: haud *Instructio* jubet,

ne conciones haberi possint matutinis horis, nec præscribit, quod esse debeat concionum subjectum, sed solummodo præcipit, ne habeantur, nisi obtenta licentia, & benedictione.

4. Et revera in Urbis Ecclesiis perquamfrequentes hujusmodi expositiones sunt, nullaque est dies, quæ iisdem careat. In his plerumque habentur conciones, quæ tamen ad Sacramentum non pertinent, sed versantur circa alia objecta, quæ circumstantiis magis convenire videntur. In festivitatibus Deiparæ, & Sanctorum, in præparatione ad easdem, novemdialibus, vel triduanis precibus institutis: nonne haberi poterunt sermones de eorum laudibus, unde ad virtutes imitandas excitemur? Si expositio fiat ad postulandum divinum auxilium in Christianæ Reipublicæ necessitatibus, ad avertenda flagella, quibus propter peccata merito affligimur, si ad gratiarum actiones Deo reddendas pro acceptis beneficiis, si ad suffragandas defunctorum animas: nonne maxime convenit, ut, siquæ permittantur conciones, fiant juxta exigentiam casuum, rerum, & circumstantiarum, respondeantque fini, propter quem sacra illa functio peragitur?

5. Si qui vero ad hujusmodi habenda colloquia ex Præsidum venia assumantur, eos vel Sacerdotes, vel saltem Diaconatus Ordine insignitos esse jubet Instructio: ac insuper in hoc obeundo munere superpelliceo uti debere, etiamsi ex Regularibus Ordinibus sint tam in propriis, quam in alienis Ecclesiis: Stolam vero adhibere æque omnibus vetitum est. Non est, cur quæram heic loci causam, quare Instructio saltem Diaconatus Ordinem in iis requirat, qui, ut hoc fungantur officio, seliguntur: aut alteram quæstionem discutiendam mihi proponam: num Clericis in minoribus constitutis quandoque liceat prædicare, præsertim si ad aliquod ex Regularibus Institutis, quæ pluribus gaudent privilegiis, pertinerent? Si de his dissererem, extra chorum canerem. Quidquid sit de jure, de regulis generalibus, de Episcoporum facultatibus, de privilegiis Ordinum regularium, de limitationibus &c. in nostro rerum themate lex peculiaris attendenda est, quæ municipalis est quoad Urbem, & secumfert obligationem relate tantummodo ad conciones habendas occasione Orationis quadraginta horarum. Ad hanc igitur omnes utriusque Cleri tenentur. Eamdem vim habent aliæ duæ conditiones appositæ de superpelliceo adhibendo sine stola e collo pendente.

6. Quamquam vero in Urbe relate ad alias expositiones, aliasque Ecclesiasticas functiones, in quibus Ecclesiæ institutum, Missalis, & Ritualis Rubricæ stolam adhiberi non jubent, ejus usus sit

interdictus, ob eas, quas supra attulimus, rationes: alibi tamen extra Urbem scilicet, ubi eam adhibendi in concionibus invaluit usus, etiamsi conciones habeantur coram Sacramento aut patente, aut velo obducto, poterunt concionatores ab hujusmodi more non declinare, tùm quia lex municipalis est, tùm quia in hac Instructionis sanctione ejusdem usus non interdicitur ratione Sacramenti expositi, sed ob longe diversum motivum, qui peculiaris cum sit pro Urbe tantum, omnes alias conciones universim complectitur. Quoad vero superpelliceum lex Instructionis religiose servanda est etiam a Regularibus, si quandoque iisdem, durante oratione quadraginta horarum, concionari permittatur. Quod si sermo sit de aliis concionibus, quæ frequenter in una, alterave Urbis Ecclesia habentur, Sacramento exposito, eadem lex non obligat Regulares, qui in proprio sui Ordinis habitu eo funguntur munere: ac propterea extra Urbem ita poterunt etiam in Oratione quadraginta horarum. Siquidem proprium est Regularium, ut distinguantur a Clero sæculari (extra Sacramenta, & alias ecclesiasticas functiones, in quibus Rituale superpelliceum omnino exigit) eum non adhibere: ideo in Processionibus proprio ordinario habitu induti incedunt. Quod vero magis est Cæremoniale Episcoporum, agens de Regulari sermocinante ante Episcopum *lib.* 1. *cap.* 22. hanc ponit regulam: *Si autem fuerit Regularis*, *erit in habitu ab ipso deferri solito in concionando*: qui est proprius, & ordinarius Instituti. Perperam autem, & nescio quo jure, Cavalerius *tom. IV. cap.* 7. *decr.* 29. *num.* 5. loco verborum, quæ ex Cæremoniali sunt recitata, sequenti utitur lectione: *Si autem fuerit Clericus regularis erit in habitu suæ Religionis*. Perperam dixi, nam plures, diversasque Cæremonialis editiones consului, neque in ulla ea verba legi, cum Cæremonialis Rubrica agat de Religiosis ex Ordinibus monasticis, aut mendicantibus, non autem de Clericis Regularibus, qui, cum habitu non distinguantur a Clericis sæcularibus, possunt, imo debent, in concionibus habendis uti superpelliceo: ideo Catalanus ad eum locum apte notat: *Sacerdos simplex ex Clericis tam sæcularibus, quam regularibus . . . superpelliceo & stola utatur. . . . si autem sermonem habiturus Regularis fuerit*, *idest ex Ordine monastico*, *vel mendicantium*, *habitu suae religionis tunc utetur deferri solito in concionando*. Longe clarior est Rubrica Cæremonialis Romani Augustini Patritii, nomine Marcelli Corcyrensis evulgati, quæ, agens *de habitu sermonem habituri lib.* 3. *cap.* 8. *tit.* 3. hanc ponit regulam: *Ille*, *qui orat . . . in Cap-*

pella si est Episcopus, vel Abbas, cum pluviali orat . . . , si est inferioris Ordinis, & *in Cappella portat Cappam, vel Rochettum cum illis orat; si non portat Rochettum, tunc oraturus assumit Cappam tantum sine Rochetto . . . . Mendicantes*, & *alii Religiosi orant in suo habitu*: & *tit.4. cap. 5. Religiosi non Praelati orant in suo habitu*: nec alia est regula, quæ habetur in Cæremoniali Paridis Crassi *lib. 1. cap.* 40. & *si illum* (sermonem scilicet coram Episcopo) *facturus sit Clericus sæcularis, tunc indutus cotta, si autem Religiosus, in suo habitu quotidiano*. Ex his igitur patet, Monachos, & Religiosos mendicantes superpelliceo uti debere dumtaxat, si Romæ concionaturi sint coram Sacramento exposito pro Oratione quadraginta horarum ex peculiari lege Clementinæ Instructionis.

7. Prosequitur Instructio: *sermoneggerà a capo scoperto*: Id autem non unam respicit Orationem quadraginta horarum, neque ad solas Urbis Ecclesias tantummodo fertur; sed commune est omnibus expositionibus Sacramenti, & ubique servandum: non enim fieri debet, quia peculiaris hæc jubet Instructio, sed omnino oportet, quia ita exigit functionis, & Mysterii sanctitas. Si contrarius alicubi invaluerit abusus, Præsulum studio eliminandus est, quin ad eum tuendum, & cohonestandum valeant consuetudo, & immemorialis temporis lapsus. Idcirco S.R.C. *in Ilerden. die* 28. *Aprilis* 1607. edixit: *Nullo modo convenire, ut caput tegant Concionatores, quando prædicant, vel sermonem habent in Ecclesia, ubi super Altare SS. Sacramentum in Tabernaculo crystallino publice, ut a Christifidelibus veneretur, exponitur, prout fieri solet infra octavam solemnitatis SS. Corporis Christi*, & *quando per annum Oratio continua quadraginta horarum indicitur, sed eos semper capite detecto, dum concionem habent coram Sacramento, stare debere*: & in Giennen. 9. *Decembris* 1628. *Indecens omnino esse ante Sacramentum publice expositum concionem, vel sermonem habere, capite cooperto, consuetudinemque contrariam non esse consuetudinem, sed abusum tollendum*, & *eliminandum, prout omnino tolli*, & *prohiberi mandavit*: ac tandem in Belgica *die* 16. *Februarii* 1630. generale edidit Decretum, cujus tenor est: *Ad tollendam indecentiam aliquibus in locis jamdiu introductam concionandi, vel sermonem habendi ante SS. Eucharistiae Sacramentum publice expositum capite cooperto, prohibuit in posterum*, & *vetuit, neminem concionari, vel sermonem habere ante Augustissimum Eucharistiae Sacramentum publice expositum, nisi capite detecto; non obstante quacumque consuetudine, quam abusum esse declaravit. **Et ita ab omnibus**, etiam speciali nota di-*

gnis, *ubique terrarum servari mandavit*. (in hac collect. *num.* 197.; 641. *ad dub.* 4. & 698.) Convenit Rubrica Cæremonialis Episcoporum, quæ *lib.* 2. *cap.* 33., decens esse, ait, ut qui horas canonicas persolvunt, nec sedeant, nec caput operiant: verum humanæ infirmitatis rationem habens, permittit, ut sedeant, ne diu stantes nimis defaticentur; præcipit tamen, ut saltem non omittant, in signum reverentiæ, detecto capite assistere. Unde colligimus, quandoque permissum esse coram Sacramento exposito sedere, nunquam vero cooperto capite assistere. Quod si ab omnibus est religiose servandum, multo magis erit ab illis, qui coram Sacramento vel conciones habent, vel devota colloquia.

8. Numquid autem hujusmodi lex nullam unquam limitationem, aut moderationem admittit? discrimine est opus. Vel enim conciones habentur coram Sacramento publice exposito, & detecto; & lex universalis est, & ubique servanda; vel agitur de Sacramento utique publicæ venerationi exposito, sed aliquo modo operto; & rursus est distinguendum. Aut subtile velum impositum Ostensorio non omnino Sacram Hostiam abscondit, ut plerumque accidit, dum expositio fit pro aliquo Infirmo, aut velum ex crassiori panno apponitur ante thronum, ita ut nec Ostensorium adstantibus pateat. In primo casu haud licet bireto caput operire, quia revera Sacramentum, etsi velatum, non omnino absconditur: in altera vero specie, aut dedecere videtur cùm Concionatori, tùm aliis, siqui adstant de Clero, pileolo, aut bireto uti ad operiendum caput. Etenim in expositionibus, quæ non ex præcepto, sed ex voluntate fiunt, aut ratione Instituti, aut devotionis ergo, sæpenumero conciones habentur, & mos invaluit, ut interea ante thronum apponatur velum, quo Sacramentum tegatur. Id cum fit, est quodammodo reconditum, ac propterea nonnulla admitti, ac tolerari possunt, quæ non licent, vel saltem dedecent, dum patet discoopertum. Dixi *nonnulla*, quia, cum reapse Sacramentum in throno resideat expositum, licet velatum, ejusdem solemnis præsentia exigit, ut non consideretur plane reconditum; unde abstinendum saltem ab iis, quæ cum debita reverentia non componuntur; cujusmodi sunt: eidem directe terga vertere, aut pileis, & galeris caput tegere (ubi mos viget operiendi caput tempore concionum) & id genus alia. Licitum tamen est sedere, nec dedecet adhiberi biretum ad operiendum caput tam a Concionatore, quam ab adstante Clero; quamvis majoris obsequii argumentum esset, caput nullo modo tegere. Hinc autem nulla notanda censura est consuetudo ha-

bendi conciones, quæ magis congruunt circumstantiis, Sacramento velamine tecto, ac sedente populo: sed nullatenus sedere populo permittendum esset, si conciones haberentur coram Sacramento nullo velamine tecto. Atque en alia ratio, propter quam in Oratione quadraginta horarum vel nullæ omnino habendæ sunt conciones, vel quambrevissimæ, quibus excitetur circumstantium devotio ad Sacramenti venerationem. Non enim, ea durante, licet ante thronum velum apponere, quo Sacramenti abscondatur aspectus, & vetitum est populo scamnis, aut sedibus uti, quum omnes ante conspectum Domini genuflexi manere debeant. Quamobrem, si hujusmodi permittantur colloquia, hæc respondere debent cùm reali Eucharistiæ præsentiæ, tùm religioni adstantium adorationi, etiam corporis compositione incumbentium: sed etiam consulendum est aliquorum infirmitati, ne prolixa nimis Concionatorum oratione diu permanere genuflexi cogantur.

9. Sed illud, unde tantisper discessimus, repetendum est. Licere diximus tam Concionatori, quam Clero caput operire bireto, si appositum velum sacrum Ostensorium abscondat: & jure diximus, nedum quia ita fert non reprobanda universalis consuetudo, verum etiam, quia ita nuperrime decretum fuit a S. R. C. in *Bracharen.* sub die 10. *Septembris* 1796. Nam proposito Dubio: *An Chorus, dum recitat horas Canonicas ante SS. Sacramentum velo tectum in loco eminenti, sedere, & tegere caput cum bireto valeat, vel stare debeat nudo capite, quasi esset sine velo*? respondit: *Poterit Clerus sedere, tecto etiam capite cum bireto, sed laudandus esset, si sederet, detecto capite* (in hac collect. *num.* 4320. *dub.* 3.) Igitur si Clerus laudandus est, si sedeat sine bireto ob reverentiam debitam Sacramento, licet in Ostensorio velato, in legem non peccabunt Concionatores, & Clerus si pileolo, vel bireto caput tegant, quamvis minus laudabiliter se gerant. Talis est Decreti sensus, quo majoris decentiæ consulitur, non præceptum imponitur; imo licere dicitur, quod etsi minus deceat, haud tamen indecens, & improbandum est. Audiendus hac de re Cavalerius *tom.* 4. *cap.* 7. *Decret.* 29. *num.* 9. *opportunus admodum est nonullarum Ecclesiarum usus, quæ, ut irreverentias quaslibet amoveant concionis tempore, velum quoddam apponunt ante Sacramentum, unde nonnulla admitti, seu tolerari possunt, quæ minus licent, dum patet discoopertum. . . . Iisdem igitur licitum erit sedere, & tam Concionator, & Clerus Sacerdotali bireto uti poterit, aut parvo pileolo*: Verum-

tamen hæc indulgentia nimis ab eodem extendi videtur, quum prosequatur: & *ita dictum sit etiam pro expositionibus, in quibus exponitur Pyxis, aut Sacramentum ab initio velatum*. Siquidem dum Pyxis Sacramentum continens, aperto Tabernaculi ostiolo, patet, & Ostensorium non omnino absconditur, non esse a regula declinandum supra notatum est, quia in utroque casu Sacramentum circumstantium oculis subjicitur, etsi Sacra Hostia vel nullimode, vel non omnino conspici possit. Contra vero, dum crassioris panni velamen, quod Ostensorium undique tegat, ante thronum apponitur, haberi perinde debet, ac si Sacramentum clausum lateret in Tabernaculo.

10. Cavendum præterea est, ne, dum brevia illa colloquia habentur coram Sacramento patenter exposito, populo indirecte præbeatur occasio declinandi ab obsequio Sacræ debito Eucharistiæ. Idcirco vult sanctio, ut, si brevis aliqua concio permittatur tempore Orationis quadraginta horarum, aut in aliis expositionibus, juxta morem fiat, locus pro Concionatore sit: *vicino all' Altare, dove stà esposto il Santissimo, ed in un sito, che non obblighi gli ascoltanti a fare atti d'irriverenza con voltare le spalle al Sagramento*. Hoc enim pacto vindicatur Sacramentum ab actibus, qui forte committi possent contra religionem, & cultum ei debitum, si locus pro Concionatore paratus procul ab Altari distaret. Quamquam in hoc dari certa regula nequit; diversa Ecclesiarum structura, varia Presbyterii forma, amplitudo, angustia non eumdem exigunt modum: illud autem firmum manet, quod ille seligatur locus, qui sit magis aptus ad finem, qui est, ut irreverentiæ actus evitentur.

11. Vult *Cavalerius*, quod si alius desit idoneus locus: *Concio satius fiat ex latere Altaris expositionis, ubi concionandum esset a Celebrante, quando intra Missam prædicari debet, docet Gavantus part. 2. tit. 14. num. 11. ubi & ritum declarat: si concionandum sit a Celebrante, quando intra Missam prædicari debet, fiat ab eo stante a cornu Evangelii, et, aperto capite, Ministri ad dexteram stabunt a cornu Evangelii*. Ego vero non video casum habendi concionem per Celebrantem ad Altare, in quo expositum est Sacramentum. Forte *Gavantus* rationem habuit expositionis faciendæ initio spiritualium exercitationum. Quæ tamen necessitas prædicandi ad Altare, & infra Missam, & non potius, hac expleta, ad latus quidem Presbyterii, & prope Altare, sed non ad ipsum Altare? Mihi certe præfatus modus insinuatus *a Cavalerio* innixo doctrinæ *Gavanti* inopportunus, & minus decens videtur, quippe quia, si Concionator a cornu Evangelii stans

in suppedaneo ad populum sermonem habeat, facile est, ut corporis gesticulatione, & motu, terga quandoque vertat Sacramento, quod vitandum omnino est. Si breve aliquod soliloquium fieri velit ad excitandam populi devotionem erga Sacramentum, quod in Oratione quadraginta horarum Instructio non omnino reprobat, dummodo Præsidum intercedat facultas, expediret maxime, ut id fieret a Sacerdote, vel Diacono genuflexo in altero ex Altaris gradibus a cornu Evangelii, quod certe non multum afferret incommodi, quum hujusmodi soliloquia brevi expediantur, eo magis, quia, si adstantes sedere nequeunt, & indecens est, ut stent pedibus, convenit etiam, ut Concionator genuflexus iisdem exemplo sit. Verumtamen vel prope Altare concio habeatur, vel in alia Ecclesiæ parte, semper cavendum est, ne detur occasio actibus a debito obsequio, & reverentia alienis, vel sit Sacramentum expositum pro Oratione quadraginta horarum, vel pro alia qualibet occasione, & causa, vel sit Ostensorium detectum, vel velatum, aut in throno emineat, aut pateat velata Pyxis, aperto Tabernaculi ostiolo.

§. XXXIII.

» Le Chiese, ove sarà l'Orazione di quarant' ore, dovranno
» la sera stare aperte, fintanto che vi sarà popolo per orare, ma per-
» chè non può darsi in ciò un ora determinata sì per la situazione
» di esse, come per la mutazione delle stagioni; perciò potranno
» chiudersi circa le tre ore l'estate, e l'inverno ad ore cinque;
» s'avverte però, che anche a porte chiuse dovrà continuare l'Ora-
» zione, come s'è detto al numero IX., non dovendo mai essere
» interpolata l'Orazione di quarant'ore, come per Decreto della
» Sacra Congregazione de'Riti.

1. Dum *Clemens PP. VIII.* Orationem quadraginta horarum primum instituit, expresse declaravit, eam velle perpetuam, quapropter quasdam jussit designari Ecclesias, in quibus: *certis præfinitis diebus pia, & salutaris quadraginta horarum Oratio celebretur, ea servata Ecclesiarum, & temporum distributione, ut diu noctuque quavis hora, toto vertente anno, sine intermissione, Orationis incensum Domino dirigatur*. Cohærenter ad hæc jubet *Instructio*, ut apertæ pateant Ecclesiæ januæ quousque populus veneraturus SSmum Sacramentum ad eam confluit. Neque tamen per integram noctem patere debent, claudendæ sunt, dum populus deficit. Qua demum hora? Nequit certo determinari. Variæ anni tempestates, major, minorque populi frequentia, Ecclesiarum distantia, aliæque si-

miles circumstantiæ prudentibus Ecclesiarum Rectoribus aliquam regulam praebere poterunt. Hinc praesens sanctio non jubendo, sed potius insinuando quid pro temporum varietate magis expedire videtur: inquit: *si potranno chiudere l'estate circa le tre ore, e l'inverno ad ore cinque*. Etsi vero dum cessat, aut multum imminutus est populi concursus, Ecclesiae januae claudendae sint, non ideo tamen arcendi sunt illi, qui devotionis fervore moti adhuc in Oratione perseverare cupiunt, vel hac de causa petunt ingressum in aliqua ex nocturnis horis. Id autem cauto fiat, & nonnisi illi admittantur, quorum explorata est religio, ac pietas. Foeminis nullo modo, nulla ratione, nulloque praetextu permittatur, sed tantummodo viris, qui, ut jam innui, non alio motivo, nisi religionis, permanere ibi, aut ad orandum ingredi cupiunt: & hi ingredi, & exire poterunt per aliquod internum ostium pro opportunitate claudendum, vel reserandum. Id conforme est regulis *S. Caroli Borromaei*, quarum altera est: *Ancorchè la notte si faccia Orazione, la Chiesa però non stii aperta, ma ciascuno picchi, e se gli apra, e potranno andare ad orare non solo quei, che saranno del compartito fatto, ma altri ancora*. Quoniam vero, ut vidimus *ad* §§. *IX. et* X., singulis horis tam diurnis, quam nocturnis dari signum debet majoris campanae sonitu, haud falli puto, si existimo, nedum id fieri oportere, ut Ecclesiastici sibi in Oratione vicissim succedant, verum etiam ut & laici moneantur, siqui sunt, qui velint ad Ecclesiam accedere, ut ibi ad horam in Oratione persistant; quamobrem non eis est denegandus ingressus.

2. Tametsi in hac etiam parte Romae omnino servanda sit *Instructio*, ita ut pateant Ecclesiae fores viris aeque ac foeminis per aliquot primae noctis horas; non extenditur regula ad alias Ecclesias extra Urbem. Ordinarii locorum decernere debent quod magis expedit, juxta locorum, temporum, personarum mores, & circumstantias. Quod in magnis Urbibus licet, in quibus facile comparari possunt media, ne oriantur scandala, & nequid fiat cum offensione, & perturbatione fidelium; haud fieri, & permitti convenit in parvis Oppidis, in quibus talia media nequeunt adhiberi. Hinc in his magis congruit, ut, etiamsi Oratio sit perpetua, ingruentibus tamen tenebris, Ecclesiae januae claudantur. Ita jussit *Benedictus XIV.*, dum erat Bononiae Episcopus, non quoad Civitatem, sed quoad loca quaedam Dioecesis: nam intelligens, in quibusdam suae Dioecesis locis per quadraginta horas SSmum Sacramentum exponi, atque Ecclesiae fores per integram noctem pa-

tere, eoque viros simul & mulieres confluere, omnino praecepit, ut post horam vigesimam tertiam cum dimidio claudantur. *Laud. Institut.* 30. *num.* 24.

3. Clausis Ecclesiae januis, non est propterea ab Oratione cessandum, nec Sacramentum intus Tabernaculum recludendum. Id non patitur *Instructio*, quae Orationem vult esse perennem, *et Sac. Rit. Congregatio* definivit, ut opportune monet praesens sanctio. Ita in *Fossanen. die* 7. *Septembris* 1658. edixit: *non licere in Oratione quadraginta horarum reponere Augustissimum Sacramentum tempore noctis, et contrariam consuetudinem esse abolendam.* (Ibidem *num.* 1775.) Tanto cum rigore perpetuitas Orationis servanda est, ut non defuerint aliquando, qui existimarent nec esse interpolandam triduo Passionis. Ideo *Sacerdos deputatus a Vicario ad conficiendum turnum Orationis quadraginta horarum in Urbe petiit: An Feria VI. in Parasceve sit prosequenda hujusmodi Oratio cum expositione Sacramenti, an vero obstinendam?* & Sac. Congregatio *mandavit omnino cessandum a mane Feriae V. usque ad mane Sabbati Sancti: die* 12. *Martii* 1661. (Ibidem *num.* 1951.) Et bene quidem. Haud enim congruit triumphalis Sacrae Eucharistiae expositio iis diebus, in quibus, deficientibus Hostia, & Sacrificio, Ecclesia versatur in tristitia, amaritudine, & luctu. Quae ratio est, propter quam solemnitas Institutionis Sacramenti, quae celebranda esset *Feria V. in Coena Domini*, transferatur ad Feriam V. post Festum SSmae Trinitatis.

4. Quod si alicubi fiat hujusmodi expositio ad formam quidem Orationis quadraginta horarum, ita ut ad tertium usque diem protrahatur, nocte tamen recondatur Sacramentum, non amplius locum habebunt sanctionis regulae, quae tantummodo obligant Ecclesias per turnum designatas pro Oratione quadraginta horarum. Improprie namque dicitur ad formam quadraginta horarum, cum desit id, quod praecipuum est Instituti; perpetuitas scilicet Orationis per quadraginta successivas horas nunquam interruptas, licet per tres dies fiat.

5. Et revera cum pio huic Instituto adnexa sit Indulgentia vel partialis, vel plenaria; certum est, quod illam de juris rigore consequi haud possunt Fideles, nisi servata forma Institutionis. Idcirco *Sac. Congregatio Episcoporum, et Regularium negotiis praeposita die* 5. *Aprilis* 1657. declaravit: *Si expositio SSmi Sacramenti continua non sit die, noctuque, admoneri debet populus, non lucrifieri Indulgentias pro Oratione quadraginta horarum concessas*: Vide Cavalerium *tom.* 4. *cap.* 7. *decret.* 50. *num.* 1. Lucium Ferrari

Verb. Eucharistia num. 67. Tetamum *in Appendic. cap.* 3. *art.* 7. *sect.*3.*num.*62.*et* 63.,ubi ait : *Constitutio Clementis VIII. anni* 1592. *singulis poenitentibus , et confessis , ac Sacra Communione refectis , qui in qualibet Urbis Ecclesia, ubi Oratio expositionis SSmi Sacramenti quadraginta horarum continua , et non interrupta fuerit indicta , devote orando unam saltem horam perseveraverint , Indulgentiam plenariam concedit ; iis vero , qui inibi pias ad Deum preces effuderint breviori tempore , septem annos , et totidem quadragenas de injunctis , aut alias debitis poenitentiis relaxat* : Notandum quod cl. Auctor de suo addidit : *Oratio expositionis SSmi Sacramenti etc.* : nam revera in laudata Constitutione verbum quidem fit expositionis Eucharistiae , sed dispositio sistit in institutione Orationis perennis, cui ,an ab initio,ut adderetur expositio Sacramenti,injunctum fuerit,incertum est; quamvis haec vel sit institutioni coaeva,vel paulo post introducta,est generaliter admissa.Quamobrem juxta litteram praefatae Constitutionis unica conditio ea est , quod Oratio sit perennis ad effectum lucrandi indulgentias : modo vero addita est altera , quod Oratio fiat coram Sacramento publicae adorationi exposito , non ratione institutionis , sed consuetudinis, quae in legem transivit .

6. *Paulum V.* ampliasse praefatam plenariam Indulgentiam pro tempore, per quod orare cuilibet fuerit commodum *litteris brevibus datis* 10. *Maii* 1606. testantur Auctores supralaudati . Verumtamen, quia quandoque ita comparatae sunt circumstantiae , ac tales tantique momenti possunt concurrere causae , ut opportunum maxime , & fortasse etiam necessarium videatur Praesulibus , de nocte Sacramentum recondi , ac perennem Orationem intercipi ; ne propterea populus spirituali illo bono privetur , *Benedictus XIV.* in sua Constitutione *Accepimus etc. tom.*2. *Bullarii num. V.* eamdem plenariam Indulgentiam lucrari posse declaravit , etiamsi noctu interrumpatur Oratio . En verba . *Porro id necessario requiritur ad consequendas eas Indulgentias , quae fidelibus conferuntur, qui, dum precantur in illis Ecclesiis , ubi Divina Mysteria spatio continuo quadraginta horarum exposita publice sunt . Etenim id omnino praecipitur in hac Indulgentia concedenda , quae a quadraginta horis continuis nomen accepit . Equidem , veteris disciplinae severitate remissa , nunc eadem Indulgentia concedi intelligitur , etiamsi Sacramentum Eucharistiae per horas quadraginta continuas gravissimis de causis minime prostet , modo tamen horis diurnis semper expositum relinquatur .*

7. An autem hujusmodi Indulgentiae plenariae ampliatio comprehendat etiam Ecclesias Urbis, dubium excitare quis posset. Etenim Epistola data est *ad Episcopum Wormatiensem*, & ejus postulatis Pontifex respondet; quamobrem videtur limitatum indultum ad Ecclesias tantummodo ejusdem Dioecesis. Sed dubium hoc facile exploditur: plura quippe sunt, quae fere ad evidentiam evincunt ampliationem illam universalem esse, & extendi etiam ad Ecclesias Urbis, si detur casus, quod gravissimis de causis nocte recondatur Sacramentum. Praeterquamquod Epistola illa *in Bullarium* inserta est, hanc generalem fert epigraphen. *Christi fideles Indulgentiam visitantibus Ecclesias concessam etiam SSma Eucharistia non exposita lucrantur*. Hoc erat postulatum Episcopi, cui *sapientissimus Pontifex* satisfecit, falsam esse illorum opinionem demonstrans, qui arbitrabantur, non lucrari Indulgentias concessas visitantibus Ecclesias, nisi SSmum Eucharistiae Sacramentum in iisdem publicae venerationi expositum exhibeatur, necessario id requiri dicit, si in ipsa concessione tamquam conditio fuerit injunctum: exemplum affert expositionis, & Orationis quadraginta horarum: declarat tandem quid de antiquo rigore fuisse remissum, & lucrari Indulgentiam, etiamsi gravi, interveniente causa, de nocte interrumpatur Oratio. Ex his colligimus Pontificem de hac re incidenter fuisse loquutum, quae a postulatu erat. extranea, licet multum conferret ad solutionem dubii. Praeterea non ipse tunc primum relaxavit legis, aut disciplinae rigorem, aut quid indulgere voluit *Wormatiensi Dioecesi*, quod Episcopus non petebat, nec erat objectum postulati: sed tantummodo id per modum narrationis retulit, quod in more jam erat: ac propterea non utitur dictionibus: *concedimus*, *indulgemus*, *declaramus*, *extendimus etc.* bene vero alia longe diversa: *nunc eadem Indulgentia concedi intelligitur*: quae dicendi formula significat, *jam concessum*, *jam declaratum*, *jam in more positum*. Quod magis patet, quia immediate verbis supra relatis addit: *de hac re plura tradita sunt in libro P. Theodori a Spiritu Sancto*: unde facile arguimus aliquod Decretum indultivum, & declarativum emanasse a Sacra Congregatione Indulgentiarum, vel sapientissimum Pontificem praefati Auctoris probasse sententiam. Quae dixi, ni fallor, satis sunt, ut firmetur regula, quod Indulgentiae non depereant etiam quoad Ecclesias Urbis, si urgentissimis de causis contingat alicubi, jubentibus, vel permittentibus Praesulibus, de nocte recondito Sacramento, Orationem intercipi, dummodo diurnis horis expositum semper pateat.

8. Neque heic loci tegenda silentio est pia quaedam, multaque commendatione digna Institutio novissima, quae in id unice tendit, ne debitum obsequium erga Sacram Eucharistiam vel elangueat, vel deficiat nocturno tempore, dum non amplius populo ad Ecclesiam liber datur accessus; prospicitque perpetuitati adorationis a Summis Pontificibus commendatae. Clemens VIII., S. R. C. Decreta, Instructio, quam illustrandam suscepimus, ut diù, noctuque per quadraginta horas indeficiens perseveret Oratio, omnino jubent. Verumtamen facile contingere poterat tam sanctae legis violatio in Ecclesiis praesertim pauperibus Clero destitutis, in quibus unus tantum, aut alter mercede conductus erat, qui vigilias ageret, & Orationi incumberet. Id animo recogitantes pii quidam viri, zelo honoris Dei commoti, omnes direxerunt curas, ut huic malo occurrerent. Eidem opportune consultum existimarunt ope Societatis; cui, qui nomen daturi essent, per vices ante Sacram Eucharistiam palam expositam, recedente populo, clausisque janùis, noctu preces effunderent. Nec multum, nec diú adlaborandum fuit: brevi namque tot ex Ecclesiasticorum, laicorumque hominum ordinibus pro meditato opere exequendo simul convenerunt, ut mense Novembris 1810. praeconcepta Societas ortum, & firmitatem habuerit. Qui eam componunt *Adoratori di Gesù Sagramentato* nuncupantur. Collatis interea consiliis, ut facilior redderetur operis exequutio, neve conceptus fervor temporis progressu, subortis difficultatibus, tepesceret, Moderatores quasdam leges perpetuo servandas edixerunt, quae ab universo coetu probatae sunt. Meum non est eas recensere. Harum duplex est finis. Primus: ne unquam deficiat Oratio; alter, qui in primum recidit, ne sodales nimio graventur labore. Etenim bene norant Instituta, quamtumvis sancta, multisque celebranda nominibus, quae certam non inducunt obligationem, sed sunt libera, paullatim languescere, & quandoque etiam resolvi, nisi prudenter, suaviterque dirigantur. Omnes, qui societatem componunt, in tres classes distribuuntur. Aliqui sunt, qui uni tantum, praecipuoque nocturnae adorationis oneri satisfaciunt: alii, (quibus etiam piae quaedam foeminae adnumerantur), cum nequeant vel ratione sexus, vel aetate, vel salutis incommodis, vel occupationibus impediti nocturnas vigilias agere, eo, quo possunt, modo pium fovent institutum aes ad expensas necessarium elargiuntur; alii demum, qui simul adorationi incumbunt, & aes ministrant. In singulis diebus octo Consodalium nomina extrahuntur ex urna; horum quatuor in Ecclesiam conveniunt, incipiuntque vigilias statim ac fores clauduntur; his alii

succedunt, qui ab Oratione cessant, simulac, reseratis januis, liber confluenti populo patet ingressus. Hac servata discreta methodo, facilior redditur pii operis exequutio, & nimio labore non premuntur Sodales, & adorationi opportune consultum est. Equidem Ecclesiarum distantia, temporum intemperies, ac alia quandoque non praevisa, quae obversantur incommoda, afferre possunt impedimenta, interponere difficultates. Hisce etiam provisum est, comparatis, praescriptisque mediis, quae juxta circumstantiarum varietates, ad finem magis idonea visa sunt. Sodalibus, qui adorationi incumbunt, unus semper praest Sacerdos, qui Directoris nomen habet. Is est, qui tempora partitur, partim vocalibus precibus, partim meditationi, partim divinae psalmodiae assignando, veluti in Rituali ad hoc disposito praescriptum est. Satis de pia hac novissima Institutione dixi; utinam quod coeptum Romae est, ad omnes Civitates, & loca propagetur, in quibus Oratio quadraginta horarum ad formam Constitutionis Clementis VIII. peragitur!

9. Ne quid praeteream, *Pius VII.*, quem Deus sospitet, *speciali rescripto dato* 12. *Maii* 1807. benigne concessit, ut Indulgentia plenaria primum *a Clemente VIII.* in exordio Institutionis elargita, postmodum vero ab ejus Successoribus confirmata, & ampliata, applicari in posterum possit per modum Suffragii animabus fidelium defunctorum: ac insuper declaravit omnia Altaria illius Ecclesiae, in qua per turnum fit expositio, privilegiata, durante tempore expositionis.

10. Pauca hic addere pro coronide juvat de plenaria Indulgentia indulta orantibus ante Sacramentum, licet non expositum in turno quadraginta horarum, sed ex alia gravi causa, & communi bono vel per triduum, vel per unam diem tantum. Pluribus in Ecclesiis piam invaluisse consuetudinem jam a saeculo decimo sexto exponendi SSmum Eucharistiae Sacramentum ad instar Orationis quadraginta horarum per tres dies a Quinquagesimae Dominica usque ad Feriam tertiam, ut Fideles hoc pacto, neglectis mundi illecebris, ad sancta opera incenderentur, Deumque bachanalium criminibus ad iracundiam gravius provocatum mitigarent: testatur *Benedictus XIV. Institut.* 14. *num.* 8. Consuetudo isthaec magnum habuit temporum successu incrementum; & modo frequentes sunt Ecclesiae, in quibus etiam per aliquot hebdomadae cùm Septuagesimae, & Sexagesimae dies, tùm per triduum Quinquagesimae aut SSmum Eucharistiae Sacramentum solemniter exponitur, aut aliae piae exercitationes peraguntur. Idem *Benedictus XIV.* ad fovendam, & excitandam fide-

lium religionem, eosque avocandos a perniciosis bachanalium ludis, datis litteris ad Episcopos Status Ecclesiastici *die 1. Januarii 1748.* relatis in ejus Bullar. *tom. 2. pag.382. edition. Romanae* Indulgentiam plenariam indulsit visitantibus alteram ex iis Ecclesiis, in quibus ea de causa Sacram Eucharistiam exponendi mos est.

11. Ita Pontifex in his Episcopos alloquitur: *curandum praeterea vobis est, ut in una, aut pluribus Ecclesiis SSmum Eucharistiae Sacramentum per triduum publico cultui exponatur, et quotidie populo ad Vesperas benedicatur in Septuagesimae, aut Sexagesimae, aut Quinquagesimae hebdomadis, aut tribus omnibus. Nos interea fidelibus hac nostra Epistola circulari plenariam Indulgentiam concedimus, quae a vobis solitis formulis promulgabitur, quaeque cum ad* opus pium *directa sit, non impeditur alia plenaria Indulgentia, quam Ecclesia, ubi Eucharistia exponitur, aliis de causis habere possit; plenam, inquam, culparum veniam impertimur quibuslibet Christifidelibus, qui poenitentia, et Sacra Synaxi rite muniti, singulis diebus Augustissimum Christi Corpus visitaverint, Deum orantes juxta Ecclesiae mentem, quam desuper exposuimus*: mens autem Ecclesiae est. *Ne, huic morum perversitati* (de ludis bachanalibus loquitur) *Ecclesia, ut potuit, non opportune consuluit, et semper precibus, operibusque piis enixe Dei praesidium imploravit, ut poenas impiis debitas differret, et omnipotenti auxilio suo huic malo remedia praeberet.*

12. Deinde ejus Successor *Clemens XIII.* praefatam Indulgentiam pro Statu Ecclesiastico concessam extendit ad omnes Catholici Orbis Ecclesias, & lucrari insuper posse indulsit nedum in triduo Septuagesimae, Sexagesimae, & Quinquagesimae, verum etiam in sola Feria V. infra hebdomadam Sexagesimae. Juvat hic integrum referre Decretum datum per organum *Congregationis Indulgentiarum sub die 23. Julii 1765. Cum alias Benedictus XIV. ad frequentes Episcoporum Pontificiae dictionis querelas gravioribus abusibus, qui bachanalium tempore irrepserant, opportuno remedio, opportune occurrere concupierit, perspexeritque in aliquibus Ecclesiis salutari consilio institutam esse SSmi Eucharistiae Sacramenti expositionem per tres dies, sive in hebdomada Septuagesimae, sive in altera Sexagesimae, aut Quinquagesimae ante diem cinerum, ad hoc praecipue, ne fideles tempore tentationis a via Domini recederent, et in praedictis Ecclesiis pie orantes, divina impetrarent auxilia; universis utriusque sexus Christifidelibus confessis, et Sacra Communione refectis, qui easdem Ecclesias, in quibus Venerabilis expositio sive in uno, sive in singulis ex predictis triduis devote vi-*

sitarent, Indulgentiam plenariam misericorditer concessit, et indulsit. Hinc Sanctissimus Dominus Noster Clemens Papa XIII. sedulo recogitans, praefatam Augustissimi Sacramenti expositionem plurimum hisce diebus profuisse, ac deinceps fore profuturam, eamdem plenariam Indulgentiam ad quascumque catholici Orbis Ecclesias, ubicumque locorum existentes, ubi Venerabilis expositio sive in hebdomada Septuagesimae, sive Sexagesimae, vel Quinquagesimae, sive in singulis praedictis hebdomadis per tres dies, atque etiamsi tantummodo in Feria V. infra hebdomadam Sexagesimae peragatur, ex uberi Pontificiae charitatis fonte benignissime extendit.

§. XXXIV.

» In ogni Chiesa di Roma si terrà affisso in luogo patente la » lista delle quarant'ore per informazione de fedeli devoti.

§. XXXV.

„ Parimenti in ogni Chiesa, ove è determinata l'esposizione si « dovrà tenere affissa continuamente nella Sagrestia la presente Istru- » zione, acciocchè niuno possa allegare l' ignoranza delle regole, e » precetti, che vi si contengono.

Nihil esse videtur in hisce sanctionibus speciali adnotatione dignum, quamobrem progredior ad.

§. XXXVI.

» Non ardirà alcun Rettore, Curato, o Sagrestano, fuori dell' » ordine assegnato nella lista delle quarant'ore, d'esporre il SSmo » Sagramento sotto qualsivoglia pretesto, o consuetudine, per ve- » runa causa grave, ne per infermi senza Breve speciale di Sua » Santità, o almeno licenza segnata da Noi, o da Monsignor No- » stro Vicegerente, e sottoscritta dal Deputato delle quarant' ore, » quale ottenuta, s'esporrà il Venerabile in un'Altare, o Cappella » con un velo avanti, e col suddetto numero di venti lumi, e si » osserverà puntualmente il tempo, che dovrà durare l' esposizio- » ne assegnato nella suddetta licenza, sotto le pene infrascritte, e » privazione d'offizio.

1. Hactenus *Instructio* de expositione pro Oratione quadraginta horarum. In postrema hac sanctione methodum pro aliis expositionibus praescribit: jubet per modum regulae generalis, ne fiant ulla ex causa, non obstante quacumque consuetudine, aut praetextu sine Pontificio indulto, aut licentia Emi Vicarii, vel ejus Vicesgerentis, quae firmata subscriptione sit ab illo, qui ad conficiendum tabellam Ecclesiarum pro Oratione quadraginta horarum specialiter

est deputatus. Hujusmodi autem lex municipalis est, nec praetergreditur Urbem, ejusdemque confinia; sed quoniam respicit Sacrae actionis decus, debitumque cultum Sacrae Eucharistiae palam expositae exhibendum; ubique esset religiose servanda; & praecipuum onus Episcoporum est invigilare, ne in respectivis eorum Dioecesibus publica ulla fiat expositio, nisi petita, & obtenta ipsorum licentia, ut Sacra Rit. Congregatio pluries edixit, ceu mox videbimus.

2. Etenim, juxta disciplinam, quae modo viget, saepenumero fit SSmi Sacramenti expositio, quod praesertim accidit in cultis Civitatibus, in quibus elegantia, nitore, amplitudine Ecclesiarum, vasorum, & suppellectilium, quae necessaria sunt, copia, populorum religione decenter, debitoque cultu praestantissima haec functio exequi potest. Verum non omnes expositiones aeque sunt solemnes, sed aliae plus, aliae minus celebritatis habent. Solemnissima est illa, de qua huc usque egimus; tales sunt etiam, quae tam Romae, quam alibi fiunt in octava Corporis Christi, vel tempore bachanalium, vel in octiduo defunctorum. His adnumerari possunt expositiones quaedam extraordinariae, quae praecipiuntur in gravi aliqua Christianae Reipublicae necessitate, in publicis calamitatibus, & periculis, vel in gratiarum actione pro acceptis a Deo beneficiis. Aliae sunt minus solemnes, & ad breve tempus, vel statis diebus fiunt in implementum piarum fundationum, vel in Sanctorum natalitiis diebus, vel in novemdialibus, et triduanis precibus peragendis, vel etiam pro aliquo infirmo, aut alia privatae personae, seu familiae necessitate. Et hae omnes, cum exponatur Sacramentum palam in throno, sive ex publica, sive ex causa privata fiant, publicae dicuntur. Aliae demum sunt omnino privatae, & in his non collocatur Ostensorium sub umbella, sed aperto Tabernaculi ostiolo, Sacra Pyxis, suo operta velo, populo patefit.

3. Ut primum de expositione publica loquar, vel haec solemnissima sit, vel minus solemnis, dummodo extrahatur Sacramentum e Tabernaculo, & palam collocetur in throno sub umbella, fieri nequit privata auctoritate, sed Ordinarii licentia omnino est necessaria. Innumera sunt S. R. C. Decreta, quae id declarant. Aliqua ex iisdem indicare sat erit: *In Thelesina* 8. *Februarii* 1631. petentibus Canonicis Cathedralis: *an possent exponere pro eorum arbitrio Orationem quadraginta horarum*? Sac. Congregatio respondit: *quoad Orationem quadraginta horarum posse, de licentia Episcopi* (in hac collectione *num.* 752.) *In Cracovien.* 28. *Aprilis* 1640. declaravit: *nullo modo convenire, nec posse per Regulares, neque Sac-*

culares publice exponi (Sacramentum) *sine expressa licentia Ordinarii*; *et ideo omnino prohibendos contrafacientes* : in quo Decreto notandum est, quod petitio solos respiciebat Regulares, sed Sac. Congregatio opportunum duxit declarare, quod etiam Saeculares lege tenentur (Ibid.num. 1077.) ac tandem *in Toletana die* 18. *Decembris* 1647. *S. R. C. inhaerendo Decretis saepius per orbem terrarum promulgatis*, *Dioecesis*, *et Civitatis Toletanae Clero tam Saeculari*, *quam Regulari*, *Monialibus*, *atque Confratribus SSmum Eucharistiae Sacramentum publice exponere*,*nisi cum speciali Ordinarii licentia*, *non licere*; *et inobedientes poenis*, *et censuris coercendos esse declaravit*. (Ibidem *num.* 1444.) Alia praesertim relate ad Regulares, & Confraternitates habes *sub num.* 672. 806. 1385. 1617. *ad dub.* 1. 1641. 1647. 1665. 2329. 2809. & alibi. Neque, ut supra jam dixi, ad expositionem publicam, pro qua necessaria est licentia Ordinarii, requiritur magna celebritas ex causa gravi, ac publico Ecclesiae bono; satis est, quod Sacramentum e Tabernaculo extractum collocetur in throno, etiamsi fiat cum Ostensorio velato. Ne alia quaeramus argumenta, una sufficit Instructio, quae rem declarat, prohibendo: *d' esporre il SSmo Sagramento sotto qualsivoglia pretesto*, *o consuetudine per veruna causa grave*, *ne per infermi*, *senza breve etc. o almeno licenza etc.* Quod si liberum cuique foret sub praetextu consuetudinis, aut causae privatae, quae magnam non exigit solemnitatem, Sacramentum publice exponere, innumeri orirentur abusus, & forte expositiones fierent sine decenti apparatu, frequenter nimis, & cum maximo cultus, & Religionis detrimento. Quamobrem non ita faciles esse debent Episcopi in elargiendo licentiam cuique petenti: ad ipsorum sollicitudinem pertinet in id potissimum incumbere, ut & rationabilis interveniat causa, & debito consulatur obsequio, ne expositio inopportune fiat, vel necessaria desideretur decentia.

4. Esset hic percontandi locus, num expositionis Sanctissimi Sacramenti frequentia magis congruat, quam si raro fiat. Quaestio haec est, quae adhuc pendet indecisa. *Christianus Lupus de Sac. Processionibus cap.* 12. *inter ejus opera tom.* 11. frequentiam laudat, quod populum abstrahat a spectaculis, otio, & confabulationibus, ad virtutum actus excitet, ad Ecclesiam convocet, & templis ipsis, veluti dum in aula Rex sub throno palam conspicitur, majorem conciliet venerationem. Contra vero *Thiersius lib.* 2. *cap.* 2. magis convenire existimat, quod raro fiat, quia ex frequentiori Sacrosancta Mysteria vilescunt, & imminuitur christianae plebis devotio; hinc tria constituit scilicet. *Primum* haud permittendum unicui-

que , ut Eucharistiae Sacramentum , cum lubet , exponat , sed Pontificis , & Episcoporum in hac re sententiam servandam . *Secundo* juxta Ecclesiae instituta , & sapientum virorum opinionem id concedi rarius debere . *Tertio* idipsum per Octavam Corporis Christi perfici solum fas esse , vel cùm gravissima causa Religionis , aut Reipublicae id postulet , quae ab Episcopo dijudicanda est . *Theophilus Raynaudus Heter. tom.* 15. Ecclesiae judicio rem esse relinquendam censet , quamquam in *Thiersii* sententiam propendat . *Timendum est* , inquit , *ne majestas Mysterii Fidei tam crebra, vel etiam assidua ejus vulgatione deteratur , nec adeo facile percellat contuentium oculos , quam si infrequentius , et quod fere consequens est , majori cum apparatu , et accuratione proponeretur , et viderint ii , ad quos attinet , quid magis in hac re sit e Dei gloria , et bono animarum : nam hic meum judicium interponere consultum non foret* : *Benedictus XIV.* , adhuc tamen Cardinalis , & Bononiae Episcopus , relatis horum Auctorum sententiis , a suo abstinet promendo sensu , inquiens : *Nos sane hoc negotio implicari nolumus,quo pars utraque nihil aliud contendit,nisi ut cultus Eucharistiae debitus augeatur* . *Instit.* 30. *num.* 5. 6. 7. *et* 8. ; neque voluit hanc dirimere quaestionem ad Petri Cathedram evectus , ut patet ex Constitutione *Accepimus in Civitate etc.* data 16. Aprilis 1746. Bullar. tom. 2. pag. 31. Editionis Romanae ; videtur tamen potius adhaerere sententiae, quae frequentiam non improbat , dummodo cum debita reverentia decenter fiat , quod curare Episcoporum est .

5. Quis autem ego sum , qui velim in hac me ingerere controversia ? Si id facerem , temeritatis notam non effugerem . Quamobrem, quidquid da ea sit , vel raro , vel frequenter fiat expositio SSmi Sacramenti , *duo* tamen certa sunt . *Primum* , quod fieri nullo modo debet, nisi permittente Ordinario : *Secundum*, quod non licet , nisi decentiae satis consultum sit . Unum includit alterum ; nam Ordinarii locorum licentiam non debent impertiri , nisi aut certi sint , quod debita cum reverentia sacra illa functio peragatur , aut praescribant modum , quo peragenda sit , quin ab eo liceat declinare . Haec duo fortasse in ratione habebat *B. Joseph Maria Cardinalis Thomasius* dum consultus ; utrum singulis Dominicis in templo recens excitato sacram exponendi Eucharistiam morem probaret ? respondit . *Utrum sacra Mysteria per singulos Dominicos dies palam exponenda sint , serio perpendi debet , antequam deliberetur . Id enim non semper Deo gloriam affert , populoque utilitatem* . Nam , ut verbis utar *Antonii Albergati*

Sedis Apostolicae Nuntii in Belgio , multo melius est , ut non ita frequenter exponatur , et tunc cum debita reverentia , quam ut frequentius', et sine debito obsequio , et reverentiae significatione id fiat : apud Benedictum XIV. ibidem .

6. Dummodo tamen omne absit irreverentiae periculum , & Ordinarii locorum sedulò invigilent , nec permittant Sacramentum publicae venerationi exponi , nisi id fiat cum debito obsequio , & reverentiae significatione ; praesens Ecclesiae disciplina non videtur aliena a frequenti expositione indulgenda . Sacra Congregatio , quae de Ecclesiasticis Ritibus jus dicit , cum ab Episcopo Pisauri rescivisset , ea in Civitate invaluisse morem : *exponendi in quolibet die festivo Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum in omnibus tam Saecularium , quam Regularium Ecclesiis , eo dumtaxat temporis spatio , quo fidelibus benedictio impertiatur , unde fit , ut nec ipsis ad commodum tanti Sacramenti venerationem exponatur , et ex tam multiplici , et perfunctorio benedictionum numero oriatur facile confusio , et devotio tepescat : sub die* 2. *Augusti* 1692. , non absolutè inhibuit frequentiam , sed modum , abususque damnavit , ideo statuit : *Esse committendum* (eidem Episcopo) *ut talem in posterum pro sua prudentia in expositione SS̄mi Sacramenti praescribat formam , ut omnibus praedictis abusibus prospiciatur* , & unum solummodo praeceptum dedit : *dummodo praedictas benedictiones de nocte fieri expresse prohibeat* : quae adjecta exclusiva conditio magis demonstrat , quinam esset Sacrae Congregationis sensus circa frequentiam (in hac collectione *num.* 3135.)

7. Nostra autem Instructio nihil prorsus habet de frequentia : *Duas* tamen praefatas conditiones omnino requirit , ut liceat Sacramentum exponi : *auctoritatem* scilicet , *et decentiam* ; quae duae conditiones sunt , quas , quotquot hac de re scripserunt , licet in contrarias sententias quoad frequentiam incedentes ; necessarias omnino esse docuerunt ; quod & ipsa religio actionis plane suadet. Quoad *primam* , e medio tollit *qualsivoglia pretesto, o consuetudine*, & expressam exigit scripto licentiam ; quoad *secundam*, certum praescribit luminum numerum , jubet velari Ostensorium , & , ne ultra concessum temporis spatium expositio protrahatur , omnino vetat .

8. Quoad autem hasce expositiones extra Urbem optandum esset, ut omnes Episcopi illam semper sequerentur methodum, quam tenuit *Benedictus XIV.* dum Bononiae erat Episcopus , & exposuit in *laudata Institutione* 30., nunquam satis commendanda . Inhaerens

primùm juris dispositioni, quae arbitrarias expositiones vetat, inquit *num.* 13.: *cum Sacra Eucharistia absque facultate nostra, et publica causa exponi nequeat, et cum Ecclesiae leges, populique cultum, erga Divinum Eucharistiae Sacramentum integre tueri maxime optemus; ideo summopere commendamus, ac probamus, quod in hac Civitate singulis diebus Eucharistia publice in aliquo templo colenda exhibeatur . . . . idque satis esse ad nostram facultatem declaramus, quod Ecclesiarum nomina, in quibus exponitur Sacra Eucharistia, nostra auctoritate in lucem proferantur*, et *num.* 14.: *quod si Regulares, aut Saeculares iis diebus Sacram Eucharistiam exponere velint, qui in eadem tabella minime designantur, pro re gerenda facultatem a nobis expostulent, causamque declarent*. Haec ad facultatem pertinent; ad decentiam vero *num.* 17. conditiones enumerat omnino servandas, ut Sacra Eucharistia, quo par est, honore, ac religione publice coram populo exponatur, *juxta ea, quae Romani Pontifices, et Clemens etiam XII. praescripserunt*. Et revera conditiones istae conformes sunt regulis nostrae Instructionis, si pauca quaedam excipias, quae essentialia non sunt, nec ubique servari aeque possunt. Non ego sum, qui existimem ab enumeratis *per Benedictum XIV.* conditionibus nullibi recedendum esse: scio non ubique id fieri posse, quod fit in cultis Civitatibus, quae populo abundant, & opibus; ratio habenda est locorum, temporum, & personarum. Propterea si quaedam desit solemnitas, satis erit, quod decentia non deficiat, quemadmodum, data opportunitate, monui in commentariis ad aliquas ex praecedentibus sanctionibus.

9. Satis dixi de expositionibus publicis. Verum priusquam ad alia progrediar, adhuc unum *in Instructione* est, quod illustrandum videtur. Percontabitur fortasse quis: curnam caeteras inter conditiones, quae decentiam spectant, illam ponit Instructio, quod Sacramentum exponatur *con un velo avanti*? non enim distinguit inter casum, & casum, sed omnes simul expositiones comprehendit, *fuori dell' ordine assegnato nella lista delle quarant'ore*. Ut verum fatear, nulla mihi se offert idonea ratio, quae quamlibet eliminet dubitationem, dicam tamen, vestigium fortasse hoc esse veteris disciplinae. Ante *Urbani IV.* tempora, ut alias notatum fuit, nondum in usu erant vasa monstrantia, & aevo *S. Caroli Borromaei* sacra Hostia in eleganti pretioso Tabernaculo ad modum cilindri elaborato, & in pyramidis formam desinente includebatur; Ostensorium, quo nunc utimur, ad recentiora tempora pertinet. Docemur insuper ex ejusdem Sancti Antistitis Instructione

etiam in expositione, solemnissima quadraginta horarum sacrum illud Tabernaculum non in throno sub umbella, sed in Altaris mensa collocari consuevisse, sed desuper velo, quod obumbraret, sed non omnino tolleret aspectum Sacramenti, imposito. Ita factum arbitror ob reverentiam Sacramenti, & ad devotionem adstantium conciliandam. Temporis vero successu, invento Ostensorio ad modum radiantis sphaerae, moreque inducto illud collocandi in eminentiori Altaris parte tamquam in throno sub baldachino, in desuetudinem abiit antiquus usus illud, tegendi oblongo velo in expositionibus publicis, quae fiebant de Superiorum mandato, & forte etiam in solemnissimis per octiduum Festi Corporis Christi; sed adhuc eumdem usum continuasse in aliis expositionibus publicis, sed non de praecepto existimo. Ab hac distinctione rationem petiisse videtur *Instructio*, dum jussit velari Ostensorium in omnibus expositionibus, praeterquam in illa pro Oratione quadraginta horarum. Verum id quoque paulatim, ac sensim sine sensu immutatum est, & modo ea viget consuetudo, quod non tegatur velo Ostensorium, nisi in casu, quod expositum sit pro privata aliqua necessitate; & quod initio fuit reverentiae argumentum, modo adhibetur in signum tamquam non dubium, quod expositio fit non ex Praesidum mandato, & publica causa, sed pro aliquo infirmo, aut alia privata necessitate permittitur. Nemo namque est, qui non sciat, facile esse mutationibus obnoxia, quae ad extrinsecam disciplinam pertinent, & rituum substantiam non laedunt. Si quis aliam rationem hac validiorem inveniat, opinionem hanc meam libenter repudiabo.

10. Aliquid modo addendum superest de expositionibus privatis. Tales sunt, quae fiunt, aperto Tabernaculi ostiolo, patente velata Pyxide. *Benedictus XIV. in saepe laudata Instructione* his adnumerat etiam expositiones, quae fiunt cum Ostensorio velato sub umbella. Agens enim de exponenda privatim Eucharistia, *cum nullis Ecclesiae legibus, publica causa, et Episcopi facultas necessario requirantur, rem totam ad Praefectum illius Ecclesiae rejicit, ubi vel pro alicujus aegritudine levanda, vel pro necessitate, ac desiderio alicujus religiosi viri, Sacra Eucharistia debet exponi*; *normam* observandam praescribit, videlicet, *ut Eucharistiae Tabernaculum solùm aperiatur, et Sacra Pyxis clausa, suoque velamine obtecta, populi oculis subjiciatur, vel si Eucharistia e Tabernaculo proferenda sit, Sphaera inter Crystallum inclusa sub umbella statuatur .... Sphaera tamen velo adoperta ita sit, ut Sacrae Hostiae aspectus impediatur*. (Ibid. *num.* 16.) Videtur tamen juxta *Instructionis* sensum secus de hoc secundo modo sen-

tiendum,& ad publicas expositiones pertinere illam, quae fit, velato Ostensorio,ex causa privata, quandoquidem praesens Sanctio opportunam Praesidum licentiam exigit; vetans sine ea,*d'esporre il SSmo Sacramento sotto qualsivoglia pretesto, o consuetudine per veruna causa grave , nè per infermi* . Verumtamen parum interest hic determinare, an publica dicenda sit expositio, quia palam in throno Sacramentum exponitur adorandum, vel privata, quia ex causa privata fit. Lis est de nomine: nobis sufficit, quod Romae servanda est regula Instructionis: quamquam forte etiam *Benedictus XIV.* cum ea convenit, licet generalem facultatem Ecclesiarum Praesidibus elargiatur; tum quia ad Romanum morem se refert: *altera vero Romanae Urbis consuetudine probatur*: tum etiam quia eamdem permittit, apposita conditione, *quod caetera omnia circum apponantur, de quibus sermonem inferius instituemus*. Ubi se habet relative ad regulas, quas inferius enumerat in expositionibus publicis omnino servandas. Et revera expositio cum Ostensorio velato vix differt ab altera, quae fit cum Ostensorio detecto, si excipias causam, quam dat privata necessitas, & majorem, minoremque solemnitatem.

11. Redacto igitur sermone ad expositiones vere privatas, quae fieri possunt sine Ordinarii licentia; certum est in his non licere Pyxidem ex aperto Tabernaculo extrahere, & benedictionem populo cum ea impertiri. Sacrae Congregationes Episcoporum & Regularium, Concilii Tridentini interpretum, & Sacrorum Rituum, conformi sententia expresse jubent, ne Pyxis e Tabernaculo extrahatur, sed velata pateat, recluso ostiolo. *Si quandocumque privata ex causa Sacrosancta Eucharistia exponenda videbitur, a Tabernaculo nunquam extrahatur, sed in Pyxide velata, in aperto ejusdem Tabernaculi ostiolo, cum assistentia alicujus Sacerdotis stola, et superpelliceo induti, et cum sex saltem luminibus cereis collocetur.* Ita *Congregatio Episcoporum, et Regularium 9. Decembris* 1602. *et Sac. Congregatio Concilii sub die* 17. *Augusti* 1630.. *Non licet Regularibus, etiam in propriis Ecclesiis, SSmum Eucharistiae Sacramentum publice venerandum exponere, nisi ex causa publica, quae probata sit ab Ordinario: ex causa autem privata possunt, dummodo Sacramentum e Tabernaculo non extrahatur, et sit velatum, ita ut ipsa sacra Hostia videri non possit*. Consonant alia eiusdem Congregationis Decreta *die* 28. *Februarii* 1654., *et* 14. *Aprilis* 1674. *ex lib.* 19. *Decretorum pag.* 319., *et lib.* 28. *pag.* 72. *et* Sac. *Rit. Congregatio in Savonen. die* 31. *Martii* 1642.: *servari Decreta aliqua super hoc edita mandavit, scilicet: Non licere Regula-*

ribus, etiam in eorum propriis Ecclesiis, SSmum Eucharistiae Sacramentum palam adorandum exponere, nisi ex causa publica, quae probata sit ab Ordinario; ex causa vero privata, licere, dummodo non extrahatur a Tabernaculo, et maneat velatum, ita ut Hostia videri non possit. (In hac collectione *num.* 1245.) Quae duae conditiones expressae necessariò secumferunt aliam, etsi non declaratam verbis, quod videlicet nequeat populus cum Sacramenti sic privatè expositi benedictione dimitti.

12. Ne quis sit, qui secum reputet Decreta hujusmodi vel solos Regulares afficere, vel contraria consuetudine obsolevisse. Controversiam hanc dirimit sapientissimus Pontifex *Benedictus XIV. in Epistola data ad Cardinalem Urbis Vicarium die* 27. *Julii* 1755., occasione, qua pius quidam Sacerdos, ad compescendum incendium in viciniis excitatum, convocato ad Ecclesiam populo aeris campani gravi sonitu, Sacra Pyxide e Tabernaculo extracta, benedictionem cum illa super populum e conspectu incendii fuit impertitus. Siquidem §. 13. haec habet: *Adjecit et illud Ecclesia, quod si privata tantum, et non publica causa subsit, Sacramentum exponatur, ita tamen, ut reserato Tabernaculo, inde Sacrum Christi Corpus minime educatur, sed vel Sacra Pyxide sit inclusum, aut velo obtectum, ita ut videri non possit, quemadmodum deprehenditur ex iteratis conformibus Decretis editis a Congregationibus Urbis, et per Summos Pontifices probatis: quos omnes collegimus ipsi, cum Bononiae essemus, in una ex nostris Institutionibus* (quae est 30. saepe laudata) Itaque si Pontifex Summus ad Ecclesiae Institutum se refert, si casus, qui dederat scribenti occasionem, acciderat non in aliqua Regularium Ecclesia, verum in Saeculari, & Collegiata, scilicet S. *Nicolai in carcere Tulliano*; recta consequitur, legem de non extrahenda Pyxide non limitari ad solos Regulares, sed ad quoscumque etiam Saeculáres extendi. Igitur si ex Ecclesiae instituto, ex Decretorum praescripto, in expositione privata, pro qua non requiritur specialis Ordinarii facultas, Pyxis e Tabernaculo educenda non est; quisque videt, planeque intelligit, vetitum esse in his privatis expositionibus populum cum Sacramento benedicere. Ita propterea concludit laudatus Pontifex: *Si autem Sacramentum non debet a Tabernaculo educi; facile intelligitur in designatis casibus non esse illud efferendum .... et cum eodem benedictionem impertiendam*: Integra legenda est praefata Epistola, in qua spartam hanc Pontifex sapientissimus mirifice illustrat.

13. Verumtamen *Cavalerius* licitam esse arbitratur expositionem etiam privatam cum Pyxide velata in throno, ac proinde eam-

dem posse e Tabernaculo educi. Innititur ipse Decreto Congregationis Episcoporum, & Regularium *anni* 1598., quo permittitur hujusmodi privata expositio, dummodo Sacramentum *non exponatur detectum, sed ostiolo Tabernaculi aperto, aut ad summum in Pyxide velata*. *Sic enim* (ait *tom.* 4. *cap.* 7. *Decret.* 8. *num.* 3.) *expositio privata, si modo laudata Decreta attendantur* (scilicet *anni* 1602.1630.) *ita debet fieri, ut nunquam Sacramentum extrahendum sit e Tabernaculo, sed media Pyxide in ostiolo Tabernaculi aperto: praesens tamen sanctio reapse indulget, eamdem etiam fieri in throno cum Pyxide velata; cum enim statuat, expositionem privatam faciendam esse cum Sacramento velato in ostiolo Tabernaculi aperto, et mox subdat*; aut ad summum in Pyxide velata; *profecto novam ponit dispositionem, per quam cavetur e Tabernaculo Sacram Eucharistiam extrahi item posse, et super Throno collocari, in Pyxide tamen solummodo velata*. Adhaeret *Tetamus in Append. ad Diar. Civil. et Ecclesiastic. cap.* 3. *art.* 1. *num.* 2. Oppidò tamen uterque fallitur. Forte neuter advertit Decreta, quae secus disponunt, illo *anni* 1598. esse posteriora. Esto enim a Sac. Congregatione Episcoporum & Regularium *anni* 1598. vel modum utrumque fuisse permissum, vel satis clare non fuisse dispositum: certe tamen iterum, iterumque ad examen revocata quaestione *annis* 1602. *et* 1630., id declaratum fuit, quod forte erat ambiguum, & alter tantummodo ex praefatis modis probatus sub conditione expressa, *dummodo Sacramentum non extrahatur a Tabernaculo: nunquam extrahatur*. Quibus adstipulatur recentius Decretum supralaudatae Sac. Rit. Congregationis, quod *Cavalerius* dissimulat. Porro explorati juris est, posteriora Decreta prioribus derogare. Qua igitur veritate asserere poterant cl. Scriptores per Decretum *anni* 1598. poni novam dispositionem; cum potius dicere debuissent per dispositionem posteriorum *ann.* 1602. 1630. 1642. *etc.*, id fuisse emendatum, quod minus recte, vel non satis clare in Decreto *anni* 1598. habebatur expressum?

14. Quoniam vero in altero ex praefatis Decretis legitur: *a Tabernaculo nunquam extrahatur*, dictio illa *nunquam* angit *Cavalerium ibidem Decret.* 9., qui propterea fateri cogitur, eamdem seorsim spectatam ita esse accipiendam, ut absolutam negativam importet, & nullo tempore, nulla ex causa, nulla occasione modum alterum teneri posse significet: ne tamen ab opinione sua recedere videatur, simulque conciliet disjunctivam, quam exhibet Decretum *anni* 1598., late magis interpretandam vult dictionem illam pro *non*, ita ut viam alicui limitationi non praecludat. Quae autem

sit vis arbitrariae hujus interpretationis, inquirere non est opus. Si Grammaticos appellare vellem, inveniretur forte nemo, qui ei plauderet, ac mecum non conveniret, quod in hoc casu dictio *nunquam* in suo proprio, & genuino sensu accepta, & a contextu non divulsa, nil aliud significare potest, nisi: *nullo casu*, *nullo tempore*, *nulla occasione*, *nullius arbitrio*. Quid tamen prodest in hac inani quaestione de unius verbi significatione immorari, dum certum est posteriora Decreta, quae Ecclesiae Instituto, & universali, majorum praecipue Ecclesiarum praxi sunt conformia, prioribus derogare? Quamobrem improbanda videtur illorum licentia, qui sibi jus arrogant, qualibet ex privata causa, vel etiam uno devotionis motivo, extrahendi a Tabernaculo velatam Pyxidem, ut cum ea benedictionem populo impertiantur. Abusus certe intolerabilis, & omnino eliminandus. Si hoc fieri nequeat, ne pusillis detur offensionis occasio, certis tamen legibus cohibendus erit, & intra quosdam confines continendus; quia, si id in arbitrio relinquatur, multa venient incommoda cum non levi religionis, & cultus detrimento.

15. Quatenus vero non omnino recedendum esse quis vellet a Decreto *anni* 1598., quod, juxta *Cavalerii* opinionem, permitti videtur Sacrae velatae Pyxidis extractio, & extra Tabernaculum expositio; esset eadem collocanda in throno sub umbella, quemadmodum fit, dum Sacramentum exponitur in Ostensorio velato. Hoc tamen vetitum omnino est, utpote admissis ritibus, & Romanae Ecclesiae consuetudinibus repugnans. Audiendus *Benedictus XIV.* in laudata *Instructione* 30. *num.* 16.: *Penitus interdicitur, Sacram Pyxidem ob privatam causam extra Tabernaculum efferri, ac velatam sub umbella collocari; cum nullum hujus ritus vestigium apud Scriptores, nullaque Sedis Apostolicae consuetudo deprahendatur, quam sequi omnino debemus*. Igitur si Sacra Pyxis in throno non est collocanda; nec erit extra Tabernaculum exponenda. Quamobrem firmum, immotumque stat, quod ex causa privata non licet e Tabernaculo educere Sacram Pyxidem, ac proinde nec cum eadem benedictionem populo impertiri.

16. Haec est regula, haec Apostolicae Sedis consuetudo pluribus Sacrarum Congregationum decisionibus roborata. Attamen objicies; non deesse pios quosdam, nec omnino indoctos viros, qui mordicus sustinent, etiam in expositione privata populum cum Sacramento Pyxide incluso esse benedicendum; imo & facto comprobare hi nituntur, quod perperam opinantur. Quas afferunt ipsi ratio-

nes , sunt 1. Quia Rituale Romanum jubet benedici infirmum , & populum in delatione Viatici,si supersit in Pyxide aliqua particula , & idcirco ad Ecclesiam regressus fiat . 2. Quia in quamplurimis Urbis Ecclesiis ea invaluit consuetudo . 3. Quia eadem nonnihil confert ad pietatem fovendam . 4. Quia *Benedictus XIV.*,licet hanc consuetudinem sacris ritibus , & ab Ecclesiae moribus alienam dicat , excipit nihilominus casum , quod forte aliquis maximae dignitatis vir quemadmodum Rex , aut Regina,pietatis causa, eam benedictionem expeterent . 5. Demum , quia idem Pontifex, cum adhuc Episcopus , & Cardinalis esset , facto suo ab ea , quam firmaverat , sententia recessit , indulgendo , quod semel in die posset populus cum Sacramento in Pyxide velata benedici , non indiscriminatim in omnibus; verum in aliquibus Ecclesiis , quibus longaeva favebat consuetudo . Si bene sentio , hae, similesque rationes ad tuendam eorum sententiam minime prosunt , ut mox ostendam .

17. Non valet prima ex *Rubrica Ritualis* desumpta . Hoc unum ad ponendum discrimen satis esse videtur , quod si deferendum sit Viaticum ad infirmos , Sacra Pyxis e Tabernaculo necessario educenda est . Decet proinde , ac maxime convenit , ut Sacerdos , priusquam recedat ab infirmi cubiculo , cum Sacramento eum benedicat , quod & faciat erga populum in Ecclesia , priusquam Sacramentum in Tabernaculo recondat . Sed non eadem est ratio in simplici expositione privata , in qua, juxta laudata Decreta , nequit Sacra Pyxis e Tabernaculo educi , neque ulla urget necessitas, ut educatur . Verum qui ea se ratione tueri posse arbitrantur , res inter se omnino diversas mire confundunt . Non enim hic quaestio est : num liceat populum benedicere cum velata Pyxide , quod nemo negat , dummodo id fiat vel ex legis praescripto , vel permittente Ordinario . Sed alia longe diversa , scilicet : num sit in privatorum arbitrio vel ex causa devotionis , & pietatis , vel pro infirmo , aut pro alia particulari necessitate , nedum exponere intus apertum Tabernaculum velatam Pyxidem , verum etiam hanc educere ad populum cum benedictione dimittendum . Haec quaestio est , quam ipsa lex dirimit . Eadem actio , quae in aliqua circumstantia nedum permittitur , sed est etiam in praecepto , in alia prorsus diversa circumstantia ex eodem jure interdicitur . Sit equidem in se spectata , nedum licita , sed multa etiam digna commendatione ; non erit amplius in arbitrio , si in quibusdam circumstantiis eam lex vetet . Itaque laudabile multum , & rationabile est benedicere populum cum Sacramento. Si haec una specte-

tur actio; eam licitam esse quis inficiabitur? Sed non omnia, quae in se bona, & sancta sunt, ut pro lubitu semper fiant, quia aliquando lex fieri jubet, laudabile, & rationabile est. Ecclesiae regulae servandae sunt, quibus certus ordo opportune traditur in sacris functionibus obeundis omnino tenendus. Si quis ab hisce regulis suo arbitratu, devotionis, & pietatis praetextu declinat, reus violatae legis efficitur. Sed nimis fortasse immoratus sum in re, quae probatione non indiget.

18. Hinc, ut ad secundum progrediar, si mos in aliquibus Urbis Ecclesiis inductus privato hominum studio, quin publica accesserit auctoritas, obtinuisse fertur; quis non illum illicitum, irrationabile, minimeque laudandum dixerit? Quae quidem censurae non in ipsam feruntur actionem, quae sancta est; verum in agentes, adversus quos leges urgent, dum vetant, ac expresse nolunt, ut fiat, jubendo, ne Sacra Pyxis e Tabernaculo extrahatur: *cum novi ritus, inconsulta Sede Apostolica, permitti nequeant, licet pietatis aliqua causa adducatur*: ut ad rem ait laudat. Pontifex *d. Inst.* 30. *num.* 23. Ideo enim Rituales Libri editi sunt, *ut ea, quae ex antiquis Catholicae Ecclesiae institutis .... ritibus, ac caeremoniis praescribuntur, ea, qua par est, diligentia, ac religione custodiantur, et ubique fideliter serventur*: ut legitur *in Rituali Romano tit.* 1. & novissime *Benedictus XIII. in Concil. Romano tit.* 15. *cap.* 1. expresse jubet, ut: *non pro libito inventi, et irrationabiliter inducti, sed recepti, et approbati Catholicae Ecclesiae ritus, qui, in minimis etiam sine peccato negligi, omitti, vel mutari haud possunt, peculiari studio ac diligentia serventur. Quamobrem Episcopis districte praecipimus; ut contraria omnia, quae .... irrepsisse compererint, detestabiles tamquam abusus, et corruptelas prohibeant, et omnino studeant amovere.....cum non quod fit, sed quod fieri debet, sit attendendum: et regula est non cantari, nisi quod legitur esse cantandum*.

19. Quamquam hujusmodi mos quoad Urbem, antiquus certe non est, & ad recentissima tempora referendus. Testem appello, quo nemo praestantior. Is est *Benedictus XIV.* qui in *laud. Institutione ibidem* damnans morem, quem obtinuisse deprehendit Bononiae, ubi pluries eadem die benedictio cum Sacra Pyxide populo impertiri solebat, ita prosequitur: *Nullum de hoc ritu documentum deprehendimus .... ne Romae quidem, quae sacrorum rituum Magistra merito appellatur, id fieri consuevit, nisi forte maximae dignitatis vir, quemadmodum Rex, aut Regina, pietatis causa, eam benedictionem expeterent. Quamquam nos*

plusquam viginti annis Sac. Rit. Congregationi adfuimus , tamen a praecipuo ejusdem Ministro consilium super hac re poscere non praetermisimus , qui hanc consuetudinem omnino interdicendam respondit etc. . Nondum igitur ea tunc consuetudo invaluerat; sed nec inducta est postea , tempore scilicet , quo ipse in Petri Cathedra sedit , ut plane consequitur *ex laudata ejus Epistola* , quae data fuit *anno* 1755. , praesertim vero ex verbis , quae recitavimus supra *num.* 12. Secus enim, si ad ejus aures pervenisset , quod in aliquibus Urbis Ecclesiis id fieret , quod per Decreta Sacrarum Congregationum , a Summis Pontificibus probata , erat omnino vetitum , coerceri Rectorum licentiam demandasset . Ipse enim est , qui fretus *Concilii Tridentini Canone* 13.*sess.* 7.*de Sacrament. in genere* dixerat *ibidem* §. 12. = *Neque enim fas cuique esse debet privata auctoritate , vel ex verae etiam devotionis, zelique affectu novum ritum inducere . . . . et quoties aliquem ritum ejusmodi induci contingit , etsi nihil continentem pietati , et religioni oppositum , Apostolica Sedes eumdem ipsum interdicere non dubitavit ex quibusdam extrinsecis circumstantiis nullatenus praevisis , vel neglectis ab eo , qui ritum invexit* = Et ideo ipse reprobavit factum Sacerdotis , qui zelo , ac pietate motus , non se continuit intra Ecclesiasticarum legum confines , sed Sacram Pyxidem e Tabernaculo extraxit , & e conspectu incendii benedictionem populo fuit impertitus : in eum non animadvertendum jussit , excusando intentionem ; ne tamen exemplum ad similia viam panderet, mandavit Cardinali Urbis Vicario , ut peculiari edicto provideret , ne quid simile in posterum fieret : *cum haud justum , et aequum sit , ut , quae sunt minus recte gesta, conniventia invalescant , iteratisque actibus quamdam veluti legitimae , spectabilisque consuetudinis speciem obtineant* : Ibidem §. 27.

20. Si qua igitur consuetudo in quibusdam Urbis Ecclesiis inducta est ; ea certe posterior est aevo *Benedicti XIV.* , & ad finem Saeculi decimi octavi amandanda . Quod si velis eamdem initium jam ante habuisse in una , alterave Ecclesia ; fateberis etiam privatorum arbitratu , & studio , insciis Praesidibus , clanculum in aliqua ex minoribus Ecclesiis incepisse ; & postea , ut saepenumero accidit in rebus , quae sub pietatis specie populum alliciunt , sensim sine sensu ad alias propagatam fuisse . Quamobrem , seclusa lege , quae eam prohibet , nec obtinere posset vim illam , quam immemorabilibus , dummodo quaedam conditiones concurrant , jura concedunt . Abusus est , qui facile induci potuit simul ac aliqui ex eorum numero , qui pietatem consulunt , non legem , sibi per-

suaserint, se honorem Deo reddituros. Quum enim, ut notatum jam fuit, pro expositione privata Ecclesiastici Praesulis licentia necessaria non sit, facile est, ut paulatim transvectis terminis liberae facultatis, ad ea transitus fiat, quae a lege non permittuntur, quin ad aures Superioris id perveniat. Non valet argumentum: non obstante lege vetante in Urbe fit: ergo licet, & fieri potest. Probandum primum est, quod legitime fiat; quod non privata auctoritate fiat; aut saltem, quod consuetudo eas habeat conditiones, ut legi scriptae valeat derogare. At legitimum illud non est, quod licet esset ceteroquî laudabile, arbitrarie tamen a privatis contra legem fit: nec proinde eam inducere potest consuetudinem, quae nullo infecta vitio vere rationabilis sit, & tuto sine formidine retinenda; nam, ut habet Textus *in Cap. erit autem, distinct.* 4. *consuetudo, deficiente ratione, est omnino extirpanda*.

21. Nec valet effugium, quod hujusmodi consuetudo nonnihil confert ad fovendam pietatem. Ita sit. Quid tum postea? erit ne ergo hac de causa in privatorum arbitrio a prudentissimis illis, sanctissimisque legibus recedere, quas Ecclesia mature constituit pro sacris functionibus rite, decenterque obeundis? Absit, ut quis ita secum reputet: nam, ut verbis utar *Bissi litt. R. num.* 90. §. 2. *major devotio apparet in observandis iis, quae praecipiuntur, quam privata auctoritate pervertere ordinem sanctissime traditum*. Verumtamen longe a veritate aberrant, qui censent istiusmodi morem multum conferre ad pietatem fovendam. Tantum hoc distat a vero, ut imo potius timendum sit, quod, deficiente extrinseco illo apparatu ad decentiam composito, qui ad conciliandam reverentiam sacris functionibus est apprime necessarius, pietas decrescat, & non supersit, nisi quaedam pietatis umbra. Certum quippe est, quod si privatorum arbitrio daretur in Ecclesiae functionibus novas actiones, novosque inducere ritus, propterea quod novae actiones, novique ritus idonei videntur ad fovendam pietatem, devotionemque excitandam; innumera venirent incommoda cum maximo Religionis, & Cultus detrimento. Finge, quod Ecclesiarum Moderatoribus, & Sacristis, ut licet private exponere Sacra Pyxidem, aperto Tabernaculo, liceat etiam populum cum eadem benedicere, quoties libuerit; quis non videt abusus, qui sensim sine sensu orirentur? Sola frequentia in privatorum arbitrio posita, nulla coercita lege, abusus est, quem proinde *Benedictus XIV.* adhuc Cardinalis ab Ecclesiis suae Dioecesis eliminandum duxit. Ex hoc tamen sequerentur alii multo graviores. Facile esset adinvenire nonnullos forte pios, sed in Sacrorum Rituum scientia minime versa-

tos, qui qualibet ex causa, qualibet occasione, ad cujuslibet instantiam, fas sibi crederent Tabernaculum aperire, & vix lecta oratione, Pyxidem extrahere, & populum benedicere, sine Ministris, sine sufficienti luminum copia, sine thure, verbo dicam, sine ulla decentia. Id autem evenire posset quinquies, septies, decies, & amplius etiam in die. Id si fieret, dignum forte videretur plebeculae, foemellis, ac iis omnibus, qui non sapiunt: verum hominibus vera pietate praeditis, & sacris scientiis excultis offensionem afferret, & scandalum; imo incredulis & religionis osoribus Sacra nostrae Fidei Mysteria irridendi occasionem praeberet. Ne talia acciderent, & consultum decentiae foret, jure merito Ecclesiasticae leges statuerunt, ut quamvis in Ecclesiarum moderatorum arbitrio sit expositio privata; hoc tamen arbitrium quibusdam est circumscriptum limitibus, nec, sub pietatis praetextu, negligi possunt appositae conditiones, quae sunt, ut Sacra Pyxis e Tabernaculo non extrahatur, ut sex saltem luceant faces, & aliquis Sacerdos superpelliceo, & Stola indutus continuo Orationi incumbat.

22. Equidem *Benedictus XIV.* excipit casum, quod forte magnae dignitatis vir, ut Rex, aut Regina eam benedictionem expeteret. Hac posita exceptione, quis arbitrabitur (ut ego non semel audivi) per eamdem confirmari, & licitum haberi ritum benedicendi cum Sacra Pyxide in expositione privata; quia si hujusmodi ritus tanti Sacramenti majestati non conveniret, aut ab Ecclesiasticis legibus penitus esset interdictus, nec, summis Principibus poscentibus, permitteretur? Ita ne vero? Si hujusmodi argumentandi ratio valeret; quaeque pro lubitu possent ad actum deduci, quia in se spectata bona, & licita sunt, etsi in quibusdam circumstantiis legibus interdicta, quo nil fingi potest rectae rationi magis repugnans. Posset hinc (ne ab eo, quod nostri instituti est, discedamus) publice etiam Sacramentum exponi, non petita Praesidum venia, quia Sanctissimi Sacramenti expositio in se spectata bona, & licita est, pietatem fovet, & excitat Fidelium mentes ad maximum Religionis, & Charitatis Mysterium recolendum; nec tamen haec ratio prodest, quia lex jubet, ne fiat, nisi cum Ecclesiastici Praesulis licentia.

23. Hinc praeterquamquod axioma juris est, quod exceptio firmat regulam in contrarium; praeterquamquod etiam erronea est ratio in hac facti specie ab exceptione petita; id profecto fingitur, quod in quaestione non est, ut illud firmetur, quod Ecclesiasticis

legibus repugnat. Non enim illicitum dicimus benedicere populum cum Sacra Pyxide, si actio ipsa seorsim a lege in se spectetur: secus enim corrigenda esset rubrica Ritualis de communione infirmorum: non licere contendimus in expositione privata, quia lex est, ne fiat. Nonne liberum Ecclesiae est, admissos probatosque usus ad praecavenda mala, & impediendos abusus in quibusdam circumstantiis interdicere, quos & permittit, & etiam jubet in aliis, in quibus non eadem obversantur incommoda? Licet propterea magno Principi postulanti benedictionem cum Pyxide satisfacere, quia Ecclesia id indulget: non licet in expositionibus, quae pro causa privata moderatorum Ecclesiarum arbitrio fieri permittuntur, quia eadem Ecclesia id prohibet; etsi in utroque casu actio in se spectata licita, & sancta sit. Siquidem in primo casu, qui rarissime evenire potest, nihil est timendum, quod religionem, & necessariam decentiam laedat; non ita in altero, quia in privatorum arbitrio non est relinquenda actio ceteroquî sanctissima, ne exinde oriantur mala, abusus, incommoda, quae supra commemoravimus. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*, ajebat *Apostolus*. Dicam ego: licet equidem populo benedictionem impertiri cum SSmo Sacramento, sed non expedit, ut semper, qualibet data occasione, quacumque de causa, indiscriminatim fiat. Modus servandus est, tenendus est ordo, nec discedendum ab iis regulis est, quas tanta cum maturitate, & sapientia conditas Ecclesia praescribit. Nam si in publicis sacris actionibus valeret argumentum: *licitum est, et sanctum: ergo privatorum etiam arbitrio fieri potest*. Inutiles evaderent rituales libri, Sacrarum Congregationum Decreta deleri possent, &, Ecclesiae auctoritate pessumdata, omnia sacra susdeque verterentur. Id igitur firmum, immotumque stat, quod, attenta regula generali, expositio ex causa privata fieri potest sine speciali Ordinarii licentia; sed non licet Pyxidem e Tabernaculo extrahere, & cum ea benedicere populum: quia unum Ecclesiasticae leges permittunt, alterum prohibent.

24. Demum ad id venio, quod postremo objicitur de facto *Benedicti XIV*. qui, etsi ritum benedicendi cum Pyxide alienum esse, ab Romanae Ecclesiae consuetudine docuisset; nihilominus, ut semel in die aliquibus in Bononiae Ecclesiis fieri posset, indulsit. Porro quid ex hoc consequi poterit? Non aliud, nisi quod Ordinariis adempta non est facultas relaxandi legis rigorem, si id ipsis, attentis circumstantiis, magis videatur expediens: non autem consequitur, quod ex hoc facto in arbitrio privatorum quandoque sit id facere, quod

est lege vetitum : quinimo sapientissimi Antistitis factum ostendit, planeque evincit, quod huc usque demonstrare adnisi sumus : videlicet, morem illum in se sanctum, religiosum, pium, ac proinde etiam licitum, illicitum evadere, quia legibus vetitum : hinc in privatorum arbitrio non esse relinquendum; posse tamen ad actum deduci, si loci Ordinarius opportunam facultatem concedat. Ita enim Bononiae se gessit laudatus in sacrorum rituum scientia nemini secundus Antistes doctissimus Lambertinus, qui, cum agnovisset, morem inductum benedicendi populum cum Pyxide omnino tolli haud posse sine fidelium offensione, & scandalo, licentiam privatorum coercendam duxit, sed simul potestatem fecit, ut in Ecclesiis, quibus antiqua consuetudo favebat, fieri id posset semel tantum in die. Verumtamen ut religioni, & decentiae consuleret, modum praescripsit in sacra illa actione omnino servandum, poenasque comminatus fuit adversus illos, qui secus facerent : *Verum*, en ejus verba, *ne eadem pietas imminuenda sit etiam ob eam rationem, quod idem crebro repetatur* (agnoscebat pietatem potius imminui, quam foveri ex eo more, ut nos supra innuimus) *decernimus, ut benedictio solum in illis Ecclesiis populo impertiatur, quae veterem hujus rei consuetudinem tenent*, (nota, quod relate ad alias Ecclesias non interdicit expositionem privatam, sed vetat solummodo morem benedicendi) *caveantque, ut semel tantum in eumdem diem id perficiant*; *delinquentes nostro arbitrio plectemus. Curent quoque omnia diligenter fieri, ita ut duo saltem Clerici superpelliceo induti cereos, vel intortitia manu praeferant, ardeantque reliqui cerei, qui super Altari in Candelabris statuuntur* : *d. Instit,* 30. *num.* 23. Itaque sapientissimus Antistes, interdicto primum more, quem privatorum studio in suae Dioecesis Ecclesiis inductum repererat, concessa postmodum, sub quibusdam conditionibus, aliquibus tantummodo Ecclesiis facultate benedicendi populum cum Pyxide, facto ostendit, ad hoc opus Ordinarii licentiam esse necessariam. Atque hoc illud est, quod nos tuemur.

25. Quaerendum superest, num in expositione privata Sacramentum in Pyxide velata absconditum thure sit adolendum ? Adfirmat *Cavalerius loc. cit. Decr.* 9. *num.* 6. inquiens : *Expositio, et repositio hujusmodi, quamvis Sacramentum e Tabernaculo non extrahatur, fiet ritu ordinario, nempe cum incensatione, genuflexionibus, aliisque etc., et post Orationem consuetam SS̄mi Sacramenti, addi poterit collecta pro ingruenti necessitate*. Cl. Scriptoris sententiae libenter adhaereo. Nam, quocumque modo fiat expositio, idem semper est honor, qui reddi Sacramento debet.

26. Ex his autem, quae huc usque sunt disputata, breviter colligimus, quae consequuntur. *Primum*, firmatur regula generalis, quod in expositione privata non licet Sacram Pyxidem e Tabernaculo extrahere, & cum ea benedictionem populo impertiri. *Secundum*, si privata auctoritate secus fiat, actio per se licita, illicita evadit, non ex natura sui, quae semper eadem, & sancta est, sed ex Ecclesiae legibus, quae potissimis de causis in quibusdam circumstantiis eam interdicunt. *Tertium*, si in aliqua Ecclesia vigeat contraria consuetudo, haec probanda est ab Ordinario, qui, si agnoscat eam abrumpi non posse sine populi offensione, et pietatis detrimento, poterit ipse opportunam facultatem concedere. *Quartum*; quo in casu, non est relinquenda in arbitrio id agendi facultas, toties quoties videbitur, qualibet data occasione, in eadem die; sed indulgendum, ut solummodo fieri possit semel in die, vel etiam rarius, prout Ordinarius, attentis circumstantiis, magis expedire judicaverit. *Quintum*, praescribendus est modus, ut religioni, & decentiae satis consultum sit. *Sextum*, nunquam permittendum, ut Pyxis loco Ostensorii in Throno collocetur, quia id Sanctae Romanae Ecclesiae consuetudinibus adversatur. *Septimum*, indicenda sanctio poenalis adversus inobedientes. Itaque si Ordinarii locorum, ob longaevam consuetudinem, vel ob aliam laudabilem, ac rationabilem causam, opportunum ducant, licentiam impertiri benedicendi populum cum Pyxide in expositione privata, nimis liberales non sint, parce hac facultate utantur, prius circumstantias omnes expendant, quid magis conferat ad cultus splendorem, & augumentum, considerent, decentiae, et religioni providis legibus consulant, & provideant, ne quid fiat ultra limites concessionis, neve invalescant abusus.

§. XXXVII.

» Finalmente si comanda espressamente, che tutti, e singoli » i sopradetti ordini si debbano inviolabilmente osservare, e che » si obbedisca esattamente, per quello potesse occorrere di più, » al nostro Deputato sopra le quarant'ore, sotto la pena agli Mae» stri di ceremonie, che assisteranno alle funzioni, se non saran» no adempite esattamente tutte le ceremonie, ed i riti prescritti; » quali Maestri di ceremonie, devono essere almeno in Sacris tanto » in questa, che in ogni altra funzione solenne, secondo il Cere» moniale de Vescovi lib. 1. cap. 5.: ed agli trasgressori respettiva» mente de suddetti ordini di scudi dieci d'oro da applicarsi a luo» ghi pii: ed alli Regolari della privazione di voce attiva, e pas» siva, di carcere, e di altre pene maggiori riservate a nostro ar-

» bitrio; dichiarandosi, che in difetto dell'osservanza, si procede-
» rà più rigorosamente contro li Superiori, e Sagrestani delle Chie-
» se, alli quali appartiene, più che ad ogn' altro, la buona re-
» gola, e cura di esse.

» Dato dalla nostra residenza questo dì 1. Settembre 1736.
» P. Cardinal Vicario
» Carlo Guazzuglia Deputato
» Niccolò Antonio Canonico Cuggiò Segretario.

1. Explicit Instructio, & nos etiam hisce nostris commentariolis finem imponimus. Nihil enim occurrit in postrema hac Instructionis parte, quod ulteriora studia requirat. Generalis hic lex poenalis indicitur, quae omnes complectitur regulas *in superioribus* §§. enumeratas; unde colligimus, propositum Pontificis jubentis fuisse, quod tradita methodus tanto cum rigore in posterum servanda foret, ut nemini liceret ab ea tantillum declinare. Haec tamen poenalis lex, ut de aliis in Instructione contentis notavimus, ultra Romanae Urbis fines non extenditur, normam tamen praebere potest Episcopis, qui, ut ad eamdem se *discrete* conforment, laudabile est. Dixi *discrete*, quia non ubique possibile est in omnibus eamdem rationem adamusim sequi. Quamobrem Ordinarii locorum, servatis regulis, quae communes omnibus sunt, in reliquis eas possunt, & debent apponere conditiones, quas magis profuturas esse cognoverint, juxta locorum, temporum, ac personarum circumstantias, ut simul decentiae, debitaeque venerationi consultum sit, ac opportune provisum, ne inducantur abusus.

2. Isthaec autem poenalis lex, etsi adversus omnes inobedientes indicta sit, afficit primo Ecclesiarum Moderatores, & Sacrariis Praefectos, quibus praesertim incumbit onus invigilandi, ut cuncta ad formam legis exigantur; nec praeterit caeremoniarum Magistros, quorum praecipuum munus est curare, ut in sacris functionibus praescripti, receptique ritus serventur. Vult autem Instructio, ut hi saltem sint in Sacris constituti veluti praecipit *Caeremoniale Episcoporum lib.* 1. *cap.* 5., ubi sic Rubrica disponit: *Duo eligantur caeremoniarum Magistri, quorum alter Sacerdos sit..... alter vero junior Subdiaconatus saltem Ordine insignitus*. Equidem lex dicta est pro Cathedralibus, nihilominus extenditur, aliqua cum moderatione, etiam ad alias Ecclesias pro functionum diversitate, ita ut Clericus in Sacris constitutus praeesse debeat Ecclesiasticis caeremoniis in solemnioribus functionibus, praesertim vero in

expositione, & repositione SS̃mi Sacramenti pro Oratione quadraginta horarum, in Solemnitate SS̃mi Corporis Christi, & similibus; quin vetitum sit, quod Clericus in minoribus assistat aliis functionibus, quae minus habent celebritatis. Non obscure id innuit Instructio sacrum Ordinem requirens: *tanto in questa, che in ogni altra funzione solenne*. Difficile etiam esset in minoribus Ecclesiis, dum sacrae peraguntur functiones, pro his dirigendis semper habere aliquem Sacerdotem, vel Clericum Subdiaconatus saltem Ordine decoratum. Parum tamen interest de hac re plura loqui, cujus obiter meminit Instructio.

Explicit Pars Secunda Voluminis VI.

INDEX

De Instructione Orationis quadraginta horarum. Ratio operis. pag. 3. et sequ.

§. III.

1. Sacramentum ubique exponendum in Ara maxima, exceptis Patriarchalibus. Ratio exceptionis. 14.
2. Aliae expositiones fieri poterunt in aliquo ex lateralibus Sacellis, dummodo decentiae consultum sit. Tam Instructio, quam Decreta S.R.C. in hoc conveniunt. *Ibidem*.
3. In expositione quadraginta horarum velandae sunt Altarium Imagines. Lex non extenditur ad alias expositiones. 15.
4. Benedictus XIV. ut privatus Doctor, quoad omnes expositiones regulam de tegendis Imaginibus extendit; ut Pontifex longe secus sensisse videtur. *Ibidem*.
5. Sac. Rit. Congregatio morem detegendi aliquam insignem Imaginem, Sacramento exposito, probavit. 16.
6. et 7. Ratio affertur, ob quam lex urget tegendi Imagines in Oratione quadraginta horarum; non item in aliis expositionibus. 17.
8. Auctores aliqui censent fieri non debere expositiones Sacramenti in Festis Sanctorum. Hos sequitur Benedictus XIV. ut privatus Doctor. Horum sententia non est rigorose accipienda. 18
9. 10. et 11. Distinguenda sunt Festa, quae fiunt cum solemnitate, et musicalium instrumentorum strepitu, ab aliis, quae cum magna devotione peraguntur. 18 *et sequen.*
12. Romae saepius Festivitates Sanctorum cum expositione Sacramenti concluduntur. Hinc videtur Benedictus XIV. morem hunc, quem Bononiae reprobaverat, quoad Urbem tacite saltem admisisse. 20.
13. 14. 15. 16 Reprobatur mos alicubi inductus canendi versiculos vespertinis horis in Oratione quadraginta horarum. 20., *et sequen.*
17. Tolerari posse videtur in extraordinariis expositionibus, quae interdum fiunt post Dominicas Sexagesimae, et Quinquagesimae 23.

§. IV.

1. Illicita est expositio sacrarum Reliquiarum in Altari, in quo patet Sacramentum. Hac de re S. R. C. Decretum. Minus accurata Gavanti expressio causam dat opinioni contrariae. 24.
2. Gavanti sensus, et verba declarantur. 25.
3. Permittuntur simulacra Angelorum, qui luminaria sustineant. Opinio Cavalerii, quod non licet uti mediis figuris ex Sac. Scriptura depromptis, cum distinctione amplectenda. Non obtinet in expositione, quae fit ad instar Proscaenii, dummodo nihil sit, quod minus conveniat. *Ibidem*.
4. Exemplum affertur expositionis, quae fit quotannis triduo Sexagesimae Romae in Oratorio S. Mariae Pietatis. 26.
5. Regula de non apponendis Reliquiis generalis est, et ad omnes expositiones extenditur. Forte excipienda est expositio privata, quae fit, aperto solummodo Tabernaculi ostiolo. Congrueret non apponere Reliquias in Altari, in quo asservatur Sacramentum. *Ibidem*.

6. Non apponendae Imagines animarum purgantium, etiamsi expositio fiat in earumdem suffragium. 27.
7. Nec quid lugubre apponendum per totum Sacelli ambitum. *Ibidem*.
8. Decretum S. R. C., quod id confirmat. Festiva sint omnia oportet, quae directe Sacramento inserviunt, ut fit Feriis V. et VI. majoris hebdomadae. *Ibidem*.
9. Si expositio fiat pro defunctis, festive ornato Sacello, in quo eminet Sacramentum, possunt parietes Ecclesiae vestiri nigris pannis, et Imaginibus mortuorum. 28.
10. Novissimum Decretum S. R. C., quo id luculenter declaratur. Mos reprobatur exponendi Sacramentum in privatis exequiis. *Ibidem*.
11. Ex Scriptorum auctoritate, Ecclesiarum praxi, Decretis S. R. C. declaratur sensus postremae partis hujus sanctionis conjungendae cum praecedenti. 29.

§. V.

1. Thronus, seu Tabernaculum pro Sacramento exponendo eminenter assurgat. Ejusdem ornatus sit Sacrae Eucharistiae conveniens. 29.
2. Tabernaculum a Throno distinguitur. Ne apponatur, ubi magnum imminet baldachinum vel sustentatum columnis, vel e laqueario pendens. Quantum eminere debeat Thronus, seu Tabernaculum, nequit certo determinari. 30.
3. Albi coloris sint, quae immediate Sacramento inserviunt. Festivus parietum ornatus, sed non determinati coloris, dummodo nihil exhibeat profanum. *Ibidem*.
4. Corporale extendendum supra throni basim. Licet etiam adhibere Pallam. Olim solum Corporale in usu erat; postea Palla invecta. 31.
5. Ideo Corporale, et Palla promiscua nomina. *Ibidem*.
6. Nihil apponendum, per quod Sacramenti impediatur aspectus. Decretum S. R C. vetans retentionem vasis cum floribus ante Tabernaculum, in quo asservatur Sacramentum. 32.
7. Ostensorium, seu Custodia in sensu Instructionis idem significant. Cavalerii Sententia explosa. Quid antiquitus veniret nomine Custodiae. *Ibidem*.
8. Auctoritas S. Gregorii Thuronensis, et exemplum S. Clarae *Cavalerio* non prosunt. Antiquitus non exponebatur Sacramentum detectum. 33.
9. Ante Urbanum IV. in expositionibus sola patebat Custodia, intus latente Sacramento. Probatur exemplo S. Clarae; a Pictorum licentia argumenta contraria desumenda non sunt. *Ibidem*.
10. Circa aevum Urbani IV. invecta Vasa monstrantia. 34.
11. Auctoritas Thiersii. *Ibidem*.
12. Aevo S. Caroli Borromaei aliqua antiqui moris adhuc supererant vestigia, et Tabernaculum cum Sacramento collocabatur in Altaris mensa oblongo velo tectum. Forte nondum in usu erat baldachinum. 35.
13. Postmodum mos invaluit efformandi monstrantia ad formam radiatae

Sphaerae, et hanc collocandi sub baldachino in expositionibus pro causa publica, opertam velo pro causa privata. *Ibidem*.

14. Ex his consequitur vocabulum Custodiae usurpatum fuisse ab Instructione tamquam synonimum Ostensorii. 36.

§. VI.

1. Luminum, quae lucere continuo debent, numerus, pondus, distributio. Instructio partim praeceptiva, partim directiva. 37.
2. De luminum qualitate, et quantitate, quae de nocte, clausis januis, sunt adhibenda. *Ibidem*.
3. Directiva videtur Instructio quoad candelarum pondus. Pauperibus Ecclesiis consulendum. *Ibidem*.
4. Directiva pariter censenda quoad distributionem. 38.
5. Quid significet Instructio jubens, ne lumina apponantur e parte postica? *Ibidem*.
6. De luminum copia quoad alias expositiones tam quoad Urbem, quam quoad aliarum Dioecesium Ecclesias. *Ibidem*.
7. Providendum pauperibus Ecclesiis. Nimius quandoque moderandus luxus, ne oriantur aemulationes. Exemplum S. Caroli. 39.
8. Pro Ecclesiis extra Urbem opportuna videtur regula tradita a Benedicto XIV. pro Civitate, et Dioecesi Bononiensi. *Ibidem*.
9. Regula tenenda in expositionibus privatis, quando Sacra Pyxis non extrahitur, quoad luminum quantitatem. 40.
10. Mos exponendi Sacram Pyxidem in throno reprobatur. Si hujusmodi mos tolli nequeat sine scandalo, tot ardere debent lumina, quot adhibentur in expositione cum Sacramento velato. 41.
11. De luminum copia, quae ardere debent in expositionibus ad instar Proscaenii. Decretum S. R. C. erronee a Cavalerio relatum. *Ibidem*.
12. Qui sit sensus Instructionis jubentis, quod sex cerei apponantur ad latera Crucis. 42.
13. Apponenda lumina per ambitum Ecclesiae de nocte, dum fores patent. Interim non est interdictus foeminis ingressus. *Ibidem*.
14. Nec tamen reprobanda est consuetudo, quae alibi viget, occludendi fores Ecclesiae, ingruentibus tenebris, ne foeminis pateat ingressus. 43.
15. Prout jussit Benedictus XIV. in Dioecesi Bononiensi. *Ibidem*.
16. Pannis obturandae fenestrae, quae sunt prope Sacellum, in quo eminet Sacramentum. *Ibidem*.

§. VII.

1. Laici arcendi ab ingressu Presbyterii. Concilii Romani Decretum. S. Caroli Borromaei regula. 44.
2. Clerici cotta induti debent adhiberi pro accendendis, purgandis, aptandis, extinguendis luminibus. Lex etiam Regulares afficit. 45.
3. Forte id possunt Laici, Conversive Regulares, dummodo superpelliceum adhibeant. *Ibidem*.
4. Omnes, cujuscumque ordinis sint, genuflectere debent utroque genu, dum accedunt, recedunt, et transeunt ante Sacramentum, vel sit

detectum, vel velatum, vel etiam in Pyxide, aperto Tabernaculi ostiolo. 46.

5. Limitatur regula quoad Celebrantes in Altari expositionis, qui in primo accessu, et recessu flectunt utrumque genu, in transitu solummodo unum. *Ibidem*.
6. Etiamsi Ostensorium sit velatum, vel pateat Sacra Pyxis. 47.
7. Modus a Sacerdote servandus Missam ad aliquod Altare celebraturo, dum transit ante Sacramentum. *Ibidem*.
8. et 9. Sententia Bauldry quoad genuflexiones expensa, et reprobata. 48.
10. De bireto deponendo; et imponendo in transitu ante Sacramentum. 49.
11. Biretum non collocandum supra Calicem. *Ibidem*.
12. Celebrans cum Ministris Sacrum solemne facturus, deponere debet biretum, simulac detegit Sacramentum. 50.
13. De modo tenendo a Sacerdote in accessu, et recessu, si obviam ei fiat deferens Sacramentum. Scriptores liturgici pro diversitate casuum exigunt genuflexionem utroque, vel unico genu. *Ibidem*.
14. Horum sententia expensa, et reprobata. 51.
15. Decretum S. R. C. de incedentibus in Processione, quos genuflectere debere edicit in occursu, et transitu a latere deferentis Sacramentum. Praxis Decreto contraria repudianda non videtur. *Ibidem*.

§. VIII.

1. Munimentum crassioris panni apponendum ad januam Ecclesiae, in qua patet expositum Sacramentum. 52.
2. Quod munimentum necessarium non erit, si aliis modis fini ab Instrutione intento consultum sit. *Ibidem*.
3. Quaerendus modus arcendi canes ab Ecclesia, qui non levem afferunt orantibus perturbationem. 53.

§ IX.

1. Exposito SSmo Sacramento quacumque ex causa, aliqui e Clero persistere debent in oratione ad Aram cum superpelliceo, etsi Regulares sint. 54.
2. Etiamsi solum pateat Sacra Pyxis. Decretum S. R. C. *Ibidem*.
3. Regula haec ubique servanda. Orantes vel Sacerdotes sint, vel in Sacris constituti. His deficientibus, suffici poterunt Clerici in minoribus. Non repugnat, quod adhibeantur Laici, Conversive Regulares. Duorum, vel unius saltem assistentia praecipitur. *Ibidem*.
4. Sac. Rit. Congregatio, edixit Sacerdotes, et Clericos superpelliceo indutos, etiam extra Urbem, assistere ex decentia debere ad formam legis edictalis, quae Romae viget. 55.
5. Certa tamen regula dari nequit pro omnibus locis. Episcopi consulere debent cultui Sacrae Eucharistiae debito. 56.
6. Si desint Clerici, ut accidit in parvis oppidulis, non ideo omittenda est expositio; dummodo laici nunquam ab assistentia, et oratione deficiant, et caetera non desint ad sacram illam actionem necessaria. 57.

mittit. In aliis diebus fiat tantum commemoratio, quatenus hanc ritus admittat. *Ibidem*.

21. Commemoratio Sacramenti praeceptiva est quoad Urbem; sed subintelligitur conditio: quatenus Ritus qualitas non repugnet. *Ibidem*.

22. Quae conditio eruitur etiam ex Decretis S. R. C. 105.

23. Ea conditio fertur ad Festa 1. vel 2. class., non autem ad Dominicas 1. vel 2. class. ac Ferias privilegiatas, quae admittunt plures Orationes. 106.

24. Haud fieri potest commemoratio in Dominica Palmarum, et vigiliis, quae unicam habent Orationem. *Ibidem*.

25. Haec commemoratio facienda post praescriptas a Rubrica in solis Missis privatis. Alia est Instructionis regula quoad solemnes. 107.

26. Hinc in Missis privatis Orationes, licet sint ad libitum, praeferendae sunt commemorationi de Sacramento. *Ibidem*.

27. Ratio, cur Oratio a Superiore praecepta dici nequit ad libitum. 108.

28. Non omnes Orationes ad libitum commemorationi praeceptae praeferendae sunt, sed tantum illae, quae sunt in praecepto, licet possit Sacerdos unam potius, quam alteram seligere. Quod si is pro arbitrio alias addere velit, dum Rubrica permittit, prima erit de Sacramento. *Ibidem*.

29. Commemoratio quoad Missas solemnes. In Urbe servanda Instructio. Quid extra Urbem? *Ibidem*.

30. In rem hanc afferuntur Decreta S. R. C. 109.

31. et 32. Curnam praefata Decreta ponant commemorationem post omnes Orationes de praecepto, et Clementina Instructio eam conjungat Orationi de currenti? Ratio discriminis. *Ibidem*, *et sequen.*

33. In arbitrio Celebrantis est addere hanc commemorationem in alis expositionibus. 110.

34. Non est addendum Symbolum ratione Sacramenti expositi. 111.

§. XVIII.

1. Ex quatuor coloribus, quos Ecclesia admittit, albus proprie convenit Eucharistiae. 111.

2. Si Missa sit votiva, vel de currenti, quae exigat colorem album, Celebrans paramenta ejusdem coloris adhibeat usque ad finem functionis: quatenus vero Missa requirat alium colorem, et hunc retinendum vult Instructio. 112.

3. Videtur tamen Instructio in hac parte potius directiva, quam praeceptiva. S. R. C. Decretum, quod in arbitrio relinquit. Exemplum affertur benedictionis Candelarum, et Missae in die Purificationis B.M.V. *Ibidem*.

4. Multo magis paramentorum mutandus est color, si alter a Celebrante diversus ad explendam functionem expositionis, et repositionis accedat; quia hoc in casu una ab altera actione separata censetur. 113.

5. Decretum novissimum S. R. C., quo quaestio dirimitur. 114.

6. Quatenus retineatur color respondens Officio diei; velum humerale, et

alia, quae directe inserviunt Sacramento, esse debent coloris albi. 115.

7. Idcirco Altaris pallium, quicumque sit color adhibendus in Missa, et Officio, debet esse coloris albi in omnibus expositionibus, etiam quoad Missam, quae celebratur pro Sacramento exponendo. Perperam Pittonius a Cavalerio notatus. *Ibidem*.

8. Distinctio Cavalerii non amplectenda. 116.

9. Qui tamen cogitur in eam venire sententiam, quam in Pittonio reprobaverat. *Ibidem*.

10. In Altaribus minoribus pallia adhibenda coloris Officio conformis. Illud vero Altaris, in quo celebratur Missa conventualis, concordare debet cum colore paramentorum Missae, licet haec non conveniat cum Officio exigente colorem diversum. 117.

11. Hae regulae extenduntur ad expositiones ex causa privata cum Ostensorio velato. *Ibidem*.

§. XIX.

1. Missa solemnis pro expositione usque ad Consecrationem nihil differt ab aliis Missis cantatis. 118.

2. Duo consecrandae sunt Hostiae. Exponuntur, quae fieri debent post sumptionem Sanguinis. *Ibidem*.

3. Ad Missam sex tantum luceant candelae. Alia luminaria opportune accendantur. Quidquid censeant Cavalerius, et Tetamus, accensa omnia sint oportet, dum Ostensorium cum Sacramento collocatur in medio Altaris. 119.

4. Cavalerius censet Ostensorium velo esse tegendum usque ad finem Missae. *Ibidem*.

5. Ritualis Rubrica ejusdem, aliorumque opinioni favere videtur. Distinguendi tamen sunt casus. Rubrica loquitur de Festo Corporis Christi, non de Oratione quadraginta horarum 120.

6. Affertur ratio discriminis. 121.

7. Ratio, ob quam suam tuetur sententiam Baruffaldus, quem sequitur Cavalerius, hominum doctissimorum est prorsus indigna. *Ibidem*.

8. Si aliqua vis concedenda est Ritualis Rubricae, haec erit tantum directiva, non autem praeceptiva. Caeremoniale Episcoporum ne verbum quidem facit de hoc velo. 122.

9. Forte a Rubrica apposita fuit in Rituali, quia nondum universaliter invaluerat usus collocandi Sacramentum in throno: velum supplebat vices Baldachini. Regula S. Caroli Borromaei. Ex varietate Ritualis, et Caeremonialis desumitur, diversam fuisse tunc temporis Ecclesiarum consuetudinem. Juxta hodiernam praxim Ostensorium velo solummodo tegitur in expositione privata pro infirmis. *Ibidem*.

10. Caeterum Ritualis Rubrica ad unum limitatur Festum Corporis Christi. Quoad Orationem quadraginta horarum Instructio concordat cum Caeremoniali. Concluditur, Ostensorium non esse velandum. Ita fert praxis universalis 123.

§. XX.

11. Congruit, ut deferantur hastatae lanternae cum intus accensis candelis. 136.
12. Candelae deferendae manu extima, non intima. Omnes incedere debent detecto capite, quin liceat adhibere pileolum tuendae valetudinis causa. *Ibidem*.
13. Qui modus tenendus in thurificatione per viam. 137.
14. Inanis quaestio a Quarti proposita de hac thurificatione. 138.
15. Dum fit Processio, festive pulsandae Campanae nedum Ecclesiae, in qua fit expositio, sed aliarum, prope quas transit. *Ibidem*.
16. Quomodo devota supplicatio ordinanda. 139.
17. Aliqua notanda de aliis Processionibus cum Sacramento. *Ibidem*.

§. XXI.

1. Processio intra Ecclesiam. Si haec sit nimis angusta, ad proximam plateam extendatur. 140.
2. Si late pateat Ecclesia, sed frequens sit interessentium numerus, non repugnat, quod ad vitandam confusionem, circum plateam Supplicatio ducatur. *Ibidem*.
3. Mundandae viae, per quas ducitur Supplicatio, ac virentibus foliis sternendae. 141.
4. Aliqua subjiciuntur, quae praesertim vitanda sunt in solemnibus Processionibus cum Sacramento. *Ibidem*.
5. Decens sit ornatus viarum. Profana arcenda. *Ibidem*.
6. Ne admittantur pueri, puellaeque repraesentantes gesta, et martyria Sanctorum. 142.
7. Pluviale a deferente Sacramentum adhibendum, etiamsi agatur de Regularibus, qui non habent ejusdem usum. *Ibidem*.
8. Ecclesiastici processionaliter incedentes, si paramenta sacra assumant, non alius coloris adhibeant, quam albi. 143.
9. Damnatur mos deferendi sellas, seu scabella, in quibus assideant Celebrans, et Ministri per viam, dum sistit Processio. *Ibidem*.
10. Sacramentum deferendum manibus Sacerdotis, non in machina. Celebrans, etsi Episcopus, pedibus incedat. 144.
11. Canonici Pontificalium usum habentes ne Mitra caput operient. *Ibidem*.
12. Licet deponere Sacramentum in aliquo Altari per viam erecto, dummodo rarò fiat. 145.
13. Quaeritur: num, priusquam reassumatur Processio, impertienda sit Benedictio cum Sacramento? Ex universali more affirmative resolvitur dummodo raro fiat, et decentiae sit consultum. 146.
14. Morem hunc probasse videtur S. R. C., quae tamen generali damnavit Decreto abusum impertiendi duplicem Benedictionem in Ecclesiis Monialium 147.
15. In his Processionibus omnia sint ordinata ad devotionem fovendam. Absint quae Ecclesiae legibus non sunt conformia. *Ibidem*.

§. XXII.

§. XXIII.

§. XXIV.

§. XXV.

§. XXXI.

APPROBATIO.

Postquam Ministrorum Ecclesiae utilitati apprime consuluit praestantissimus Sub-Promotor Fidei, & Sacrorum Rituum Assessor Aloysius Gardellini elaborato sane Opere publici Juris facto, in quo ex Actorum Codicibus fideliter, diligenterque deprompta, & in unum collecta singula ejusdem Congregationis Decreta ex ordine recensentur, jam nulla aptior, excellentior nulla servanda rationis, ferendique judicii norma, ad rectam comparandam Ecclesiasticorum rituum disciplinam potest desiderari. In promptu enim sunt regulae, et decisiones, de quorum veritate, authenticitate, ac auctoritate nefas est dubitare. Verum, ne quid desit, & ut Sacrae Liturgiae Cultores quasi foecundissima ubertate satientur, nova suis humeris paria meditatur, aggreditur, adjungit doctissimus Auctor, *alteram* nempe *appendicem*, quae continet Instructionem Clementis XI. jussu editam, de iis, quae servanda sunt pro expositione SSmi Sacramenti in Oratione quadraginta horarum commentariis illustratam. Cum hanc mandatis obtemperans *Rmi Patris Anfossi Sacri Palatii Apostolici Magistri* accurate perlegerim, nihil prorsus reperi Catholicae Fidei, aut bonis moribus dissonum; sed miratus plane sum quam cumulate, quam solide, quam persicue omnia, quae circa vel solemnem, vel privatam Sacramenti Expositionem versantur, examini subjiciuntur, eruditissimis adnotationibus illustrantur, ac certis regulis, vel ex lege scripta, vel ex constanti Ecclesiae disciplina ordinatis ad cultum exhibendum Sacrae Eucharistiae Fidelium adorationi, quacumque ex causa expositae, praefiniuntur. Cum ergo Cavalerio, & Tetamo, qui eamdem operam confecerant, Clarissimus Auctor palmam omnino eripuerit, ampliorem que sui nominis celebritatem vindicaverit, optandum est, ut, commentario ipso Typis quamprimum excuso, novum Liturgicae scientiae ornamentum accedat. Pridie Idus Octobris 1819.

Joannes Canonicus Fornici S. Sedis Apostolicae Magister Caeremoniarum, & Sacrae Congregationis Caeremonialis a Secretis.

REIMPRIMATUR
Fr. Thomas Dominicus Piazza Ordinis Praedicatorum
Sacr. Pal. Apost. Pro-Magist.

REIMPRIMATUR
J. Della Porta Patriar. Constantin. Vicesg.